ଶୂକର ଓ ସକ୍ରେଟିସ୍

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ସାଧନା କେନ୍ଦ୍ର
★ ସିଂରିଃଆ ★

ପୁସ୍ତକ ଭଣ୍ଡାର
ବ୍ରହ୍ମପୁର-୧, କଟକ-୨

ଶୂକର ଓ ସକ୍ରେଟିସ୍

ଲେଖକ :

ଶ୍ରୀ ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ

ପ୍ରକାଶକ :

ପୁସ୍ତକ ଭଣ୍ଡାର,
ବ୍ରହ୍ମପୁର-୧, କଟକ-୨

ମୁଦ୍ରଣ :
ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ
ବ୍ରହ୍ମପୁର-୯

ମୂଲ୍ୟ : ପଂଚତରିଶ ଟଙ୍କା

Sookara O Sakretis

By :

Sri Chittaranjan Das

Publisher :

Pustak Bhandar
Berhampur-1, Cuttack-2

Printer :

Santosh Printers
Berhampur-9

Price Rs. **35-00**

—ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକର କଳ୍ପନା କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ତଳେ ହୋଇଥିଲା । ପନ୍ଦରଟିଯାକ ପ୍ରବନ୍ଧର ଗୋଟିଏ ତାଲିକା ସେତିକିବେଳେ କରି ଲେଖାଯିବା ପରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଏକତ୍ର ଏକ ସଂକଳନ ଆକାରରେ ବାହାର କରିବି ବୋଲି ମନସ୍ଥ କରିଥିଲି । ତା'ପରେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ଲେଖା ହେଲା ଓ ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କରେ ବାହାରିଲା ।

କେଉଁଟି କେଉଁ ପତ୍ରିକାରେ ବାହାରିଛି, ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରବନ୍ଧର ଶେଷରେ ସୂଚାଇ ଦିଆଯାଇଛି । ଏହି ଅବସରରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ସମ୍ପାଦକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ମୁଁ କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରୁଛି ।

ସଂକଳନଟିକୁ ମୁଁ ପରମ ସୁହୃଦ୍ କବି ଶ୍ରୀ ସୌଭାଗ୍ୟ ବାରିକଙ୍କ ହାତରେ ଉତ୍ସର୍ଗ କରୁଛି । ସୌଭାଗ୍ୟବାବୁ ପ୍ରବନ୍ଧ ମଧ୍ୟ ଲେଖନ୍ତି । ପ୍ରବନ୍ଧ ଭିତରେ କବିତାର ରସପ୍ରେରଣାଟିକୁ କେତେ ସହଜ ଭାବରେ ଉକୁଟାଇ ଆଣନ୍ତି । ଏକାଧାରରେ କବିର ରସସମ୍ପଦ ଓ ସମୀକ୍ଷାର ସ୍ବଚ୍ଛଦୃଷ୍ଟି ରହିଥିଲେ ହିଁ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ପ୍ରଣାମ ଜଣାଉଛି ।

ଦୀପାବଳୀ, ୧୯୮୯ —ଲେଖକ
ଭୁବନେଶ୍ବର

ଅରବିନ୍ଦ ସାଧନା କେନ୍ଦ୍ର
★ ସିଂରିଣିଆ ★

ସୂଚୀପତ୍ର

ବିଷୟ ... ପୃଷ୍ଠା

୧। ଅଧ୍ୟାସ ଓ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ... ୧-୮

୨। ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦୀ ମନ ଓ ଜୀବନଧର୍ମୀ ଦୃଷ୍ଟି ... ୮-୧୬

୩। କଳାମୟ ଜୀବନ ଓ କଳାନୁରାଗ ... ୧୭-୨୬

୪। ସଂସ୍କୃତି ଓ ସମ୍ପତ୍ତି ... ୨୭-୩୪

୫। ଧର୍ମ ଓ ଅଫିମ ... ୩୫-୪୩

୬। ଲୁଥର୍ ଓ ଏରାସ୍‌ମସ୍ ୪୪-୫୬

୭। ମନ୍ମଥ ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ... ୫୭-୬୩

୮। ଅତ୍ତାନ୍ଧ୍ୟ ଓ ରତ୍ତାନ୍ଧ୍ୟ ... ୬୩-୭୧

୯। ଆଦର୍ଶ ଓ ବାସ୍ତବ ... ୭୨-୮୦

୧୦। ନେତା ଓ ଅଭିନେତା ... ୮୧-୮୯

୧୧। ଶିକ୍ଷାବ୍ରତ୍ ଓ ଶିକ୍ଷାଯନ୍ତ୍ରୀ ... ୯୦-୯୮

୧୨। ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଓ ବନ୍ୟ ପ୍ରସ୍ଥ ... ୯୯-୧୦୮

୧୩। ସେଯୁଗ ଓ ଏଯୁଗ ... ୧୦୯-୧୨୪

୧୪। ବାଲ୍ମୀକି ଓ ବଲ୍ମୀକ ... ୧୨୫-୧୩୩

୧୫। ଶୂକର ଓ ସକ୍ରେଟିସ୍ ... ୧୩୪-୧୪୪

ଅଧ୍ୟାସ ଓ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ

ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କର ପୂଜା ଓ ଅର୍ଚ୍ଚନାମାନ କରି ଆମ ଅନେକଙ୍କର ଜୀବନ ଗଲା, ମାତ୍ର ଆପଣା ଭିତରେ ଆଦୌ କୌଣସି ମହାନ୍ ଅବସ୍ଥିତିର ଅନୁଭବ କରିବା ହୁଏତ ମୋଟେ ସମ୍ଭବ ହେଲା ନାହିଁ । ମନ୍ଦିର ତୋଳାଇ ଦେଲଗଲା, ମାତ୍ର ଆପଣା ଆଡ଼କୁ ଅନାଇବା ଆମ ସଂସାରରେ ସେତେବେଶୀ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ଆପଣା ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ମୋଟେ ଛୁଇଁ ହେଲା ନାହିଁ । ଜୀବନ କପରି ହେବା ଉଚିତ, କପରି ନହେବା ଉଚିତ, ଏହାର ବିଷୟ ଏବଂ ଅବିଷୟ ଗୁଡ଼ାକୁ ଭିଡ଼ିକରି ଜୀବନ ଗଲା । ମାତ୍ର ସତକୁ ସତ ଗୋଟିଏ ଜୀବନ ପରି ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ନୋହିଲା ।

ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ଇଚ୍ଛାକରି ଅନେକ ମଣିଷ ଘରୁ ବାହାରିଥାନ୍ତି, ମାତ୍ର ଆପଣାର ଅସଲ ଭିତରଟାରେ ସତେଅବା ଆଉ କଅଣକୁ ମନ କରି ରହିଥାନ୍ତି ବୋଲି ସେମାନେ ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଅଧ୍ୟାସରେ ଅଧାବାଟରେ ହିଁ ଅଟକି ଯାଆନ୍ତି । ସେଇଠି ଛନ୍ଦି ହୋଇ ରହିଯାଆନ୍ତି । ପ୍ରତିମାଟିଏ ସ୍ଥାପନା କରନ୍ତି, ପିଣ୍ଡିଟିଏ ଗଢ଼ି ତାହାର ପାଖରେ ମଜ୍ଜି ରହନ୍ତି । ସମ୍ପ୍ରଦାୟଟିଏ ଗଢ଼ନ୍ତି, ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବଢ଼ିଲେ ସତ୍ୟ ଫୁଟିବ ବୋଲି କେତେ ପ୍ରେମରେ କହିବାରେ ଲାଗନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ନେଇ ଭୂଗୋଳ ଲେଖାହୁଏ, ତତ୍ତ୍ୱ ଓ ସତ୍ୟକୁ ସହଜ ସୂତ୍ର ଭିତରେ ଏକତ୍ର ବାନ୍ଧି ଦିଆହୁଏ । କ୍ରମଶଃ ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ହିଁ ଅଧ୍ୟାସ ବୋଲି ଚିହ୍ନଟ କରି ଦିଆଯାଏ । ଯେଉଁମାନେ ଏହି ସବୁ ବିଚାର କରନ୍ତି, ସେମାନେ ଆପଣା ପାଖରେ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱସ୍ୱୀ ହୁଅନ୍ତି, ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ପାଖରେ ଦ୍ରୋହୀ ହୁଅନ୍ତି । ଶାସ୍ତ୍ର ବଢ଼େ, ସିଆଣିଆପଣ ବାନା ଉଡ଼ାଏ, ମାତ୍ର ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଆଉ ସମ୍ଭବ ହୁଏନାହିଁ ।

ଆପଣାକୁ କାଳବାର ଏହିଭଳି ଗୋଟିଏ ମେଦିନୀ ଉପରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ବିଚାର କରି ବାହାରିଲେ ମନୁଷ୍ୟଜାତିର ଇତିହାସ ମୁଖ୍ୟତଃ ଯାବତୀୟ ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ପରିଶେଷରେ ଏକ ଅଧ୍ୟାସରେ ପରିଣତ କରି ଦିଆଯାଇ ଥିବାର ଗୋଟିଏ ବିଡ଼ମ୍ବନା-ପୂର୍ଣ୍ଣ ଇତିହାସ ସଦୃଶ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥାଏ । ମଣିଷ ହୁଏତ ଯାହାକୁ ମନ କରିଥିଲା, ତାହା ଆଡ଼କୁ ଯିବାଲାଗି ସଜ ହେବାର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସିଏ ଅଧବାଟରେ ହିଁ ଅଟକି ରହିଗଲା । ଅଧବାଟରେ ଅଟକି ରହିଯିବା ମଣିଷ ଆଉ ବାଟକୁ ଇଚ୍ଛାକରେ ନାହିଁ, ସିଏ ପାଚେରୀଟିଏ ତିଆରି କରି ପିତୁଳାଟିଏ ବସାଇଦିଏ । ସେହି ପିତୁଳାକୁ ହିଁ

ଶ୍ରେୟଃ—ଆକାଙ୍କ୍ଷାର ଏକ ଠୁଳ ଚରିତାର୍ଥତା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିନିଏ । ତା'ପରେ ତାର ଦୃଷ୍ଟି ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ହୋଇଯାଏ । ବାହାରେ ଏବଂ ଭିତରେ ସିଏ ଭାରି ଖଣ୍ଡିଆ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ତା' ହିଁ—ପରିଚୟର ଯାବତୀୟ ବଳୟ ସତେଅବା କାନ୍ଥ ହୋଇ ତାକୁ ଘେରି ରହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । ସେହି ଆପଣା କାନ୍ଥଗୁଡ଼ାକର ଗ୍ରାସରେ ପଡ଼ି ମଣିଷ ଆଖର ସେହିଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ହସ୍ତପଦ ବୋଲି ମାନିନିଏ । ଆପଣା ଭିତରେ ରହିଥିବା ଅନେକ ମୋହ ଅର୍ଥାତ୍ ଅନେକ ଅନିଚ୍ଛାକୁ ସେହି ହସ୍ତ-ପଦଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ବୋଝ ଦେଇ ସିଏ ନିଜ ଆଖିକୁ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଥିବା ମୂର୍ତ୍ତିଟିଏ ତିଆରି କରେ, କ୍ରମେ ତାହାକୁ ହିଁ ସଂସାର ଭିତରେ ରହିଥିବା ସକଳ ମୂର୍ତ୍ତି ଭିତରେ ସର୍ବାଧିକ ସୁନ୍ଦର ବୋଲି କୁହେ; ଏବଂ ସେହି ଯୁକ୍ତିରେ ଆଉଟିକିଏ ଆଗକୁ ଯାଇ ଅନ୍ୟ ଯେଉଁମାନେ ସେହି ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ମାନିବାକୁ ମନା କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ସିଏ ନାସ୍ତିକ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରେ । ତା'ପରେ ମ୍ଳେଚ୍ଛ, କାଫେର୍ ଓ ଭଉଲ୍ଲା ଶବ୍ଦମାନ ଧାର୍ମିକ ମଣିଷର ଅଭିଧାନ ଭିତରେ ଆସି ସ୍ଥାନ ପାଇଯାଆନ୍ତି । ଆପଣାର ଇହ-ଜୀବନକୁ ମଝିରେ ରଖି ମନୁଷ୍ୟ ଆଜିଯାଏ ଯେଉଁ ବଣିଜମାନ କରି ଆସିଛି, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଏହିପରି ଏକ ଅତି ମନୋରମ ଇତିହାସ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ।

ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଜଣେ ମଣିଷ ହିସାବରେ ଆପଣାର କାହାଣୀଟିକୁ କହି ବସିଲେ ପ୍ରାୟ ଏହିପରି ଏକ କାହାଣୀ ଆଖି ସମ୍ମୁଖରେ ଭାରି ସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇ ଆସିବାପରି ମନେହୁଏ । ଆପଣାର ବାଟଟିକୁ ଚାଲିବାକୁ ଯାଇ ମନୁଷ୍ୟ କ୍ରମେ ଅଧିକତର ପରିମାଣରେ ଅନ୍ୟ ବାଟଗୁଡ଼ିକୁ ନ୍ୟୂନ ବୋଲି କହି ଶିଖିଲା ଏବଂ ସେହିପରି ଭାବରେ ଅନ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ନ୍ୟୂନ ବୋଲି ଦେଖିବାର ଏକ ବିଶେଷ ପ୍ରକାରର ଉତ୍ସାହରୁ ହିଁ ସିଏ ନିଜର ପ୍ରକୃତରେ ଗୋଟିଏ ବାଟ ଅଛି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଲାଗି ପ୍ରାୟ ଏକ ଦୁର୍ଦ୍ଦମନୀୟ ବଳ ପାଉଥିବା ପରି ଅନୁଭବ କଲା । ଗୋଟିଏ ଭୂମିକୁ ନିଜର ଭୂମି ବା ନିଜର ଦେଶ ବୋଲି ବଣ୍ଟିପାରିବ ବୋଲି ସିଏ ଏକଦା କେଡ଼େ ଉତ୍ସାହରେ ବାହାରିଥିଲା । ସେହି ଉତ୍ସାହରେ ସିଏ କେତେ କ'ଣ ଲେଖିଲା ଏବଂ କେତେ କ'ଣ ଗାଇଲା । ଏବଂ ଶେଷରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶଗୁଡ଼ିକୁ ନିଜ ଦେଶଠାରୁ ନ୍ୟୂନ ବୋଲି କହି ଶିଖିଲା, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଘୃଣା କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ଓ ସେହି ଘୃଣାର ମନ୍ତ୍ର ଦେଇ ନିଜର ଦେଶଟିକୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେଶ ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲା । ଗୋଟିଏ ଭାଷାକୁ ନିଜର ଭାଷା ବୋଲି ଭଲ ପାଇବ ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣାର କରି ରଖିବ ବୋଲି ସିଏ ଅନ୍ୟ ଅନେକ ଭାଷାକୁ ନିକୃଷ୍ଟ ଏବଂ ନୀରସ ବୋଲି କହି ଶିଖିଲା । ସେଇଥିରୁ ହୁଏତ ଏକ ବିମୋହନକାରୀ ଗର୍ବର ଆବିର୍ଭାବ ହେଲା ଏବଂ ସେହି ଗର୍ବଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ସିଏ ଆପଣାର ଭାଷାକୁ ହିଁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି କହିଲା ।

ପୂଜାର ମୋହରେ ପଡ଼ି ମନ୍ନାଥକୁ ଜଗନ୍ନାଥ ବୋଲି କହିଲା ଓ କେତେ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ଭାବରେ ସେଇଠାରେ ହିଁ ଅଟକି ରହିଗଲା । ନୀତିବାଦୀ ଏବଂ ବିଧିବାଦୀମାନେ ତାକୁ ଏଥିରେ ଭାରି ସାହାଯ୍ୟ କଲେ ।

ଆଦର୍ଶଗୁଡ଼ାକୁ ନେଇ ଆପଣାର ଜୀବନକୁ ସତକୁ ସତ ଜୀବନଟିଏ ପରି ବଞ୍ଚିବ ବୋଲି ମନୁଷ୍ୟ ହୁଏତ କେତେ ଉତ୍ସାହରେ ସଂକଳ୍ପ କରି ବାହାରିଥିଲା; ମାତ୍ର ମୋହରେ ପଡ଼ି ଆଦର୍ଶଟାକୁ କାମୁଡ଼ି ଧରିଲେ ହିଁ ଆଦର୍ଶକୁ ବଞ୍ଚିହେବ ବୋଲି ଏକ ମିଛମନ୍ତ୍ରର ଭୁଲୁଗୁଣ୍ଠାରେ ଭୁଲିଯାଇ ସିଏ କ୍ରମେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅନମନୀୟ ହେଲା । ଆପଣାକୁ ଆଦର୍ଶବାଦୀ କୁହାଇଲା । ପୃଥିବୀର ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗ କଲା, ଜୀବନର ଅସଲ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଅସଲ କୋମଳତା ଗୁଡ଼ିକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଭାବରେ ଜବ୍ଦ କରି ବାହାରିଲା । ତୁଚ୍ଛା ରାକ୍ଷସଗୁଡ଼ାକୁ ନେତା ବୋଲି ମାନିଲା । ଏହିପରି ପରସ୍ପର—ବିରୋଧୀ ହୋଇ ରହିଥିବା ଅନେକ ରାକ୍ଷସ ଆଜି ଆମ ପୃଥିବୀଟାକୁ ତଥାପି ପ୍ରାପ୍ତ ଏକ ମିଳିତ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଏକାବେଳେକେ ବିଲୁପ୍ତ କରିଦେବାକୁ ହିଁ ବାହାରିଛନ୍ତି । ସେହି ବିଲୁପ୍ତ କରିଦେବାର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ହିଁ ଆଜି ପୃଥିବୀର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଧନ, ଅଧିକ ବିଦ୍ୟା ଏବଂ ଅଧିକ ସମ୍ବଳ ଖର୍ଚ୍ଚ କରାଯାଉଛି । ମଣିଷ ହାତରେ ସତେଅବା ଆଉ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ରଜ୍ଜୁ ଥିଲାପରି ମୋଟେ ମନେ ହେଉନାହିଁ । ରଜ୍ଜୁମାନେ ଯାଇ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କ ହାତରେ ରହିଲେଣି । ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ମଣିଷ ଆପଣା ବିବେକର ଖିଅଗୁଡ଼ିକୁ ସେହିମାନଙ୍କ ହାତରେ ନେଇ ଧରାଇ ଦେବା ବ୍ୟତୀତ ସତେଅବା ଆଉ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପନ୍ଥା ରହିଛି ବୋଲି ମୋଟେ ସ୍ଥିର କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଜ୍ଞାନୀ ଓ ବିଜ୍ଞାନୀଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପଣ୍ଡା ଓ ପୁରୋହିତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ରାକ୍ଷସର ହିଁ ସେବା ଖଟୁଛନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ମଣିଷ କ୍ରମେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅସହାୟ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି ବୋଲି ତ୍ୟାଗୀ ଓ ସାଧୁମାନେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ହୁରି ଉଠାଇବାରେ ଲାଗିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅସହାୟତା ତଥାପି ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି,—ଅନୁପ୍ରସ୍ଥ ଏବଂ ଅନୁଲମ୍ବ ଉଭୟ ପ୍ରକାରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି । ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ନାନା ଚତୁରତା ଏବଂ ନିର୍ମମତା ସହିତ ଯେଉଁମାନେ କାଳକ୍ରମେ ଅଧ୍ୟାସରେ ପରିଣତ କରିଦେଇ ସାରିଲେଣି, ଏକ ଅସୁସ୍ଥ ଅଥଚ ବହ୍ୱାଡ଼ମ୍ବରଯୁକ୍ତ ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସେହି-ମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିବାରୁ ହୁଏତ ତା'ର ଅସହାୟତା ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି । ଆମ ପୃଥିବୀରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସ୍ୱୀକୃତି ଲାଭ କରି ଆପଣାକୁ ଚଳନ୍ତି କରି ରଖିଥିବା ବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ମଧ୍ୟ ହୁଏତ ଅସହାୟତାର ସେହି ବୃଦ୍ଧିରେ ହିଁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । କେବେ ସିନା ଏକ ନିର୍ମଳ ଓ ସତ୍ୟଯୁକ୍ତ ଦୃଷ୍ଟି ଲାଭ କରିବାକୁ ବିଜ୍ଞାନ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା; ଏବେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଓ ବିଶେଷତ୍ୱଗ୍ରସ୍ତ କୌଶଳକୁ ସମ୍ଭବ ହେଲେ ଏକାନ୍ତ ଏକଗ୍ରସ୍ତଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ଜାଣିବାକୁ ହିଁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଜ୍ଞାନସିଦ୍ଧି ବୋଲି

କୁହାଗଲଣି । ବିଜ୍ଞାନୀମାନେ ମନ କରୁଥିଲେ ବିଜ୍ଞାନର ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଦିଗଟିକୁ ମଧ୍ୟ ଆବିଷ୍କାର କରି ପାରୁଥାନ୍ତେ । ମାତ୍ର ବିଜ୍ଞାନ କହିଲେ ଯେଉଁମାନେ ଏକ କୌଶଳ ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ବୁଝୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ତାହାକୁ ଯାବତୀୟ ସନ୍ତର୍ପଣ ସହିତ ଏକ ଅଭ୍ୟାସରେ ପରିଣତ କରି ସାରିଲେଣି ।

ସଭ୍ୟତାର ନାଡ଼ି ଭିତର ଆଡକୁ ଲାଗି ରହିଥିଲେ ଏବଂ ତାହା ସେହି ଭିତର ଆଡ଼କୁ ହିଁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଆକାଂକ୍ଷା ରଖିଥିଲେ ଜୀବନରେ ଯେଉଁ ଗୁଣାତ୍ମକ ଉତ୍ତରଣ ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ଆମେ ତାହାକୁ ସଂସ୍କୃତି ବୋଲି କହିପାରିବା; ସେହି ସଂସ୍କୃତିର ଉପଲବ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ସଭ୍ୟତା ସାଧନ ପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ । ମାତ୍ର, ନାନାବିଧ କାରଣରୁ ଅଭ୍ୟାସଗୁଡ଼ାକ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଲେ ବିଜ୍ଞପୁରୁଷ-ମାନେ ସଭ୍ୟତାକୁ ହିଁ ସଂସ୍କୃତି ବୋଲି କହନ୍ତି । ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଡ଼ାକର ବହୁସଂଗ୍ରହ ଓ ବହୁ-ସ୍ତୂପୀକରଣକୁ ସଂସ୍କୃତିର ଏକ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ସନ୍ତକ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନିଆଯାଏ । ଯାହା ପାଖରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଦରବ ରହିଥାଏ, ତେଣିକି ତାହାରି ହାତରେ ସଂସ୍କୃତିର ଦଉଡ଼ିଗୁଡ଼ାକୁ ମଧ୍ୟ ଆଣି ଧରାଇ ଦିଆଯାଏ । କୌଣସି ଦେଶର ସୌଧ ଏବଂ ସଂଗ୍ରହାଳୟଗୁଡିକୁ ଦେଖି ସେତିକିବେଳେ ସେହି ଦେଶର ସଂସ୍କୃତିକୁ ବିଚାର କରାଯାଏ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ସାହସ ନ କରି ପାରିବାରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିସରପସର ଭାବରେ ଅଭ୍ୟାସଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ଯାବୁଡ଼ି ଧରିଥିବା ଆମରି ସାମ୍ପ୍ରତିକ ପୃଥିବୀରେ ଦାଣ୍ଡର ପ୍ରାପ୍ତ ଯାବତୀୟ ମୂଲ୍ୟାୟନ ସେହି ରୀତି ଅନୁସାରେ କରାଯାଉଛି । ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଡ଼ାକର କରାମତି ରାକ୍ଷସପ୍ରମାଣେ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । ମଣିଷ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଅସଲ ମଣିଷଟି ତା' ପାଖରୁ ସଂତେଅବା ଲୁଚି ପଳାଇ ଯିବାରେ ଲାଗିଛି । ଅଭ୍ୟାସକୁ ଅଭ୍ୟାସ ବୋଲି କହି ପାରିବାଲାଗି ଅନେକ ମଣିଷ ଆଉ ସାହସ ବି କରୁନାହାନ୍ତି ।

ସାହିତ୍ୟକୁ କ୍ଷେତ୍ରରୂପେ ବିଚାର କଲେ ମଧ୍ୟ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ଓ ଅଭ୍ୟାସର ବିଚାର କରାଯାଇପାରେ । ସାହିତ୍ୟର ମାଧ୍ୟମରେ ଆମେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ପରିଚର୍ଯ୍ୟା ଏବଂ ପରିପୁଷ୍ଟି କରୁଛୁ ଅଥବା ସେହି ଅଭ୍ୟାସର ଏକ ମୁଗ୍ଧକାରୀ ବହୁଳତା ମଧ୍ୟରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ରହିଯାଉଛୁ ? ଆପଣାର ବିଚରଣଭୂମିଟିକୁ ଚକ୍ଷୁ ସମ୍ମୁଖରେ ଧରି ରଖି ଆମେ ଅବଶ୍ୟ ତାହାର ବିଚାର କରିପାରିବା । ଯେତେବେଳେ ଅଳପଗୁଡ଼ାକ ଅଧିକ ଆକର୍ଷଣ ବୋଲି ମନେହୁଏ, ଯେତେବେଳେ ଅଳପରେ ରହିଲେ ହିଁ ଆମେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ନିରାପଦ ହୋଇ ଅବଶ୍ୟ ରହିବା ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁ, ସେତିକିବେଳେ ହିଁ ଅଭ୍ୟାସ ଭାରି ସ୍ପୃହାଏ, ଭାରି ସ୍ୱାଦୁକର ମନେହୁଏ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟର ସହିତ ଅଭ୍ୟାସ ହିଁ ସିଂହାସନର ଉପରେ ଆସି ବସେ ଓ ଅନୁରୂପ ଶାସ୍ତ୍ରମାନ ଲେଖି ଅନୁରୂପ ପ୍ରତ୍ତରିଦ ଚଳାଇବା ସକାଶେ ସାହିତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ

ଘୋଷ୍ଟୀଗୁଡ଼ିକର ଭିଆଣ ହୁଏ । ସେତେବେଳେ ସାହିତ୍ୟକାରମାନେ ଶୈଳୀ ଭିତରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ରହିବାକୁ ଅଧିକ ଭଲ ପାଆନ୍ତି. ମିଛ କଥାଗୁଡ଼ାକୁ ମହଦାକାର କରି କହିବା ଲାଗି ସେମାନଙ୍କର କାବ୍ୟମଞ୍ଜୁଷା କେତେ ପ୍ରକାର ମସଲା ଆଣି ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଥୋଇ ଦେଇଯାଏ । ସେହି କୌଶଳରେ ଗୁଡ଼ାଏ କହିଲେ ମଧ୍ୟ ସତେଅବା ଆଦୌ କିଛି ହେଲେ କୁହା ହୁଏନାହିଁ । ଆପଣାକୁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ଲାଗି ଏତେ ଏତେ ବାହୁନେଇ ଏତେ ଏତେ ଛବିମାନ ଦେଖାଇବାରେ ମେହେନତ କରାହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ଘରେ ହୁଏତ ଗୋଟିଏ ଝରକା ମଧ୍ୟ ଖୋଲା ହୋଇ ରହି ନ ଥାଏ । ଦ୍ୱାରଗୁଡ଼ାକ ନିବୁଜ ଭାବରେ ବନ୍ଦ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି ।

ଅସଲ କଥାଗୁଡ଼ାକ ଆଦୌ କୁହା ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟରେ ଅସଲ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକୁ ପଚାରିଯାଇ ନ ପାରିଲେ ସାହିତ୍ୟକାର ସତେ ଯେପରି ଏକ ନିୟମଦ୍ୱାରା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସଜାଇ କରି କହିବାର ସେହି ଅନ୍ୟ ଫଳଟି ଭିତରେ ପରମ ସନ୍ତୋଷର ସହିତ ଆସି ପଶିଯାଏ । ତା'ପରେ ତା' ପେଟ ଭିତରୁ ଶୈଳୀର କେତେ ଛଦ୍ମ ବାହାରେ ସିନା, ମାତ୍ର ସିଏ ସେହି ଚୌକାଠଟି ପାଖରେ ହିଁ ଅଟକି ରହି ଯାଇଥାଏ । ଅସଲ ସମ୍ବେଦନା ଗୁଡ଼ିକ ଆଦୌ କାମରେ ଲାଗିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମଣିଷମାନେ ମଣିଷ ପରି ଦିଶୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସତେଅବା ତଥାପି ବନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇ ରହିଯାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ବନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇ ରହିବାକୁ ମନ କରନ୍ତି ବୋଲି ବନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇ ରହନ୍ତି । ବନ୍ଧ୍ୟା ମଣିଷ ଗହଣାକୁ ମନ କଲାପରି ସେମାନେ ଶୈଳୀକୁ ମନ କରନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟରେ ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ମନ କଲେ ଯାଇ ମଣିଷର ବନ୍ଧ୍ୟାପଣ କଟି କଟି ଯାଉଥାଏ । ଯେତେ ଆକର୍ଷକ ଭାବରେ ଆସି ଦେଖା ଦେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅଧ୍ୟାସଗୁଡ଼ାକ ତଥାପି ମୋଟେ ଅଟକାଇ ରଖିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ରୁକ୍ଷା-ଶୈଳୀ-ଗୁଡ଼ାକର ମୋହ କଟି କଟି ଯାଉଥାଏ । ଶୈଳୀ-ସଂଗ୍ରହର ମୋହ କଟି କଟି ଯାଉଥାଏ । ଆପଣାର ଶୈଳୀଟି ସତେଅବା ଆପେ ଆସି ଧରାଦିଏ । ଆଉ ଆପଣାର ଅସଲ କେନ୍ଦ୍ରଟିରେ ଆପଣାର ଆକୂତିଗୁଡ଼ିକ ସାକାର ହୋଇ ବସିଥିବା ପରି ଅନୁଭବ ହୁଏ; ତା'ପରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇପାରିବା ସକାଶେ ଆବଶ୍ୟକ ପୁଷ୍ପ ଓ ବସ୍ତ୍ରର ଆଦୌ କୌଣସି ଅଭାବ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅସଲ ସାଧକ ଦେବୀଙ୍କୁ ଜାଣେ, ଦେବୀଙ୍କୁ ଜାଣିଲେ ଅନୁରୂପ ଯନ୍ତ୍ରଟି ଆପେ ଆପେ ଲେଖି ହୋଇଯାଏ; ଯନ୍ତ୍ରଟିଏ ଲେଖିଦେଲେ ଯେ ଦେବୀ ପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ଆପେ ଆପେ ଆସି ଉଭା ହୋଇଯିବେ, ସେତେବେଳେ ସେହି ଭ୍ରମଟି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଦୂର ହୋଇଯାଏ ।

ଅଧ୍ୟାସକୁ ଘରସମ୍ପଦ କରି ଧରିଥିବା ସାହିତ୍ୟ ଜୀବନକୁ ନେଇ ବେହେଲ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ସେହି ବେହେଲକୁ ହିଁ ଅନେକ ସମୟରେ ନାନ୍ଦନିକତା ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ମନୋହର ତତ୍ତ୍ୱମାନ ଲେଖାଯାଏ ଓ ସୁସ୍ୱାଦୁ ସିଦ୍ଧାନ୍ତମାନ ବାଢ଼ି ଦିଆଯାଏ । ଅଧ୍ୟାସର ସ୍ତରରେ ଅସଲ ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଅନୁଭବ କରିପାରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ସତତ ନିକଟବର୍ତ୍ତିତାକୁ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମନ ହୁଏ । ସେହି ଉପଲବ୍ଧିଠାରୁ ଆମକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ଦୂରଛଡ଼ା କରି ରଖିବାକୁ ହିଁ ହୁଏତ ଅନେକ ମନୀଷୀ ଅଧ୍ୟାସର ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି । ସେମାନେ ସତକୁ ସତ ସେହି ଅଧ୍ୟାସକୁ ହିଁ ବାଛି ନିଅନ୍ତି । ଆବରଣଗୁଡ଼ାକ ଦ୍ୱାରା ଆପଣାକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଢାଙ୍କି ରଖିବାକୁ ହିଁ ସେତେବେଳେ ସାହିତ୍ୟରେ ସଫଳତା ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଅଧ୍ୟାସକୁ ଲୋଡ଼ିବେ ବୋଲି ଅଧ୍ୟାତ୍ମରୁ ହୁଡ଼ିଥିବା ଅନେକ ମନୀଷୀ ଆମର ଏଇ ପୃଥିବୀରେ ରହିଛନ୍ତି । ଆମ ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ହୁଏତ ସବୁକାଳେ ଥିଲେ, ଏବକାଳେ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଗଦାଗଦା ଶାସ୍ତ୍ର ଲେଖିଛନ୍ତି, ଗଦା ଗଦା ବାକ୍ୟ କହିଛନ୍ତି; ଏତେ କହି ଓ ଏତେ ଲେଖି କେବଳ ସେହି ଅଧ୍ୟାସଘରର ବଡ଼ାଇକୁ ବଢ଼ାଇଛନ୍ତି ।

ଜାତୀୟତାବାଦୀ ସାହିତ୍ୟ ଆମର ସାହିତ୍ୟିକ ଆକାଙ୍କ୍ଷା ଏବଂ ସାହିତ୍ୟିକ ପରିଧିଗୁଡ଼ିକ ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ଛାଡ଼ି ଅଧ୍ୟାସକୁ ମନ କରିଥିବାର ଏକ ଅନ୍ୟତମ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ଜାତୀୟତାବାଦୀ ସାହିତ୍ୟ ଆଗ ସପନ୍ତି, ତାପରେ ଯାଇ ସାହିତ୍ୟ । ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଉଦ୍‌ବେଳନର ଆଘାତଗୁଡ଼ିକ ଆସି ଲାଗିବାପରେ ମନୀଷୀମାନଙ୍କର ଆଖିଗୁଡ଼ାକ କିପରି ସେ ଅନୁରାଗର ଗଭୀର ଦୃଷ୍ଟିଗୁଡ଼ିକୁ ହରାଇ ନାନା ଅଳଙ୍କାର ଏବଂ ଆତ୍ମତୃପ୍ତିର ଅହଂ ଭିତରେ ଏକ ସାମୂହିକ ରଙ୍ଗପୁଞ୍ଜ ଲଗାଇ ପ୍ରମତ୍ତ ହୋଇ ଅଟକି ଯାଆନ୍ତି, ଆମ ଜାତୀୟତାବାଦୀ ସାହିତ୍ୟରୁ ସେହି କଥାର ଭୂରିଭୂରି ପ୍ରମାଣ ମିଳିପାରିବ । ମାନବୀୟ ମହତ୍ତ୍ୱାକାଙ୍କ୍ଷା ଓ ଅନୁରାଗ-ଗୁଡ଼ିକୁ ଏହିପରି ଏକ ସ୍ୱାଧିକାରପ୍ରମତ୍ତ ମମତା ଭିତରେ ବାନ୍ଧିରଖି ତାହାକୁ ହିଁ ସର୍ବାଧିକ ସୁନ୍ଦର ବୋଲି କହିବାର ଯେଉଁ ପ୍ରବୃତ୍ତି, ତାହା ଯାବତୀୟ ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ପାଖରୁ ଆପଣାର ଖିଅଗୁଡ଼ିକୁ ଛିଣ୍ଡାଇ ପକାଇବାରେ ଆମକୁ ଭାରି ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାଏ ! ସେତେବେଳେ ଆଖିମାନଙ୍କୁ, ଅବବୋଧ ତଥା ସମ୍ବେଦନାଗୁଡ଼ିକୁ ଅଧ୍ୟାସଗୁଡ଼ାକର ବରାଦ ଅନୁସାରେ ଅନୁକୂଳିତ କରି ରଖିବାକୁ ହୁଏ । ସେହି ସାହିତ୍ୟର ନାନ୍ଦନିକ ସମୀକ୍ଷା ଭିତରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଏକ ଛଦ୍ମକାମୀ ରାଜନୀତି ମଧ୍ୟ ଆସି ପଶିଯିବାର ଭାରି ଆଶଙ୍କା ରହିଥାଏ । ସେହି ରାଜନୀତିରେ ବୁଦ୍ଧିଶିଖାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ଉଗୁଡ଼ାଇ ରଖି ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ଅବଲୋକନ କଲେ ମନୀଷୀ କେବଳ ନିଜର ସ୍ୱରକାହାଳିକୁ ହିଁ ଦେଖେ । ସେହି କାହାଳର ବାହାରେ ଆଉ ଯାହାକିଛି ରହିଥାଏ, ତାହା ସାନ ଦିଶେ,

କାଃସାର ଢଣେ, ଅସୁନ୍ଦର ଦେଖାଯାଏ । ଯାବତୀୟ ଅଭ୍ୟାସର ଏକ ସୀମା ଅବଶ୍ୟ ରହିଥାଏ । ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷ ଅଭ୍ୟାସର ସେହି ସୀମାଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ଅଟକି ରହିବାକୁହିଁ ସହଜତମ ସିଦ୍ଧି ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନଅନ୍ତି । କେବଳ ଅଭ୍ୟାସକୁହିଁ ଜୀବନାକାଶର ଅସଲ ଭାଗ ବୋଲି ମାନିନେଇ ବାଟ ଚାଲୁଥିବା ମଣିଷ ହିଁ ସତେଅବା ପାହାଚ ପାରି ହୋଇ ଉଠି ଯାଉଥିବା ପରି ଅଭ୍ୟାସର କାନ୍ଥଗୁଡ଼ାକୁ କାଟି ଆଗକୁ ଆଗକୁ ବାହାରି ଯାଇ ପାରୁଥାଏ ।

ଯଥାର୍ଥ ସାହିତ୍ୟ ଆମକୁ ଅଭ୍ୟାସକୁ କାଟି ଅଭ୍ୟାସକୁ ମନ କରିବାଲାଗି ପ୍ରେରଣା ଦିଏ, ଆମର ଦ୍ୱାରୋନ୍ମୋଚନ କରେ । ଆବରଣଗୁଡ଼ାକର ଫାନ୍ଦ ଭିତରୁ ମୁକ୍ତ କରିଆଣେ । ଆଧୁନିକ ଆବଶ୍ୟକତା ଏବଂ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟସମ୍ପନ୍ନତା ନାମରେ କେତେ କେତେ ପ୍ରଲୋଭନ ଆମର ବର୍ତ୍ତମାନ ସଂସାରର ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ପରସ୍ପରଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରି ରଖିଛି—ସେମାନଙ୍କୁ ଭାରି ଅହଂକାମୀ ଓ ଆତ୍ମରତ କରି ରଖିଛି । ଅଭ୍ୟାସକୁ ପୁଞ୍ଜି କରି ସଂସାରରେ ବଣିଜ କରୁଥିବା ବେପାରୀମାନଙ୍କ ବିଜ୍ଞାପନ ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ଓ ତାର ଗଭୀର ନିଜସ୍ୱଚାହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଏକ ନିର୍ମମ ବ୍ୟବଧାନ ସୃଷ୍ଟି କରି ରଖିଛି ଯେ, ମଣିଷ କାଳକ୍ରମେ ଅଭ୍ୟାସଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ସବୁକିଛି ବୋଲି କହିବାକୁ ଏବଂ ସେହିଗୁଡ଼ାକ ପାଖରେ ଆପଣାକୁ ମୁହିଁମଡ଼ା କରି ରଖିବାକୁ ସତେ ଯେପରି ଆଉ କୌଣସି ଲଜ୍ଜା ଅନୁଭବ କରୁନାହିଁ । ଅଧିକ ଦୂରକୁ ଦେଖିପାରିବାକୁ, ଏପରିକି ଯାବତୀୟ ମୂଲ୍ୟୋପଲବ୍ଧିର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଦୌ କୌଣସି ଗଭୀର ଏବଂ ନିବିଡ଼ ତ୍ୱରଲାଗି ମନ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଏବେ ଭାରି ଅନାବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଲାଗି ଆସିଲାଣି । ତା' ହାତରେ ତା' ଭାଗ୍ୟର ଆଉ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ରଜ୍ଜୁ ମଧ୍ୟ ନାହିଁ ବୋଲି ସିଏ ଏକ ଅନନ୍ୟୋପାୟ ଭାଗ୍ୟବାଦୀ ପରି ମାନିନେବାକୁ ମନ କଲାଣି । ଭାଗ୍ୟବାଦୀ ଆଦୌ କୌଣସି ଦାୟିତ୍ୱ ନିଏ ନାହିଁ; ତେଣୁ ସିଏ ଅଭ୍ୟାସଗୁଡ଼ାକ ପାଖରେ ଭାରି ସହଜରେ ରାଜି ହୋଇ ରହିଯାଏ । ଆମର ଧର୍ମରେ, ଆମ ସାମୂହିକତାର ଯାବତୀୟ ବିନ୍ୟାସ ଏବଂ ବିଚରଣରେ, ଆମ ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟନିରୂପଣ ଗୁଡ଼ିକରେ, ଆମର ସାହିତ୍ୟରେ, ସମୁଦାୟଗତ ଯାବତୀୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମେ କ'ଣ ସେହିପରି ରାଜି ହୋଇ ରହିଯାଇଛୁ କି, ଏବଂ ସେଇଥିଲାଗି ଆମ ପେଡ଼ିଗୁଡ଼ିକୁ ଖୋଲିବା ପାଇଁ ବଡ଼ଭୟଙ୍କର ହୋଇ ବସିଛୁ କି ?—ଆମକୁ ନିଜ ପାଖରେ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମାତ୍ର ସେପରି ଏକ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା ଲାଗି ରାଜି ହେଲେ ଯାଇ ଆମେ ସେଭଳି ପ୍ରଶ୍ନଟିଏ ପ୍ରକୃତରେ ପଚାରି ପାରିବା । ସେହି ସମ୍ମତ ଓ ସେହି ସାହସ ଆମ ଭିତରୁ ହିଁ ଆସିବ ।

ସେହି ସାହସ ଆସିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମେ ଅଭ୍ୟାସକୁ ହସି ଶିଖିବା । ଅଭ୍ୟାସଗୁଡ଼ାକୁ କବଚ ଓ କୁଣ୍ଡଳ କରି ପିନ୍ଧି କେତେ ଦର୍ପରେ ଛାତି ମଣ୍ଡାଇ ବସିଥିବା

କେତେ କେତେ ରସଭକ୍ଷକ ଅରସିକମାନଙ୍କୁ ହସି ଶିଖିବା। ସାହିତ୍ୟରେ ହସି ଶିଖିବା, ରାଜନୀତିରେ ହସି ଶିଖିବା, ଧର୍ମର ନାନା ଆୟତନରେ ମଧ୍ୟ ହସି ଶିଖିବା। ହସି ଶିଖିବା ଅର୍ଥ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବା ଓ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ଆହୁରି ଆଗକୁ ଚାଲିଯିବା। ଆମେ ଯାହାକୁ ପ୍ରକୃତରେ ଇଚ୍ଛା କରୁଛୁ ଓ ଏଠାରେ ଏହି ସଦ୍ମମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁଗୁଡ଼ାକର ଉପାସନା କରାଯାଉଛି—ଏହି ଉଭୟ ମଧ୍ୟରେ ଆକୃତିଗତ ଯୋଜନ ଯୋଜନ ଅନ୍ତର ରହିଛି ବୋଲି ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଯାଇ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବା। ଅଧ୍ୟାତ୍ମଲଗ୍ନ ଆମର ବ୍ୟାକୁଳତା ଆମକୁ ଏହି ଅଧ୍ୟାସଗୁଡ଼ାକ ପ୍ରତି ହସି ଶିଖାଇବ। ଆମକୁ ବାଡ଼ ଡିଆଁଇ ଆଗକୁ ନେଇଯିବ।

'ଅଙ୍କୁର' (ବରପାଲି)
୨।୨,୧୯୮୫

ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦୀ ମନ ଓ ଜୀବନଧର୍ମୀ ଦୃଷ୍ଟି

ମଣିଷର ଜୀବନ ତାକୁ ଅନେକ ସମୟରେ ବୋଝ ପରି ମନେ ହେଉଥାଏ। ସେତେବେଳେ ସିଏ ଜୀବନ ଭିତରେ ମୋଟେ ନଥାଏ। ଜୀବନର ବାହାରେ ରହି ସତେଅବା ଜୀବନଟାକୁ ମୁଣ୍ଡରେ ମୁଣ୍ଡାଇ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥାଏ। ସେତିକିବେଳେ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବିଷୟରେ ଭିତରେ ନାନା ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ଥାପନ ହୁଏ, ନାନା ପ୍ରକାରର ସଂଶୟ ମଣିଷର ଜୀବନବିବେକକୁ ଉଦ୍‌ବେଳିତ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି। ନିଜ ଭିତରେ ଯେଉଁ କେନ୍ଦ୍ରଟିକୁ ଅନୁଭବ କରୁଥିବାରୁ ମଣିଷ ନିଜକୁ ଏକାଠି ମିଶାଇ ଠୁଳ ଭାବରେ ମୁଁ ବୋଲି ଭାବେ ଓ ମୁଁ ବୋଲି କହେ, ସେଇଟି ସତେଅବା ତା'ର କେଉଁ ଅସଲ ଘର ଠାରୁ ଏକାବେଳକେ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିବା ପରି ବୋଧ ହେଉଥାଏ। ସେହି ବିଚ୍ଛିନ୍ନତାର ଛିଦ୍ରଟାକୁ ପୂରଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ମଣିଷ କେତେ କ'ଣ କରେ; ବୁଦ୍ଧି ନେଇ ଆପଣା ଚାରି ପାଖରେ କେତେ ବାଡ଼ ଦେବାକୁ ମନ କରେ, ଆପଣାକୁ ଆପଣା ଠାରୁ ଭୁଲାଇ ରଖିବା ପାଇଁ ହୁଏତ କେତେ ପ୍ରକାରର ଅଫିମ ବି ଖାଏ। ତଥାପି ବୋଝର ବୋଧ ଠାରୁ ମୋଟେ ନିସ୍ତାର ପାଇପାରେ ନାହିଁ। ତା' ପରେ ମଣିଷ କ୍ଷେପେ, ଆପଣା ପାଖରେ ବିଷାଦୀ ହୁଏ, ସମାଜ ପାଖରେ ଅବସାଦୀ ହୁଏ, ଅଭିଯୋଗ କରେ। ସେହି

ଅଭିଯୋଗ ଗୁଡ଼ାକ ମନୁଷ୍ୟର ଯାବତୀୟ ଅନ୍ତଃସମ୍ବଳ ଏବଂ ଜଗତ ସହିତ ଲାଗିଥିବା ତା'ର ସୂତ୍ର ଗୁଡ଼ାକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବିକଳ କରିଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି । ଏବଂ ଏହିପରି ଏକ ଅସମାହିତ ସମସ୍ୟାର ବଶୀବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ, ଆମ ଭିତରୁ ଯେଉଁମାନେ ବୁଦ୍ଧିଆ ଥାଆନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ବୁଦ୍ଧିଟାକୁ ହିଁ ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଅସ୍ତ୍ର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଶିକ୍ଷା ପାଇଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ଅସ୍ତିତ୍ୱଟିକୁ ଅଧିକ ଭଲ କରି ବୁଝି ପାରିବା ନିମନ୍ତେ ଅସ୍ତିତ୍ୱର ଚାରିପାଖରେ ଯୁକ୍ତି ଦେଇ ଜାଲଟିଏ ବୁଣନ୍ତି । ସେହି ଜାଲଟିକୁ ସେମାନେ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ବୋଲି କହନ୍ତି ଓ ତାହାର ପୃଷ୍ଠଭୂମିଟି ଉପରେ ହିଁ ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ତଥା ଜୀବନକୁ ବିଚାର କରିବାକୁ ସର୍ବଦା ଅଧିକ ନିରାପଦ ଓ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରୁଥାନ୍ତି ।

ଯୁକ୍ତି ଦେଇ ବୋଧଗୁଡ଼ାକୁ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ମଧ୍ୟ ବୋଧଗୁଡ଼ାକ ତଥାପି ଉତୁରି ଯାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଜାଲଟାକୁ କୌଣସି ଏକ ବାଦର ମାଧ୍ୟମ ଦେଇ ଯେତେ ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଅବଲୋକନ କରିବାର ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଜାଲ କଟେ ନାହିଁ । ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଭିତରୁ ପଳାଇ ଯିବା ସକାଶେ ପ୍ରରୋଚନା ଦେବାକୁ ଲାଗିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅସ୍ତିତ୍ୱର ଅସଲ ଚେରଗୁଡ଼ିକୁ ଆପଣା ଜୀବନ-ଅବବୋଧର ଯଥାର୍ଥ ମୂଳ ରୂପେ ମୋଟେ ଅନୁଭବ କରି ହୁଏ ନାହିଁ । ଅସଲ ମୂଳଗୁଡ଼ିକୁ ଠାଉରି ପାରିବା ସକାଶେ ଜୀବନଧର୍ମରୂପୀ ସେହି ବୃହତ୍ତର ଆସ୍ତରଣଟି ମଧ୍ୟରେ ଆପଣାର ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ଠାବ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ଆପଣାର ଜୀବନର ଏହି ତାତ୍କାଳିକ ସାନ ବୃତ୍ତଟିକୁ ଆହୁରି ଅନେକ ବୃହତ୍ତର ବୃତ୍ତ ଘେରି ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି ଆବିଷ୍କାର କରି ପାରିଲେ ଯାଇ ମୂଳ ଗୁଡ଼ିକର ସନ୍ଧାନ ମିଳେ । ତେଣୁ ଆପଣାର ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଆପଣାର ମୂଳଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନି ହୁଏ । ଆମ ବାହାରେ ଏହି ଆକାଶ ଯେପରି ସମ୍ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ରହିଛି, ଆପଣା ଭିତରେ, ଆମେ ଯେତିକିକୁ ପ୍ରୟୋଜନବଶତଃ ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଛୁ, ତାହାଠାରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ଗଭୀରରେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ହୋଇ ଲମ୍ବି ଯାଉଥିବା ଏକ ଆକାଶକୁ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ତାହାରି ମଧ୍ୟରୁ ଚେର ଗୁଡ଼ିକର ସନ୍ଧାନ ମିଳେ । ତା' ପରେ କୌଣସି ବୁଦ୍ଧି ନୁହେଁ କି ବାଦ ନୁହେଁ, ସ୍ୱେଚ୍ଛାରେ ସ୍ୱଧର୍ମ ରୂପେ ବରି ନେଇଥିବା ଏକ ଆସ୍ତୀକ୍ୟତା ହିଁ ଆମ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ସର୍ବମୂଳ ସନ୍ତକରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ । ଆମର ଦୃଷ୍ଟି ସେତିକିବେଳେ ଜୀବନଧର୍ମୀ ହୁଏ ।

ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ, ସ୍ଥିତିବାଦ ବା ପ୍ରତିଷ୍ଠାବାଦର ଏକ ଇତିହାସ ରହିଛି । ଭକ୍ତ ହେବାର ଏକ ଇତିହାସ, ଉତ୍ସ-ନିରୂପଣର ଏକ ଇତିହାସ, ଏକ ନିମ-ସମ୍ପ୍ରସାରଣର ଇତିହାସ, ଅର୍ଥାତ୍ କେବଳ ବୁଦ୍ଧିବାଦୀ ଗଳି ଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ

ପଛ ଦ୍ୱାରଆଡ଼େ ବାଡ଼ ବସାଇ ଦେଇ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦର ସଂଜ୍ଞା ଓ ସତ୍ତ୍ୱର ପଥଟିକୁ ନିରୂପଣ କରିବାର ଏକ ପ୍ରଥମକାଳୀନ ଅଳସତାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି, ଜୀବନ ଓ ଅସ୍ତିତ୍ୱ କହିଲେ ବୁଦ୍ଧିର ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ ଅବଧାରଣା ଏବଂ ଉନ୍ମେଷଣ ଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଝାଏ, ଏକ ଗ୍ଳାନିମୁକ୍ତ ଏବଂ ଅଭିଯୋଗହୀନ ଅନୁରାଗ ନେଇ ସେହି ଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ପରିଚିତ ହେବା ତଥା ଜୀବନ ପାଖରେ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବାର ଇତିହାସ । ଏହି ଇତିହାସର ଏକ କ୍ରମାନ୍ୱୟତା ରହିଛି; ଆହୁରି ଅଧିକ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ କହିଲେ, ଏକ କ୍ରମୋତ୍ତରତା ରହିଛି । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସମାଜ ଏବଂ ଜୀବନଚେତନାର ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଏହାର ଏକ ଆବେଦନଗତ ସଙ୍ଗତି ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଆମ ଦେଶକୁ ସେଇଟିକୁ ଆମଦାନୀ କରି ଅଣା ଯାଇଛି । ଆମ ଦେଶରେ ଯେଉଁମାନେ ଇଉରୋପୀୟ ସାହିତ୍ୟ ପଢ଼ନ୍ତି, ମୁଖ୍ୟତଃ ସେହିଥିରୁ ପ୍ରେରଣା ଗ୍ରହଣ କରି ଏଠି ଏହି ଦେଶରେ ଆପଣା ଜୀବନ-ବିଚରଣର ବନ୍ଧ ଗୁଡ଼ିକୁ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରନ୍ତି, ସର୍ବୋପରି ଯେଉଁମାନେ ସେଠା ସାହିତ୍ୟର ହାଣ୍ଡିରୁ ଭାତ ଆଣି ତାକୁ ଏଠି ପଖାଳ ଆପଣାର ବୋଲି କହନ୍ତି ଏବଂ ତାହାରି ଦ୍ୱାରା ଆପଣାକୁ ଆଧୁନିକ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରନ୍ତି, ସେହିମାନେ ଆମର ସାହିତ୍ୟକୁ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦର ସୂତ୍ର ଓ ଶୈଳୀ ଗୁଡ଼ିକୁ ଆମଦାନୀ କରି ଆଣିଛନ୍ତି । ଆମ ଦେଶର ସାହିତ୍ୟକୁ ଅଧିକାଂଶତଃ ସେହିମାନେ ଦଖଲ କରି ରହିଥିବାରୁ କ୍ରମେ ସେହି ଶୈଳୀଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଏଠାରେ ମାଡ଼ି ଦିଆ ଗଲଣି ଓ ପ୍ରାୟ ନାଚାର ହୋଇ ଆମେ ସମସ୍ତେ ତାହାକୁ ଆମର ବୋଲି କହିଲୁଣି । ଆମର ଏଠି ମଧ୍ୟ ଏକ ଜୀବନ ରହିଛି, ଅସ୍ତିତ୍ୱର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଇତିହାସ ରହିଛି । ସେହି ଇତିହାସ ତଥା ବିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଝି ଯଥାର୍ଥ ମୂଳଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ମଧ୍ୟ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦର ଆଲୋଚନା ହୋଇ ପାରୁଥାନ୍ତା ଏବଂ ଆମ ସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚନାରେ ମଧ୍ୟ ନିୟମତଃ ସେହି ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟଟି ଅତି ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇ ପାରୁଥାନ୍ତା । ମାତ୍ର ନାନା କାରଣରୁ ତାହା ଏବେ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରିନାହିଁ ।

ଅସ୍ତିତ୍ୱ ଆଗରୁ ଥିଲା, ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ଅନେକ ପରେ ଆସିଲା । ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ଆସିବାର ଅନେକ ପୂର୍ବରୁ ମଣିଷ ତାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନା ପ୍ରସ୍ଥରୁ ଓ ନାନା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନାନା ଆଲୋଚନା କରିଥିଲା । ପରମ୍ପରା କ୍ରମେ ମଣିଷ ତା'ର ଘର ପାଖରେ ରହି ତାକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରୁଥିବା ସାମୂହିକତାର ନାନା ବୋଲି ମାନି ଆସିଥିଲା । ବୋଲି ମାନିବା ଲୋକର ଜୀବନ ଭାରି ସରଳ ଓ ସମସ୍ୟାମୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ମାତ୍ର ଭାରି ଅଳସ ବି ହୋଇ ରହିଥାଏ । ପାରମ୍ପରିକ ମଣିଷ ଭାରି ଅଳସ ଥିଲା । ତା'ର ପରିଧି ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଳ୍ପପରିମିତ ହୋଇ

ରହିଥିଲି । ତା' ଉପରେ ଉପରୁ ଲଦା ହୋଇଥିବା କେତେଗୋଟି ବିଶ୍ୱାସ, ପ୍ରତ୍ୟୟ ଏବଂ ସଂସ୍କାରକୁ ନେଇ ହିଁ ସିଏ ନିଜ ପାଇଁ ସତ୍ୟର ଏକ ଚଉହଦୀ ତିଆରି କରି ନେଉଥିଲା ଓ ସେହି ଚଉହଦୀ ଭିତରେ ତଦନୁରୂପ ଏକ ସୁଖମୟ ଜୀବନଯାପନ କରୁଥିଲା । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ତା'ର ସେହି ଚଉହଦୀ ଗୁଡ଼ାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେଲା । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନର ପରିସର ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ସେ ଆତ୍ମସଚେତନ ହେଲା; ଆପେ ଆପଣାର ତଥା ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱର ମୂଲ୍ୟାୟନ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଆପଣା ଭିତରେ ନୂତନ କରି ଆବିଷ୍କାର କରିଥିବା ଏକ କେନ୍ଦ୍ର ଉପରେ ଅବସ୍ଥିତ ରହି ସେ ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱଟିର ମଧ୍ୟ ଏକ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲା । ଭିତର ଆଉ ବାହାର ଭିତରେ ନାନା ଅସଙ୍ଗତି ରହିଥିବାର ଅନୁଭବ କଲା ଏବଂ ସେହି ଅସଙ୍ଗତିଗୁଡ଼ିକ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କଲା । ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ସିଏ ନିଜେ ଓ ଆଉ ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ଦୃଶ୍ୟ ଓ ଅଦୃଶ୍ୟ ନାନା ଅଙ୍କୁଶ ଧରି ତାକୁ ଏକ ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ରୀତିରେ ଚଳାଇବାରେ ଲାଗିଥିବା ସାମୂହିକତାର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିବା ନାନାବିଧ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ—ଆପଣାର ଅସ୍ତିତ୍ୱମଣ୍ଡଳଟିକୁ ସେ ଏହିପରି ଭାବରେ ସମୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ବାହାରିଲା । ସେହି ଅଙ୍କୁଶ ତଥା କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଗୁଡ଼ିକ ସତେ ଯେପରି ତାକୁ ଆପଣାର ବଶ କରି ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ଅପବିଧାତାଙ୍କ ଅମଳରୁ ତାକୁ ଏପରି ଅସମର୍ଥ ଓ ଅସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କରି ରଖିଛୁ । ଧର୍ମ, ନୈତିକତା, ରାଷ୍ଟ୍ର, ଜାତୀୟତା, ତାକୁ ମୁଗୀ କରି ନଚ୍ଚଉଥିବା ଅର୍ଥନୀତି ଓ ରାଜନୀତି—ସିଏ ହଠାତ୍ ଅନୁଭବ କଲା ଏସବୁର ତିଆରିରେ ଯେପରି ତା'ର ଆଦୌ କୌଣସି ଭାଗ ନାହିଁ; ଏଗୁଡ଼ାକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଏକପାଖିଆ ଭାବରେ ତା' ଉପରେ ଆଣି ଲଦି ଦିଆଯାଇଛି । ମଣିଷ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲା; ଇଉରୋପରେ କ୍ରମବିକଶିତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ଗଣତନ୍ତ୍ର ଓ ସାର୍ବଜନୀନ ଶିକ୍ଷା ତାକୁ ଜଣେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି ହିସାବରେ ଏକ ନୂତନ ବୋଧ ଆଣିଦେଲା । ସିଏ ମର୍ମତଃ ଯେଉଁ ଉପାଦାନରେ ତିଆରି ହୋଇଛି ଏବଂ ସେହି ଉପାଦାନ ଗୁଡ଼ିକରେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିନିଷ୍ଠତାକୁ ମିଶାଇ ଯାହା ହେବାକୁ ଚାହୁଁଛି ଓ ସେଥିଲାଗି ଉପଯୁକ୍ତ ଯେଉଁ ବାଟଟିକୁ ତିଆରି କରି ତାହାରି ଉପରେ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି; ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ନାନାବିଧ ପ୍ରସୀମନ ଦ୍ୱାରା ତାକୁ ଯାହା କରି ଦିଆଯାଉଛି—ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରେ ସିଏ ଯେଉଁ ବିରୋଧମାନ ରହି ଥିବାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କଲା; ସେଇଥିରୁ ଏକ ନିଃସଙ୍ଗତା ଜାତ ହେଲା । ନିଃସଙ୍ଗତାର ଯାବତୀୟ ଅନୁଭବ ପଛରେ ସର୍ବଦା ଏକ ଅନ୍ତଃନିଃସାରତାର ବୋଧ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଦୁଇ ମହାଯୁଦ୍ଧର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଇଉରୋପରେ ସେହି ବୋଧ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍କଟ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେଇଟିକୁ ଆଧୁନିକ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟଟିର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ବୋଲି କୁହାଯିବ । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟଟି ରୁଷି ବାର ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ, ଅଭିଯୋଗର

ପର୍ଯ୍ୟାୟ, ସଂଶୟର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଏକ ପ୍ରତିବାଦର ପର୍ଯ୍ୟାୟ । ତଥାପି ତାହାକୁ ଏକ ଅଧିକ ଗଭୀର ସ୍ତରର ମାପକାଠି ଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନା କଲେ, ତାହା ହେଉଛି ଏକ ନୂତନ ସଂଜ୍ଞାନ୍ୱେଷଣର ପର୍ଯ୍ୟାୟ, ପୁରୁଣା ସଂଜ୍ଞାଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପୁରୁଣା ଖେଳନା ଗୁଡ଼ିକୁ ବର୍ଜନ କରି ଆସିବାର ପର୍ଯ୍ୟାୟ । ସେଇଥିରୁ ହିଁ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦର ଦ୍ୱିତୀୟ ଜିଜ୍ଞାସାଟି ଜନ୍ମଲାଭ କଲା ।

ସେହି ଜିଜ୍ଞାସା ପ୍ରଥମକାଳୀନ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦକୁ ଏକ ନୂତନ ସଂଜ୍ଞାଯୁକ୍ତ ମାନବତାବାଦର ବୃହତ୍ତର ବୃତ୍ତଟି ପାଖରେ ଆଣି ହାଜରେଇ ଦେଲା । ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ହିଁ ଇଉରୋପୀୟ ରେନେସାଁର ଉଦ୍‌ବେଳନ ଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ମାନବତାର ଏକ ମୂଳଦୁଆ ସେଠାରେ ଅବଶ୍ୟ ପଡ଼ି ଆସୁଥିଲା; ମାତ୍ର ତାହା ପ୍ରଥମେ ଭାରି ଅମୂର୍ତ୍ତ ସ୍ତରର ହୋଇ ରହିଥିଲା ଏବଂ କ୍ରମଶଃ ମୂର୍ତ୍ତ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା । ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାୟ ମଧ୍ୟଭାଗରେ ପୃଥିବୀରୁ ପୁରାତନ ଉପନିବେଶ ଗୁଡ଼ିକର ଲୋପ ହୋଇ ଆସିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଇଉରୋପ ଇତିହାସରେ ସମ୍ଭବତଃ ସର୍ବ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଅବଶିଷ୍ଟ ପୃଥିବୀ ସହିତ ଏକ ନୂତନ ପରିଚୟ ଦ୍ୱାରା ପରିଚିତ ହେଲା । ଇଉରୋପୀୟ ଚେତନାର ତନ୍ତ୍ରୀରେ ସତେଅବା ଏକ ଉତ୍କ୍ରମଣ ଘଟିଥିଲା । ଆଗରୁ ଇଉରୋପ ଆପଣାକୁ ହିଁ ପୃଥିବୀର କେନ୍ଦ୍ର ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରି ଶିଖିଥିଲା । ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ, ବିଜ୍ଞାନ, ସଂସ୍କୃତି, ଏହି ସବୁକିଛିକୁ ତାହା କେବଳ ଇଉରୋପୀୟ ବୋଲି ବିଚାର କରି ଆସିଥିଲା । ଇଉରୋପ ବାହାରେ ଥିବା ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ସିଏ ଏବେଯାଏ ପଶୁ ପରି ଦେଖି ଆସିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେମାନଙ୍କୁ ସମକକ୍ଷ ରୂପେ ଗଣି, ସିଏ ସେମାନଙ୍କର ସଖ୍ୟ କାମନା କରି ବାହାରିଲା । ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନଟି ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ସମ୍ବନ୍ଧ-ଜଗତରେ ଏକ ନୂତନ ଆଲୋଡ଼ନ ଆଣିଦେଲା । ନୂତନ ସତ୍ୟାନୁମାନ ଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ପୃଥିବୀରେ ରାଜନୀତି ଓ ଅର୍ଥନୀତିର ବିଚାର ହେଲା । ସଂସାରକୁ ବଦଳାଇବା ପାଇଁ ସଂସାରକୁ ଛାଡ଼ି ପଳାୟନ କଲେ କାମ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଆମ କଳନାର ବୃତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ମାନବତାବାଦୀ ଆଖିରେ ପୃଥିବୀର ସବୁ ମଣିଷକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ଉପସ୍ଥିତ ସ୍ଥିତି ଗୁଡ଼ିକର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ; ଏକ ନୂତନ ସଙ୍ଗାନୁରାଗ ଦ୍ୱାରା ଯାବତୀୟ ନିଃସଙ୍ଗତାବୋଧକୁ ଡେଇଁଯିବାକୁ ହେବ । ତେବେଯାଇ ପୃଥିବୀ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲାଗି ଘରଟିଏ ପରି ଦିଶିବ, ଜୀବନ ଆଉ ବୋଝଟାଏ ପରି ନଲାଗି ଦ୍ୱାରଟିଏ ପରି ମନେହେବ । ସେହି ଦ୍ୱାରମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଆମେ ପୃଥିବୀଯାକର ସବୁ ମଣିଷଙ୍କର ସଙ୍ଗ ଲାଭ କରିପାରିବା ଏବଂ ସେହି ଉପାୟରେ ହିଁ ଆପଣାର ବାଡ଼ ଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ତିଆରି କରି ରଖିଥିବା ନିଃସଙ୍ଗତାକୁ ମଧ୍ୟ ଡେଇଁ ଯାଇ ପାରିବା । ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟଟିକୁ ଆସି ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ଆପଣାର ପୂର୍ବର ସେହି ଅହଂଗତ ଗଣ୍ଡି ଗୁଡ଼ାକୁ

କାଟିଦେଇ ପାରିଲା; ମଣିଷ ଆପଣାକୁ ସ୍ୱ-ଇଚ୍ଛାରେ ସମୁଦ୍ର ଭିତରକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିନେଲା । କୌଣସି କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଦ୍ୱାରା ବାଧ୍ୟହୋଇ ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଆପଣା ଭିତରେ ଏକ ଅନ୍ୟ ସନ୍ଦୀପନକୁ ସମ୍ଭବ କରି ସିଏ ଆପଣାର ନିସ୍ୱତାକୁ ଅନ୍ୟ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କର ନିସ୍ୱତା ସହିତ ନେଇ ଯୋଡ଼ିଦେଇ ପାରିଲା ଓ ପରିତ୍ରାଣ ଲାଭ କଲା ।

ପୂର୍ବରୁ ମାର୍କସବାଦ ମଧ୍ୟ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କୁ ମଣିଷ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିବା କଥାଟିକୁ କହି ଆସିଥିଲା । ମାତ୍ର, ମାର୍କସଙ୍କର ଜୀବନବିସ୍ତାରକୁ ଗୁଡ଼ାଏ ଏକ ରାଜନୀତିରେ ପରିଣତ କରି ଓ କ୍ଷମତାକୁ ହିଁ ସର୍ବପ୍ରଧାନ ସାଧନ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ଯେଉଁମାନେ ସାମ୍ୟବାଦର ନମୁନା ଦେଖାଇଲେ, ସାମ୍ୟବାଦୀ ବିପ୍ଳବ ପରେ ସାମ୍ୟବାଦୀ ସରକାରମାନେ ଯେପରି ଆଚରଣ କଲେ, ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦୀମାନେ ତାହାକୁ ଆଦୌ ସ୍ୱୀକାର କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦକୁ ମାର୍କସ୍ବାଦୀ ବିସ୍ତାରର ଅନୁପୂରକ ବୋଲି କେତେକ ପରିମାଣରେ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ସତ, ମାତ୍ର ସେହି ବିସ୍ତାରକୁ ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ରଧର୍ମରେ ପରିଣତ କରି ଓ ଯଥାସମ୍ଭବ ପୁରୁଣା ପୁଞ୍ଜିବାଦର କୌଶଳ ଗୁଡ଼ାକୁ ନିଜେ ଆୟତ୍ତ କରି ବିଶ୍ୱନେତୃତ୍ୱ ଲାଗି ସେହି ପୁଞ୍ଜିବାଦ ସହିତ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରୁଥିବା କ୍ଷମତାକାମୀ ସାମ୍ୟବାଦୀ ସରକାରମାନଙ୍କୁ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ଯେ କଦାପି ସମର୍ଥନ କରିବ ନାହିଁ, ସେ କଥାଟିକୁ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗତର ସହିତ ଅବଶ୍ୟ ବୁଝିହେବ । ମନୁଷ୍ୟର ସମସ୍ୟା ମୂଳତଃ ରାଜନୀତିକ ନୁହେଁ, ମାନବିକ; ସେହି ସମଗ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧ-ଭୂମିଟି ମଧ୍ୟରେ ରାଜନୀତି ରହିଛି, ଅର୍ଥନୀତି ରହିଛି କ୍ଷମତା ତଥା କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱଗୁଡ଼ାକ ପ୍ରତି ଏକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦୀ ସାହିତ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସେହି ସମଗ୍ର ଭୂମିଟିଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ଏଥିରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇ ମଣିଷର ଭିତରେ ତଥା ବାହାରେ ଯେଉଁସବୁ ଅର୍ଦ୍ଧସତ୍ୟମାନ ପ୍ରାୟ ଦୁର୍ଦ୍ଦମ ସ୍ୱଭାବରେ ମନୁଷ୍ୟର ବାଟ ଓଗାଳି ଠିଆ ହୋଇଛି, ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ସେଗୁଡ଼ିକୁ କାଢ଼ି ଦେଖାଇ ଦେବାକୁ ଚାହେଁ । ଏକ ମୁକ୍ତ, ଜିଜ୍ଞାସାଶୀଳ ମଣିଷ, କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ପାଖରେ ନତମସ୍ତକ ନହୋଇ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା, ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଗୁଡ଼ାକ ପାଖରୁ ପଳାଇ ନଯାଇ ସେଗୁଡ଼ିକର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା, ନିଜ ଭିତରେ ତଥା ବାହାରେ ସେ ସବୁର ସମାଧାନ ଲୋଡ଼ିବା ଏବଂ ଗଣ୍ଠି ଗୁଡ଼ାକୁ ଫିଟାଇ ଦେବା, ଏବେ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ କହିଲେ ଏହିସବୁ ମୂଲ୍ୟପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ ବୁଝାଇଲାଣି । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ସେହିସବୁ ଆବଶ୍ୟକତା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ତାହା ମନୋବିଜ୍ଞାନ, ମନୋବିଶ୍ଳେଷଣ, ଧର୍ମମୀମାଂସା, ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ କଳା ଭିତରକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବେଶ କଲାଣି, ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ନୂତନ ଉନ୍ମେଷମାନ ଦେଲାଣି । ମଣିଷର ଅସ୍ତିତ୍ୱ କହିଲେ ବସ୍ତୁତଃ ଯେଉଁ ବୃହତ୍ତର ସମଗ୍ରଭୂମିଟିକୁ ବୁଝାଇବ, ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ କ୍ରମେ ଆପଣାର କଳନାଭୂମିଟିକୁ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ବୃହତ୍ କରିବା ଲାଗି

ପ୍ରୟାସୀ କଲାଣି । ମନୁଷ୍ୟ ପାଖରେ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ପ୍ରଗାଢ଼ ଭାବରେ ଅଙ୍ଗୀକାରି-ବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବାକୁ ହେଲେ ଯେତିକି ପରିମାଣରେ ଏକ ସ୍ୱୀକାରାତ୍ମକ ଓ ଅନୁରାଗମୂଳକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିର ପ୍ରୟୋଜନ ରହିଛି, ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ କ୍ରମେ ଆପଣର ପ୍ରତିଷ୍ଠାପ୍ରସ୍ଥଗୁଡ଼ିକୁ ସେତିକି ଉଦାର ଓ ସେତିକି ଗ୍ରହଣଶୀଳ କରିବାରେ ପ୍ରୟାସୀ ମଧ୍ୟ ହେଲାଣି । ଖାଲି ବୁଡ଼ି ଦେଇ ଦେଖିଲେ ଯେ କେବଳ ଅଭାବ ଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଚର ହୁଅନ୍ତି ବାହାରୁ ଥାଇ କେବଳ ଅସମ୍ପୃକ୍ତ ଭାବରେ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାକୁ ଆସିଲେ କେବଳ ରୁଷିବା ଏବଂ ପଳାଇ ଯିବା ଯେ ସାର ହୁଏ, ବିଗତ ଦିନ ବା ବର୍ଷ ଦଶକ ମଧ୍ୟରେ ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦ ସେହି କଥାଟିକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିପାରିଛି । ତଦ୍ୱାରା ତାହା ବିଶ୍ୱସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ଯେ ଏକ ନୂତନ ଜୀବନଧର୍ମୀ ଆବେଦନ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ତା'ନୁହେଁ, କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଓ କ୍ଷମତା ସମ୍ପୃକ୍ତରେ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ତା'ର ମୂଳଭୂତ ଜୀବନାନୁରାଗର ତରଫରୁ ବ୍ୟକ୍ତିର ଭିତରେ ଓ ତା'ର ବାହାରେ ଥିବା ଏହି ଅନେକ ସମ୍ବନ୍ଧମୟ ଜଗତରେ ଏକ ଅନ୍ୟ ସମ୍ଭାବନା ତଥା ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିର ଭୂମି ଉପରେ ଏକ ନୂତନ ଅଭିମୁଖ୍ୟକୁ କ୍ରିୟାଶୀଳ କରିଆଣି ପାରିଛି । ଆମ ଜଗତରେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସକୁ ହରାଇ ବସିଥିବା ସେହି ପୁରୁଣା ଦାଣ୍ଡ ଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ ତଥାପି ଏକ ବିକଳ୍ପର ନିର୍ଭର ଆଣି ଯୋଗାଇ ଦେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଛି ।

ଦଦର୍ଶ ବାଡ ଯେତେବେଳେ ଭାଙ୍ଗେ, ସେତେବେଳେ ବାଦ ଏକ ବିବେକରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଯେଉଁମାନେ ତଥାପି ବାଦୀ ହୋଇ ରହିବାଲାଗି ଭଲ ପାଉଥାନ୍ତି ଓ ଆପଣାକୁ ନାନା ପ୍ରକାରେ ଉଚ୍ଚୁଆଳ କରି ରଖିବାଲାଗି ବାହାରେ ସମାନ୍ତରାଳ ଆହୁରି ଅନେକ ବାଦ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ିବାରେ ଅଧିକ ସଜାଗ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ପଛରେ ରହିଯାଆନ୍ତି । ବାଦ ବିବେକରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଚଳମାନ ବିଶ୍ୱବିବେକଟି ମଧ୍ୟରେ ଯାଇ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇଯାଏ, ଧନ୍ୟ ହୁଏ । ଠିକ୍ ଯେପରି ଅନେକ ମଣିଷ ଆମର ଏହି ପୃଥିବୀରେ ମାର୍କସ୍‌ବାଦୀ ଅଥବା ଗାନ୍ଧୀବାଦୀ ହୋଇ ରହିଗଲେ ଏବଂ ମାର୍କସ୍ ତଥା ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ମୂଳ ମନୁଷ୍ୟଧର୍ମୀ ବିବେକ ଗୁଡ଼ିକ ବିଶ୍ୱବିବେକ ସହିତ ମିଶିଗଲା ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟ ଲାଗି ପ୍ରାୟ ଏକ ଚିରନ୍ତନ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ହୋଇ ରହିଲା, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦୀମାନେ ମଧ୍ୟ ପଛରେ ରହିଗଲେ । ସେମାନେ ଗଛଗୁଡ଼ିକ ଭିତରୁ ଅରଣ୍ୟକୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଲେ ନାହିଁ ବୋଲି ସାଙ୍ଗ ସାଙ୍ଗ ଭିତରେ ଅଲଗା ଅଲଗା ଶବ୍ଦସନ୍ତକ ଗୁଡ଼ାକୁ ନେଇ କଳହ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ, ହୁଏତ ଏବେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଲାଗିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର, ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦର ଉଦ୍‌ବେଳନଟି ମଧ୍ୟରେ ମଣିଷର ଜୀବନବାଚୀ ଆଖିଗୁଡ଼ିକ ଲାଗି ଯେଉଁ ସ୍ୱୀକାରାତ୍ମକ ଆବେଦନଗୁଡ଼ିକ ରହିଥିଲା, ତାହା ବିଶ୍ୱବିବେକ ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଲା, ଆମ

ସମସ୍ତଙ୍କ ସକାଶେ ଏକ ସମ୍ପଦ ହୋଇ ରହିଲା ଏବଂ ଆମ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକ ସକାଶେ ଏକ ଉତ୍ପ୍ରେରକ ହୋଇ ରହିଲା ।

ଅସ୍ତିତ୍ୱବାଦର ଏହି ପରବର୍ତ୍ତୀ ବିବେକପ୍ରଧାନ ଇତିବୃତ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଆମେ କାର୍ଲ୍ ୟାସ୍ପର୍ସଙ୍କ ଠାରୁ ପାଉଲ୍ ଟିଲିଖ୍‌ଙ୍କ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ମାର୍ଟିନ୍ ବୁବର ଏବଂ ଭିକ୍ଟର୍ ଫ୍ରାଁଙ୍କ୍‌ଲ୍‌ଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏହି ଧାରାଟିକୁ ଅବଶ୍ୟ ଆବିଷ୍କାର କରିନେଇ ପାରିବା । ସେମାନେ ଅବିଶ୍ୱାସମସ୍ତ ଏହି ସଂସାରରେ ବିଶ୍ୱାସର କଥା କହୁଛନ୍ତି, ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ଉତ୍ତପ୍ତ ଓ ଆହୁରି ଉତ୍ତପ୍ତ ହୋଇ ପ୍ରାୟ ନିଃଶେଷବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ସଂସାରର ସମ୍ମୁଖରେ ହୃଦୟର ଅନ୍ୟ କଥାଟିକୁ ଆଣି ବାଢ଼ିଛନ୍ତି; ଯାନ୍ତ୍ରିକୁମାନେ ବହୁଅସ୍ତ୍ରଶୋଭିତ ହୋଇ ପରସ୍ପରକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରି ରଖିବାକୁ ହିଁ ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତି ବୋଲି କହୁଥିବା ସମୟରେ ଏମାନେ **the courage to be** ର କଥା କହୁଛନ୍ତି, ନିଃସଙ୍ଗତାର ଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନେ ପୃଥିବୀଟାଯାକର ଜୀବନକୁ ଆଣି ଏକ ନାସ୍ତିମୟ ହ୍ରଦ ଭିତରେ ପକାଇ ଦେବାନିମନ୍ତେ ଆପଣାର ବିଦ୍ୟାଗୁଡ଼ାକୁ ପ୍ରୟୋଗ କରୁଥିବା ସମୟରେ ଏମାନେ **dialogue** ର କଥା କହୁଛନ୍ତି, ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରୁ ସବୁଠାବା ସକଳ ଅର୍ଥାତ୍ମକତାର ଅବଲମ୍ବନ ଖସି ପଡ଼ୁଥିବାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରି ସଂସାରର ଘର ଗୁଡ଼ାକୁ ନିଃସାର ମଣି ପ୍ରାୟ ଏକ ଅରାଜକତା ମଧ୍ୟକୁ ପଳାଇ ଯିବାକୁ ମନ କରୁଥିବା ଆଧୁନିକ ବହୁସନ୍ତପ୍ତ ଅଥଚ ପ୍ରାୟ ଶୂନ୍ୟହସ୍ତ ମଣିଷ ପାଖରେ ସେମାନେ **the will to meaning** କଥା କହୁଛନ୍ତି । ଅନେକ ଅଧ୍ୟାସ ଭିତରେ ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ଲାଗି ଏହି ଅନ୍ତଃଦୃଷ୍ଟି ଗୁଡ଼ିକ ସବୁଠାବା ଏକ ଗତିଶୀଳ ଓ ସାକାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିଯୁକ୍ତ ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ଆଣି ଯୋଗାଇ ଦେଉଛି । ପୃଥିବୀରୁ ବୈରାଗ୍ୟ କମି କମି ଯାଉଛି । ଧର୍ମମାନେ ଅଧିକ ସକ୍ରିୟ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି । ଆଧୁନିକ ବିଜ୍ଞାନ ମଧ୍ୟ ଏକ ପାରମ୍ପରିକ ସଂଶୟବାଦ ପରିବର୍ତ୍ତେ ପୃଥିବୀର ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ଲାଗି ଏକ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ଅନ୍ୟ ସକାରାତ୍ମକତାର କଥା କହିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲାଣି । ଏକ ଯଥାର୍ଥ ନୂତନ ପୁରାତନକୁ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ଅର୍ଥଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ଆବିଷ୍କାର କରିବାର ପ୍ରେରଣା ଆଣି ଦେଇଥାଏ । ଅଧିକାଂଶ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମ ଅତୀତର ଘରଗୁଡ଼ିକୁ ଆମେ ପ୍ରାୟ ସବୁଠାରେ କେବଳ ଆମର ଏକ ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ଚହ୍ନିଥିଲୁ । କେବଳ ଆମର ବୋଲି କହି ଜାମୁଡ଼ି ଧରିଥିବାରୁ ଆମେ ତାହାକୁ ଭାରି ଖଣ୍ଡିଆ କରି ଦେଖୁଥିଲୁ; ତେଣୁ ଆମଲାଗି ତାହାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଯଥାର୍ଥରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଧଟି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରୁନଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱକୁ ସବୁଠାବା ଗୋଟିଏ ଜୀବନଧର୍ମୀ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପାଠ କରି ଆସିଥିବା ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ଅନ୍ୱେଷଣାତ୍ମକ ଅନୁରାଗ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ନୂତନ ଭାବରେ ଆବିଷ୍କାର କରୁଛି, ନୂତନ ଅନୁପ୍ରେରଣାରେ ସେଗୁଡ଼ିକର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେଉଛି । ଏହାକୁ ଆମେ ଆଦର୍ଶବାଦ ବୋଲି କହିବା

ନା ବାସ୍ତବବାଦ ବୋଲି କହିବା ? ପୁରାତନ ଅର୍ଥରେ ହୁଏତ ଏହା ଆଦର୍ଶବାଦ ନୁହେଁ କିମ୍ବା ବାସ୍ତବବାଦ ବ ନୁହେଁ । କାରଣ, ଏଥିରେ ଆଦର୍ଶ ଓ ବାସ୍ତବ ଦୁଇଟିଯାକହିଁ ଗୋଟିଏ ସଂବେଦନଶୀଳତା ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପର ସହିତ ଜଡ଼ିତ ହୋଇରହିଛି ।

ଆଜି ପୃଥିବୀରେ ଏହି ନୂତନ ବିବେକଟି କ୍ରମଶଃ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି, ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ମଣିଷଙ୍କୁ ସଞ୍ଚାମିତ କରୁଛି । ତେଣେ କ୍ଷମତା ଓ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଗୁଡ଼ାକ ରାଷ୍ଟ୍ରଶକ୍ତି ଓ ବାଦଶକ୍ତିର ବେଶପିନ୍ଧି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବର୍ବର ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ସେମାନଙ୍କ ତରଫରେ ମଧ୍ୟ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର ବିଜ୍ଞାନ ରହିଛି, ତାହା ହେଉଛି ଅଜ୍ଞାନର ସେବା ଖଟୁଥିବା ବିଜ୍ଞାନ । ଦୁହିଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଏ ହାରିବ ଓ କିଏ ଜିତିବ ? ଠେଙ୍ଗାଗୁଡ଼ାକୁ ଠୁଳ କରୁଥିବା ଅଜ୍ଞାନକୁ "ରହ" ବୋଲି କହି ପାରିବା ପାଇଁ ଜୀବନ ପକ୍ଷରେ ରହିଥିବା ଆମର ଅନୁରାଗଟି କ'ଣ ସମସ୍ତ ଆଉ ଆଉ ପ୍ରକୃତରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସବଳ ହୋଇ ପାରିବ ? ମାତ୍ର, ଆମଭିତରୁ ଯେଉଁମାନେ ଭିତରେ ଓ ବାହାରେ ତଥାପି ଗୋଷ୍ଠୀଶ୍ରଦ୍ଧା ନାସ୍ତିକ ହୋଇସାରି ନଥିବେ, ସେମାନେ ଯେ ଶୀଘ୍ର ହେଉ ଅଥବା ବିଳମ୍ବରେ ହେଉ, ଦିନେ ନା ଦିନେ ଅବଶ୍ୟ ଅନୁରାଗର ପକ୍ଷଟିରେ ଆସି ସାମିଲ୍ ହେବେ ଏବଂ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆପଣାର ଭୀରୁତାଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ବିଜୟ ଘୋଷଣା କରିବେ, ସେଥିରେ ଆଦୌ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

[ନବପତ୍ର, ୧୬/୩
ଜାନୁଆରି- ମାର୍ଚ୍ଚ, ୧୯୮୫]

କଳାମୟ ଜୀବନ ଓ କଳାନୁରାଗ

ମଣିଷର ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନ କେବଳ ଏକ ଦୈନନ୍ଦିନତା ଆଦୌ ନୁହେଁ । ମଣିଷ ତା' ଜୀବନରେ ଯାହା କିଛି କରେ, ତାହାର ଯେ କେବଳ ଏକ ଅର୍ଥ ରହିଛି, ତା ନୁହେଁ, ଅର୍ଥ ପଛରେ ଏକ ନିହିତାର୍ଥ ରହିଛି, ଏକ ପ୍ରତୀକାତ୍ମକ ଅର୍ଥ ରହିଛି । ଯେଉଁ ପ୍ରତୀକ ଯେତିକି ଅଧିକ ଓ ଯେତିକି ବ୍ୟାପକ ଅର୍ଥକୁ ସୂଚାଇ ଦେବାର ଅବକାଶ ଆଣି ଦେଇଥାଏ, ତାହା ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନକୁ ସେତିକି ମର୍ଯ୍ୟାଦାବନ୍ତ କରେ, ସେତିକି 'ପ୍ରଭବସଂଯୁକ୍ତ' କରେ ।

ପାରମ୍ପରିକ ସମାଜରେ କଳା ଜୀବନ ସହିତ ଓତଃପ୍ରୋତ ଭାବରେ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ସୁନ୍ଦର ଜୀବନରେ ଯାବତୀୟ କଳାତ୍ମକତା ଜୀବନର ଏକ ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ନାନା କାରଣରୁ ଜୀବନ ଯେତିକି ଯେତିକି କୁଣ୍ଠିତ ହୁଏ, ଉପଯୋଗପ୍ରଧାନ ହୁଏ, ସେଥିରୁ କଳା ସେତିକି ପରିମାଣରେ ବିଦାୟ ନେଇ ଚାଲି ଯାଉଥିବା ପରି ମନେ ହୁଏ । ଜୀବନ ଭିତରୁ କଳା ଛୁଟି ଛୁଟି ଯିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ମଣିଷ କଳା—ଅନୁରାଗ ବୋଲି ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅଭ୍ୟାସକୁ ଆଦରିବାକୁ ମନ କରେ ଓ ହୁଏତ ତାହାର ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଆପଣାର ଅସଲ ଅଭାବଟିର ଏକ କ୍ଷତିପୂରଣ କରିବାଲାଗି ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ । ଗୁଡ଼ିଏ ସୁନ୍ଦର ଜିନିଷ ଦ୍ୱାରା ପରିବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ବାସ କରୁଥିଲେ ଯେ ମଣିଷର ଜୀବନ ପ୍ରକୃତରେ ସୁନ୍ଦର ହୁଏ, ସେକଥା ସତ୍ତ୍ୱେ କେହି କଦାପି ଦାବି କରିପାରିବ ନାହିଁ । ମାତ୍ର, ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ, ଏକଥା ଅବଶ୍ୟ ସତ ଯେ, ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ଯେତିକି ଯେତିକି ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର ହେବାରେ ଲାଗିଥାଏ, ସିଏ ହୁଏତ ସେତିକି ଅଧିକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ସହିତ ସୁନ୍ଦରକୁ ଲୋଡ଼େ । ଅର୍ଥାତ୍, ତାହାର ହାତ ଯେଉଁଠି ଯାଇ ବାଜେ, ତାହା ସେହି ସ୍ପର୍ଶ ଦ୍ୱାରା ସତେଅବା ଆହୁରି ସୁନ୍ଦର ହୋଇଯାଏ ।

କେତେକ କାରଣରୁ ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ଜୀବନରେ ଯେଉଁସବୁ ଅସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଆସି ପ୍ରବେଶ କରିଛି, ଅଥବା, ଏକ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ କହିଲେ, ନାନା ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବହିଃପ୍ରଭାବ ଫଳରେ ଆଧୁନିକ ମନୁଷ୍ୟର ଭାରସାମ୍ୟଗତ ସମଗ୍ରତାଟି ଯେପରି

ଭାବରେ ବୋହିଗଲି ଯାଇଛି, ତାହାର ଫଳରେ ଏବେ ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷ ସତେ ଯେପରି ଆପଣାର ଅସଲ ଲୋଡ଼ିବା ଏବଂ ଅସଲ ଦେବାଗୁଡ଼ିକ ଲାଗି ଆଉ ମୋଟେ ସାହସ କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଆପଣା ଉପରେ ଅସଲ ବିଶ୍ୱାସଟି ତୁଟିଗଲେ ସମ୍ଭବତଃ ଏହିପରି ଏକ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭୋଗ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଆପଣାକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସୁରକ୍ଷିତ କରି ରଖିବା ଲାଗି ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ନିଜ ଚାରିପାଖରେ କେତେ କେତେ କାନ୍ଥ ଠିଆ କରି ରଖିଛି, ଆପଣାକୁ କେତେ ସମ୍ପନ୍ନ ବୋଲି ଦେଖାଇବାର ମତଲବରେ ସିଏ ଆପଣାର ଜୀବନଟିକୁ କେତେ ନା କେତେ ପରିଧାନରେ ଆବୃତ କରି ରଖିଛି, ଆପଣାର ଜୀବନକୁ ନାନା ସୁନ୍ଦର ଦ୍ରବ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଭର୍ତ୍ତିକରି ରଖି ସିଏ ତାହାରି ଦ୍ୱାରା ହିଁ ପ୍ରକୃତରେ ସୁନ୍ଦର ଦିଶୁଛି ବୋଲି କେତେହେଁ ଆଡ଼ମ୍ବର ସହିତ ନିଜକୁ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବାରେ ଲାଗିଛି ! ଏତେ ଏତେ ମୁଖା ପିନ୍ଧିଥିବା ସକାଶେ ସତେ ଯେପରି ତା'ର ଅସଲ ମୁଖଟି କେଉଁ ତଳେ ଯାଇ ପୋତିହୋଇ ରହିଲାଣି । ନିଜପାଇଁ କେତେ କେତେ ମନୋହର ଖଞ୍ଜି-ଦେବାରେ ଲାଗିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତା'ର ଅସଲ ଘରଟି ମଧ୍ୟରେ ସିଏ ସତେଅବା ଭାରି ଏକେଲା ହୋଇ ରହିଛି, ଆପଣା ପାଖରେ ଭାରି ଅପରିଚିତ ହୋଇ ରହି-ଯାଇଛି । କାହିଁକି ବୋଲି ପଚାରିବାକୁ ବେଳ ନାହିଁ; ଆପଣା ସହିତ ସନ୍ଦନମ୍ ଯେତିକି ଆତ୍ମୀୟତା ରହିଥିଲେ ସିଏ ନିଜକୁ କାହିଁକି ବୋଲି ପଚାରି ପାରୁଥାନ୍ତା, [illegible] ସିଏ ନିଜକୁ ସେତିକି ଆତ୍ମୀୟତାର ସ୍ୱଜନ ବୋଲି ଭାବି ପାରୁନାହିଁ ।

ଜୀବନର ଏହି କଳାମୟତାକୁ ହରାଇ ବସିଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବାହାରେ କଳାବସ୍ତୁ ଗୁଡ଼ାକ ପ୍ରତି ତାର ମୋହ ସତେଅବା ଏକ ପଣ୍ୟକର୍ମଶାଳୀ ବିକୃତିପରି ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏବେ ଭଲ ଭଲ ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତୁ ତିଆରି ହେଲାଣି— ମଣିଷର ସଂସାରଟାକୁ ସତେ ଯେପରି କୌଣସି ଚମତ୍କାର ବଜାରପରି ସଜାଇ ଦିଆଗଲାଣି । ସେହି ବଜାରରେ ତୁମେ ଯାହା ଖୁସି ତାହା କିଣିପାରିବ, ତାକୁ ଆଣି ନିଜଘରେ ସଜାଇ କରି ରଖିପାରିବ ଏବଂ ତଦ୍ୱାରା ଗୃହର ମଣ୍ଡନ କରିପାରିବ । ଏବଂ, ସର୍ବାପେକ୍ଷା କଥା ହେଉଛି, ସେହି ମଣ୍ଡନ ଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ ନିଜେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ଲୁଚିକରି ରହିଯାଇ ପାରିବ । ତୁମର ଚାରି ପାଖରେ ବସ୍ତୁ ଗୁଡ଼ିକ ଏପରି ଏକ ମନୋରମ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରି ଭିଡ଼ ଲଗାଇ ରହିଥିବେ ଯେ, ତୁମେ ତା' ଭିତରେ ସିଧା ନିଜ ଆଡ଼କୁ ଫେରାଇବାର ଆଉ ଆଦୌ କୌଣସି ଫୁରସତ୍ ପାଇବ ନାହିଁ । ଆପଣାକୁ ମୋଟେ ଦେଖି ନପାରିବ ବୋଲି ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ସେପରି ବଜାରଟାକୁ ଆଣି ନିଜ ଘରେ ସଜାଇ ରଖିଛି; ଘରଟାକୁ ସୁନ୍ଦର ବସ୍ତୁବହୁଳ କରି ରଖିଛି ଓ ସେହି ବହୁଳତାକୁ ହିଁ ଯଥାର୍ଥରେ ଏକ କଳା-ଅନୁରାଗ ବୋଲି ଭାବୁଥିବାରୁ ହୁଏତ ତା'ର ନିଜ ଜୀବନର ଶୂନ୍ୟତା ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଆଖି ବୁଜିଦେଇ ପାରୁଛି । ଏବଂ ଏହିପରି

ଭାବରେ ଆଖି ବୁଜିଦେଇ ପାରୁଛୁ ବୋଲି କଳାବସ୍ତୁ-ଗୁଡ଼ିକର ବହୁଳ ସଂଗ୍ରହ ଅଥବା ବହୁଳ ଉପଭୋଗକୁ ହିଁ ସେଏ କଳାନୁରାଗର ସଙ୍କେତ ଅବା ଏକ ସନ୍ତକ ବୋଲି ଭାବିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି । କଳା-ଉପଭୋଗର ସାମଗ୍ରୀ ଗୁଡ଼ିକ ଆଧୁନିକ ବୁଦ୍ଧି-କୁଶଳତାର ଉତ୍ସାହ ପାଇ ହୁ ହୁ ହୋଇ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଅତୀତ, ଯେଉଁସବୁ ଅଟ୍ଟାଳିକାକୁ କେବଳ ରାଜପ୍ରାସାଦ ବୋଲି କୁହାଯାଇଥିଲା, ଏବେ ସେହିଭଳି ପ୍ରାସାଦମାନ ତିଆରି ହୋଇ ସଂଗ୍ରହାଳୟମାନ ରହିଲାଣି; ଚିତ୍ରର ସଂଗ୍ରହାଳୟ, ମୂର୍ତ୍ତିର ସଂଗ୍ରହାଳୟ, ଚିତ୍ରାବଳୀର ପ୍ରଦର୍ଶନୀ, ସ୍ଥାପତ୍ୟର ପ୍ରଦର୍ଶନୀ,—ଇତ୍ୟାଦି କେତେ କେତେ କଥା । ସେଠି ଦେଖିବାକୁ ହଜାର ହଜାର ମଣିଷଙ୍କର ଭିଡ଼ । ସମସ୍ତେ ସତେଅବା ଆପଣାର କଳା-ଅନୁରାଗକୁ ପ୍ରମାଣ କରିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପଛରେ ପକାଇଦେଇ ଆଗକୁ ଚାଲି ଯିବେ ବୋଲି ଘରୁ ତିଆରି ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି । ସଙ୍ଗୀତ, ଅଭିନୟ, ନାଟକ,—ଏସବୁ ଏବେ ସହସ୍ରଗୁଣିତ ହେଲାଣି । ସର୍ବଜନଲଭ୍ୟ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରିଲାଣି । ଏହା ଯେ ଏକ ଶୁଭଙ୍କର ଓ ସୁସ୍ଥ ସୂଚନା, ସେଥିରେ ଆଦୌ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ମାତ୍ର, ଏତିକିରେ ଆପଣାର ଉତ୍ସାହ ଗୁଡ଼ିକୁ ସୀମାବଦ୍ଧ କରି ରଖିବା ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ଅସଲ ଉତ୍ସାହ ଓ ଉତ୍ସରଣର କେନ୍ଦ୍ରଟି ଯେ ଅଲୋଡ଼ା ହୋଇ ରହିଯିବାର ବିପଦଟି ଦିନକୁ ଦିନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବାରେ ଲାଗିଛି, ମଣିଷ କେବେ ବାଉଳା ହେଲେ କିଏ ତାକୁ ସେହି କଥାଟିକୁ ବୁଝାଇ କହିଦେଇ ପାରିବ ? ଏହି ତଥା—କଥିତ କଳାବସ୍ତୁ-ସମ୍ଭାର ଏବଂ କଳାବସ୍ତୁର ଅନୁରାଗ କ୍ରମେ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନରେ କଳା-ବିନୋଦନ ନାମକ ଏକ ନୂତନ ଶୌଖିନତାକୁ ଜନ୍ମ ଦେବାରେ ଲାଗିଛି ।

ଭାରତବର୍ଷ ପରି ଏକ ନୂଆ ହୋଇ ଆତ୍ମସଚେତନ ହେଉଥିବା ଦେଶରେ ଏହି ବିନୋଦନର ଯାଉସ୍ତ୍ରତା କ୍ରମେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଛି । ଅନେକ ସମୟରେ ରାଷ୍ଟ୍ର ଏହି ଅପପ୍ରବୃତ୍ତିର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରୁଛି ଏବଂ ତେଣୁ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଅଫିମ ଖାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରୁଛି । ଅନେକ ସମୟରେ ଏପରି ହୋଇଥାଏ ଯେ ଯଥାର୍ଥରେ ଏକ କଳାସଚେତନ ଏବଂ କଳାତ୍ମକ ଜୀବନର ଆହ୍ୱାନ ତଥା ଦାୟିତ୍ୱ ପାଖରୁ ପଳାଇଯାଇ ତୁଚ୍ଛା ବିନୋଦନ ସ୍ତରରେ ହିଁ ମଣିଷମାନେ ଅଧିକ ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ମଜ୍ଜି ରହିବାକୁ ମନକଲେ ଏକ ଆଧୁନିକ ରାଷ୍ଟ୍ର ପକ୍ଷରେ ସେହି ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଶାସନ କରିବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ସହଜ ବୋଲି ପ୍ରତୀତ ହୁଏ । ପ୍ରାୟ ଏକ ଶତାବ୍ଦୀ ଯାବତ୍ ଏହିପରି ଭାବରେ ସାବତ୍ତାୟ ଅନୁରାଗ ତଥା ଅନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରାଣଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠା ଏବଂ ବସ୍ତୁ-ଉପଭୋଗ ମଧ୍ୟକୁ ନିକ୍ଷେପ କରି ଅଣି ଓ ଉଦ୍ଧାର ଲାଗି କ୍ଲାନ୍ତ ଅନୁଭବ କରି ଇଉରୋପ ଏହିସବୁ ବିଷୟରେ ଏବେ ଅନ୍ୟ ପଟଙ୍କରେ

ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେଣି ଓ ଆପଣାର ଅସଲ ଘର ଗୁଡ଼ିକୁ ଫେରି ଆସିବାକୁ ଏକ ନୂତନ ବ୍ୟାକୁଳତା ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କଲେଣି । ୧୯୦୫ ମସିହାରେ ୟୁରୋପର ତତ୍କାଳୀନ ବସ୍ତୁବାଦୀ ମେଳ ଭିତରେ ରହି ମଧ୍ୟ ମଣିଷ ଲାଗି ତଥାପି ଏକ ଅନ୍ୟ ଜଗତ ଓ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତଶ୍ରୁତିର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଥିବା ଶ୍ରୀ ରୋମାଁ–ରୋଲାଁ ଜର୍ମାନୀର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସଙ୍ଗୀତକାର ରିଚାର୍ଡ ଷ୍ଟ୍ରାଉସଙ୍କ ପାଖକୁ ଗୋଟିଏ ପତ୍ରରେ ଲେଖିଥିଲେ (Times Literary Supplement,London, 12-9-1968) "ଆଜି ଜର୍ମାନୀରେ ସଙ୍ଗୀତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଭୟଙ୍କର ଯେଉଁ ସଙ୍କଟଟି ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଛି, ମୁଁ ତାହାର ଉଲ୍ଲେଖ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି । ଜର୍ମାନୀରେ ଆଜି ଅତିରିକ୍ତ ସଙ୍ଗୀତ – ଜନିତ ଏକ ସଙ୍କଟ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଛି । ....କଳାର ଅବସର ଏବଂ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମେ ଅତିରିକ୍ତରୁ ଆହୁରି ଅତିରିକ୍ତ ହେବାରେ ଲାଗିଥିବ;—କଳାପାଇଁ ଆଉ କିଛି ଏହାଠାରୁ ବଳି ଅଧିକ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟଜନକ ହୋଇପାରେ ବୋଲି ମୁଁ ଆଦୌ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁନାହିଁ । ଆଜି ସଙ୍ଗୀତ ଆପଣାର କୋଳାହଳ ଦ୍ୱାରା ସଙ୍ଗୀତକାର ମାନଙ୍କୁ ଗିଳି ପକାଇବାକୁ ବସିଲାଣି । ଗୋଟାଏ ସଙ୍ଗୀତ—ମହୋତ୍ସବ ପରେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ସଙ୍ଗୀତ—ମହୋତ୍ସବର ଆୟୋଜନ ହେଉଛି ।" କଳାର ବିନୋଦନ ଯେ ଜୀବନର ଅସଲ ଅନ୍ତରଗୁଡ଼ିକୁ କଦାପି ଜଳାଭିମୁଖୀ ହେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେନାହିଁ, ସେହିପରି ଏକ ସଂଶୟର ପକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରିବାକୁ ସଭ୍ୟତା ତଥା କଳାର ଇତିହାସରେ ଏକାଧିକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିଛି ।

ସଙ୍ଗୀତର ଆଲୋଚନା କଲାବେଳକୁ ଲୋକ – ସଙ୍ଗୀତର କଥାଟା ବି ଥରେ ଥରେ ମନେ ପଡ଼ିଯାଉଛି । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଭିତରେ ସଙ୍ଗୀତ ଅନ୍ୟୋନ୍ୟ ଭାବରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ହୋଇ ରହିଥାଏ ଓ ଯେଉଁ ଅନ୍ୟମାନେ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଏକ କାମନାସକ୍ତ ଆଗ୍ରହରେ ଲୋକସଙ୍ଗୀତ ସଂଗ୍ରହ କରିବାରେ ଲୋକନଟାଯାକ ଜୀର୍ଣ୍ଣ କରିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି, ଏହି ଦୁଇ କିସମର ମଣିଷ ଏକାବେଳେକେ ଦୁଇ ଅଲଗା ଧାରରେ ଠିଆ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଆମ ପୃଥିବୀରୁ ଲୋକସଙ୍ଗୀତ କ୍ରମେ ମରି ମରି ଯାଉଛି । ଗୋଷ୍ଠୀଜୀବନର ଆଠପହରିଆ ସ୍ୱାଭାବିକତା ଏବଂ ସହଜତା ମଧ୍ୟରେ ନାନାବିଧ ପୋଷାକୀ ଅନ୍ୟମନସ୍କତା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଅନୁଭବର ଅନୁପ୍ରବେଶ ଘଟିବା ଫଳରେ ଗୋଷ୍ଠୀଜୀବନରୁ ସଙ୍ଗୀତ ମରି ମରି ଯାଉଛି । ପାରମ୍ପରିକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗୁଡ଼ିକରେ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ମନୁଷ୍ୟକୁ, ମନୁଷ୍ୟ ଓ ପ୍ରକୃତିକୁ ତଥା ମନୁଷ୍ୟ ଓ ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡକୁ ଏକତ୍ର କରି ବାନ୍ଧି ରଖିଥିବା ଖିଅ ଗୁଡ଼ିକରେ ଏକଦା ଏମିତି ଏକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ଓ ଉଷ୍ମତା ରହିଥିଲା, ଯାହାକୁ କି କେବଳ ଏକ ସଙ୍ଗୀତ—ମଧୁରତାର ପ୍ରତୀକ ଦେଇ

ବର୍ଣ୍ଣନା କରିହେବ, ଅନୁଭବ ମଧ୍ୟ କରିହେବ । ଯେଉଁମାନେ ସେହି ଶିଳ୍ପ-ଗୁଡ଼ିକୁ ନାଚି ନାନା ଚତୁରତା ଏବଂ ଆକର୍ଷକତାକୁ ଜୀବନର କାଳଗୁଡ଼ିକୁ ସୁନ୍ଦରମ୍ୟ ଏବଂ ସଫଳ କରି ତୁଳି ପାରିବାର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ସାରିଲେଣି , ଯେଉଁମାନେ ଘର ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରି ନଗରକୁ ଆସିଲେଣି, ପରସ୍ପର ସହିତ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କଲେଣି, ଏବଂ ଆଉ ପୁରୁଣା ଆତ୍ମୀୟତା ଗୁଡ଼ିକ ପାଖକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଆଦୌ ଏତେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଆଗ୍ରହ ନାହିଁ, ସେମାନେ ଏବେ କେତେ ବୁଝିଆ ହୋଇ ଲୋକସଙ୍ଗୀତ ଗୁଡ଼ାକୁ ସଂଗ୍ରହ କରିବାରେ ବାହାରିଲେଣି; ସେଗୁଡ଼ିକୁ ନାନା ମେଳ ଓ ଅମେଳର ସନ୍ଦର୍ଭ ସହିତ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାଲାଗି କେତେ ଅଭିନବ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ପଦ୍ଧତିମାନ ବାହାର କଲେଣି । ଅନେକ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଏହି ଅଭ୍ୟାଗ୍ରହ ଏବଂ ଅତ୍ୟୁତ୍ସାହ ଗୁଡ଼ାକ ପ୍ରାୟ ଏକ ବସ୍ତୁଲାଳସା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ଆଦୌ ଅନ୍ୟ କିଛି ହୋଇଥିବ ବୋଲି ମୋତେ ମନେ ହେଉନାହିଁ ।

ଲୋକକଳାର ସରଞ୍ଜାମ ଗୁଡ଼ାକୁ ସେହିପରି ସହରର ପାଠୁଆ ଓ ନଗରୁଆମାନେ ମିଉଜିଅମ୍‌ରେ ସଜାଡ଼ି ସ୍ତୂପୀକୃତ କରି ରଖୁଛନ୍ତି । କଥିତ ଅଛି, ଭଲ ପାଇ ନ ପାରିଲେ ମଣିଷ କ୍ରୟଅଡ଼େ ଅଧିକାରୀ ହେବାକୁ ମନକରେ ଓ ତଦ୍ୱାରା ଆପଣାର ସେହି ଅସମର୍ଥତା ଲାଗି କ୍ଷତିପୂରଣର ଏକ ବାଟ ବି ପାଇଯାଏ । ସଂଗ୍ରହର ଲାଳସା ଅନେକ ସମୟରେ ସେହି ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ରହିବାର ଉଗ୍ରତା ଲାଗି ଏକ ସହଜ ମାର୍ଗ ଯୋଗାଇ ଦେଇଥାଏ । କଳା, — ଯାବତୀୟ କଳା ଏକ ଜୀବନର ହିଁ ସୂଚନା ଦେଇଥାଏ । ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିକୁ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ କରେ । ମିଉଜିଅମ୍-ଲୋଭୀମାନେ ସେହି ଜୀବନକୁ କେତେ ପଛରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସି ସାରିଲେଣି । ହୁଏତ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ଆସିଥିବାରୁ ହିଁ ଆପଣାକୁ ସେମାନେ ଆଧୁନିକ ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି, ସେହି ବଗଡ଼ମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଅଗ୍ରସର ବୋଲି ଅନୁଭବ ମଧ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ତଥାପି ଏକ ବ୍ୟାଧିତ ଅଧିକାରପରାୟଣତା ସେମାନଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାବପ୍ରବଣ ଭାବରେ ବିଗତ ଆଉ ଏକ ଜୀବନଧାମର ସାମଗ୍ରୀଗୁଡ଼ିକୁ ସାଉଁଟି ଆଣି ମିଉଜିଅମ୍‌ରେ ଭର୍ତ୍ତି କରିବାର ଓ ତା'ପରେ ବାଉଳା ହୋଇ, ଅନ୍ତତଃ କେତୋଟି ବିଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମିଉଜିଅମ୍ ଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ଘର ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବାର ପ୍ରରୋଚନା ଆଣି ଯୋଗାଇ ଦେଉଛି । ଏକଦା ଯେଉଁମାନେ ଲୋକକଳାର ସର୍ଜନକାରୀ ବାହକ ହୋଇ ରହିଥିଲେ ଏବଂ ଠାଏ ଠାଏ ଏବେ ମଧ୍ୟ ରହିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର କଳା ସାମଗ୍ରୀ ଗୁଡ଼ାକୁ ମିଉଜିଅମ୍‌ର କେତୋଟି ସାମଗ୍ରୀ କରି ରଖି, ଅଥବା ଖୁବ୍ ବେଶୀ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିଜର ଅଧ୍ୟୟନ–ବସ୍ତୁରେ ପରିଣତ କରି

ଲୋକକଳାର ସଂଗ୍ରାହକ ଓ ପଣ୍ଡିତ ମାନେ ହୁଏତ କେବଳ ଏକ ବସ୍ତୁ ଲାଲସାର ହିଁ ପରିଚୟ ଦେଉଛନ୍ତି । ଯେକୌଣସି ଯଥାର୍ଥ ଅଧ୍ୟୟନ ନିମିତ୍ତ ମଧ୍ୟ ଭିତରେ ସତକୁ ସତ ଏକ ଭଲ ପାଇବା ରହିଥିବା ଉଚିତ, ଏକ ଆତ୍ମୀୟତା ରହିଥିବା ଉଚିତ । କଳାକୁ ଜୀବନ ଭିତରୁ ଛିନ୍ନକରି ଆଣି ଓ ତାହାକୁ ପ୍ରାୟ ଏକ ସାମଗ୍ରୀରେ ପରିଣତ କରି, ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ଆପେ ସେହିପରି ଏକ ଜୀବନକୁ ଲୋଡ଼ିବା ଲାଗି ଆଦୌ କୌଣସି ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ ନ କରି ଆମ ସହରର ବିଦ୍ୟାଖାତ ଗୁଡ଼ିକରେ ଲୋକକଳାର ଯେଉଁ ଅଧ୍ୟୟନମାନ କରାଯାଉଛି, ତାହାକୁ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏକ ବସ୍ତୁଲାଲସା ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ।

ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ଗାଆଁ ଗୁଡ଼ା ଛୋଡ଼ିଦେଇ ସହରମାନଙ୍କୁ ଆସିଲୁଣି ଓ ସହରର ନୂଆ ଠାକୁରମାନଙ୍କର ଶରଣ ନେଲୁଣି, ଆମ ଲାଗି ଗାଆଁର ପର୍ବଗୁଡ଼ିକ ଓ ତାହା ମଧ୍ୟରେ ପାରମ୍ପରିକ ଭାବରେ ରହି ଆସିଥିବା ପ୍ରାଣବନ୍ତତା-ମାନେ ମଧ୍ୟ କୋଉ ପଛରେ ପଡ଼ି ରହିଲେଣି । ତଥାପି, ପ୍ରାୟ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସାମଗ୍ରୀର ଜ୍ଞାନରେ ଆମେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ କେତେକ ବିନୋଦାନୁଷ୍ଠାନ ରୂପେ ଆମ ସାଙ୍ଗରେ ସହରକୁ ବହନ କରି ନେଇଆସିଛୁ । ଏବଂ, ଏକ ଆଡ଼ମ୍ବରମୟ ଦର୍ପର ସହିତ ଆମେ ସେହି ଉତ୍ସବ ଗୁଡ଼ିକର ପାଳନ ମଧ୍ୟ କରୁଛୁ । ଉତ୍ସବ ଗୁଡ଼ିକର ଅସଲ ପ୍ରାଣ ଓ ପିଣ୍ଡଗୁଡ଼ିକ ଆମର ଜୀବନକ୍ଷେତ୍ରରୁ କୋଉ କାଳୁ ଅନ୍ତରାଳ ହୋଇ ରହିଗଲେଣି । ତଥାପି ଉତ୍ସବ-ଗୁଡ଼ିକର ସମାବେଶ ଲାଗି ରହିଛି ଏବଂ କାନ ନଥାଇ ମଧ୍ୟ କାନର ଭୂଷଣ ହୋଇ ରହିଛି । ସହରରେ ଖୁଦୁରୁକୁଣୀ ପୂଜା ହେଲେ ବୋଦୁଅମାସ ଆସିଲା ବୋଲି ମନେ ପଡ଼ିଯାଉଛି । ଝିଅମାନେ ଖୁଲୁକୁଣୀ ମାନଙ୍କୁ ପୂଜୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପୁଅମାନଙ୍କର ସରଗରମ ଭିତରେ ଖୁଲୁକୁଣୀ ମେଢ଼ମାନେ ଡାଣ୍ଡରେ ମେଲଣ କରି ବାହାରୁ-ଛନ୍ତି । ଏବଂ, ସେହିସବୁ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ମାଇକ୍ ଲଗାହୋଇ, ତଅପୋଇ ସାଧବକନ୍ୟାର ଉପାଖ୍ୟାନଟିକୁ ପାରାୟଣ କରାଯାଉଛି । ସହରରେ ଟୋକା ଆଉ ବୁଢ଼ାମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ଧରାପରାରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଉପରେ କୁମାରୀମାନଙ୍କର ଉତ୍ସବ କୁଆଁର ପୂର୍ଣ୍ଣିମାର ଉତ୍ସବ ପାଳନ ହେଉଛି । ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଲୁଅମାନେ ବାହାରେ ଆକାଶରେ ସତକୁ ସତ ଥିବା ଜହ୍ନର ଉପସ୍ଥିତିକୁ କୁଆଡ଼େ ଭୁଲାଇ ଦେଇଯାଉଛନ୍ତି । ସହରକେନ୍ଦ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଅଜନସ୍ତ କଳପତ ରଜ---ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରାଯାଉଛି ଓ ସଙ୍ଗରେ ବସି ପଣ୍ଡିତ ମାନେ ତାହାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତବାଦୀ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରୁଛନ୍ତି । ହଜି ହଜି ଯାଉ-ଥିବା ଆମ ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତିକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେଲେ ଏହା ବାଞ୍ଛିତ ଆଉ ଅନ୍ୟ ଗତିନାହିଁ ବୋଲି ସାଧୁମାନେ ବାକ୍ୟୋଦଗାର କରିବାରେ ଲାଗିଲେଣି ।

ଏସବୁ ହେଉଛି ଅସଲ ସଂସ୍କାର ତଥା ଅସଲ ଲକ୍ଷଣ ଗୁଡ଼ିକ ଲୋପ ହୋଇ ଯାଉଥିବାର ସୂଚନା । ଅନ୍ତତଃ ପୂଜାରେ ପୂଜାର ପ୍ରାଣଗତ ଶାଳୀନତାଟି ହିଁ ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ । ପୂଜ୍ୟ ପୂଜାର ମହତ୍ତ୍ୱ ଗୁଡ଼ାକ ଯେତିକ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଥାଏ, ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ଆମ ପୂଜାର ଅସଲ ନିଷ୍ଠା ସେତିକି ପରିମାଣରେ ପଛରେ ପଡ଼ିରହେ । ବାହାରର ଆୟୋଜନ ଗୁଡ଼ାକ ଦଶଗୁଣ ଧନାଢ୍ୟତା ସହିତ ଦଶ ଶହ ଗୁଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ମଧ୍ୟ ଯେ ଅବଶ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ, ସେକଥା ମୋଟେ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । କଳାମୟ ଜୀବନ ସେହି ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା ଆଡ଼କୁ ହିଁ ଆମ ଜୀବନର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବସ୍ତୁ ଯାବତୀୟ କରଣୀ ଏବଂ ଭରଣୀକୁ ସୂଚିତ କରି ଦେଇଥାଏ । ଆଧୁନିକ ଜୀବନ ନାନା କାରଣରୁ ସମ୍ଭବତଃ ସେହି ଅନ୍ତରଙ୍ଗତାକୁ ହିଁ ଭସ୍ମ କରୁଛି । ଉପରେ ଉପରେ ରହି ଆଦୌ ଅନ୍ତର ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ ନ କରିବାକୁ ହିଁ ଅନେକ ମଣିଷ ନିରାପଦ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । ଏହିଭଳି ମଣିଷ ସବୁ ଯୁଗରେ ସବୁ ସଂସ୍କୃତିରେ ରହିଥିଲେ, ଆମର ଏହି ଯୁଗଟାରେ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ରହିଛନ୍ତି । ଆପଣାକୁ ଏକ ସଂସ୍କୃତିର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବା, ଗୋଟିଏ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଆପଣାର ବୋଲି କହିବା,---ତାହା କଦାପି କେବଳ ଏକ ମନୋରଞ୍ଜନସ୍ତରୀୟ ଉପରିସ୍ଥତା ନୁହେଁ, ଏହା ଏକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତା, ଏକ ଅଙ୍ଗୀକାର ଓ ଏକ ଦାୟିତ୍ୱ---ସଚେତନତା । କୌଣସି ସଂସ୍କୃତି ଭିତରେ ରହିବା, ଅର୍ଥାତ୍ କୌଣସି ସଂସ୍କୃତିକୁ ନିଜ ଜୀବନର ଏକ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଅଙ୍ଗ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିବା, ତାହା ହେଉଛି ଏକ ଅଙ୍ଗୀକାର, ଏକ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି—ବନ୍ଧନ । ଆଧୁନିକ କାଳରୁ ଆମେମାନେ କେଉଁଠି କେଉଁ ଖୁଣ୍ଟରୁ ଫିଟା ଛିଣ୍ଡାଇ ସତେଅବା ଏକ ପରମ ମୁକ୍ତି ଲାଭ କରିଥିବା ପରି ଅନୁଭବ କରୁଛୁ କେଜାଣି, ଆମେ ଯେପରି ଆଉ କେଉଁଠି ହେଲେ ଅନ୍ତର ଯୋଡ଼ିବାକୁ ମୋଟେ ରାଜି ହୋଇ ପାରୁନାହୁଁ । ମଣିଷ ଗୁଡ଼ାକ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ରାସ୍ତାରେ ବୁଲୁଛନ୍ତି, ମଞ୍ଚରେ ସ୍ଲୋଗାନ ଦେଉଛନ୍ତି, ଖେଳ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ବିକ୍ଷୋଭ କରୁଛନ୍ତି, ମରୁଛନ୍ତି ଓ ମାରୁଛନ୍ତି, ତଥାପି ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସ୍ତରରେ କେହି କାହାରିକୁ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି, ଆପଣାର ବୋଲି କେହି କାହାରିକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି,---ଆଉଜଣକ ପାଇଁ ଦଣ୍ଡେ ଅପେକ୍ଷା କରି ପାରିବା ଭଳି ସତେ ଯେପରି କାହାରି ପାଖରେ ବେଳ ନାହିଁ । ଧୂମ୍ ଧାମ୍ ହୋଇ ପୂଜା ଚାଲିଛି, ଧୂମ୍ଧାମ୍ ଓ କୋଳାହଳରେ ଚାଲିଛି, ତଥାପି କେହି କାହାରି ଆଡ଼କୁ ଅନାଉ ନାହାନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମ୍ଭବତଃ ଏକାନ୍ତ ଅନାତ୍ମୀୟ ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି, କେବଳ ଅଭିନୟ କରି ଚାଲି ଯାଉଛନ୍ତି । ସେଥିରେ ମାତ୍ର [illegible] ଠିକ ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ସମାଜ କେଉଁସବୁ କାରଣରୁ ଯେ ପ୍ରାୟ

ଯୋଜନା କରି ଏପରି ମାୟାବାଦୀ ହେବାକୁ ନିରାପଦ ବୋଲି ବାଛିନେଇଛୁ, ଆମେ ଇଚ୍ଛାକଲେ ହୁଏତ ତାହାର ନିଦାନ ନିରୂପଣ କରିବା ଲାଗି ମନକରି ପାରିବା । ମାତ୍ର ଆପେ ସେହି ଉପେକ୍ଷା ଓ ଉପରସ୍ତରସ୍ଥତା ମଧ୍ୟରୁ ଆଗ ବାହାରି ନଆସି ପାରିଲେ ଆମେ କଦାପି ସେକଥା କରି ପାରିବା ନାହିଁ । ଘୃଣା କରୁଥିବା ମଣିଷ ଘୃଣାକୁ ମୋଟେ ବୁଝି ପାରେ ନାହିଁ । ରୋଗ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରୋଗକୁ ବୁଝି ହୁଏନାହିଁ । ମାୟାରୁ ବାହାରି ଆସିଲେ ଯାଇ ମାୟାବାଦକୁ ବୁଝି ହୁଏ । ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ମନକଲେ ଯାଇ ଯାବତୀୟ ଉପେକ୍ଷା ଏବଂ ଉଦାସୀନତାର ମର୍ମ-ପ୍ରବେଶ କରିହୁଏ । ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ହୋଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏତେ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ରହିଥିବା ବହିରଙ୍ଗତାକୁ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ବୁଝିବା ସମ୍ଭବ ହେବ । ନିଜର ଜୀବନକୁ କଳାମୟ କରି ରଖିବାଲାଗି ଯଥାର୍ଥରେ ଏକ ପ୍ରୟାସ କରି-ପାରିଲେ ଯାଇ କଳାବସ୍ତୁ ଓ କଳାବିନୋଦ ପ୍ରତି ଆସକ୍ତ ରହିଥିବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବୁଝି ହେବ ।

ଆମ ସାହିତ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ଆମର ଅନ୍ୟ ଯାବତୀୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟପ୍ରୀତି, ଏସବୁ ଏକ ଯଥାର୍ଥ କଳାମୟ ଜୀବନ ଆଡ଼କୁ ଆମକୁ ପରିଚାଳିତ କରି ନେବା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିବ ନା ଆମ ଅସୁନ୍ଦରତା ନଗ୍ନତାକୁ ଘୋଡାଇ ରଖିବା ସକାଶେ ଏକ ବସ୍ତୁଲୋଭ-ଦୂଷିତ ଅତିରିକ୍ତତା ହୋଇ ରହିଥିବ ? ଆମର ଜାତୀୟତା, ଦେଶପ୍ରୀତି, ଧର୍ମନିଷ୍ଠା ତଥା ନୈତିକତା ପ୍ରଭୃତିରେ ଏକ ସଂଶ୍ୟାଭିଳାଷୀ, ସୁସ୍ଥ ତଥା ସମ୍ବେଦନାମୟ ସମ୍ପର୍କ ଓ ଜୀବନ ଆଡ଼କୁ ଆମକୁ ପ୍ରେରିତ କରି ନେଇଯିବ ବା ଆମର ଦାନ୍ତ ଓ ଆମର ସିଙ୍ଗଗୁଡ଼ାକ ବିଷୟରେ ଆମକୁ ପ୍ରାୟ ବ୍ୟସ୍ତ କରି ରଖିବାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବ ? ଅନ୍ୟ ମଣିଷମାନଙ୍କ ସହିତ ଆମର ସମ୍ପର୍କ ଏକ ଯଥାର୍ଥ ଆତ୍ମୀୟତା ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହେଉ—ଏହାହିଁ ଯଦି ଆମର ଯାବତୀୟ ସାମୂହିକ ଆଚରଣର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହୋଇ ରହିଥାଏ; ତେବେ ଆମର ଯାବତୀୟ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟାନୁଧାବନ ଆମକୁ ସେହି ଆତ୍ମୀୟତାର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କରାଇବ ନା ନାନା ପ୍ରକାରେ ବସ୍ତୁଲାଳସୀ କରାଇ ଆମକୁ ପରସ୍ପରଠାରୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଦୂରକୁ ନେଇ ଯାଉଥିବ ? ପୂର୍ବକାଳରେ ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳମାନେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ଚକ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ବସି କଳାନୁରାଗୀ ହୋଇ ପାରିଥିଲେ । ରାଜସଭାରେ ସାହିତ୍ୟ ହେଉଥିଲା, ସଙ୍ଗୀତ ହେଉଥିଲା, କଳାକାରମାନେ ମନସ୍ୱୀ କରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜ-ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ଅବଶ୍ୟ ଲାଭ କରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ସେହିସବୁ ଅତିରିକ୍ତତା ସହିତ ଲୋକଜୀବନର ପ୍ରାୟ କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନଥିଲା । ଯୁଗର ଜାଲ ଭିତରେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ରହି ଉପରୁ ତଳଯାଏ ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷ ବାସ୍ତବ

ଜୀବନକ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନାବିଧ ନୃଶଂସତା ଏବଂ ଅମାନୁଷିକତାକୁ ପ୍ରାୟ ଦୈବ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ବୋଲି ମାନି ନେଉଥିଲେ । ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ଓ ସମ୍ବନ୍ଧ ଗୁଡ଼ାକ ଯେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ହୋଇପାରିବ, ଯେକୌଣସି ସମାଜରେ ସବୁ ମଣିଷ ଯେ ପରସ୍ପରର ସମକକ୍ଷ ବୋଲି ଗଣାହେବେ ଓ ଅନୁରୂପ ସମ୍ମାନ ପାଇପାରିବେ, ସେତେବେଳେ ସେହିସବୁ ଭାବନା କଦାପି ସମ୍ଭବ ହେଉନଥିଲା । କଳା କହିଲେ ଯେ ମୂଳତଃ ଏକ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର କଳାକୁ ବୁଝାଇବ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତଥା ସାମୂହିକ ସଂଲଗ୍ନତା ଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ଅନ୍ୟ ଉଚ୍ଚତା ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଗଭୀରତାକୁ ବୁଝାଇବ ଏବଂ ସର୍ବୋପରି, ସେହି ଈପ୍ସିତ ଉଚ୍ଚତା ଏବଂ ଗଭୀରତାଗୁଡ଼ିକୁ ସମ୍ମୁଖରେ ସ୍ଥାପନକରି ରଖି ମନୁଷ୍ୟର ଯାବତୀୟ ଜୀବନ-ବ୍ୟାପାରକୁ ଯେ ସେହି ଦିଗରେ ଅଗ୍ରସର କରାଇ ନେଇହେବ, ଏସବୁ ଅନୁଭବ ଏବେ ଆସିଲା ।

ନାନା କାରଣରୁ ଆମେ ନିଜକୁ ସେହି ଅନୁଭବର ଭାଜନ କରି ପାରୁନାହିଁ ବୋଲି ଆମେ କଳା କହିଲେ ମୁଖ୍ୟତଃ କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବସ୍ତୁର ସଂଗ୍ରହ ଓ କେତେଟା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଉକର କର୍ଷଣ ବୋଲି ବୁଝି ଆସିଛୁ । ଆମେ ସେହି ବସ୍ତୁଗୁଡ଼ିକୁ ନିଜର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଆଣି ଜମା କରୁ ଓ ତାହାରି ବଳରେ ଆମେ ସଂସ୍କୃତି ତଥା ଭବ୍ୟତା ମଧ୍ୟକୁ ଆସିଗଲୁ ବୋଲି ପରସ୍ପର ପାଖରେ ଦେଖାଇ ହେବାରେ ଲାଗିଛୁ । କଳାକୁ ଭୋଗ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଜୀବନର କଳାହୀନତାରେ ହୁଏତ ଏତେ ଟିକିଏ ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୁଏନାହିଁ । ସହରର ପ୍ରବୀଣ ଦୈତ୍ୟମାନେ ଯେତେ ଫାନୁସ ସଜାଇ ବଡ଼ ବଡ଼ ସଂସ୍କୃତିର ରମଣ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ସଂସ୍କୃତିର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ରସାସ୍ୱାଦନ ଗୁଡ଼ିକରୁ ହୁଏତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବହୁଦୂର ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ଲୋକ-ସଙ୍ଗୀତ ଓ ଲୋକ-କଳାର ସଂଗ୍ରାହକ ହୁଏତ ନିଜ ଭିତରେ ଅସଲ ଲୋକଜୀବନଟି ସହିତ ଡୋରଗୁଡ଼ିକୁ କାଟିକରି ବସିଥାଏ ଓ ଚଲାଖି ହୋଇ-ସାରିଥାଏ ବୋଲି ତାହାର ଏକ ଲୌକିକ କ୍ଷତିପୂରଣ ହିସାବରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଆଦର ଦେଖାଏ, ସଭାରେ ବାହୁଟେକି ସେସବୁ ଆମ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଅସଲ ରତ୍ନ ଓ ଅସଲ ସମ୍ପଦ ବୋଲି କହି କୋଳାହଳ କରିବାକୁ କେତେ ଭଲ ପାଉଥାଏ । ଆମ ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ, ଯେଉଁଥିରେ କି ବସ୍ତୁ ଓ ବସ୍ତୁ ଉପରେ ଅଧିକାରକୁ ନାନା ଅନୁଷ୍ଠାନଙ୍କ ଅନୁମୋଦନ ସହିତ ଅଧିକ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ଅଧିକ ସ୍ୱୀକୃତି ମିଳୁଛି, ସେତେବେଳେ କଳାର ବିଶେଷ କ୍ଷେତ୍ରଟିରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ବସ୍ତୁସର୍ବସ୍ୱ ବିନୋଦନ ଗୁଡ଼ାକ ଯେ ବହିର୍ମୁଖୀ ଏବଂ ବହୁରୂପୀ ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ଏବଂ କେତେ ସ୍ତରରେ ମଣିଷଟାକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବାର ଫିକର କରୁଛନ୍ତି, ସେକଥା ଭାରି ସହଜରେ ବୁଝି ହୋଇଯିବ ।

କଳା ପଛରେ ଏକ କଳାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟି ରହିଥିବା ଉଚିତ ଏବଂ ସେହି ଦୃଷ୍ଟି ଆମର ଯାବତୀୟ ଜୀବନାନୁଭବର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ସମଗ୍ର ଜୀବନ ମଧ୍ୟକୁ ସଞ୍ଚାରିତ ତଥା ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇ ପାରୁଥିବା ଉଚିତ । ଭିତରେ ଅସଲ ଅନ୍ୱେଷଣଗୁଡ଼ିକୁ ସାହାସ କରି ନ ପାରୁଥିଲେ ଅନେକ ମଣିଷ କଳାକୁ ଏକ ବେହରଣ ପରି ଦେହଟା ଉପରେ ଘୋଡ଼ାଇ ହୋଇଥାନ୍ତି

ଓ ଦେହଟାକୁ ଗାର୍କି ରଖିଆନ୍ତି । ଅନେକ ସମୟରେ ଆମ ଭିତରଟା ଅସନା ଓ ଅଲକ୍ଷଣା ହୋଇ ରହିଥିଲେ ଏବଂ ତାହାକୁ ସଜାଇବାର କାର୍ଯ୍ୟଟି ଆମ ଅନ୍ତଃକରଣର ବାହାରକୁ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ ବାହାରେ ଆମେ ଅଧିକ ଦୃଷ୍ଟିଗ୍ରାହ୍ୟ ସହିତ କଳାବସ୍ତୁ ଗୁଡ଼ାକର ଆଦର କରିବାରେ ଲାଗିଥାଉ ଏବଂ ଆମ ଭିତରର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱଟିକୁ ପାଟବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧାଇ ମୂଳତଃ ତାହାର ବୃଦ୍ଧିସାଧନ କରୁଥାଉ । ଯେଉଁ ଦ୍ୱାରଟି ଖୋଲି ରଖି ପାରିଥିଲେ, ଆମର ଯାବତୀୟ କଳା, ସଙ୍ଗୀତ ଏବଂ ସାହିତ୍ୟ କେବଳ ଆମର ବାହାରେ ବାହାରେ ରହିନ-ଯାଇ ଆମ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରବେଶ କରିପାରିବ, ଆମ ଭିତରର ଆସଲ ମଣିଷଟିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିପାରିବ ଓ ଆମର ସମଗ୍ର ଜୀବନକୁ ଏକ କଳାତ୍ମକ ଅନୁରାଗ ଦ୍ୱାରା ସପୁଟିତ କରି ରଖିପାରିବ, ଆମେ ସେହି ଦ୍ୱାରଟିକୁ ଖୋଲିବା ଲାଗି ସମ୍ମତ ହେଲେ ଯାଇ କଳା ଆମର ଜୀବନରେ ସତକୁସତ କିଛି ଘଟାଇ ପାରିବ, ଆମକୁ ପାହାଚ ଉଠିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ, ଆମ ଜୀବନରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ଅବତାରଣା କରିବ ଓ ଆମର ସମ୍ବନ୍ଧ ବୃତ୍ତିକର କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ଉତ୍ତରଣ ଘଟାଇ ପାରିବ ।

ନବପତ୍ର

[ଏପ୍ରିଲ-ଜୁନ୍-୧୯୮୫]

ସଂସ୍କୃତି ଓ ସମ୍ପତ୍ତି

ମଣିଷ ଆପେ ଆପଣାକୁ ଭଲ ଲାଗନ୍ତି—ଆପଣା ପାଖରେ ଖୁବ ହାଲୁକା ଲାଗନ୍ତି । ଭିତରେ ସବାମର୍ଣ୍ଣି ଆଳଟିରେ ସତକୁସତ ବନ୍ଧୁଟିଏ ବସି ରହିଛି ବୋଲି ସିଏ ସବୁବେଳେ ଅନୁଭବ କରୁଥାନ୍ତି,—ସତକୁସତ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଥାନ୍ତି, ଜୀବନର ତଥାକଥିତ ଯାନ ଓ ବନ୍ଧ ସବୁ କାମରେ ସିଏ ସେହିପରି ଅନୁଭବ କରୁଥାନ୍ତି । ଆପଣା ଜୀବନର ଅସଲ ଅନୁରାଗ ଗୁଡ଼ିକୁ ଦେଇ ସିଏ ସେହି ବନ୍ଧୁଟିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରୁଥାନ୍ତି; ବାହାର, ଗୁରୁଜନଙ୍କର ବୋଲ ମାନ ଅଥବା ଆପଣାକୁ ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବାଧ୍ୟ କରି ନୁହେଁ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ତାହାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରୁଥାନ୍ତି । ଆଉରି ସ୍ପଷ୍ଟ କରି କହିଲେ, ସିଏ ସେହି ବନ୍ଧୁଟିକୁ ସବୁବେଳେ ସ୍ପର୍ଶ କରି ରହିଥାନ୍ତି । ସେହି ସ୍ପର୍ଶଟିରୁ ହିଁ ସିଏ ନିଜ ଜୀବନର ଔଚିତ୍ୟଟିକୁ କଳନା କରି ନେଇ ପାରୁଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କ ବଳିଷ୍ଠି ଭିତରେ ଫୁଲ ଫୁଟିବାର ଘଟଣାଟି କେବେହେଲେ ବନ୍ଦ ହୋଇନ-ଥାନ୍ତା, ଗୋଟିଏ କଢ଼ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଫୁଟି ଯାଉଥିବା ବେଳକୁ ହିଁ ଆଉରି ଗୋଟିଏ କଢ଼ର

ଫୁଟିବା ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଯାଉଥାନ୍ତି । ଉଦ୍ୟମ ଅବ୍ୟାହତ ହୋଇ ରହୁଥାନ୍ତି, ଉତ୍ସାହ ଅବାରିତ ହୋଇ ରହୁଥାନ୍ତି । ସେହି ଉଦ୍ୟମ ଏବଂ ଉତ୍ସାହକୁ ସିଏ ଆପଣାର ଭିତରୁ ହିଁ ପାଉଥାନ୍ତି । ତା'ର ଉଦ୍ୟମ ଏବଂ ତା'ର ଉତ୍ସାହମାନେ ତାହାକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ହାଲୁକା କରି ଦେଉଥାନ୍ତେ । ଏବଂ ସେହିଗୁଡ଼ିକର ଆଶୀର୍ବାଦରୁ ତା'ର ଦେହ ସମେତ ତା'ର ଜ୍ଞାନ, ବଳ ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଆଦି ଯାବତୀୟ ଅର୍ଜନ ତାକୁ ଖରି ହାଲୁକା କରି ରଖିଥାନ୍ତେ । ନିଜର ଭିତରକୁ ଗୁହିଁଦେବା ମାତ୍ରକେ ସିଏ ସତେଅବା ନିଜକୁ ଦୁଇଟା ଡେଣା, ଏବଂ କାହିଁ ନା କାହିଁ ଦୂର ଆକାଶର ମୁହଁଟିକୁ ସତେଅବା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ରଖିଥିବା ଓ ଦାଉ ଦାଉ ଅନୁରାଗରେ ତାକୁ ଆହୁରି ଆହୁରି ଉଡ଼ିସିବାର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଉଥିବା ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଠୋପାଏ ସିନ୍ଦୂର ପରି ବା ଉଚ୍ଛୁଳି ପଡ଼ୁଥିବା ହସପରି ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଥାନ୍ତି ।

ମଣିଷ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ, ଏକାଠି ହୋଇ ଏପରି ଗୋଟିଏ ସମାଜ ଭିତରେ ବାସ କରୁଥାନ୍ତେ, ଯେଉଁ ସମାଜର ନିର୍ମାଣରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ଏକ ଅବଦାନ ରହିଥାନ୍ତି । ସେହି ସମାଜରେ କେହି କାହାକୁ ମୋଟେ ଗିଳି ପକାଇବା ନିମନ୍ତେ ମନ କରୁ ନ ଥାନ୍ତେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ଲାଗି ଯଥେଷ୍ଟ ଆନ ରହିଥାନ୍ତି । ସେହି ସମାଜରେ ଅଧିକ ମାଡ଼ି ବସିବା ପାଇଁ କେହି ଅନ୍ୟକୁ ତା' ଆନଟିରୁ ତଡ଼ିଦେବା ପାଇଁ ମନ କରୁନ-ଥାନ୍ତି । କୌଣସି ଦଣ୍ଡବିଧାନର ଭୟରେ ଯେ ସିଏ ସେକଥା କରୁଥାନ୍ତି, ସେକଥା ମୋଟେ ନୁହେଁ । ସେହିପରି କରିବାକୁ ହିଁ ସିଏ ଭଦ୍ରତା ଓ ଭବ୍ୟତା ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଶିକ୍ଷା କରିଥାନ୍ତି । ସେହି ସମାଜର ଯାବତୀୟ ଶିକ୍ଷାବିଚାର ଏବଂ ଶିକ୍ଷା-ବ୍ୟବସ୍ଥା ସେହି ଭଦ୍ରତା ଏବଂ ଭବ୍ୟତାର ସାମଗ୍ରିକ ଭୂମିଟିକୁ ମଜବୁତ କରି ରଖିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହିଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇଥାନ୍ତି । ଏହି ପରି ଏକ ଭଦ୍ରତା ଏବଂ ସୁସ୍ଥତାର କେତୋଟି ସର୍ବସ୍ୱୀକୃତ ବୃତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ସେଠାରେ ଅର୍ଥନୀତି ଚାଲୁଥାନ୍ତା, ରାଜନୀତି ଚାଲୁଥାନ୍ତି । ନେତୃତ୍ୱ ହିଁ ଯାବତୀୟ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱକୁ ମଣକରି ରଖିଥାଆନ୍ତି । ମତଭେଦ ଅବଶ୍ୟ ଥାଆନ୍ତି, ମାତ୍ର ମତଦ୍ୱେଷ ନଥାନ୍ତି । ବଡ଼ମାନେ ବି ଥାଆନ୍ତେ, ମାତ୍ର ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟମାନଙ୍କୁ ହିଁ ଏକ ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତ ଚଳଣି ଅନୁସାରେ ସମସ୍ତେ ବଡ଼ ବୋଲି କହୁଥାନ୍ତେ, ଚାହୁଁଥାଆନ୍ତେ । ଅଧିକ କ୍ଷମତା ରହିଛି ବୋଲି କାହାକୁ ଅଧିକ ବଡ଼ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଉ ନଥାନ୍ତି ଏବଂ ଅଧିକ କ୍ଷମତା ରହିଛି ବୋଲି କେହି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଜକୁ ଅଧିକା ବଡ଼ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରାଇ ନେବାକୁ ମଧ୍ୟ ମନ କରୁନଥାନ୍ତି । ଅଳପ କ୍ଷମତା କିମ୍ବା ଅଳପ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଥିବା ମଣିଷମାନଙ୍କୁ କେହି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି କହୁନଥାନ୍ତେ । ରାଷ୍ଟ୍ର ଥାଆନ୍ତି, ମାତ୍ର ଏକ ଭୟାବହ ଦୁର୍ବହତା ରୂପେ ମଣିଷ ଉପରେ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ି ବସିନଥାନ୍ତି । ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରହରୀ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି, ସେହି ସାମୂହିକ ଜୀବନରେ ସାମୂହିକ ଜୀବନର ଯେପରି ଭଦ୍ରତା, ସମ୍ମାନ ଏବଂ ଭବ୍ୟତାହିଁ ସର୍ବମାନ୍ୟ ମୂଲ୍ୟ ହୋଇରହିପାରିବ, ସମସ୍ତଙ୍କର ସମ୍ମତ ସହିତ ରାଷ୍ଟ୍ର ସେଇଥି ଲାଗି ଦାୟୀ ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତି । ତେଣୁ ସ୍ୱୟଂ ଭଦ୍ର ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି ଗୋଟିଏ କଥାରେ

କହିଲେ, ସେହି ସମାଜରେ ଲୋକଧର୍ମ ଏବଂ ରାଷ୍ଟ୍ରଧର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଆଦୌ କୌଣସି ଅନଷ୍ଟକାରୀ ଦୂରତା ରହିନଥାନ୍ତା ।

ବ୍ୟକ୍ତି-ସ୍ତର ଏବଂ ସମୂହ-ସ୍ତର ସେପାଖକୁ ଏକ ବିଶ୍ୱସ୍ତର ମଧ୍ୟ ରହିଥାନ୍ତା । ବିଶ୍ୱସ୍ତର ଏକ ବିଶ୍ୱାତୀତର ଅନୁଭୂତି ଆଣିଦେଇ ପାରୁଥାନ୍ତା । ଅର୍ଥାତ୍, ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜ ଜୀବନର ତତ୍କାଳିକ ସ୍ୱାର୍ଥ ଗୁଡ଼ିକଠାରୁ କିଛି ଅଧିକ ଲାଗି ତା'ର ଜୀବନ ବଞ୍ଚିପାରୁଥାନ୍ତା, କୌଣସି ବୃହତ୍ତର ମୂଲ୍ୟ-ଉପଲବ୍ଧି ଲାଗି ଆପଣାର ସକଳ, ସର୍ବୋତ୍ତମ ଅର୍ଜନ ଗୁଡ଼ିକୁ ନିୟୋଜିତ କରି ସିଏ ଆପଣାକୁ ଆପଣା ଅହଂର ଦୁଷ୍ଟତା ଓ ତତ୍ତୁଲ୍ୟ ଯାବତୀୟ ପ୍ରମାଦରୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖି ପାରୁଥାନ୍ତା । ଅଧିକ ଦେଉଥାନ୍ତା, ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଦୁହିଁ ଘକାଇ ଆପଣାର ଗାତଟିକୁ ଭର୍ତ୍ତି କରିବାରେ ମୋଟେ ଉତ୍ସାହ ଦେଖାଉ ନଥାନ୍ତା । ସୃଜନଶୀଳତା ହିଁ ତା' ଜୀବନର ମୂଳ ପ୍ରେରଣା ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତା । ଯେତେବେଳେ ମଣିଷ ନିଜର ବେଦନା, ଭାବନା, ଅନୁରାଗ ଏବଂ ଅନୁଭବ ଗୁଡ଼ିକ ଦେଇ ଏପରି କିଛି ସମ୍ଭବ କରିଆଣେ, ଯାହାକି କେବଳ ତା'ରି ଏକ ଉପଭୋଗର ବସ୍ତୁ ନହୋଇ ଅଧିକଙ୍କର ଆନନ୍ଦର କାରଣ ହୁଏ, ତାହାକୁ ସମ୍ଭାଳିବା ସମୟରେ ହିଁ ସିଏ ନିଜ ଭିତରେ ଗଣ୍ଠି ଫିଟି ଯାଉଥିବା ପରି ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ । ତାହାରି ଦ୍ୱାରା ସିଏ ଆପଣାକୁ ବ୍ୟକ୍ତ କରେ; ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବ୍ୟକ୍ତ କରେ; ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଏକାତ୍ମକତା ଅର୍ଜନ କରେ । ଯଥାର୍ଥ ସୃଜନର ସ୍ୱାଦଲାଭ ସେତିକିବେଳେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥାଏ ।

ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଜୀବନ, ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ସମୂହ ଏବଂ ବିଶ୍ୱ ତଥା ବିଶ୍ୱାତୀତ ସହିତ ସୂତ୍ର ଲଗାଇ ରଖିଥିବା ଏହିପରି ଏକ ବୃହତ୍ତର ବ୍ୟାକୁଳତା,---ମନୁଷ୍ୟର ଏହି ସ୍ୱପ୍ନଟିକୁ ଆମେ ଯେତେ ଯାହାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରୁଛୁ, ଏହି ସବୁକିଛି ଉକ୍ତ ତିନୋଟି ଆକାରରେ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ସ୍ୱସ୍ଥ ଅନୁଭୂତିକୁ ସମ୍ଭବ କରିବାରେ ପରିପୂରକ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟକରି ଆସିଛନ୍ତି । ସମଗ୍ରତଃ ସେହିପରି ଏକ ଉପଲବ୍ଧି ଲାଗି ହିଁ ମନୁଷ୍ୟ ତାର ସଭ୍ୟତାକୁ ଗଢ଼ିଆସିଛି । ସେହି ତିନୋଟିମେଳକୁ ଏକାଠି ସମ୍ଭାଳି ଧରି ମନୁଷ୍ୟ ଯେଉଁ ଜୀବନଟିକୁ ବଞ୍ଚିଥାଏ ତାହାହିଁ ତା'ର ସାଂସ୍କୃତିକ ଜୀବନ । ସଂସ୍କୃତି ହେଉଛି ଏକ ଚେତନା, ଏକ ସଂବେଦନା, ଆପଣାର ଦୃଷ୍ଟିଗୁଡ଼ିକୁ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଭାବରେ ପ୍ରସାରିତ କରି ନିରନ୍ତର ଅଧିକ ଦେଖିବାର, ଅଧିକ ଲୋଡ଼ିବାର, ଅଧିକ ଜୋର ଲଗାଇବାର ଏବଂ ତଥାପି ଅଧିକରୁ ଅଧିକକୁ ମନ କରିବାର ଏକ ବ୍ୟାକୁଳତା । ମଣିଷର ଜୀବନରେ ତା'ର ସଂସ୍କୃତି ହେଉଛି ଏପରି ଏକ ପରିବେଷ୍ଟନୀ, ଯାହାକି ତା'ର ଦୈନନ୍ଦିନ ବଞ୍ଚିବା ମଧ୍ୟରେ ଏକ ମୂଲ୍ୟ-ସାର୍ଥକତାର ବୋଧ ଆଣିଦିଏ, ତାକୁ କେବଳ ଏକ ରୁଟିନ୍ ଭିତରେ ବାନ୍ଧିହୋଇ ପଡ଼ି ରହିବାର ଜଡ଼ତ୍ୱ ଭିତରୁ ଉତ୍ତୋଳିତ କରି ନେଇଯାଏ । ମନୁଷ୍ୟର ଏକ ମାନସିକତା ରହିଛି, ମନୁଷ୍ୟ ଚିନ୍ତା କରେ; ମନୁଷ୍ୟର ଏକ କଳ୍ପନାଶକ୍ତି ରହିଛି, ମଣିଷ ଆଗକୁ ଆଗକୁ ଉଡ଼ିଯାଇପାରେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଭିତରୁ ଏକ ଭବିଷ୍ୟତର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖେ; ମଣିଷର ଏକ ହୃଦୟ

ରହିଛି, ଯାହାକି ସବୁକିଛି ସତକୁ ସତ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ ବୋଲି ଅହରହ ଏକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଆଣି ଦେଉଥାଏ। ଏହି ଗୁଡ଼ିକୁ ସାଥୀ କରିଥିବାରୁ, ସିଏ ଯେଉଁଠି ଥାଏ ସେଠାରେ ଅସ୍ଥ ହୋଇ, ଶାନ୍ତ ହୋଇ ମୋଟେ ରହିପାରେ ନାହିଁ । ସିଏ ଗତିଶୀଳ ହୁଏ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସମଗ୍ର କରି ଦେଖିବାକୁ ଏବଂ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସୁନ୍ଦର କରି ଗଢ଼ିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ସତତ ଉଦ୍ୟତ ସ୍ୱପ୍ନ, ସମସ୍ୟା——ଏମାନେ ହିଁ ସେଥିଲାଗି ତା'ର ସାଥୀପରି ଲାଗନ୍ତି । ଏକ ନିବଡ଼ତର ଅର୍ଥରେ ସଂସ୍କୃତି କହିଲେ ସେହି ଗତିଶୀଳତାକୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝାଇଥାଏ ।

ଗୋଟିଏ ଚେତନା ସଂସ୍କୃତିର ଚେତନା, ଆଉ ଗୋଟିଏ ସମ୍ପତ୍ତିର ଚେତନା । ହୁଏତ ଚେତନାର ବିଚରଣର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ଦୁଇଟି ହେଉଛନ୍ତି ଦୁଇଟି ଅଲଗା ଅଲଗା ସ୍ତର, ଅଲଗା ଅଲଗା ଭୂମି । ସମ୍ପତ୍ତିର ଚେତନା ମଣିଷକୁ ପଛକୁ ଟାଣେ, ଜୀବବିବର୍ତ୍ତନର କ୍ରମରେ ମଣିଷ ଯେଉଁସବୁ ସ୍ତରକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଆସିଛି, ସେହି ସ୍ତରଗୁଡ଼ିକ ଆଡ଼କୁ ଟାଣେ । ଅସଲ ମଣିଷ ଯେଉଁସବୁ ସ୍ତରକୁ ଏକ ବର୍ବରସ୍ତର ବୋଲି କହୁଥାନ୍ତା, ଅନେକ ମଣିଷ ନାନାବିଧ କାରଣରୁ ସେହିସବୁ ସ୍ତରରେ ରହିବାକୁ ହିଁ ଅଧିକ ନିରାପଦ ବୋଲି ମନେକରନ୍ତି । ସେମାନେ ଉଚ୍ଚ ଉଚ୍ଚ ପାଚେରୀ ତିଆରି କରନ୍ତି, ସେହି ପାଚେରୀ ଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନାଆଁ ଦିଅନ୍ତି, ପାଚେରୀ ଗୁଡ଼ିକୁ ଆଳକରି ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭୂଗୋଳ ତିଆରି କରନ୍ତି ଏବଂ ଆପଣାର ପ୍ରାୟ ସବୁଯାକ ଚେତନାକୁ ସେହି ଭୂଗୋଳ ଭିତରେ ହିଁ ବାନ୍ଧି ରଖନ୍ତି । ସଂସ୍କୃତିକୁ ମନ କଲେ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ଯେ ଛାଡ଼ି ଆଉ କୁଆଡ଼େ ବାହାରି ଯିବାକୁ ହୁଏ, ସେକଥା ଆଦୌ ନୁହେଁ । ସଂସ୍କୃତିକୁ ମନ କଲେ ଆଦୌ କିଛି ହେଲେ ଛାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ; ପୂର୍ବକାଳର ବ୍ରହ୍ମଜିଜ୍ଞାସୁ ପ୍ରଜ୍ଞାରେ ଆନନ୍ଦକୁ ଅନ୍ନଠାରୁ ଅଲଗା କୌଣସି ଅନ୍ୟ ବସ୍ତୁ ବୋଲି ମାନି ଅଳ୍ପ କେତେକଙ୍କର ଭୋଗ୍ୟ ରୂପେ ଦେଖାଇବାର କୌଣସି ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇନାହିଁ । ଅନ୍ନକୁ ଆନନ୍ଦର ପ୍ରଥମ ସୋପାନ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଯାଇଛି ଏବଂ ଆନନ୍ଦକୁ ଅନ୍ନମୟତାକୁ ଏକ ଯଥାର୍ଥ ସମଗ୍ରତା ଏବଂ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଆଣିଦେବାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶନ-କାରିଣୀ ଏକାତ୍ମକତା ରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇଛି । ସଂସ୍କୃତି ଅନ୍ନକୁ ଆନନ୍ଦ ଆଡ଼କୁ ପ୍ରେରିତ କରି ନେଇଯାଏ, ଆନନ୍ଦର ପ୍ରଥମ ପ୍ରତିଷ୍ଠାରୂପେ ତାହାକୁ ସେଥିଲାଗି ଏକ ଦୃଢ଼ତର ପ୍ରସ୍ଥ ରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରେ । ସମ୍ପତ୍ତି ଯେପରି ସଂସ୍କୃତିର ସହାୟକ ହୋଇ ପାରିବ ଏବଂ ଦୁହେଁ ଏକାଠି ପରସ୍ପରର ପରିପୂରକ ହୋଇ ମନୁଷ୍ୟର ହିଁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦିଗରେ ସହାୟକ ହୋଇ ପାରିବେ, ଅସଲ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଅସଲ ସମ୍ପତ୍ତି ତାହାକୁ ହିଁ ଆପଣାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରି ରଖିଥାନ୍ତି ।

ସମ୍ପତ୍ତିର ଚେତନା ହେଉଛି କେବଳ ସମ୍ପତ୍ତି ଗୁଡ଼ିକୁ ଆବୋରି ରହି ତାହାକୁ ହିଁ ସଂସ୍କୃତି ବୋଲି କହି ଦମ୍ଭ କରିବାର ଚେତନା । ଅନେକ ମଣିଷ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଜ କୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଅଧିକାର ନକରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହାର ଏକ ଅସ୍ତିତ୍ୱ ରହିଛି

ବୋଲି ମୋତେ ଅନୁଭବ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୋ' ଘର, ତାହା ମୋ'ର; ମୋ' ପରିବାର, ତାହା ମୋ'ର; ମୋ'ର ପଇସା, ତାହା ମୋ'ର । ସେହିପରି, ଆଉ ଟିକିଏ ଆଗକୁ ଯାଇ, ମୋ' ଧର୍ମ, ତାହା ମୋର; ମୋର ଅତୀତ, ତାହା ମୋ'ର: ମୋ'ର ସାହିତ୍ୟ ଓ ମୋ'ର ସଂସ୍କୃତି, ତାହା ମୋ'ର । ଯେଉଁମାନେ କଦାପି କାହାରି ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେହିମାନେ ହିଁ ଏହି ସବୁକିଛିକୁ ମୋ'ର ବୋଲି କହି ନିଜ ଅକ୍ଷମତାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ମନ କରୁଥାନ୍ତି । ଏହିପରି ଭାବରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଯାବୁଡ଼ି ଧରି, ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଯାବୁଡ଼ି ଧରିପାରିବା ଲାଗି ପ୍ରାୟ ନିୟମତଃ ଅଧିକରୁ ଅଧିକଙ୍କୁ ସେଥିରୁ ବଂଚିତ କରି ଓ ସେହି ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଆପଣାର ସମ୍ବେଦନା ଗୁଡ଼ିକୁ କ୍ରମଶଃ ପ୍ରାୟ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କାମନା ଏବଂ ତଜ୍ଜନିତ କୋପନ ମଧ୍ୟକୁ ଖୁଣ୍ଟି କରି ଆଣି ଅନେକ ମଣିଷ ସଂସ୍କୃତି ଭୁଞ୍ଜିଲେ ବୋଲି ଭ୍ରମ କରିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଆଦୌ କାହାରି ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, —ଏକାତ୍ମକତାକୁ ଭୟ କରନ୍ତି ଓ ତେଣୁ ପୃଥିବୀ ଗୋଟାକର ଅଧିକାରୀ ହେବେ ବୋଲି ପୃଥିବୀଟାକୁ ସଢ଼େଇଥିବା ଖଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧି ରଖିବାର ଦିବାସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଜୀବନୋନ୍ମୀଳନର ଏକ ସମ୍ପଦ ଅଥବା ଲକ୍ଷଣ ବୋଲି ଆଦୌ ଦେଖନ୍ତିନାହିଁ, —ଅନ୍ୟ ଯେକୌଣସି ସମ୍ପତ୍ତି ପରି ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ଦେଖନ୍ତି । ବସ୍ତୁର ହିସାବରେ ସଂସ୍କୃତିର ମୂଲ କରନ୍ତି । ଯେକୌଣସି ଅସୁସ୍ଥ ସମାଜରେ ହୁଏତ ସେହି କାରଣରୁ ହିଁ ଧନବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ହିଁ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଅଧିକାର କରି ରହିଥାନ୍ତି, ସେହି-ମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତପ୍ରସାଧନ ନିମନ୍ତେ ସଂସ୍କୃତିର କାମଶାସ୍ତ୍ରମାନ ଲେଖା ହେଉଥାଏ । ଜୀବନ—ଜଙ୍ଗଲର ଗୟଳମାନେ ସେହି ସଂସ୍କୃତିକୁ ସଢ଼େଇଥିବା ମୁକୁଟ କରି ପିନ୍ଧିଥାନ୍ତି ଏବଂ ତାହାରି ଦ୍ୱାରା ନିଜର ସିଂଗ ଗୁଡ଼ାକର ଶୋଭା ବର୍ଦ୍ଧନ କରୁଥାନ୍ତି । ଏକ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ସଂସ୍କୃତି ବିଭାଗ ରହି ଏହି ଶୋଭାବର୍ଦ୍ଧନର ଖଟପଲଙ୍କ ଗୁଡ଼ାକୁ ସଜାଇ ରଖିବାରେ ଲାଗିଥାଏ ।

ଇତିହାସର ଯେଉଁ ଯୁଗରେ ମଣିଷକୁ ପଛକୁ ଠେଲି ଦେଇ ଜାତୀୟତାବାଦ ସବାଆଗରେ ଓ ସବାବଡ଼ ହୋଇ ଆପଣାକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବାକୁ ଆସିଲା, ସେତେବେଳେ ମାତ୍ର କେତେକ ମଣିଷ ଜାତୀୟତା ନାମରେ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କର କଥା କହିବାକୁ ବ୍ୟଗ୍ର ହୋଇ ବାହାରିଲେ, ସେତେବେଳେ ସଂସ୍କୃତିକୁ ସମ୍ପତ୍ତି ଆଖିରେ ଦେଖିବାର ନୂଆ ନୂଆ ପ୍ରତୀକମାନ ଆସି ମିଳିଗଲା, ସମ୍ପତ୍ତି ରୂପିଣୀ ପୋଇଲୀମାନେ ବାବୁମାନଙ୍କର ଖାନ୍‌ଦାନ୍‌ରେ ନୂଆ ସାହାନ୍ତାଣୀ ହୋଇ ରହିବାର ଅଧିକାର ପାଇଲେ ଓ କାନରେ ଗୁଡ଼ପେଡ଼ା ବାନ୍ଧି କେତେ ସଉକିନରେ କାନ୍ଧରେ ପକାଇ ବୁଲିଲେ । ସେମାନେ ସବୁକିଛିକୁ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଡ଼ା ଭିତରକୁ ନେଇ ଆସିଲେ । ଦେଶ ଭିତରେ ରହିଥିବା ପାହାଡ଼; ପର୍ବତ, ନଦୀନଦୀ, ଆକାଶ ଓ ଅରଣ୍ୟମାନେ ସେତେବେଳେ କବିମାନଙ୍କ ଆଖିକୁ ମଧ୍ୟ କାହାରି ସମ୍ପତ୍ତିପରି ଦେଖାଗଲେ । ଅତୀତର ଆବିଷ୍କାର କରାଗଲା ସତ, ମାତ୍ର ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏକ ବୃହତ୍ତର ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଉପଲବ୍ଧିରେ ତାହାକୁ ପ୍ରେରଣା ଏବଂ ସାମଗ୍ରୀ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି

ଯାହାରି ପରବର୍ତ୍ତୀ ତାହାକୁ ଜାତିର ଗୌରବ ବୋଲି ବୁଝାଗଲା । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭାବପ୍ରବଣ ଭାବରେ ତୁଚ୍ଛା ସମ୍ପତ୍ତିଜ୍ଞାନରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଗର୍ବ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରାଗଲା । ସାହିତ୍ୟମାନେ ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲେ । ଧର୍ମର ଆହ୍ୱାନମାନଙ୍କୁ ଜାତୀୟ ନାନାବିଧ ଆଭରଣରେ ଘୋଡ଼ାଇ ଦିଆଯାଇ ତାହାର ବାହ୍ୟ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଗୁଡ଼ାକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଜାତିର ଜନ୍ମ ଦେଶର ଐତିହ୍ୟଗତ ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ବୁଝାଗଲା । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟର ସଜ୍ଞା ବଦଳାଇ ଦିଆଗଲା; କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଦରବ ପ୍ରକୃତରେ ସୁନ୍ଦର ବୋଲି ଅନୁଭବ କରାଯାଇ ସେ ସେଥିରୁ ଆବଶ୍ୟକ ଭୂମିଟିର ପ୍ରେରଣା ଲାଭ କରାଗଲା, ସେକଥା ମୋଟେ ନୁହେଁ, ସେହି ଦରବଟି ଆମ ଦେଶରେ ରହିଛି ବୋଲି ପ୍ରାୟ ଏକ ସମ୍ପତ୍ତିଧର୍ମୀ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଇ ତାହାକୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ସୁନ୍ଦର ବୋଲି ଅନୁଭବ କରାଗଲା । ଏସବୁ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଦର୍ଶନ ବଢ଼ିଲା, ପ୍ରଗଳଭତା ବଢ଼ିଲା ଏବଂ ପ୍ରମତ୍ତତା ବଢ଼ିଲା ସତ, ମାତ୍ର ସମ୍ବେଦନା,—ଅସଲ ସମ୍ବେଦନା —କ୍ଷୀଣତର ହେଲା, ମଣିଷ ଗୌଣ ହୋଇ ରହିଲା ଏବଂ, ଏକ ସଂସ୍କୃତିମୟ ଜୀବନ କହିଲେ ବସ୍ତୁତଃ ସଂସ୍କୃତିନାମକ ଏକସମ୍ପତ୍ତିର ଭୋଗକୁ ହିଁ ବୁଝାଇଲା ।

ଜାତୀୟତାର ଏହି ସଂକ୍ରମଣଟି ଯେତେବେଳେ ଇଉରୋପରୁ ଆମ ଦେଶକୁ ଆସିଲା ସେତେବେଳେ ତଦ୍ୱାରା ତାହା ନାନାକ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ନବଜାଗରଣର ଓ ଚେତନ୍ୟ ଉନ୍-ନ୍ମେଷଣାର କାରଣ ହୋଇଥିଲା ସତ, ମାତ୍ର ସେହି ନୂତନ ପବନଟି ସହିତ ଜାତିକୁ ତଥା ସଂସ୍କୃତିକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ସମ୍ପତ୍ତିର ବୋଧରେ ଅବଲୋକନ କରିବାର ବିଶେଷ ଜୀବାଣୁଟି ମଧ୍ୟ ଆସି ଆମର ଏଠି ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥିଲା । ଆମ ଜାତୀୟତାର ନୂଆ ପୁରୋଧାମାନେ ସେହି ଜୀବାଣୁଟି ଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ, ତଦ୍ୱାରା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପୁଲକିତ ଅନୁଭବ କଲେ ଓ ସତେ-ଅବା ଏକ ନୂତନ ଆବିଷ୍କାରକୁ ସମ୍ଭବ କରିଥିବା ପରି ତାହାର ଗଡ଼ିଆ ଭିତରକୁ ଝାସ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଧ ଓ ତଜ୍ଜନିତ ପୁଲକଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ଯେ ଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ଆପଣାକୁ ସୀମିତ କରି ରଖିଲା ତାହା ଆଦୌ ନୁହେଁ, ତାହା ସ୍ଥାନୀୟ ଓ ପ୍ରାଦେଶୀୟ ଉପସ୍ତରଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଭାରି କୌତୁକର ସହିତ ସଂକ୍ରମିତ ହୋଇ ଆସିଥିଲା । ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ତାହାର ଆଘାତ ବାଜି ଅନେକଙ୍କର ସତେଅବା ଏକ ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ ହୋଇଥିଲା, ଅଳପମାନେ କେତେ କଅଣ ପାଇଥିବା ପରି ଅନୁଭବ କଲେ । ସେହି ସଂକ୍ରମଣର ଉପସର୍ଗଗୁଡ଼ିକ ହୁଏତ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଆମକୁ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଭାବେ ଓ ଚେତନ୍ୟ ଅମନ୍ଦ ଭାବେ ସମ୍ପତ୍ତିମୁହାଁ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଆମ ସଂସ୍କୃତିମୂଲ୍ୟର ଅସଲ ଘର ଗୁଡ଼ିକରେ କବାଟ ପକାଇ ରଖିଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ-ଜୀବନ ଏବଂ ମାନବ ସମ୍ବନ୍ଧର—ଅସଲ କ୍ଷେତ୍ର ଗୁଡ଼ିକରେ ହୁଏତ ଆମେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବର୍ବର, ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଶିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଛୁ, ତଥାପି ଏଣେ ଆମର ଏହି ସାନ ଘରଟିରେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ପତ୍ତିର,—ସଂସ୍କୃତିର, ଆଦୌ କୌଣସି ଅଭାବ ନାହିଁ ବୋଲି କେତେ ବଡ଼ ପାଟିରେ କହିବାରେ ଲାଗିଛୁ । ଏହି ସମ୍ପତ୍ତିଗୁଡ଼ାକୁ ଆମେ ଆମର ବୋଲି କହୁଛୁ ଓ ସେହି ମୋହଟିର ଛିଡ଼ାତଳେ ତତ୍ତ୍ୱଙ୍କର ମଣିଷମାନଙ୍କୁ କେତେ ଚତୁରତାର ସହିତ ଶୋଷଣ କରିବାରେ ଲାଗିଛୁ, ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଡ଼ମାଟି ପରି ଦେଖୁଛୁ, ସେମାନଙ୍କୁ ନରଖର

କରି ରଖି ଓ ଯାବତୀୟ ପ୍ରକାରେ ବଞ୍ଚିତ କରି ଆମେ ରାଜନୀତି କରୁଛୁ, ବ୍ୟବସାୟ କରୁଛୁ, କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟ କରୁଛୁ, ସାହିତ୍ୟ କରୁଛୁ, ଏବଂ ଶିକ୍ଷାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାବତୀୟ ବିଭାଗରେ ହାକିମ ହୋଇ ବସିଛୁ ଏବଂ ସଂସ୍କୃତିକୁ ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଭୋଗ କରିବାରେ ଲାଗିଛୁ । ଆମ ଅମଣିଷପଣିଆର ଦେହରେ ସୁନା ଓ ରୂପାରେ ଗଣ୍ଡା ଓ ବସଣି ଲଗାଇ ତାହାକୁ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର କରି ରଖିଛୁ । ଆମେ ଆମ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଭୋଜନ କରିବାରେ ଲାଗିଛୁ ଏବଂ ଅଶିକ୍ଷିତତାଗୁଡ଼ିକୁ ବହୁଗୁଣିତ କରି ରଖିଛୁ ।

ଏ ମହାନଦୀ ଆମର, ଏହି ମାଲ୍ୟଗିରି ଆମର, ଏହି ଚିଲିକାସୁନ୍ଦରୀ ଆମର, ଏହି ଉତ୍କଳଭୂମି ଆମର, ଏସବୁ ଅସଲ ସଂସ୍କୃତିକତାର ଭାଷା ନୁହେଁ, ଏହା ହେଉଛି ସଭ୍ୟତାଭୋଜୀ ମାନଙ୍କର ଭାଷା । ସଭ୍ୟତାଭୋଜୀମାନେ ସମ୍ପତ୍ତିର ଜ୍ଞାନରେ ସଂସ୍କୃତିକୁ ମଧ୍ୟ ଯେ ବହ୍ୱାଡ଼ମ୍ବରରେ ଭୋଜନ କରନ୍ତି, ସାରା ପୃଥିବୀରେ ତାହାର କେତେ ନା କେତେ ନଜିର ରହିଛି । ଏକ ଉଦ୍‌ବୋଧନର ସ୍ତରରୁ ଖସିଆସି ଯେତେବେଳେ ସଂସ୍କୃତି ଏକ ସମ୍ପତ୍ତି—ଅଧିକାରର ସ୍ତର ଭିତରକୁ ପତିତ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ ମନୁଷ୍ୟର ହିଁ ଅବଜ୍ଞା କରାଯାଏ । ସମ୍ପତ୍ତିଜ୍ଞାନୀ ଅସଲ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଭାଜନ ହୋଇ ପାରେନାହିଁ । ସଂସ୍କୃତିକୁ ଭୁଲ୍ଭା ଏକ ସମ୍ପତ୍ତିର ଜ୍ଞାନରେ ଦେଖୁଥିବା ଆମର ସ୍ଥାନୀୟ ବୀରମାନେ ଆମ କବିମାନଙ୍କର, ଆମ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କର ଏବଂ ଆମ ପୁରୋଗାମୀ ମାନଙ୍କର ପୂଜାଆୟୋଜନ କରନ୍ତି, ତାହାକୁ ପୂଜ୍ୟମାନଙ୍କର ପୂଜା ବୋଲି କହନ୍ତି,—ଏମାନେ ନିଜ ଭିତରେ ସଢ଼ୁଥିବା ଯାବତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଧନକୁ ରକ୍ତ କରି ନିଜ ଭିତରକୁ ଶୋଷି ଆଣିବେ ବୋଲି ନିଜ ଭିତରେ ଚତୁର ମଣାଟିଏ ହୋଇ ବସିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଜୟଦେବଙ୍କୁ ଆମର ବୋଲି କହନ୍ତି, କପିଳେନ୍ଦ୍ର ଦେବଙ୍କୁ ଆମର ବୋଲି କହନ୍ତି,—ମହାନଦୀରେ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାବିହାର କରୁ କରୁ ସଢ଼ୁଥିବା ସମ୍ପତ୍ତି-ନାମକ ବିଟପୀ ରୂପ ଦ୍ୱାରା ବାଉଳା ହୋଇ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନାକୁ ଛାଡ଼ି ବାରବାଟୀ ଭିତରେ ଯାଇ ପଶନ୍ତି ଏବଂ ସେଠି ସୁନାରୂପା ଖୋଜିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । କେବଳ ଏମାନେ ନୁହନ୍ତି, ପୃଥିବୀର ସବୁ ବରିଷ୍ଠ ଆମର ସମ୍ପତ୍ତି ହୋଇ ଏଇଠି ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଦ୍ୱାରା ତଥାପି ସେ ଆମର ଅସଲ ଉଦୟ ହୋଇପାରନ୍ତା ନାହିଁ, ଉଦୟର ଯଥାର୍ଥ ମୂଲ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକୁ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ଉଦୟର ଯଥାର୍ଥ ଆହ୍ୱାନ ଗୁଡ଼ିକର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ଆମେ, ଯେ ଅସଲ ଉଦୟର ଭାଜନ ହୋଇପାରିବା, ଚତୁର ହୋଇ ସମ୍ପତ୍ତିର କାଆଁଦଣରେ ପଶିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ସେହି କଥାଟିକୁ କିପରି ବୁଝିପାରିବା ? ନିଜ ଜୀବନ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋବିନ୍ଦଙ୍କୁ ଅସ୍ୱୀକୃତ ଏବଂ ନିର୍ବାସିତ କରି ରଖିଥିବା ମଣିଷମାନେ ତୋରଣ ସଜାଇ ରଥ ମଣ୍ଡାଇ ଜୟଦେବ ତଥା ଗୀତଗୋବିନ୍ଦକୁ ଆମର ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିବାକୁ କୌଣସି ଚମତ୍କାର ନଜିର ଯଦି ଆପଣାର ଘୃଣାଗୁଡ଼ାକୁ ଭଲ ପାଇବାରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ଏତେଟିକିଏ ଚେଷ୍ଟା କରି ପାରୁଆନ୍ତେ, ସେମାନେ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ଜୀବନର ଭଲ ପାଇବାର ପକ୍ଷଟିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରି ନେଉଆନ୍ତେ, ତେବେ ସେମାନେ ହୁଏତ ନିଜର କେଡ଼େ ଉପଚାର

କରୁଅଛନ୍ତି । ଭଲ ପାଇବାର ଆଗ୍ରହ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଘୃଣା କରିବାର ଆବଶ୍ୟକତା କମି ଯାଉଥାନ୍ତା, ଜୀବନରେ ହିଂସ୍ରତା କମ୍ ହୋଇଯାଉଥାନ୍ତା, ଉଗ୍ରତା ହୁଏତ କମ୍ ପ୍ରଶ୍ରୟ ପାଉଥାନ୍ତା । ଏବଂ, ତଦ୍ୱାରା ବୁଭୁକ୍ଷା ବଢ଼ୁଥାନ୍ତା, ସଙ୍ଗ-ଇଚ୍ଛା ବଢ଼ୁଥାନ୍ତା ।

ଯେଉଁମାନେ ସଂସ୍କୃତିକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ଭାବନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ସାମଗ୍ରୀ-ଆଗ୍ରହ ଗୁଡ଼ାକ ମନୁଷ୍ୟ ଲାଗି ରହିଥିବା ହୁଏତ ସେମାନଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ଅପେକ୍ଷା ବୃହତ୍ତର ହୋଇ ରହିଥାଏ, ତାହାକୁ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଗିଳି ପକାଇଥାଏ । ସଂସ୍କୃତି କହିଲେ ସେମାନେ ମନୁଷ୍ୟଠାରୁ, ଜୀବନଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇରହିଥିବା ସଚେତ ଅବା କୌଣସି ଭୋଗ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ବୋଲି ବୁଝନ୍ତି ଓ ତେଣୁ ତାହାକୁ ଦୈତ୍ୟପରି ଭୋଗ କରିବାକୁ ମନ କରୁଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ମନୁଷ୍ୟର ହତାଦର କରନ୍ତି, ଦ୍ରବ୍ୟର ଆଦର କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଆପଣା ଭିତରେ ରହିଥିବା ମନୁଷ୍ୟଟିର ହତାଦର ବି କରନ୍ତି । ଜଣେ ସମୀକ୍ଷକଙ୍କର ମତରେ (Everett Knight : The Objective Society, Routledge and Kegan Paul, 1959, ପୃଷ୍ଠା-୮୪) : ସଂସ୍କୃତିକୁ ସମ୍ପତ୍ତି ଭଳି ଦେଖୁଥିବା ଓ ଭୁଞ୍ଜୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ତଦ୍ୱାରା ତା' ନିଜ ଜୀବନରେ ଆଦୌ କୌଣସି ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଅଥବା ଉନ୍ମୋଚନ ସମ୍ଭବ କରି ପାରେନାହିଁ । ତା' ଜୀବନରେ ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ତା'ର ଭାବଗତ ଏବଂ ମୂଲ୍ୟଗତ ଭୂମିଟି ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ଥିବା ତା'ର ବସ୍ତୁଗତ ଭୂମିଠାରୁ ଏକାବେଳେକେ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଥାଏ । ତେଣିକି ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିଭାବ ହିଁ ମୂଲ୍ୟବୋଧର ଭୂମିକୁ ନିଜର ଭୂମି ବୋଲି କହି ଆତ୍ମସାତ୍ କରିନିଏ । ଅନ୍ୟ ଅନେକଙ୍କୁ ସେଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ରଖେ । ସେହି ସମ୍ପତ୍ତି ଗୁଡ଼ିକୁ ଏକା ଭୋଗକରି ସେ ଆହୁରି ଅଧିକ ଆନନ୍ଦ ଓ ତୃପ୍ତି ଲାଭ କରୁଥାଏ ।

To hell with Culture—ସଂସ୍କୃତି ଚୁଲିକୁ ଯାଉ,—ଏହିପରି ଏକ ନିନ୍ଦା-ବାକ୍ୟର ପ୍ରୟୋଗ କରି ଶ୍ରୀ ଏରିକ୍‌ଗିଲ୍ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଜୀବନଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନକରି ତାହାକୁ ଅଲଗା ଭୋଗ କରିବାର ଅସନା ଅଭ୍ୟାସଟି ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିବାଦ କରିଛନ୍ତି । ଏହିପରି ସଂସ୍କୃତିକୁ ସିଏ a thing added like a sauce to otherwise unpalatable fish ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ସେଇଠାରୁ ପ୍ରେରଣା ନେଇ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ସମାଲୋଚକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ହେର୍‌ବର୍ଟ ରିଡ୍ ଆପଣାର ଗୋଟିଏ ସମୀକ୍ଷା—ପୁସ୍ତକକୁ To Hell with Culture ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟର, ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ଏକ ଜୀବନଶୈଳୀ ରହିଥିବ, ଅନେକ ଶୈଳୀମଧ୍ୟରୁ ସିଏ ସେହିଶୈଳୀଟିକୁ ବାଛି ନେଇଥିବ, ସିଏ ସେହି ଶୈଳୀ ଅନୁସାରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଥିବ-ଅର୍ଥାତ୍, ପାଖୁଡ଼ା ପାଖୁଡ଼ା ହୋଇ ଫୁଟିଉଠୁଥିବ, ପାହାଚ ପାହାଚ ହୋଇ ଆଗେଇ ଯାଉଥିବ । ଏହିପରି ଏକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଏବଂ ସଂସ୍କୃତି ସହିତ ତା'ର ରହିଥିବା ସମ୍ବନ୍ଧ ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା କରି ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରିଡ୍ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଜୀବନଠାରୁ ଅଲଗା କରି ରଖିବାକୁ ଏକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ, ଆମେ ଅନେକେ ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଏହି ବିପର୍ଯ୍ୟୟଟିକୁ ପ୍ରାୟ ସ୍ଥାୟୀକରି ରଖିବାରେ ଭାରି ସାହାଯ୍ୟ କରିଆସିଛୁ । ପ୍ରାଚୀନ

ଗ୍ରୀକ୍ ସମାଜରେ କଳାବୋଲି ଜୀବନଠାରୁ ପୃଥକ୍ କୌଣସି ଅଲଗା ଧନ୍ଦା ନଥିଲା । କୌଣସି ପୃଥକ ନାମ ଦେଇ କଳା ଓ ସାହିତ୍ୟକୁ ସେମାନେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପଣ୍ୟ ରୂପେ ଅଲଗା କରି ରଖିନଥିଲେ । କଳା ଜୀବନର ଏକ ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଥଡ଼୍‌ଙ୍କ ମତରେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ରୋମାନ ମାନେ ହିଁ କଳାକୁ ସଉଦା ଅବା ଏକ ପଣ୍ୟରୂପେ ଗ୍ରୀସରୁ ଆମଦାନୀ କରି ଆଣିଲେ । ସେମାନେ କଳାକୁ ଏକ ପଣ୍ୟରୂପେ ବ୍ୟବହାର କଲେ, ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରି ଯେଉଁସବୁ ରାଜ୍ୟକୁ ଗଲେ, ସେଠାରେ ତାହାକୁ ସଂପୃକ୍ତ ଜନଗଣଙ୍କ ଉପରେ ଲଦି ଦେବାକୁ ସକଳ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ।

ସଂସ୍କୃତିକୁ ଜୀବନଠାରୁ ପୃଥକ କରି ଏକ ଅଲଗା ସାମଗ୍ରୀ ରୂପେ ଭୋଗ କରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଳା ମଧ୍ୟ ଏକ ପୃଥକ୍ ଧନ୍ଦା ହୋଇ ଅବଶ୍ୟ ରହିଥିବ । ସମାଜକୁ ଥାକଥାକ କରି ରଖିବାରେ, ଦୂରତା ଗୁଡ଼ିକୁ ବଜାୟ ରଖିବାରେ ଆମର ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂସ୍କୃତି ଜୀବନଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିବ । ଏକ ସୁସ୍ଥ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ସମାଜରେ ସଂସ୍କୃତିଭୋଗୀ ବୋଲି ଆଦୌ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବର୍ଗ ରହିବେ ନାହିଁ । ସେହି ସମାଜରେ କେବଳ ଶ୍ରମିକମାନେହିଁ ରହିବେ, ଅନ୍ୟ ଏକ ଭାଷାରେ କହିଲେ ଏକ ସୁସ୍ଥ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ସମାଜରେ ଶ୍ରମିକ ବୋଲି ଆଦୌ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅନ୍ୟ ସ୍ୱଭାବର ମଣିଷକୁ କଦାପି କଳାକାର ବୋଲି କୁହାଯିବ ନାହିଁ, ଯେଠାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତି ହିଁ ଏକ ବିଶେଷ ପ୍ରକାରର କଳାକାର ହୋଇ ରହିଥିବେ । ଏକ ଘୃଣାର ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରି ସେଠି ଯାବତୀୟ ସୁଯୋଗରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଆଉ ଏକ ବର୍ଗକୁ କଦାପି ଶ୍ରମିକ ବୋଲି କୁହାଯିବ ନାହିଁ । ଏଏ ହେଉଛି ଏକ ଅନ୍ୟ ଯୁଗ, ଜୀବନ ବିଷୟରେ ଏକ ଅନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି, ଏକ ଅନ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ।

ତେଣୁ, ସଂସ୍କୃତି ଆମର ସମ୍ପତ୍ତି ନୁହେଁ, ଆମେ ହିଁ ଆମ ସଂସ୍କୃତିର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ସମ୍ପତ୍ତି ଏବଂ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଅଂଶ । ସଂସ୍କୃତି ଭୋଜନ ପାଇଁ ନୁହେଁ ତାହା ସୃଜନ ପାଇଁ, ତାହା ଆମକୁ ସତତ ଏକ ଆହ୍ୱାନରୂପେ ଆସି ଦେଖା ଦେଉଥିବ ଏବଂ ଆମେ ସେହି ଆହ୍ୱାନର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁସାରେ ଆପଣାକୁ ତାହାର ଆଡକୁ ପ୍ରସାରିତ ଓ ପରିପ୍ରେରିତ କରି ଦେଇ ପାରୁଥିବା । ସେହି ପ୍ରସାରଣ ଏବଂ ପରିପ୍ରେରଣାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାରେ ହିଁ ଆମର ଜୀବନ ବଦଳି ଯାଉଥିବ, ତେବେଯାଇ ଆମେ ଆମ ସଂସ୍କୃତିର ସର୍ଜକ ହୋଇ ରହିପାରିବା ।

ନବପତ୍ର, ୧୩/୨,
(ଦଶହରା ୧୯୮୪)

ଧର୍ମ ଓ ଅଫିମ

ସଂସାରରେ ଅନେକ ମଣିଷଙ୍କର ଅଫିମ ଦରକାର ଥାଏ । ସେମାନେ ଉତ୍ତେଜନା ଚାହୁଁଥାନ୍ତି । ଯେଉଁ ଉତ୍ତେଜନା ମଣିଷକୁ ଶୁଆଇ ପକାଏ, ମଣିଷ ହାତରେ ପିଠୁଳାଟିଏ ଧରାଇଦେଇ ତାକୁ ଅନେକ ମର୍ମ ତଥା ଅନେକ ସତ୍ୟ ପାଖରୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ରଖିଥାଏ, ତାହା ଜୀବନରେ ପ୍ରକୃତରେ ଅଧିକାଂଶତଃ ଅଫିମ ପରିହିଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ମଣିଷକୁ କ୍ଷମତା ଉତ୍ତେଜିତ କରି ରଖିଥାଏ, ଜାତୀୟତାବାଦ ଉତ୍ତେଜିତ କରି ରଖିଥାଏ; ଅନେକଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ ଓ ବହିଷ୍କୃତ କରି ସିଏ ଯାହାକୁ ଆପେ ସ୍ୱୀକୃତ କରି ରଖିଥାଏ ଓ ସେହି ସ୍ୱପ୍ନଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ଆପଣା ଜୀବନାର୍ଜନରେ ସାର୍ଥକତା ବୋଲି ମଣୁଥାଏ; ତା'ର ଜୀବନରେ ସେସବୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅଫିମ ପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଯାହାକିଛି ଶୁଆଇ ପକାଏ, ଯାହାକିଛି ଆମର ସର୍ବୋତ୍ତମ ଆହ୍ୱାନ ଗୁଡ଼ିକଠାରୁ ଓ ସେହି କାରଣରୁ ଆମର ସର୍ବୋତ୍ତମ ସମ୍ଭାବନା ଗୁଡ଼ିକ ପାଖରୁ ଆମକୁ ନାନା ମିଛ ପ୍ରବୋଧନା ଦେଇ ଭୁଲାଇ ରଖିଥାଏ, ତାହାକୁ ହିଁ ଆମେ ଅଫିମ ବୋଲି ଜାଣିବା । ଜୀବନର ଯଥାର୍ଥ ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକୁ ଶୁଣି ପାରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଣିଷ ବାଟ ଚାଲୁଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜ ଭିତରେ ପାଖୁଡ଼ାକୁ ପାଖୁଡ଼ା ଖୋଲିଯିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଭିତରେ ଖୋଲିଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତା'ର ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ଚିହ୍ନିତ ପରିବଳୟ ଗୁଡ଼ିକ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବିସ୍ତାରିତ ହୋଇ ଯାଉଥାନ୍ତି । ସଖ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବିସ୍ତୃତ ହେବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି ଏବଂ ସଖ୍ୟ ବଢ଼ିଲେ ଜଣେ ମଣିଷ ମୂଳତଃ ଆପଣାକୁ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମିଶାଇ ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ଯେଉଁ ଅସଲ ନିସ୍ୱଜନଟିକୁ ଆବିଷ୍କାର କରେ ଓ ତାହାକୁହିଁ ଜୀବନରେ ଦେଖି ପାରିବାର ଅସଲ ନେହ ବୋଲି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାକାର ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କରେ, ତାହାକୁ ଆତ୍ମୀୟତା ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଆତ୍ମୀୟତା କହିଲେ କଦାପି ଭାବପ୍ରବଣତାକୁ ବୁଝାଏ ନାହିଁ । ଅଭାବଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ସଚରାଚର ଆମର ଯାବତୀୟ ଭାବପ୍ରବଣତାକୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଆତ୍ମୀୟତା ମୂଳତଃ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରକାର ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ହିଁ ବୁଝାଏ । କୌଣସି କାରଣରୁ ମଣିଷ ସେହି ସମ୍ବନ୍ଧର ସ୍ୱଜନ ହୋଇ ନପାରିଲେ ହିଁ ଅଫିମକୁ ଲୋଡ଼େ, ଧର୍ମକୁ ଖୋଜେ ।

ଅସଲ ଧର୍ମ କଦାପି ଏକ ରଜ୍ଜୁ ହୋଇ ମଣିଷକୁ ବାନ୍ଧି ପକାଇବାକୁ ଆସେନାହିଁ । ତାହା ଆମର ଫାଶଗୁଡ଼ିକୁ ଫିଟାଇ ଦେବାକୁ ଆସେ । ଫାଶଗୁଡ଼ିକ ଫିଟିଲେ ଯାଇ ଆମ ଭିତରେ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ଜନ୍ମେ । ଆମର ଧର୍ମ ପ୍ରଧାନତଃ ଆମର ଯଥାର୍ଥ ଧାରଣା-ଗୁଡ଼ିକରହିଁ ମୂଳ ପ୍ରେରଣା ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଧର୍ମିଷ୍ଠ ମଣିଷ ଅର୍ଥାତ୍ ମୂଳତଃ ଜଣେ ଶ୍ରଦ୍ଧାଶୀଳ ମଣିଷ ନିଜକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲାଗି ଉନ୍ମୋଚିତ କରିଦେବା ଲାଗି ସମ୍ମତ ହୋଇ ବାଟ

ଚାଲୁଥିବା ଜଣେ ମଣିଷ । ଫାଶ ଫିଟିଯାଇ ପାରିଲେ, ତ୍ରିଭାଣ୍ଡି ଆମ ଯାବତୀୟ ଗତି ଓ ବିଚରଣର ସବାବଡ଼ କେନ୍ଦ୍ରରୂପେ ନିରୂପିତ ହୋଇ ପାରିଲେ ଏବଂ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ସତକୁ ସତ ମନ ହେଲେ ଆମେ ଯଥାର୍ଥରେ ଧର୍ମକୁ ମଧ୍ୟ ମନ କରୁ; ତେଣିକି ସଂସାର ଭିତରେ ଘର କରିବା ସକାଶେ ଆମକୁ ଧର୍ମଘରେ ଗୋଟେ ଚୋର ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ । ଆମ ଜୀବନକୁ ନେଇ କାରବାର କରୁଥିବା ଅନେକ ଜିନିଷର ସଂଜ୍ଞା ବଦଳିଯାଏ । ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖର ସଂଜ୍ଞା ବଦଳିଯାଏ, ଲାଭ ଓ କ୍ଷତିର ସଂଜ୍ଞା ବଦଳିଯାଏ ଏବଂ ସଫଳତା ଓ ବିଫଳତାର ସଂଜ୍ଞା ମଧ୍ୟ ବଦଳିଯାଏ । ଆମ ଭିତର ଏକ ନୂଆ ଗଣିତ ଆମକୁ ଏକ ଅନ୍ୟ ସୂତ୍ରଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ । ଧର୍ମକୁ ଆଶ୍ରା କଲେ ସ୍ୱର୍ଗ ଏବଂ ନରକର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଚାଲିଯାଏ; ଭିତରେ ଯେଉଁ ଅନମନୀୟ ଗଣ୍ଠିଗୁଡ଼ାକୁ ଆମେ ଏକଦା ଆମର ନାନା କେନ୍ଦ୍ରରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ସେଇଠାରୁ ଛିନ୍ନ ହୋଇ ନିଜର ଜୀବନଟିକୁ ବଞ୍ଚିବାଲାଗି ନାନା ଶ୍ରମ ଓ ନାନା ଉଦ୍ୟମ କରିବାରେ ଲାଗିଥିଲୁ, ସେହି ଗଣ୍ଠିଗୁଡ଼ିକ ସତେଅବା କେଉଁ ସତ୍ୟୋଦ୍‌ଘାଟନର ସ୍ପର୍ଶ ବାଜି ଫିଟି ଫିଟି ଯାଆନ୍ତି । ଜୀବନରେ ପରମବନ୍ଧୁର ଦର୍ଶନ ମିଳେ । ଅତୀର୍ଥମାନେ ତୀର୍ଥରେ ପରିଣତ ହୁଅନ୍ତି ଏବଂ ଅପବିତ୍ରମାନେ ପବିତ୍ରତାର ବୋଧ ଆଣି ଦିଅନ୍ତି । ଉପରକୁ ଦେଖିବାଲାଗି ହୁଏତ ଆଦୌ କୌଣସି ଟିକା କିମ୍ବା ପଇତା ନଥାଏ, ସାଙ୍ଗରେ କୌଣସି ବ୍ରାହ୍ମଣ ନଥାନ୍ତି, କୌଣସି ଘଣ୍ଟା ବାଜୁନଥାଏ କିମ୍ବା ଆଦୌ କୌଣସି କୋଳାହଳ ନଥାଏ, ତଥାପି ଛୁଇଁ କରି ରହିଥିବା ପରି ଲାଗୁଥାଏ । ନିଜର ଭୂଇଁ ଓ ନିଜର ଆକାଶ ଉଭୟେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରତ୍ୟୟର ସହିତ ଆପଣାର ପାଖେ ପାଖେ ରହିଥାନ୍ତି ।

ଆମ ପୃଥିବୀର ଇତିହାସରେ କେତେକେତେ ମର୍ମର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତମାନ ରହିଛି । ସ୍ଥାନ, କାଳ, ପାତ୍ର ଏବଂ ନାନା ତାତ୍କାଳିକ ଆବଶ୍ୟକତାର ପୂରଣ କ୍ରମରେ ସେହି ଧର୍ମଗୁଡ଼ିକର କାଳକ୍ରମେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଭୂଗୋଳ ମଧ୍ୟ ରଚନା କରାଯାଇଛି । ଭୂଗୋଳର ବାଡ଼କୁ କ୍ଷମତାର ବାଡ଼ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ରାଷ୍ଟ୍ର ତଥା ରାଷ୍ଟ୍ରର ନିୟନ୍ତ୍ରଣକର୍ତ୍ତ୍ରୀମାନେ ପୁରୋହିତ ଏବଂ ଶାସ୍ତ୍ରକାର ମାନଙ୍କୁ ଲଗାଇ ସେଥିରୁ ବିଶେଷ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମାର୍କା ଦିଆ ଯାଇଥିବା ଅଦ୍ଭୁତ ଗଣ୍ଡିକର ତିଆରି କରିଛନ୍ତି । ସେହି ଅଦ୍ଭୁତମାନଙ୍କୁ ଆଳ କରି ଆମ ପୃଥିବୀରେ କେତେ ଉତ୍ତେଜନାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । କେତେ ପ୍ରକାର ଦିଅଁଙ୍କ ନାମରେ ଭୁଲା ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳମାନେ ପତାକା ଉଡ଼ାଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଦିଗ୍‌ବିଜୟ କରିଛନ୍ତି । ଆଦ୍ଭୁତମାନଙ୍କର ବୃଦ୍ଧି ସକାଶେ ରାଜ୍ୟଜୟ ହୋଇଛି, ମ୍ଳେଚ୍ଛମାନଙ୍କୁ ନିଧନ କରାଯାଇଛି,—ଧର୍ମର ନାମରେ ଯୁଦ୍ଧର ଡାକରା ଦିଆଯାଇଛି । ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧର ଜୟ ଦ୍ୱାରା ବିଜୟୀମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ବଢ଼ିଛି, ମାତ୍ର ଧର୍ମର ହାନି ହୋଇଛି; ଅର୍ଥାତ୍ ଧର୍ମ ଜୀବନକୁ ଛାଡ଼ି ଯାଇଛି । କ୍ଷମତାକାମୀମାନେ ଧର୍ମଘରର ମାଲିକ ହୋଇଛନ୍ତି, —ତା' ପରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମୁଗ୍ଧ ଭାବରେ ଏକାସନ୍ତଗୁଡ଼ାକୁ ନାନା ନାମରେ ଓ ନାନା ଅଭିଧାର ମୂର୍ତ୍ତି କରି ବସାଇ ଦିଆଯାଇଛି ଓ ଅଧିକାଂଶ

ମଣିଷ ସଂସ୍କାରବଶତଃ ସେହି ମୂର୍ତ୍ତିମାନଙ୍କୁ ହିଁ ପୂଜା କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ କାଳକ୍ରମେ ଅଧିକ ଭାରୁ ହୋଇଛନ୍ତି,—ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଅହଂକୁ ଲୋଡ଼ିଛନ୍ତି ଏବଂ ସଂସାରକୁ ପ୍ରତାରିତ କରିଛନ୍ତି । ଭିତରେ ଅସଲ ଶିଶୁଟିକୁ ଶୁଆଇ ପକାହୋଇଛି ଓ ବାହାରେ ବସ୍ତୁସ୍ତୂପମାନେ କେତେ ଉତ୍ତେଜନା ସହିତ ଧର୍ମହୀନ ଚାତୁର୍ଯ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ଧର୍ମବୋଲି ଥାପି ରଖିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଛନ୍ତି । ସ୍ଫୁରଣା ନଥାଇ ଚର୍ଯ୍ୟାଗୁଡ଼ାକ ରହିଲେ, ଦିଅଁ ନଥାଇ ଦେଉଳଗୁଡ଼ାକ ରହିଲେ ଏବଂ ଉତ୍ତେଜନାଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟକୁ ନାନାଭାବେ ଶୁଆଇ ରଖିବାର ଚକ୍ରାନ୍ତ କରିବାରେ ଲାଗିଥିଲେ, ମନୁଷ୍ୟର ଧର୍ମ ତଥା ତା'ର ସଂସାରର ଦଶା ଯେ କ'ଣ ହୁଏ, ଆମ ସାଂପ୍ରତିକ ପୃଥିବୀ ହିଁ ତାହାର ଏକ ଚମତ୍କାର ନମୁନା ହୋଇ ରହିଛି ।

ଇତିହାସର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମ ମଣିଷ ଲାଗି ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଅନେକ କିଛିର ଏକ ଆହ୍ୱାନ ତଥା ଉଦ୍‌ବେଳନ ଯୋଗାଇ ଦେଇ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହୋଇଥିଲେ । ଆହ୍ୱାନଟିଏ ଶୁଣିବ ବୋଲି ଇଚ୍ଛା କଲେ ଏବଂ ସେଥିଲାଗି ପ୍ରାୟ ଏକ ଅନ୍ତଃତାଡ଼ନା ଅନୁଭବ କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ପାରିଲେ ଆହ୍ୱାନଟିଏ ପ୍ରକୃତରେ ଶୁଣିହୁଏ । ଆହ୍ୱାନଟିଏ ଶୁଣିଲେ ଏକ ନୂତନ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଲାଭ କରାଯାଏ । ଦ୍ରଷ୍ଟାମାନେ ସେହି ଲବ୍ଧ ଦୃଷ୍ଟିଟି ଅନୁସାରେ ଜୀବନକୁ ଏକ ଅନ୍ୟ ସଂଜ୍ଞା ଦେଇ ଦେଖନ୍ତି, ସେହି ସଂଜ୍ଞା ଅନୁସାରେ ନିଜକୁ ବଦଳାନ୍ତି, ଏବଂ ସମ୍ମତ ହେଲେ କିପରି ସତକୁ ସତ ବଦଳିହିବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବହୁଏ, ସେମାନେ ତାହାରେ ଏହି ସଂସାର ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଇ ବାହାରନ୍ତି । ଭିତରୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇ ସେମାନେ ସଂସାରକୁ ବାହାରନ୍ତି । ସତ୍ୟକୁ ଆଲୋକକୁ ଓ ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରୀତିକୁ ମୋଟେ ଲୁଚାଇ ହୁଏନାହିଁ ଅଥବା କେବଳ ଆପଣାର ହିଁ ଭୋଗ ଜିମ୍ମା ଉପଭୋଗ ଲାଗି ଗଣ୍ଡିରେ ବାନ୍ଧି ରଖି ହୁଏ ନାହିଁ ବୋଲି ସେମାନେ ସତେଅବା ଏକ ଭଗବତ୍-ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଲାଭ କରିଥିବା ପରି ସଂସାରକୁ ବାହାରିଆନ୍ତି । ଏମାନେ ଆହ୍ୱାନକୁ ଶୁଣିବାଲାଗି ଓ ଆହ୍ୱାନର ଯୋଗ୍ୟ ହେବାଲାଗି ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦିଅନ୍ତି । ସ୍ୱଚର, ଆତ୍ମଜନ ଗୁଡ଼ିକରେ ସେତେବେଳେ ସତେଅବା ଏକ ନୂତନ ଜୁଆର ମାଡ଼ି ଆସୁଥିବା ପରି ମନେହୁଏ, ପ୍ରେରଣାମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ସଚଳ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି । ଦୁର୍ବଳ ନିଜର ଭିତରୁହିଁ କେତେ ନା କେତେ ବଳ ପାଉଥିବା ପରି ଅନୁଭବ କରେ, ଏହି ପୃଥିବୀ ଆମର ଅସଲ ସ୍ନେହ ଓ ଅସଲ ହାତଗୁଡ଼ିକ ବାଟେ କେତେ ସୁନ୍ଦର ହୋଇ ପାରନ୍ତା ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ ଆସେ; ସତେଅବା ନିଜର ଭିତରେ ଆଉ କୌଣସି ଈଶ୍ୱର ଏସବୁ ପ୍ରକୃତରେ ସମ୍ଭବ ହେବ ବୋଲି ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାକାର ସ୍ୱରରେ କହି ଦେଉଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ଆମରି ଭିତରୁ ଅନ୍ତରକେତେ ଅନ୍ୟଲୋକେ ବି ଆଆନ୍ତି, ସେହିମାନେ କି ଦୃଷ୍ଟି ଏବଂ ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ କେବଳେଇ କରି ବାନ୍ଧି ସେଥିରୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସଂପ୍ରଦାୟ ଜନ୍ମନେଇ ସୂତ୍ର ବାହାର କରନ୍ତି । ସୂତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଚାର ହୁଏ । ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବିଧିମାନ ବଖାଣି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବହିମାନ ଲେଖାହୁଏ । ପଣ୍ଡିତମାନେ ତତ୍ତ୍ୱ ଲେଖନ୍ତି ।

କାରିଗରମାନେ ମୂର୍ତ୍ତି ଗଢ଼ି ଥୋଇ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ରାଜାମାନେ ଆଦେଶ ଦେଇ ଦେଉଳ ତୋଳାନ୍ତି । ଦେଉଳ ଦେଉଳ ଭିତରେ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ବଡ଼ ଓ ତେଣୁ ଅନ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀକୁ ସାନ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମାର୍ଗମାନଙ୍କର ଉତ୍ଥାନ ହୁଏ । ଉପନ୍ୟାସକାର ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖି ଥୋଇଦିଏ । ମଣିଷର ଆଖିରେ ଅଞ୍ଜନ ବୋଲି ଦିଆଯାଏ । ଏହି ଅଞ୍ଜନଗୁଡ଼ିକ ଅସଲ ଆଖିକୁ ବାଉଳା କରି ରଖନ୍ତି, ଅଳପ ଦେଖାଇ ଅଧିକ ବୋଲି କହନ୍ତି— ଭବସିନ୍ଧୁକୁ ପାରି ହେବାର ସୁଲଭ ଉପାୟ ବତାଇ ଦେବାକୁ ସୁଲଭ ବୈଦ୍ୟମାନଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହୁଏ । କେତେ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଏହି ବୈଦ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଗୁରୁ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଈଶ୍ୱର ଲୁଚିଯାଆନ୍ତି, ଗୁରୁମାନେ ହିଁ ପ୍ରବଳ ହୁଅନ୍ତି; ସତ୍ୟକୁ ଲୁଚାଇ ରଖାଯାଏ, ପାଠକନା-ଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ପ୍ରଚାର କରାଯାଏ । ଆହ୍ୱାନମାନେ ଶୀତଳ ହୋଇ ରହନ୍ତି । ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ମଣିଷଙ୍କୁ ଅନ୍ଧ କରି ରଖି ଦିଆଯାଏ; ଯେଉଁ ଗଣ୍ଠିଗୁଡ଼ିକ ଖୋଲିଯାଇ ପାରୁଥିଲେ ମଣିଷକୁ—ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷକୁ ତା'ର ଅସଲ କେନ୍ଦ୍ରଟିର ପରିଚୟ ତଥା ସଖ୍ୟ ମିଳି ପାରୁଥାନ୍ତା, ସେହି ଗଣ୍ଠିଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ କରି ରଖିବାଲାଗି ସକଳ ସନ୍ତର୍ପଣରେ ସକଳ ଅବେକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥାମାନ କରାଯାଏ ।

ଆମ ପୃଥିବୀକୁ ଘୋଟି ରହିଥିବା ସେହି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଟିର ଆଲୋଚନା କରି ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ଶହ ବର୍ଷ ତଳେ ଡେନମାର୍କର ସରେନ୍ କିଅର୍କଗୋର୍ (Soeren Kirkegaard) ଆପଣାର ତୀକ୍ଷ୍ଣ ବହିରେ ଆମକୁ ତାହାର ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଦେଖିବାର ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଛନ୍ତି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ଧର୍ମ ପରମ୍ପରାଟିକୁ ସେ ଏହି ଆଲୋଚନାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତଭୂମି ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ଭାଷାରେ କହିଲେ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ମଣିଷ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପ୍ରଚାରିତ ଧର୍ମ- ମାର୍ଗଟିକୁ ଆପଣାର ନାନା ଅସମର୍ଥତା ଅଥବା ଅସମ୍ମତତା ଅନୁସାରେ ଅନୁରୂପ ଭାବରେ ବଦଳାଇ ଦେଇଛି ଓ ତାହାକୁ ପ୍ରାୟ ଏକ ସାନ୍ତ୍ୱନାରେ ପରିଣତ କରି ରଖିଛି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ସେହି ସନ୍ଦେଶ ଯେ ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ଆହ୍ୱାନ, 'ମଣିଷ ସତେଅବା ଜାଣିଶୁଣି ଅର୍ଥାତ୍ ଅନ୍ୟ ନାନାବିଧ ପ୍ରୟୋ-ଜନର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ସେହି କଥାଟିକୁ ପାଶୋରି ଦେଇଛି । ଲେବାନନର ଶକ୍ତିମାନ୍ କବି ଖଲିଲ୍ ଜିବ୍ରାନ୍ଙ୍କର ଭାଷାରେ କହିଲେ, —"ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଧର୍ମ ଯୀଶୁଙ୍କର ସନ୍ଦେଶ-ଠାରୁ କ୍ରମେ ବହୁ ଦୂରକୁ ହଟି ଚାଲିଯାଇଛି । ଖ୍ରୀଷ୍ଟଜନ୍ମର ଏକଶହ କିମ୍ବା ଦୁଇ ଶହ ବର୍ଷ ପରେ ଲୋକମାନେ ଆଉ ଖ୍ରୀଷ୍ଟସନ୍ଦେଶରୂପୀ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଖାଦ୍ୟକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ଶକ୍ତିମାନ୍ ହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ; ତେଣୁ ସେମାନେ ଧର୍ମପୁସ୍ତକରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟସମାଚାର ରୂପେ ଲେଖା ହୋଇଥିବା ଲଘୁପାକ ଦ୍ରବ୍ୟଟିକୁ ହିଁ ଖାଦ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସେମାନେ ସେହି ସମାଚାରର ଶବ୍ଦଙ୍କର ମନମତ ଅର୍ଥ କଲେ ଓ ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କର ପରେ ତାଙ୍କର ବାଣୀଗୁଡ଼ିକୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଧର୍ମର ଯୁକ୍ତି ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ଅନ୍ୟ-ମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଯାହା ଶୁଣିଲେ, ତାହାକୁ ହିଁ ଅସଲ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଯୀଶୁ ଯେଉଁ ମହାନ୍ ଆତ୍ମଗତ ମାର୍ଗର ସନ୍ଧାନ ଦେଇଥିଲେ, ସେମାନେ ତାହାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ

ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏହି ଭୂଇଁ ଉପରେ ଆଉ ମଧ୍ୟ ଯେ କପରି ତା'ମାନଙ୍କ ଲାଗି ଅଭିପ୍ସା କରି ହେବ, ସେମାନେ ଆଉ ତାହାର କଳ୍ପନା କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତର ଭିତରେ ରହିଛି ବୋଲି ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ କହି ଯାଇ-ଥିଲେ । ସେହି ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଥିବା ମଣିଷ ନିଜକୁ ଆଉ ଦରିଦ୍ର ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବା ଲାଗି କପରି ବେଳ ପାଇବ ? ସିଏ ନିଜର ଅସଲ କେନ୍ଦ୍ରଟିରେ ସେହି ଯଥାର୍ଥ ଅବିଚଳତାକୁ ଅନୁଭବ କରିବ, ଏହି ଜୀବନକୁ ଭଲ ପାଇ ଶିଖିବ । ଜୀବନକୁ ଭଲ ପାଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭଲ ପାଇଁ ଶିଖିବ ।''

ଖଲିଲ ଜିବ୍ରାନ୍ ଆହୁରି କହିଛନ୍ତି—''ଯୀଶୁଙ୍କର ଜୀବନରେ ଓ ସନ୍ଦେଶରେ ଆମେ ଦୁଇଟି ସତ୍ୟକଳ୍ପନାର ଠାବ କରି ପାରିବା । ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ଭଗବତ୍-ସାମ୍ରାଜ୍ୟର କଳ୍ପନା ଏବଂ ଆଉଟି ହେଉଛି, ମୂଳଭୂତ ଭାବରେ ଗଠନାତ୍ମକ ହୋଇ ରହିଥିବା ଏକ ସମୀକ୍ଷାମୁଖୀ ଚେତନାର ଆହ୍ୱାନ । ଏଯୁଗରେ ଯୀଶୁଙ୍କୁ ହୁଏତ ଜଣେ ବଲ୍‌ଶେଭିକ ଅଥବା ସାମ୍ୟବାଦୀ କହି ଅପବାଦ ଦିଆ ଯାଉଥାନ୍ତା । ପୁରୋହିତମାନେ ତାଙ୍କୁ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରି ହତ୍ୟା କରାଇଲେ, କାରଣ ସେ ପୁରୋହିତ ମାନଙ୍କର ସମାଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ମନୁଷ୍ୟର ହୃଦୟରେ ହିଁ ଭଗବତ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିଥିଲେ, —ସେହିଠାରେ ହିଁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ମଙ୍ଗଳ, ବାସ୍ତବତା ତଥା ସତ୍ୟର ସେହି ପୃଥିବୀଟିକୁ ଠାବ କରିଥିଲେ ଏବଂ, ସେହି ଚେତନାଟି ପାଇଁ ସିଏ ଆପଣାର ଜୀବନ ଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ ସର୍ବଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ,—କାରଣ ସିଏ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ସିଏ ଏହି ଅନ୍ୟ ପୃଥିବୀଟି ବିଷୟରେ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଭାବରେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ହୃଦ୍‌ବୋଧ କରାଇ ପାରିବେ । କେବଳ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ଧର୍ମରେ ନୁହେଁ, ପୃଥିବୀର ସବୁ ଧର୍ମରେ ଆମେ ଏହିପରି ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଥିବାର ଦେଖିବାକୁ ପାଇବା । ମଣିଷକୁ ଶୀତଳ କରି ରଖିବାରେ, ମଣିଷକୁ ତା'ର କ୍ଷୋଭ ଭୁଲାଇ ରଖିବାରେ ଓ ତାକୁ ପ୍ରାୟ ଏକ ଶାନ୍ତ ଓ ବାଧ୍ୟ ଅଙ୍କାବନ୍ଦ କରି ରଖିବାରେ ଧର୍ମର ଉପନ୍ୟାସନାଲିକୁ ଅଧିକତର ପରିମାଣରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଛି । ଅଧିକତର ମଣିଷଙ୍କଠାରୁ ସେମାନଙ୍କର ଅସଲ କଳାଗୁଣ୍ଡିକୁ ଅପହରଣ କରି ନିଆଯାଇଛି । ମଣିଷ ଭିତରେ ଏକ ଅଦମ୍ୟ ଜିଜ୍ଞାସା ରହିଛି, ଆଗକୁ ଆଗକୁ 'ଅର୍ଥାତ୍ ଗଭୀରରୁ ଆହୁରି ଗଭୀରରୁ ଯିବାଲାଗି ତା' ଭିତରେ ଏକ ପିପାସା ରହିଛି; ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେ ଯେଉଁ ପରମସତ୍ୟ ସଦାନିହିତ ହୋଇ ରହିଛି, ତାହାର ସେହି ଉପସ୍ଥିତିକୁ ସଜ୍ଞାନଭାବେ ଅନୁଭବ କରି, ତାହାର ଉଦ୍‌ଘାଟନ ଏବଂ ଉନ୍ମୋଚନକୁ ହିଁ ଜୀବନର ସର୍ବମୂଳ ବ୍ୟାକୁଳତାରେ ପରିଣତ କରି ସେଇଥିପାଇଁ ଜୀବନଟିକୁ ବଞ୍ଚିବା ଓ ଆପଣାର ସ୍ୱକୀୟ ଭାବରେ ଏହି ବିଶ୍ୱର ଉଦ୍‌ଯୋଗପର୍ବରେ ସହଯୋଗ କରିବା,—ପୃଥିବୀରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ-ତାର ପ୍ରେରଣା ମନୁଷ୍ୟକୁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଏହିପରି ଏକ ଆକର୍ଷଣ ଯୋଗାଇ ଆସିଛି । ଧର୍ମମାନେ ସେହି ଆକର୍ଷଣକୁ ମନୁଷ୍ୟ-ଜୀବନର ଅଧିକ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କରାଇବାରେ

ସହଯୋଗ କରି ପାରୁଥିଲେ ହୁଏତ ଆପଣାର ଅସଲ କର୍ତ୍ତବ୍ୟଟିକୁ କରି ପାରୁଥାନ୍ତେ । ମାତ୍ର, ନାନା କାରଣରୁ, ଆମ ଇତିହାସର ଧର୍ମ ଅନ୍ୟ ଭର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ହାତରେ ପଡ଼ି ଏକାବେଳେକେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । ବହୁତ ଦୁର୍ଗତି ମଧ୍ୟରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଦିଗ୍ଭ୍ରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଏବଂ ସନ୍ତୋଷ ଦେବାର ସାଧନ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି, ଏବଂ ସତକୁସତ ମଣିଷକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଏବଂ ଉଦ୍ୟତ କରି ରଖିବାର ଏକ ଆହ୍ୱାନ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟତାକୁ କ୍ରମେ ହରାଇ ବସିଛି ।

ଇତିହାସର ଏହି ଧର୍ମକୁ କାର୍ଲ ମାର୍କସ୍ ଅଫିମ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଜଣେ ଇଉରୋପୀୟ ହୋଇଥିବାରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ଧର୍ମକୁ ହିଁ ଆଲୋଚନାର ଭୂମିରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି ସିଏ କଥାଟିର ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର କଥାରେ କହିଲେ : ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍ ଧର୍ମର ସାମାଜିକ ଭୂମିକା ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଭୀରୁ ହେବାଲାଗି ଶିକ୍ଷା ଦେଉଛି, ଆପଣାକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ଭାବି, ହୀନ ବୋଲି ଭାବି ଏକ ନିରନ୍ତର ଆତ୍ମବୈରି ଏବଂ ଆତ୍ମଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ତାପିତ ତଥା ହତବଳ ହୋଇ ରହିବାର ପ୍ରରୋଚନା ଆଣି ଦେଉଛି । ସେହି ପ୍ରରୋଚନା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ମନୁଷ୍ୟ ଆପଣାକୁ ନାନାଭାବେ ଅପମାନିତ କରିବାରେ ଲାଗିଛି, ନାନା ଅଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଓ ବଳାତ୍କାରିତା ପାଖରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସମର୍ଥ ଭାବରେ ନତମସ୍ତକ ହୋଇ ରହିଛି,—ସେ ଆପଣାକୁ କେବଳ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବାରେ ଲାଗିଛି; ଆପଣାକୁ ଏପରି ଏକ ଦୁର୍ଗତି ମଧ୍ୟରେ ଆସି ପଡ଼ିଯାଇ ଥିବାପରି ଅନୁଭବ କରୁଛି, ଯାହା ଭିତରୁ କି ମୁକୁଳି ପାରିବାର କୌଣସି ଉପାୟ ତା'ର ସାଧ୍ୟ ଭିତରେ କହିଁଛି ବୋଲି ସିଏ ମୋଟେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁନାହିଁ । ଗୋଟିଏ କଥାରେ କହିଲେ, ମନୁଷ୍ୟ କାଳକ୍ରମେ ନିଜକୁ ଏହି ମନୁଷ୍ୟ ସଂସାର ଭିତରେ ସଡ଼ିଥିବା ଆଦୌ କୌଣସି ମୂଲ୍ୟ ନ ଥିବା ପୁଳାଏ 'ଅବର୍ଜନା' (Canaille) ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଛି । ପୃଥିବୀର ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷ ଏହିପରି ଅନୁଭବ କରିବା ଲାଗି ଯାବତୀୟ ଅବସରକୁ ଯୋଗାଇ ଦେଉଥିବା ଏକ ପରିବେଶ ଭିତରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଆପଣାକୁ ତଳ ପାହାଚର ବୋଲି ଭାବୁଛନ୍ତି; ଅନ୍ୟ ଯେଉଁମାନେ ଉପର ପାହାଚରେ ଅଛନ୍ତି, ସେହିମାନଙ୍କ ହାତରେ ହିଁ ପୃଥିବୀର ତଥା ସେମାନଙ୍କ ନିଜର ଭାଗ୍ୟଡୋରି ପ୍ରକୃତରେ ରହିଛି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ମଣ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଆଉ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ ବୋଲି ନିଜକୁ ସେହିଭଳି ମଣ ହୋଇ ରହିବାକୁ ହିଁ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ହିଁ କାର୍ଲ ମାର୍କସ୍ ଧର୍ମକୁ ନିପ୍ପେଷିତ ମନୁଷ୍ୟପ୍ରାଣୀର ଏକ ଉପୁରଣକାରୀ ଦୀର୍ଘଶ୍ୱାସ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ତାହାକୁ ଏକ ହୃଦୟହୀନ ପୃଥିବୀର ଭାବବିଳାସ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି, ସଂବେଦନ୍ତୁ ଅନ୍ତଃକେତାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିର୍ମମ ଭାବରେ ବିତାଡ଼ିତ କରି ମଣିଷ ଉପରେ ଜବ୍ୟାମକ ହୋଇ ବସିଥିବା ଏକ ପୃଥିବୀର ଅନ୍ତର ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ଏବଂ ଶେଷକୁ ତାହାକୁ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କର ଅଫିମ ବୋଲି କହି କଥାଟିର ଉପସଂହାର

କରିଛନ୍ତି । (Kritik des Hegelschen Staatsrecht) କାର୍ଲ ମାର୍କସ୍ ଏକ ଅନ୍ୟଭଳି ମନୁଷ୍ୟର କଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି, ଯିଏକି ଆପଣାର ଶୃଙ୍ଖଳକୁ ଛିନ୍ଦିବ, ଆପଣା ଭିତରେ ନିଜର ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ଚିହ୍ନିବ ଏବଂ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଥିବା ସେହି ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ମୂଳକରି ଏକ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରର ପୃଥିବୀକୁ ସମ୍ଭବ କରିବା ଲାଗି ସଂକଳ୍ପ କରି ବାହାରିବ । ଏହି ନୂତନ ମନୁଷ୍ୟକୁ ସିଏ ପ୍ରୋଲେଟାରିଆଟ୍ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଏହି ସଚେତନ ନୂତନ ମଣିଷ ଆପଣାକୁ କଦାପି **Canaille** ଅର୍ଥାତ୍ ଆବର୍ଜନା ବା ହୀନ ମଣିଷ ବୋଲି ଭାବିବ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟମାନେ ତାକୁ ସେହିଭଳି ଆବର୍ଜନା ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ସିଏ ମୋଟେ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦେବନାହିଁ । ସିଏ ସାହସୀ ହେବ, ଆପଣାକୁ ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ, ସମ୍ମାନ ଭରିଥିବା ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବ । ନିଜର ଅନ୍ନ ଓ ବସ୍ତ୍ରଠାରୁ ମଧ୍ୟ ସିଏ ଆପଣାର ସେହି ଯଥାର୍ଥ ଗର୍ବ ଏବଂ ଯଥାର୍ଥ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାକୁ ଜୀବନର ମହାର୍ଘତର ଆବଶ୍ୟକତା ବୋଲି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ । ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରର ଓ ଯେକୌଣସି ସଂସ୍କରଣର ଅଫିମ ଖାଇ ଚୂନ ହୋଇ ସହିଯିବାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଚୂନ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହେବାକୁ ସିଏ ସିଧା ମନା କରିଦେବ । ନୂତନ ସଂସାର ଓ ତାହାର ପୁନର୍ବିନ୍ୟାସରେ ସେଇ ସହଯୋଗୀ ହୋଇ ବାହାରିବ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧର୍ମରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ବୋଲି ଯେଉଁ ଶବ୍ଦଟି ଅସଲ ଅନ୍ୱେଷକ-ମାନଙ୍କ ଲାଗି ଅଭିପ୍ରେତ ହୋଇ ରହିଛି, ସେତେବେଳେ ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନରେ ତାହାହିଁ ପୁରୋଭାଗସ୍ଥ ବୋଲି ସ୍ୱୀକୃତ ହେବ । ତାହାରି ଅନୁସାରେ ସମ୍ମାନ, ହୃଦୟ, ଅନ୍ତଃସଖ୍ୟ ଏବଂ ସାମାଜିକ ମୈତ୍ରୀର ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଏକ ନୂଆ ପାରସ୍ପରିକତା ସମ୍ଭବ ହେବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ତଳେ ଅନେକ ମଣିଷଙ୍କୁ ଲଣ୍ଡା ଛିଡ଼ା ଅବର୍ଜିଆ କରି ରଖି ଉପରେ ଯୋକେ ଚତୁର ହୃଦୟହୀନ ମଣିଷ ନାନାବିଧ ଅନୈତିକତା ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱୟଂ ଲଣ୍ଡାଛଡ଼ା ଓ ଅବର୍ଜିଆ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଦୁହେଁ ଶୃଙ୍ଖଳ ଭୁଲି ରହିଛନ୍ତି, ଶୋଇଛନ୍ତି; ଆମ ସଂସାର ଗୁଡ଼ିକୁ ତଳକୁ ଓ ଆହୁରି ତଳକୁ ନେଇଯିବାରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରି ଉଭୟେ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ଏହି କାଳର ଅବସାନ ହେବ । ମଣିଷ, ଉପରେ ଓ ତଳେ ଉଭୟ ସ୍ଥାନରେ ରହିଥିବା ମଣିଷ ନିଜର ଅସଲ ଶୃଙ୍ଖଳ ଓ ଅସଲ ଦୁର୍ବଳତା ଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନିଲେ ଯାଇ ତାହା ସମ୍ଭବ ହେବ । ଅସଲ ଧର୍ମର ସଂସ୍ଥାପନା ସେତିକିବେଳେ ହୋଇ ପାରିବ !

ପ୍ରାୟ ଶହେବର୍ଷ ତଳେ କାର୍ଲ ମାର୍କସ୍ ଧର୍ମକୁ ଅଫିମ ବୋଲି କହିଥିଲେ; ଏବର ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ସତେଅବା ତୁଚ୍ଛା ଅଫିମ ଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ଧର୍ମ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଛି ଓ ଶୃଙ୍ଖଳକୁ ଭୁଲିକରି ରହିଛି । ଆଦର୍ଶମାନେ ଅଦର୍ଶବାଦରେ ପରିଣତ ହେଲେ ଅଫିମରେ ପରିଣତ ହୁଅନ୍ତି । ରାଷ୍ଟ୍ରଶାସକମାନେ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟତାକୁ ହିଁ ଅଫିମପରି ଲୋକ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ପିଆଇ ଦିଅନ୍ତି ଓ ବାଉଳା କରି ରଖନ୍ତି । ରାଜନୀତି କ୍ଷମତାମତ୍ତତାରେ ପରିଣତ ହେଲେ କ୍ଷମତାଧାରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଠିକ୍ ଅଫିମ ପରି କାର୍ଯ୍ୟକରେ ଓ ଏମାନେ 'ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କ୍ଷମତାରେ ବାନ୍ଧିହୋଇ ସତେଅବା ଅଧିକ ଯଶସ୍ୱୀ ହୋଇ ରହିବାର ଅଭିପ୍ରାୟରେ ତାହା କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀର ଆକର୍ଷଣୀୟ ପ୍ରଚୁର ଦ୍ୱାରା କୋଟି କୋଟି ମଣିଷଙ୍କୁ ଅଫିମ ଖୁଆଇ ପୋଷା-

ମନାଇ ରଖନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ଅଫିମ ଖାଇବାକୁ ସମ୍ମତ ହୋଇ ରହିଲେ ଯାଇ ପୃଥିବୀରେ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା ଲାଗି ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ରର ସଜବାଜକୁ ଭଲ ଭାବରେ ସମର୍ଥନ ମିଳିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ତୁଚ୍ଛା ଜାତୀୟତାବାଦ କୌଣସି ରାଷ୍ଟ୍ର ବା ଦେଶର ଜୀବନରେ ଶିକ୍ଷାକୁ ମଧ୍ୟ ଏକ ଦୋରସ୍ତ ଅଫିମରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ମନ କରିଥାଏ । ମଣିଷ ଭୁଜ ହୋଇ ବସିବାକୁ ମନ କରିବା ମାତ୍ରକେ ହିଁ ଏତ ଯେକୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଅଫିମପରି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଏ । ଧର୍ମକୁ ହୁଡ଼ିଲେ ମଣିଷ ପ୍ରାୟ ଏକ ଧର୍ମୀୟ ଆସକ୍ତି ସହିତ ଅଫିମ ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରେ, ନିଜକୁ ଜର୍ଜର କରେ, ସଂସାର ଗୋଟାକୁ ମଧ୍ୟ ଜର୍ଜର କରିବା ଲାଗି ଉତ୍ସାହ ପାଏ । ଅନ୍ୟ ଅନେକ ମଣିଷଙ୍କୁ ଭୁଜ କରି ରଖି ଚିରଂଜୀବୀ ହୋଇ ବସିବାକୁ ମନ କରୁଥିବା ଶାସକମାନେ ପ୍ରାୟ ଯେକୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଆରୋପଣ ଅଥବା ଅଫିମ ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ଲାଗି ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଥାନ୍ତି । ମଣିଷର ବୁଦ୍ଧି ଏବଂ ଭୀରୁତା,—ଉଭୟେ ତାକୁ ଏହି ସିଦ୍ଧିଲାଭ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରାୟ ଏକଜୁଟ ହୋଇ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥାନ୍ତି । ଯେକୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପଳାୟନ ଓ ବିସ୍ମରଣ ଆମର ଆଚରଣରେ ପରିଣତ ହେବାର ପ୍ରଶ୍ରୟ ପାଇଲେ ଆମେ ଧର୍ମକୁ ଗୁଡ଼ି ଅଫିମକୁ ମନ କରିଥାଉ । ପଳାୟନ ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣା ପାଖରୁ ପଳାୟନ ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ପଳାୟନ । ଆପଣା ଜୀବନର ଅସଲ ଆହ୍ୱାନ ଗୁଡ଼ିକ ପାଖରୁ ତଥା ଜୀବନଗତ ନାନା ପାରସ୍ପରିକତାର ଆହ୍ୱାନ ଗୁଡ଼ିକ ପାଖରୁ ମଧ୍ୟ ପଳାୟନ । ଅଫିମ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଫଳପ୍ରଦ ଭାବରେ ଆମକୁ ଆପଣା ପାଖରୁ, ଆପଣାର ଅସଲ ଅଭିଧର୍ମ ଏବଂ ସ୍ୱଧର୍ମ ଗୁଡ଼ିକ ପାଖରୁ ବିସ୍ମୃତ କରି ରଖିଥାଏ । ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ନାନା କାରଣରୁ ସେହିଭଳି ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ମନ କରୁଥିବାରୁ ହିଁ ଅଫିମକୁ ଲୋଡ଼ୁଛି । ଅଥବା, ଅନ୍ୟ ଭାଷାରେ କହିଲେ, ବିସ୍ମରଣକୁ ହିଁ ଆପଣାର ଅସଲ ଧର୍ମରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଥିବାରୁ ହିଁ ସିଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଫଳ ଭାବରେ ଯେକୌଣସି ବସ୍ତୁକୁ ଅଫିମ ପରି ବ୍ୟବହାର କରିପାରୁଛି । ମର୍ମଗୁଡ଼ାକୁ ପିଞ୍ଜୁଳାରେ ପରିଣତ କରି ପକାଉଛି, ଅବଲମ୍ବନମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାଚୀରରେ ପରିଣତ କରି ତାହାରି ମଧ୍ୟରେ କଇଦୀ ହୋଇ ରହିଯାଉଛି । ଖଣ୍ଡସତ୍ୟ ଗୁଡ଼ାକୁ କେତେ ବାଗରେ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଆଦରି ନେଇ ପାରୁଛି । ତେଣୁ ତା'ର ନିଜ ଜୀବନ ସମେତ ତା'ର ଏହି ପୃଥିବୀଟା ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ହତପ୍ରଭ ହେବାରେ ଲାଗିଛି, ଅସହାୟତାମାନେ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ।

ତେଣୁ, ବୁଢ଼ାଲାଗି ଅଫିମ, ତରୁଣଲାଗି ଧର୍ମ; ବିରାଗୀ ଲାଗି ଅଫିମ ଏବଂ ଅନୁରାଗୀ ଲାଗି ଧର୍ମ । ଆମ ସାହିତ୍ୟରେ ବି ଅନେକ ମଣିଷ ଏପରି ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କୌଣସି କାରଣରୁ ନାନା ଆକସ୍ମିକତା ତଥା ପାରିପାର୍ଶ୍ୱିକତାର କବଳରେ ପଡ଼ି ଆପଣାର ଅସଲ କେନ୍ଦ୍ର ଓ ଅସଲ ସଂକଳ୍ପଗୁଡ଼ିକୁ କୋଉଦିନରୁ ହରାଇ ବସିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଆକାଶଟା ସେମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଶୂନ୍ୟ ବୋଲି ଲାଗୁଛି ଏବଂ ସେମାନେ ସେହି ଶୂନ୍ୟ ଭିତରେ କୌଣସି କେନ୍ଦ୍ର ନପାଇ ପ୍ରାୟ ଅସରଣରେ ପଡ଼ି ବିରାଗୀ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି; ଆପଣା ପାଖରୁ ପରାଜୟ ଲାଭ କରିଥିବା ପରି ସେମାନେ ନିଜର ଅନୁରାଗ ଗୁଡ଼ିକୁ ସତେଅବା ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିଛନ୍ତି,–

—ଅନୁରାଗମାନେ ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ହୁଏତ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ସାହସ କରୁନାହାନ୍ତି । ତରୁଣମାନେ ଏହିପରି ଜୁଗୁପ୍ସାର କବଳରେ ପଡ଼ି ବୁଢ଼ା ହେଲେ, ବିରାଗୀ ହେଲେ, ସଞ୍ଚୟଗୁଡ଼ିକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିବା ପାଇଁ ଶୈଳୀର ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି, ଆକାଶ ଭିତରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ଅକାଶକୁ ଝୁରନ୍ତି, ସିନ୍ଦୂର ଫାଟୁଥିବା ସମୟରେ ଅପରାହ୍ନର ତୋଷାମଦ କରନ୍ତି । ଏସବୁ ହେଉଛି ଅଧର୍ମର କାରାମତି, ଧର୍ମ ହଜିଥିବାର ପରିଣତି ।

ଅନୁରାଗୀ ମଣିଷ ଧର୍ମରୁ ଅଧର୍ମକୁ ଅଲଗା କରି ଦେଖିବାଲାଗି କୌଣସି କୁଣ୍ଠା ପ୍ରକାଶ କରିବ ନାହିଁ । ଅନୁରାଗ କହିଲେ ଯଦି ସତକୁସତ ଏକ ଅନ୍ତଃପ୍ରବେଶକୁ ବୁଝାଏ, ଯଦି ତାହା ଏକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଭିତରେ ହିଁ ବାନ୍ଧିହୋଇ ରହିବାକୁ ବୁଝାଏ, ଆମର ଅନୁରାଗ ଗୁଡ଼ିକ ଯଦି ଆମକୁ ସତକୁସତ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଗଭୀରକୁ, ସାର୍ଥକରୁ ସାର୍ଥକତର ଏକାତ୍ମକତା ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର କରାଇ ପାରୁଥାଏ, ତେବେ ଯାବତୀୟ ପରିଚୟ ଏବଂ ଆତ୍ମନିବେଦନର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆମେ କଦାପି ଅଧର୍ମ ଗୁଡ଼ାକୁ ଧର୍ମ ବୋଲି ମଣି ତାହାରି ମଧ୍ୟରେ ପଶିଯିବାକୁ ମନ କରିବା ନାହିଁ । ପୃଥିବୀରେ ଧର୍ମର ଇତିହାସକୁ ଆମେ ଅଧର୍ମର ଯାବତୀୟ ଇତିହାସ ଠାରୁ ଅଲଗା କରି ଦେଖି ଶିଖିବା,—ସତ୍ୟକୁ ଖଣ୍ଡସତ୍ୟରୁ ଅଲଗା କରି ଚିହ୍ନି ପାରିବା । ପ୍ରତାପଶାଳୀ ମାନଙ୍କ ପାଖରେ ମଧ୍ୟ ଧର୍ମକୁ ଧର୍ମ ବୋଲି କହିବା ଏବଂ ଅଧର୍ମକୁ ଅଧର୍ମ ବୋଲି କହିବା । ଅଧର୍ମମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ମୀମନ୍ତ ହୋଇ ଦିଶୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଓ ଆମକୁ ନାନାବିଧ ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ଅପବର୍ଗର ତାତ୍କାଳିକ ପ୍ରଲୁବ୍ଧତା ଭିତରେ ପକାଇ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ଅଧର୍ମକୁ ତଥାପି ଅଧର୍ମ ବୋଲି କହି ପାରୁଥିବା । ତେବେ ଯାଇ ଧର୍ମ ରହିବ, **ତେବେଯାଇ ମଣିଷ** ରହିବ ।

'ନବପତ୍ର', ୧୩/୩
ଜାନୁଆରୀ ମାର୍ଚ୍ଚ, ୧୯୮୬

ଲୁଥର୍ ଓ ଏରାସ୍‌ମସ୍

"Nobody should think he would change the world, which has always been evil, (immer gleich boeses gewessen)".

—Martin Luther

"Where there is hatred in judgement, judgement is blind."

---Erasmus

ଅସଲ ଧର୍ମ ବିନୟ ଆଣିଦିଏ, ପ୍ରେମ ଆଣିଦିଏ, ଯୋଗ୍ୟରୁ ଯୋଗ୍ୟତର କରେ, ଆପଣା ଭିତରେ ମଣିଷକୁ ପାହାଚକୁ ପାହାଚ ଉଠିଯିବା ଲାଗି ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦିଏ । ଧର୍ମର ଆସ୍ବୃତନ ହେଉଛି ଗଭୀରତାର ଆସ୍ବୃତନ । ସେହି ଆସ୍ବୃତନକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରିଲେ ମଣିଷର ଦୁଆର ଖୋଲିଯାଏ, ସିଏ ଆପଣା ଅହଂର ଯାବତୀୟ ଅର୍ଗଳ ଭିତରୁ ଖସି ସହଜରେ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ମୁକୁଳି ବାହାରି ଆସେ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହଜରେ ସଂସାର ସହିତ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇଯାଏ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହଜରେ ସଂସାର ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ହୋଇ ରହେ, ଏବଂ ସଂସାର ସହିତ ସମ୍ବନ୍ଧିତ ହୋଇ ରହି ସଂସାରକୁ ବଦଳାଏ । ସେହି ମଣିଷ ଭିତରେ ଏସବୁର ପ୍ରତିରୋଧୀ ହୋଇ ଆଉର କ'ଣ ଗୋଟିଏ ଉପାଦାନ ରହିଥାଏ କି କ'ଣ କେଜାଣି, ଧର୍ମ ବୋଲି ସିଏ ଯାହାକିଛି ବୁଝେ ଓ ଗ୍ରହଣ କରେ, ତାହାର ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରି ସିଏ ପ୍ରାୟ ଗୋଟାପୁଚ୍ଛା ଅନ୍ଧ ହୋଇଯାଏ । ଅନ୍ଧମାନେ ହିଁ ଆମ ସଂସାରରେ ଉଗ୍ର ହୋଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ଉଗ୍ର ହେବାକୁ ହିଁ ସଫଳତା ବୋଲି ବୁଝନ୍ତି । ଏହି ଧର୍ମାନ୍ଧମାନେ ପୃଥିବୀଟାକୁ ଗିଳି ପକାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାନ୍ତି । ଆପଣା ଭିତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ମାରାତ୍ମକ ହୋଇ ରହିଥିବା ଉଗ୍ରତାମାନଙ୍କୁ ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ସକାଶେ ସେମାନେ ଧର୍ମକୁ ଖଡ୍‌ଗ ପରି ବ୍ୟବହାର କରି ସଂସାରଯାକ ଖୋଳି ବୁଲିବାକୁ ମନ କରନ୍ତି । ଧର୍ମର ପ୍ରେରଣାଟି ଏହି ଧର୍ମାନ୍ଧମାନଙ୍କର କବଳରେ ପଡ଼ିଲେ ସଂସାରର ଅନେକ ହାନିହୁଏ ।

ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର୍ ଏବଂ ଡେସିଡେରିଅସ୍ ଏରାସ୍‌ମସ୍ ଇଉରୋପୀୟ ଇତିହାସରେ ଦୁଇଜଣ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସମସାମୟିକ ବ୍ୟକ୍ତି । ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ଉଭୟଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ । ମାତ୍ର ଏହି ଦୁଇ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ପରସ୍ପରଠାରୁ ପ୍ରକୃତିରେ କେତେ ଭିନ୍ନ ନୁହନ୍ତି ! ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର୍ (୧୪୮୩ – ୧୫୪୬) ଜର୍ମାନୀରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣାର ଆତଯାତ କାଳରେ ସମଗ୍ର ପଶ୍ଚିମ ଇଉରୋପକୁ ଦୋହଲାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଏରାସ୍‌ମସ୍ (୧୪୬୬-୧୫୩୬) ହଲାଣ୍ଡର ଏକ ସହର ରଟରଡାମ୍‌ରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସମଗ୍ର ଇଉରୋପର ବର୍ବର

ତଥା ପ୍ରାଜ୍ଞତାର ଆକାଶକୁ ଏକ ଅଭୂତପୂର୍ବ ପ୍ରସାରଣ ଆଣି ଦେଇଥିଲେ । ଇଉରୋପର ଇତିହାସରେ ଯାହାକୁ Reformation ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ମାର୍ଟିନ୍‌ଲୁଥର୍ ତାହାର ନେତା ଥିଲେ । ଇଉରୋପୀୟ ବୁଦ୍ଧି-ଉଦ୍‌ବେଳନର ଇତିହାସରେ ଯାହାକୁ Enlightenmentର ଯୁଗ ବୋଲି ଚିହ୍ନିତ କରି ଦିଆଯାଏ, ଏରାସ୍‌ମସ୍‌ଙ୍କୁ ଆମେ ତାହାର ଏକ ଅତ୍ୟୁଜ୍ଜ୍ୱଳ ପ୍ରତିନିଧି ବୋଲି କହିପାରିବା ।

ଧର୍ମର ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇଟି ଇତିହାସ ରହିଥାଏ: ଗୋଟିଏ ଧର୍ମାନୁଷ୍ଠାନର ଇତିହାସ, ଧର୍ମକର୍ତ୍ତୃତ୍ୱର ଇତିହାସ; ଅପରଟି ଧର୍ମବିଚାରର ଇତିହାସ, ଧର୍ମଜୀବନର ଇତିହାସ । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ପ୍ରେରଣା ଦିଏ, ଆଲୋକନ ଘଟାଏ; ପ୍ରଥମଟି ଦୁନ୍ଦୁଭି ପିଟି ପଟୁଆରରେ ବାହାରେ, ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରେ । ଯେଉଁମାନେ ଧର୍ମରେ ସମ୍ପ୍ରଦାୟମାନ ନ ଗଢ଼ି ପାରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିରୁଜ ଓ ନିରାପଦ ହୋଇ ରହିଲେ ବୋଲି ଆଦୌ ଅନୁଭବ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେହିମାନେ ହିଁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବଢ଼ିବାକୁ ହିଁ ଧର୍ମ ବଢ଼ିବା ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଭାରି ଭଲ ପାଆନ୍ତି । ସମ୍ପ୍ରଦାୟୀ ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟଖୋର୍ ମାନଙ୍କର କବଳରେ ପଡ଼ିଲେ ଧର୍ମ ସାଧାରଣତଃ ଆପଣାର ବାସନାକୁ ସିଦ୍ଧ କରିବା ସକାଶେ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥାଏ, ରଜାମାନଙ୍କର ରାଜଦଣ୍ଡକୁ ଲୋଡ଼ିଥାଏ । ତା' ପରେ ଧର୍ମଗୁରୁମାନେ ରଜାମାନଙ୍କୁ ବ୍ୟବହାର କରିବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି, ରଜାମାନେ ମଧ୍ୟ ଧର୍ମଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ ଚମତ୍କାର ଭାବରେ କାମରେ ଲଗାଇବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ଭଗବାନଙ୍କର ପୂଜା ବଢ଼େ, ତାଙ୍କ ଲାଗି ନୂଆ ଢଙ୍ଗମାନରେ ମନ୍ଦିରମାନ ଗଢ଼ା ହୁଅନ୍ତି, ସୁନା ଓ ରୂପା ପଥରରେ ଠାକୁରମାନେ ଗଢ଼ା ହୁଅନ୍ତି । ତଥାପି, ଭଗବାନ ହଜିଯାଆନ୍ତି, କ୍ଷମତାଲିପ୍ସୁ ମଣିଷମାନଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଦୈତ୍ୟ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ପଦାକୁ ବାହାରି ଆସେ, ନିରଙ୍କୁଶ ଭାବରେ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ କ୍ରୂର କରିବାରେ ଲାଗିଯାଏ ।

ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର୍ ତତ୍କାଳୀନ ଧର୍ମବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସଂସ୍କାର ଆଣିଥିଲେ । ଧର୍ମଗତ Establishment କହିଲେ ସେତେବେଳେ କାଥୋଲିକ୍ ଧର୍ମ-କେନ୍ଦ୍ରର ଶାସକ ପୋପ୍‌ମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଉଥିଲା, ମଣିଷ ଆଉ ଭଗବାନଙ୍କ ମଝିରେ ପୋପ୍‌ଙ୍କ ଶାସନ ଓ ବିଧାନଗୁଡ଼ାକ ଅର୍ଗଳ ପରି ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରହିଥିଲା ଓ ସେହି ଅର୍ଗଳ ବାଟ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଯାଇ ମଣିଷ ଭଗବାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ପାରିବ ବୋଲି ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଥିଲା, ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର୍ ତାହାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିବାଦ ଘୋଷଣା କଲେ, ପୋପ୍‌ଙ୍କର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ତୁଟିଯାଉ ଏବଂ ମନୁଷ୍ୟ ସହିତ ଭଗବାନଙ୍କର ସିଧା ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହେଉ ବୋଲି ଦାବୀ କଲେ । ନିଜର ପ୍ରତିବାଦଗୁଡ଼ିକୁ ଏକ ସନନ୍ଦ ଆକାରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରି ସେ ତାହାକୁ ଏକ ଗୀର୍ଜାର କାନ୍ଥରେ ଯାଇ ଟାଙ୍ଗି ଦେଇ ଆସିଲେ ଏବଂ ପ୍ରଥମ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ୍ ହେଲେ । ତାଙ୍କର ଏହି ଅଲଗା ମତଘୋଷଣାକୁ ନେଇ ଯେତେବେଳେ ଅଲଗା ସାହିଟିଏ ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ପ୍ରଦାୟଟିଏ ଗଢ଼ାଗଲା, ସେତେବେଳେ ତାହାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ଭାବରେ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ୍ ଧର୍ମ ବୋଲି କୁହାଗଲା । ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଯେଉଁସବୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟକୁ ମୂଳ କରି ପୋପ୍‌ରୂପୀ ଅନୁଷ୍ଠାନଟି ଆପଣାକୁ

ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଓ ସ୍ୱୀକୃତ କରାଇଆଉ ପଛକେ, କାଳକ୍ରମେ ତାହା ପ୍ରାୟ ଏକ ଅତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ନିରଙ୍କୁଶତାରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ମଣିଷମାନେ ଧର୍ମଭୀରୁ ଥିଲେ, ତେଣୁ ନିରଙ୍କୁଶତା ପ୍ରକୃତରେ ପ୍ରବଳ ହେବାରେ ଲାଗିଥିଲା । ଇଉରୋପର ସ୍ଥାନୀୟ-ରାଜତନ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ପୋପ୍‌ମାନଙ୍କର ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରିତାକୁ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲେ । ତେଣୁ, ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର୍ ପୁରୁଣା ବ୍ୟବସ୍ଥାଟି ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିବାଦ କରିବା ପରେ ଜର୍ମାନୀର ଅନେକ ରାଜା ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଢଳି ପଡ଼ିଥିଲେ । ସେହି ପ୍ରତିବାଦ ଫଳରେ ଅନ୍ତତଃ ଜର୍ମାନୀରେ ଏକ ନୂତନ ଚେତନାର ଆବିର୍ଭାବ ହେଲା । ନୂତନ ଧର୍ମଚେତନା ଏକ ନୂତନ ଜୀବନଚେତନା ରୂପେ ସଂକ୍ରମିତ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା ।

ଆରମ୍ଭ କାଳରେ ଲୁଥର୍ ଏରାସ୍‌ମସ୍‌ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏରାସ୍‌ମସ୍‌ଙ୍କର ଲିଖିତ ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକ ସେତେବେଳେ ଇଉରୋପୀୟ ମନୀଷା ଏବଂ ବିବେକର ଜଗତରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଧର୍ମାଧୀଶ ପୋପ୍‌ଙ୍କର ଅବିଚାରଗୁଡ଼ିକ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏରାସ୍‌ମସ୍ ମଧ୍ୟ ନାନା ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖିଥିଲେ । ଧାର୍ମିକତା କହିଲେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଯେ ଏକ ଧର୍ମସ୍ଥ ଜୀବନାଚରଣର ଆଗ୍ରହକୁ ବୁଝାଏ, ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଲାଗି ସମର୍ପିତ ଏକ ଉଦ୍ଦୀପ୍ତ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଏବଂ ଜୀବନବୃଦ୍ଧିକୁ ବୁଝାଏ ଏରାସ୍‌ମସ୍ ନାନା ଛଳରେ ସେହି ସତ୍ୟଟିକୁ ହିଁ ଘୋଷଣା କରିବାରେ ଲାଗିଥିଲେ । ପୋପ୍‌ଙ୍କର ଗଣମାନେ ଏଥିଲାଗି ତାଙ୍କ ଉପରେ କମ୍ ଅପ୍ରସନ୍ନ ହୋଇ ନଥିବେ । ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର୍ ମଧ୍ୟ ପୋପ୍‌ଙ୍କର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱଦଣ୍ଡ ପାଖରୁ ମୁକ୍ତିଲାଭ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ସେ ଏରାସ୍‌ମସ୍‌ଙ୍କର ବିଚାରଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇଥିଲେ । ମାତ୍ର, ପ୍ରକୃତ କଥା ହେଉଛି, ସିଏ ଏକ ଅନ୍ୟ ଧାତୁରେ ଗଢ଼ା ହୋଇଥିଲେ । ଯେଉଁ ଧାତୁରେ ମଣିଷ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ-ପ୍ରଧାନ ହେବାକୁ ଭଲ ପାଏ, ସେ ସେହି ଧାତୁରେ ଗଢ଼ା ହୋଇଥିଲେ । ଗୋଟାଏ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱକୁ ଭାଙ୍ଗି ସେ ଆଉ ଏକ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱର ଆପଣା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଆପଣାକୁ ସେହି କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱର କେନ୍ଦ୍ରରେ ଅବସ୍ଥାପିତ କରି ଦେଖୁଥିଲେ । ଆପଣାର ପ୍ରତିବାଦ-ଗୁଡ଼ିକୁ ଘୋଷଣା କରି ଏକ ଉଦ୍ଦଣ୍ଡ ଧର୍ମଯୁଦ୍ଧର ସୂତ୍ରପାତ କରିବା ପରେ ସେ ସେହି ଅଭିଯାନରେ ଏରାସ୍‌ମସ୍‌ଙ୍କର ସମର୍ଥନ-କାମନା କରି ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲେ । ଏରାସ୍‌ମସ୍‌ଙ୍କଠାରୁ ଅଭିଳଷିତ ସେହି ସମର୍ଥନ ନ ପାଇବାରୁ ସେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ନିଜର କୋପଖଡ୍‌ଗ ଉତ୍ତୋଳନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତା'ପରେ ଇଉରୋପୀୟ ଧର୍ମର ଦୁଇଟିଯାକ ପଥ ଲୁଥର୍ ଓ ଏରାସ୍‌ମସ୍‌ଙ୍କର ଦୁଇ ଭିନ୍ନ ମତ ଓ ଭିନ୍ନ ଜୀବନ-ଦୃଷ୍ଟିର ପ୍ରତୀକ ହୋଇ ପରସ୍ପରଠାରୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଭିନ୍ନ ହୋଇଯିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଗୋଟିଏ ହେଉଛି କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ-ଲାଳସାର ପଥ, କ୍ଷମତାର ପଥ ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତାର ପଥ; ଆରଟି ମାନବିକତାର ପଥ, ଶ୍ରଦ୍ଧାର ପଥ, ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ବୃତ୍ତି ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ନବୀନ ଓ ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ଭାବରେ ବୁଝି ନୂତନ ଜ୍ଞାନ ଏବଂ ନୂତନ ହୃଦୟାନୁଶୀଳନ ଦ୍ୱାରା ତାକୁ ଜଗତର ଜୀବନପଥରେ

ଏକ ସୁସ୍ପଷ୍ଟତର ବିକଳ୍ପ ପରି ହୋଇ ରହିଥିବା ଅନ୍ୟ ଅନୁଗ୍ରଗତି ଆଡ଼କୁ ମନ ବଳାଇ ପାରିବା ନିମନ୍ତେ ସତତ ଉତ୍ସାହିତ ଓ ସନ୍ଦୀପିତ କରି ନେଇଯିବାର ପଥ ।

ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର୍ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ ଯେ, ଧର୍ମର ଯାବତୀୟ ଆୟତନ ଭିତରେ ମନୁଷ୍ୟ ଆଦୌ କୌଣସି ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅନୁମୋଦନକାରୀର ଅପେକ୍ଷା ନ ରଖି ସିଧା ଭଗବାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ପାରିବ । ତା'ପୂର୍ବରୁ ୟୁରୋପର ମଣିଷ ନିଜର ହୃଦୟସ୍ଥଳୀ ମୂଳତଃ ନିଜ ଆଡ଼କୁ ନ ଅନାଇ ଗୀର୍ଜାର ପାଦ୍ରୀଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ହିଁ ଅନାଇ ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲା । ପାଦ୍ରୀମାନଙ୍କର ଶାସନ ପୋପ୍‌ଙ୍କ ଶାସନର ସ୍ଥାନୀୟ ପ୍ରତୀକ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ବିଚରା ସାଧାରଣ ମଣିଷ ଏକ ପାଖରେ ପୋପ୍‌ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତାଡ଼ିତ ହେଉଥିଲା ଓ ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର୍ ତାକୁ ପୋପ୍‌ଙ୍କ ଶାସନରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଆସିବାକୁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଲେ । ଏହି ଆହ୍ୱାନ ତା' ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଆତ୍ମ-ଆବିଷ୍କାରର ସୂତ୍ରପାତ କରାଇଲା, ଆତ୍ମବଳର ସଞ୍ଚାର କରାଇଲା ଏବଂ ତାକୁ ଏକ ଅଭୂତପୂର୍ବ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ ଆଣି ଦେଇଥିଲା । ଇଉରୋପୀୟ ଲୋକାୟତନରେ ଏହାର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ଏକ ନବଜାଗରଣ ଉନ୍ମେଷିତ ହୋଇ ଆସିଲା । ଗୋଟିଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶୃଙ୍ଖଳ-ଗୁଡ଼ିକୁ ଛିଣ୍ଡାଇ ମଣିଷ ଆଉ କ୍ଷେତ୍ରଟିର ଶୃଙ୍ଖଳକୁ ମଧ୍ୟ ଛିଣ୍ଡାଇ ଦେବାଲାଗି ମନ କଲା । ଏହି ଶୃଙ୍ଖଳଟି ଯଦି ଛିଡ଼ିଯାଇ ପାରିଲା, ତେବେ ସେହି ଅନ୍ୟ ଶୃଙ୍ଖଳଟି ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ଛିଡ଼ିଯାଇ ପାରିବ ବୋଲି ତା'ଭିତରେ ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ଜନ୍ମଲାଭ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଏହାର ଫଳରେ ଜର୍ମାନୀ ବ୍ୟାପୀ ଏକ କୃଷକ ବିଦ୍ରୋହ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲା । ଲୁଥରଙ୍କର କେତେକ ବନ୍ଧୁ ଓ ଅନୁଗାମୀ ସେହି ବିଦ୍ରୋହରେ ଆଗରେ ରହି ନେତୃତ୍ୱ ଦେଇଥିଲେ । ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର୍ ଏତେଦୂର ଆଗକୁ ଯିବାଲାଗି ଆଦୌ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଥିଲେ । କୃଷକ ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ସାମନ୍ତରାଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲାଗିଥିବା ଏହି ଲଢେଇରେ ସିଏ ରାଜାମାନଙ୍କର ପକ୍ଷ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ନିର୍ମମରୁ ଅଧିକ ନିର୍ମମ ହୋଇ କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଦମନ କରିବା ଲାଗି ସେ ନିଆଁ ହୋଇ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ୍ ହୋଇଥିବା ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । ପ୍ରାୟ ତାଙ୍କର ଭାଷାରେ କହିଲେ, ଯେତେବେଳେ କୁକୁରମାନେ ଭୁକିବାକୁ ସାହସ କରନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ବନ୍ଧୁକ ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ମୁହଁ ବନ୍ଦ କରିଦେବା ହିଁ ଯେକୌଣସି ବିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତିର ସମୁଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ ।

ଜର୍ମାନୀରେ କେବଳ ହିଟଲରଙ୍କର ଶାସନ ସମୟରେ ଯେ ଇହୁଦୀ ମାରଣ ଏବଂ ଇହୁଦୀ-ତାଡ଼ନର ଯୋଜନାଗୁଡ଼ିକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯାଇଥିଲା, ସେକଥା ଆଦୌ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଇଉରୋପୀୟ ଧାର୍ମିକ ପରମ୍ପରା ମଧ୍ୟରେ ଇହୁଦୀ-ଈର୍ଷା ଓ ଇହୁଦୀ-ଘୃଣା କାଳେ କାଳେ ଉଜ୍ଜିଁ ହୋଇ ରହିଥିଲା ଏବଂ ସେହି ପରମ୍ପରାଟିକୁ ଯୁକ୍ତିବାଦୀ ସମର୍ଥନ ଦ୍ୱାରା ପୁଷ୍ଟ କରି ରଖିବାରେ ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥରଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଓ ସ୍ପଷ୍ଟ ଅବଦାନ ରହିଥିଲା । ତାଙ୍କର ଉପଦେଶଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସାରେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଇହୁଦୀମାନଙ୍କୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ

କରିବା ଲାଗି ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବ, ମାତ୍ର ସେଥିରେ ସେମାନେ ରାଜି ନହେଲେ, ବଳପ୍ରୟୋଗ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ବି କରାଯିବ ଏବଂ ତଥାପି ବଳ ନ ଖଟିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟରୁ ତଡ଼ି ଦିଆଯିବ, ସେମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥାନକୁ ପୋଡ଼ି ଦିଆଯିବ, ଧର୍ମ-ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକୁ ନଷ୍ଟ କରି ଦିଆଯିବ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁମାନେ ଶ୍ରମ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ, ସେମାନଙ୍କୁ ନେଇ ବେଠି କରାଯିବ, ଇତ୍ୟାଦି, ଇତ୍ୟାଦି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶତାବ୍ଦୀମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁସବୁ ଟେକ୍ନିକ୍ ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଇହୁଦୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରପୀଡ଼ିତ କରାଗଲା, ଲୁଥର୍ଙ୍କର କଥା ଓ ଲେଖାରୁ ଆମକୁ ସେଗୁଡ଼ିକର ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରସ୍ତାବନା ମିଳି ଯାଇଥାଏ । ଦାସତ୍ୱପ୍ରଥା ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ପ୍ରାୟ ଅନୁରୂପ ମତ ରହିଥିଲା । ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ସିଏ ଲେଖିଛନ୍ତି "ଆବ୍ରାହାମ୍, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କୁଳପୁରୁଷ ଏବଂ ପୈଗମ୍ବରମାନଙ୍କର କ'ଣ କ୍ରୀତଦାସ ନଥିଲେ ? ସ୍ୱୟଂ ସନ୍ଥ ପଲ୍ ଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ କ'ଣ ସବୁ କହିଛନ୍ତି, ତୁମେମାନେ ତାହା ପଢ଼ ଏବଂ ସେହି ସମୟରେ ଭୃତ୍ୟ କହିଲେ ହିଁ କ୍ରୀତଦାସମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଉଥିଲା । ... ..ଗୋଷ୍ଠୀ ଜୀବନରେ ବ୍ୟକ୍ତି-ବ୍ୟକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଅସମାନତା ଓ ତାରତମ୍ୟ ନ ରହିଥିଲେ ପୃଥିବୀର ଜୀବନ-ବ୍ୟବସ୍ଥାଟି କଦାପି ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରି ନଥାନ୍ତା । ସେହି ବିଷମତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ କେତେ ମଣିଷ ମୁକ୍ତ ରହିବେ ଓ ଆଉ କେତେ ମଣିଷ ପରାଧୀନ ହୋଇ ରହିବେ; କେତେ ଜଣ ମାଲିକ ହେବେ ଏବଂ ଆଉ କେତେ ଜଣ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଜା ହୋଇ ରହିବେ !"

ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର୍ ଏହି ଜଗତରେ ଦୁଇ ପ୍ରକାରର ଶାସନକୁ ସ୍ୱୀକାର କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଦୁଇଟିଯାକକୁ ହିଁ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ବିଚାର କରୁଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ଭଗବାନଙ୍କର ଶାସନ, ଆଉଟି ତରବାରିର ଶାସନ । ସଂସାରରେ ମଣିଷମାନେ ମୂଳତଃ ଖରାପ, ତେଣୁ ସଂସାର ଲାଗି ତରବାରିର ଶାସନ । ଭଗବାନଙ୍କ ହାତରେ ସଂସାର ଚାଲିଲେ ସଂସାର ମୋଟେ ଚାଲିବ ନାହିଁ । ମଣିଷ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବ, ଭଗବାନଙ୍କର ଶରଣ ଯିବ, ପାପର ଖଣ୍ଡନ ସକାଶେ ସିଏ ଏସବୁ କରିବ । ତାହା କରି ସିଏ ହୁଏତ ପରଲୋକରେ ଆପଣା ପାଇଁ କିଛି ଭରସା ପାଇପାରିବ । ମାତ୍ର ତରବାରି ବ୍ୟତୀତ ମଣିଷର ଦୁଷ୍ଟତାକୁ କଦାପି ସାଧ୍ୟ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ବିଚାର ଓ ବିଶ୍ୱାସ ଦୁଷ୍ଟ ହେଲେ ମଣିଷ ଏହିପରି ଏକ ଅପବୁଦ୍ଧିକୁ ଧର୍ମତତ୍ତ୍ୱ ବୋଲି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥାଏ । ଜୀବନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୂଳତଃ ଏକ ଅବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିଲେ ଏହିପରି ଏକ ପ୍ରତ୍ୟୟହୀନତା ଓ ତଜ୍ଜନିତ ଘୃଣା ଆମର ଯାବତୀୟ ଦୃଷ୍ଟିକୁ ଦୂଷିତ ଓ ଉଗ୍ର କରି ରଖେ । ଘୃଣା ଓ ଉଗ୍ରତା କ୍ଷମତାର ବାଟ, ବିଚାରର ଓ ଶୃଙ୍ଖଳାର ବାଟକୁ ତାହା ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଅସ୍ୱୀକାର କରି ଆସିଛି । ଅଥବା, ବିଚାର ଭିତରେ ମନୋମୁଗ୍ଧକାରୀ ନାନା ବିଷ ପୂରାଇ ତାହାକୁ ବିକୃତ କରି ପକାଇଛି । ଧର୍ମକୁ ଅସଂଯମରେ ପରିଣତ କରିଛି, ଯାବତୀୟ ଅନ୍ତର୍ଗତତାକୁ ନାନାବିଧ ବାହ୍ୟତା ମଧ୍ୟରେ ଭୁଲାଉଡ଼ାଇ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛି । ଇଉରୋପୀୟ ଧର୍ମଭାବନାର ଇତିହାସରେ ଯଦି ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର୍ଙ୍କୁ ଘୃଣା ଏବଂ ଉଗ୍ରତାର ପ୍ରତୀକ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ, ତେବେ

ଏରାସ୍‌ମସ୍ ବିବେକ ଓ ବିଚାରର ସମର୍ଥକ ହୋଇ ରହିବେ । ଯଥାର୍ଥ ବିଚାର ଶ୍ରଦ୍ଧା ନିମନ୍ତେ ହିଁ ଦ୍ୱାର ଖୋଲିଦେଇ ଯାଏ ।

ଧର୍ମ ମଣିଷର ଜୀବନ ଭିତରକୁ ଭେଦି, ଆମର ଧର୍ମଧାରା ଯାବତୀୟ ସମ୍ପର୍କ ଯଥାର୍ଥରେ ଆମର ଜୀବନସମ୍ପୃକ୍ତ ରୂପେ ପ୍ରକଟିତ ହୋଇପାରୁ, ଲୁଥର୍‌ଙ୍କର କଥା ତଥା କରଣିମାନଙ୍କରେ ଆମେ ସେପରି ଏକ ଆଗ୍ରହର ପ୍ରାପ୍ତି କୌଣସି ନଜିର୍ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବା ନାହିଁ । ଲୁଥର୍ ସବାଆଗ ଏକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ବାସନା ରଖିଥିଲେ ଏବଂ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ମଣିଷଙ୍କୁ ତାହାର ଭିତରେ ଆଣି ପୂରାଇବାକୁ ସେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଭାବରେ କେତେ କ'ଣ କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଧର୍ମଯୁକ୍ତିଟି ତାଙ୍କର ସେହି ଅତ୍ୟୁଗ୍ର ସାମ୍ରାଜ୍ୟଲାଳସାକୁ ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ଲାଗି ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତମରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲା । ଯେଉଁମାନେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ନୁହନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ଧର୍ମପୁସ୍ତକର ଦଶ ଆଜ୍ଞା ମାନିବାକୁ ହେବ, ଗୀର୍ଜା ଉପାସନାମାନଙ୍କରେ ଯୋଗଦେବାକୁ ହେବ ଏବଂ ବାହ୍ୟ ଭାବରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଧର୍ମର ରୀତିଗୁଡ଼ିକୁ ଗୁଲାପରି ମାନି ଚଳିବାକୁ ହେବ ବୋଲି ସିଏ ଘୋଷଣା କରି କହିଥିଲେ । କୌଣସି ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଥରେ ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଧର୍ମମତକୁ ଗ୍ରହଣ କରିସାରିବା ପରେ ସେହି ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାକୁଳକୁ ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ସେହି ମତଟିକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରିନେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଏହି ଯୁକ୍ତିଟି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଲୁଥର୍ ସେହିସବୁ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ଅର୍ଥାତ୍, ଧର୍ମିଷ୍ଠ ଜୀବନ କହିଲେ ସିଏ ପ୍ରକୃତରେ ଭାରି ଅଳପ ବୁଝୁଥିଲେ । ଯେଉଁ ଧର୍ମ ଜଣେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ମଣିଷକୁ ଏକ ଯଥାର୍ଥ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜୀବନ ଆଡ଼କୁ ପରିଚାଳିତ କରି ନେଇଯାଏ, ଲୁଥର୍ ସେହି ଆସ୍ପୃହାଟିଠାରୁ ସତେଅବା ବହୁଦୂରରେ ରହିଥିଲେ । କେତେକ ସମୀକ୍ଷକ ଓ ଜୀବନୀକାର ଏହିସବୁ ବିଷୟକୁ ବିଚାର କରି ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର୍‌ଙ୍କୁ ମାକିଆଭେଲୀଙ୍କର ଏକ ଜର୍ମାନ୍ ସଂସ୍କରଣ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଆଉ ଜଣେ ସମୀକ୍ଷକ ମନ୍ତବ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ଯେ, ଲୁଥର୍‌ଙ୍କର ଅନ୍ତଃରାଜ୍ୟରେ ଏକ ଅତି ଆନ୍ତରିକ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଏବଂ ଅତି ଆନ୍ତରିକ ଜର୍ମାନ୍ ଭିତରେ ସତେ ଏକ ତୁମୁଳ ସଂଗ୍ରାମ ଲାଗି ରହିଥିଲା ଏବଂ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦ୍ୱିତୀୟଟି ହିଁ ସଂଗ୍ରାମରେ ଜୟଲାଭ କରୁଥିଲା ଓ ଲୁଥର୍‌ଙ୍କ ଯାବତୀୟ ବୃତ୍ତି ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ନିଜର ଅକ୍ତିଆର ଭିତରେ ଅଧିକାର କରି ରହିଥିଲା । ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲିଖିତ **An den adein deutachen Nation** ପୁସ୍ତକଟି ତାହାର ଗୋଟିଏ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ହୋଇ ରହିଛି ।

ଏରାସ୍‌ମସ୍ ଇଉରୋପୀୟ ଯୁଗ-ଜୀବନର ସେହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଠିକ୍ ବିପରୀତ ଅବେଦନଟିର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ସିଏ ଧର୍ମିଷ୍ଠ ଥିଲେ, ଧର୍ମର ଓ ଦର୍ଶନର ଆଲୋକନରେ ଜୀବନର ଅନ୍ୱେଷଣ ହୋଇ ପାରିବ ବୋଲି ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ ହିଁ, ମାତ୍ର ସିଏ ଧର୍ମାନ୍ଧତାକୁ ଯାବତୀୟ ବିବେକର ଶତ୍ରୁ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ଆପଣାର ଚିନ୍ତାଗୁଡ଼ିକର ମାଧ୍ୟମରେ ସେ ଇଉରୋପୀୟ ସାମୂହିକ ଜୀବନରେ ଧର୍ମୀୟତା ବା ଧର୍ମିଷ୍ଠତା ଲାଗି ଏକ ପୁନର୍ଜାଗରଣର ଆଶାବାଦୀ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ । ତାହାକୁ ସେ **reflorescentia**

ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି । ଆପଣାର ଧର୍ମସମୀକ୍ଷା ଏବଂ ଧର୍ମଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ ଏକ ବିଶ୍ୱମୟ ଧର୍ମାନୁସରଣ-ତନ୍ତ୍ରର (Ecclesia univesalis) କଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି । ସମଗ୍ର ମନୁଷ୍ୟ-ସମାଜ ନିମନ୍ତେ ଏକ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଓ ଭାବଗତ ଐକ୍ୟ ସଂସ୍ଥାପନର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଛନ୍ତି । ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ଏକ ମାନବୀୟ ପାରସ୍ପରିକତାର ଭିତ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପିତୃଭୂମି ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଧର୍ମାଚରଣରେ ସମଗ୍ର କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଏକ ଅନମନୀୟ ଗିର୍ଜାତନ୍ତ୍ର ଯେପରି ମାଡିବସି ରହିଥିଲା, ଏରାସ୍‌ମସ୍ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଏକ ଅନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ଏବଂ ଅନ୍ୟ ବିବେକ ଯୋଗାଇ ଦେଇ ତାହାକୁ ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ମୁକ୍ତ କରି ଆଣିବାକୁ ହିଁ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସିଥିଲେ । ଧର୍ମର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ହିଁ ସାଧାରଣତଃ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ, ଆପଣାର ଏକାଧିକ ରଚନାରେ ଏରାସ୍‌ମସ୍ ସେହି ସମସ୍ୟାର ଗଭୀର ଭିତରକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବା ଲାଗି ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ଧର୍ମ ଧର୍ମିଷ୍ଠ ମନୁଷ୍ୟର ଦୃଷ୍ଟିକୁ ସ୍ୱଚ୍ଛ କରୁଥାନ୍ତା, ତାହାର ଅନୁରକ୍ତି ଗୁଡ଼ିକୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାସିକ୍ତ କରି ରଖୁଥାନ୍ତା ଓ ତା'ର ବିଗ୍ରହ ତଥା ସମ୍ବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକୁ ଉଦାର ଏବଂ ପ୍ରଶସ୍ତ ହେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ପାରୁଥାନ୍ତା । ତଥାପି ଧର୍ମ ନାମରେ ମଣିଷ ଟିକିଏ ବାହାନା ମିଳିଯିବା ମାତ୍ରକେ ଏତେ ଅନୁଦାର ଏବଂ ନିର୍ମମ ହେବାକୁ ମନେକରେ କାହିଁକି, ଧର୍ମ ନାମରେ ସିଏ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ଅଫିମ ଖାଇ ବସିବାକୁ ହିଁ ସବାଆଗ ଆଗ୍ରହୀ ହୁଏ କାହିଁକି ? ତତ୍କାଳୀନ ଧର୍ମଭୂମିଟିକୁ ମନରେ ରଖି ଏରାସ୍‌ମସ୍ ସେହି ସମସ୍ୟାଟିର ସମ୍ୟକ୍ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ମତରେ ମଣିଷ ଆପଣା ଧର୍ମର ଅସଲ ମର୍ମ ଏବଂ ଅସଲ ଆବେଦନଗୁଡ଼ିକୁ ବୁଝି ନଥାଏ ବୋଲି ନିର୍ମମ ହୁଏ, ଅଫିମ ଖାଏ ଏବଂ ଆପଣାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିର୍ବୋଧ ଭାବରେ ନାନାପ୍ରକାରେ ଦୂର କରି ରଖିଥାଏ । ଧର୍ମର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଆହ୍ୱାନ ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତଥା ସାମୂହିକ ଭୂମିରେ, ଧର୍ମର ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକୁ ଅସଲ ଆର୍ଥିରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି ସେ ଧର୍ମର ଓ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗସ୍ଥ ଜୀବନର କେନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ହେଉଥିବ, ଆପଣାର ନିଜ ଜୀବନ ତଥା ଅନ୍ୟ ଅନେକଙ୍କ ସହିତ ତା'ର ଯାବତୀୟ ସମ୍ବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନୁରୂପ ଭାବରେ ବଦଳି ଯିବାକୁ ଏବଂ ସମ୍ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ପାରିବାକୁ ସିଏ ସେତିକି ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ସମ୍ମତ ହୋଇ ଆସୁଥିବ । ଅନେକ ମଣିଷ ସେହି ସମ୍ମତି ଲାଗି ରାଜି ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ଆପଣାକୁ ହିଁ କେନ୍ଦ୍ରରେ ସବା-ଉଚ୍ଚ ଆସନରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ କରି ରଖିବା ଲାଗି ଇଚ୍ଛା କରୁଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଭିତରେ ଅନ୍ୟ କାହାରିକୁ ହେଲେ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ଦେବାପାଇଁ ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଭଗବାନଙ୍କ ଲାଗି ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ିଦେବା ତ ଆହୁରି ଦୂରର କଥା । ସେମାନେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ କାମନା କରୁଥାନ୍ତି ; ଅର୍ଥାତ୍, ନିଜ ଭିତରକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ବାଟ ଛାଡ଼ିଦେବାକୁ ରାଜି ହୋଇ ପାରି ନଥାନ୍ତି ବୋଲି ହୁଏତ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ଜାଲ ଭିତରେ ବାନ୍ଧି ପକାଇ ଆପଣାର ପଟେ ଅବା କେଉଁ ଗାତ ଭିତରେ ନେଇ ପକାଇ ଦେବାକୁ ମନ କରୁଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହୁଅନ୍ତି ଓ ତାହାରି ଉତ୍ତେଜନାରେ ପଡ଼ି ଅନ୍ତର୍ଗତ ଯାବତୀୟ ବୁଦ୍ଧିବାଣକୁ ହରାଇ ବସନ୍ତି । ସାମ୍ରାଜ୍ୟଲୋଭୀମାନେହିଁ ଅସହିଷ୍ଣୁ ହୁଅନ୍ତି, ସମ୍ପତ୍ତିଲୋଭୀମାନେ ହିଁ ଅସହିଷ୍ଣୁ ହୁଅନ୍ତି, ଧର୍ମଲୋଭୀମାନେ ଅସହିଷ୍ଣୁ ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଆନନ୍ଦ, ଶାନ୍ତି, ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳତା, ସଦାଶୟତା, ସଜ୍ଜନତା, ଦୁଃଖବରଣ, ଅନୁକମ୍ପା, ନମ୍ରତା, ଶୁଦ୍ଧତା ଏବଂ ଆତ୍ମସଂଯମକୁ ଏମର୍ସନ୍ ଆଧ୍ୟାତ୍ମ ମଧ୍ୟରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ଫଳ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଶାନ୍ତମନସ୍କତା ଏବଂ ସର୍ବସନ୍ତୁଷ୍ଟିକୁ ସେ ଧର୍ମଜୀବନର ସର୍ବସାର ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେ ଭଲ ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି ଏବଂ ସେହି ଭଲ ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଅସଲ ପରିଚୟ, ଏମର୍ସନ୍ଙ୍କର ଏକାଧିକ ରଚନା ଆମକୁ ବାରବାର ସେହି କଥାଟି ବିଷୟରେ ହିଁ ସ୍ମରଣ କରାଇ ଦେଇ ଯାଇଥାଏ । ଯେଉଁମାନେ ମଣିଷକୁ କୌଣସି ଖୁଆଡ଼ ଭିତରେ ପୁରାଇ ନ ଦେଖିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାକୁ ଆଦୌ ଦେଖି ପାରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ପରତେ ଯାଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ଖୁଆଡ଼ ଭିତରେ ନ ପଶିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଣିଷର ଦୁରାତ୍ମତା ଗୁଡ଼ାକୁ କଦାପି ସାଧ୍ୟ ଓ ଆୟତ୍ତ କରି ରଖାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଯେଉଁମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ବା ଆମ ପୃଥିବୀରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି, ଏମର୍ସନ୍ ସେମାନଙ୍କର ଶିବିର ଠାରୁ ନିଜକୁ ସର୍ବଦା ଅନେକ ଦୂରରେ ନେଇ ରଖିଥିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆପଣାକୁ କେବେ ହେଲେ ସଂକ୍ରାମିତ ହେବାକୁ ଦେଇ ନ ଥିଲେ । ସେହି ସବୁ କୋଳାହଳ ଓ କନ୍ଦଳରେ ନେତା ହେବାଲାଗି ସେ କଦାପି ମନେକରି ନଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ମାନବଧର୍ମ ତାରୁ ହିଁ ତା'ର ଜୀବନଗୁଣଗୁଡ଼ିକର ଯଥାର୍ଥ ଗୁଣାତ୍ମକତାକୁ ବିଚାର କରାଯାଇ ପାରିବ ବୋଲି ସେ ଦୃଢ଼ ଭାବରେ କହୁଥିଲେ । ଆମ ସଂସାରର ଯାବତୀୟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ, ଧର୍ମ, ଦର୍ଶନ, ମତବାଦ ତଥା ଆଦର୍ଶ ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟଜୀବନର ଉନ୍ନୟନ ଲାଗି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷକୁ ତା'ର ହୃଦୟପ୍ରସାରଣର ଭୂମିରେ ପାହାଚକୁ ପାହାଚ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ନେଇଯିବା ପାଇଁ । ମାତ୍ର, ସେହି ଅସଲ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଟିକୁ ସ୍ମୃତି ନକରି ଯେତେବେଳେ ସେମାନେ ମଣିଷକୁ ନାନା ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଭିତରେ ନେଇ ବାନ୍ଧି ରଖନ୍ତି, ତାକୁ ଧର୍ମାନ୍ଧ ଏବଂ ମତାନ୍ଧ କରି ରଖନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ଏହି ସଂସାରର ଯାବତୀୟ ବୁଦ୍ଧି ହୁଏତ ନାନା ମାର୍କାର କେତୋଟି ଦୁର୍ଗନ୍ଧିରେ ହିଁ ପରିଣତ ହୋଇ ଯାଇଥାଏ । ପୃଥିବୀକୁ ଇତିହାସରେ ବାରବାର ଏହି ଦୁର୍ଗନ୍ଧି ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ତପ୍ତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ଆଦର୍ଶବାଦ ବଢ଼ିଛି, ସିଦ୍ଧାନ୍ତଗୁଡ଼ାକ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଚଣ୍ଡ ହୋଇଛି, କ୍ଷମତାଧାରୀମାନେ ମଣିଷର ଭାଗ୍ୟକୁ ଭଲ ଭଲ ଯନ୍ତ୍ରର ତନ୍ତ୍ରାନ୍ତ ଭିତରେ ପକାଇ ପୃଥିବୀକୁ ସଙ୍କଟରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ସଂକଟ ମଧ୍ୟକୁ ନେଇ ଯାଇଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ମଣିଷ ଘରପଟେ ଏତେ ଉଚ୍ଚା ହୋଇ ଠିଆ ହୋଇଥିବା ପାଚେରୀଗୁଡ଼ାକ ତାକୁ କ୍ରମେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଗିଳି ପକାଇବାରେ ମନ୍ତ୍ରଣାହିଁ କରିଛନ୍ତି ।

ଯେଉଁ ମଣିଷମାନେ ଆପଣା ହୃଦୟର ଅନ୍ଧଗଳିଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ କ୍ଷମତାକୁ ହିଁ ଅସଲ କାମନା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ଯାଇଚନ୍ତି ରଖିଥାନ୍ତି, ସେମାନେ ଧର୍ମାନ୍ଧ ନହେଲେ ପ୍ରକୃତରେ ଧର୍ମିଷ୍ଠ ହେଲେ ବୋଲି ମୋଟେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଅନୁଦାର ହୁଅନ୍ତି, ଘୃଣାକୁ ହିଁ ପୌରୁଷର ଅସଲ ଦାନ୍ତ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି-ସହିଷ୍ଣୁତାକୁ ଅସାମର୍ଥ୍ୟପଣ ବୋଲି କହି ବର୍ଜନ କରନ୍ତି । ଏମର୍ସନ୍ ତ୍ରୁଟିକୁ ମୂଳକରି ମାନିଥିଲେ, ଏବଂ ଯଥାର୍ଥ

ସହିଷ୍ଣୁତାକୁ ସେହି ଶ୍ରଦ୍ଧାରୁ ପ୍ରସୂତ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ଏକ ମାନବଗୁଣରୂପୀ ଭୂଷଣ ବୋଲି ମାନୁଥିଲେ । ସର୍ବୋପରି ସେ ନିର୍ମଳ ବିଚାରର ଶକ୍ତି ଉପରେ ହିଁ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥିଲେ । ଯଥାର୍ଥ ବିଚାରରୁ ହିଁ ହୃଦୟର ଅସଲ କବାଟଗୁଡ଼ିକ ଖୋଲିଯାଏ ଏବଂ ତାହା ଫଳରେ ମନୁଷ୍ୟର ଅସଲ ବିବେକଟି ଉଜ୍ଜଳ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ଆସନ୍ତି ବୋଲି ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ହୃଦ୍‌ବୋଧ କରାଇବା ନିମନ୍ତେ ସତତ ପ୍ରୟାସ କରୁଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ପୃଥିବୀ-ଇତିହାସର ଯାବତୀୟ ଯୁଗର ମହାନ୍ ରଚନାଗୁଡ଼ିକର ମାଧ୍ୟମରେ ବିଚାରର ଅନ୍ତର୍ଗର୍ଭଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ପରିଚିତ ହୋଇ ପାରିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ ଲାଗି ନିଜର ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ମଧ୍ୟରେ ଯଥାର୍ଥ ଆଦର ରଖି-ଛନ୍ତି, ସେହିମାନେ ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ନିଜ ଯୁଗରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ନ୍ୟାୟୋଚିତ ଭାବରେ ଓ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ସୁଖୀ ହୋଇ ବଞ୍ଚିପାରିବେ ବୋଲି ଏରାସ୍‌ମସ୍ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିବାଦଶୂନ୍ୟ ଭାବରେ ଘୋଷଣା କରି ଯାଇଛନ୍ତି ।

ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ବିଚାର, ଆଉ ଗୋଟାଏ ପାଖରେ କ୍ଷମତା । ବିଚାର ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ ଭିତରକୁ ଭେଦି ପାରିବାର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ମାର୍ଗ ରହିଛି । ସେହି ମାର୍ଗଟିକୁ ନିଜର କରି ପାରିବାକୁ ହେଲେ ନିଜ ଅହଂର ଅନେକ ପରସ୍ତରୁ ଆପଣାକୁ ମୁକ୍ତ କରି ଆଣି ପାରିବା ଦରକାର — ବହୁ ପରିମାଣରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ ହୋଇଥିବା ଦରକାର, ନିଜ ଭିତରେ ଅବିଚଳ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ ରହିଥିବା ଦରକାର । ନିଜର ଜୀବନରେ କ୍ଷମତାକୁ ହିଁ ସବାବଡ଼ କାମନା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଆଦୌ ସେତେ ବେଶି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସର ଭାଜନ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଅଧୀର ହୋଇ ସେମାନେ ପୃଥିବୀଟାକୁ ଏକାବେଳେକେ ଓଲଟାଇ ଦେବାଲାଗି ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି । ସେମାନେ ଖଣ୍ଡାଧରି ପୃଥିବୀଟାକୁ ସଜାଡ଼ି ଦେବାକୁ ବାହାରନ୍ତି, ଆପଣାକୁ ହିଁ ଏକମାତ୍ର-ବ୍ରାହ୍ମଣ ବୋଲି ଭାବୁଥାନ୍ତି, ଅନେକ ସମୟରେ ଅତିଶ ଅଧିକ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ଭାବରେ ସେମାନେ ଆପଣାକୁ ପୃଥିବୀର ପରିତ୍ରାଣ ବିଧାନ କରିବା ଲାଗି ଆସିଥିବା ସତେଅବା ଗୋଟାଏ ଅବତାର ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଘୋଷଣା କରିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଅନେକ ସନ୍ତାପର କାରଣ ହୁଅନ୍ତି । ଇତିହାସରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ କୋଳାହଳ ସେହିମାନେ କରନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ଅଧିକ ବର୍ବର କରି ରଖିବାରେ ହୁଏତ ଅଧିକ ସହାୟତା କରିଥାନ୍ତି ।

କେବଳ ଇଉରୋପୀୟ ମଧ୍ୟଯୁଗର କୌଣସି ଏକ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଯେ ଏରାସ୍‌ମସ୍ ଏବଂ ଲୁଥର୍ ପରସ୍ପରର ବିକଳ୍ପ ହୋଇ ବିଚରଣ କରୁଥିଲେ ତା' ନୁହେଁ, ସେମାନେ ଆମର ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଏହି ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଛନ୍ତି, ସବୁଯୁଗ ପରି ଆମର ଏଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ସମସାମୟିକ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଲାଗି ଆହ୍ୱାନ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ରଣମାନେ କେନ୍ଦ୍ରର ସକଳ ଆସନକୁ ମାଡ଼ିବସି ପୃଥିବୀକୁ ବିଭୀଷିକା-ଗ୍ରସ୍ତ କରି ରଖିବା ଲାଗି କେତେଭେମନନ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଆଉ ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ତଥାପି ଆଉ ଥୋକେ ମଣିଷ ଅଧୁନାର ନାନା ଭାବରେ ଅସୁନ୍ଦର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ଏହି

ସଂସାରକୁ ମନୁଷ୍ୟର ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ କରି ରଖିବା ଲାଗି ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ରାଷ୍ଟ୍ରନାୟକମାନେ ପୃଥିବୀଟାକୁ ଅନେକ ଖଣ୍ଡରେ ବିଭକ୍ତ କରି ରଖି ଓ ଆପଣାର ଖଣ୍ଡଟିକୁ ହିଁ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ବୋଲି ମଣି ଖଣ୍ଡଗୁଡ଼ାକୁ ପରସ୍ପର ସହିତ ଆଣି ଲଢ଼ାଇ ଦେବାଲାଗି କେତେ କର୍ମଠତା ଦେଖାଉଛନ୍ତି, ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ମାଳୀମାନେ ମଧ୍ୟ ରହି-ଛନ୍ତି । ସେମାନେ ପୃଥିବୀକୁ ସତେଅବା ଗୋଟିଏ ବଗିଚା ପରି ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି । ସେହି ବଗିଚାରେ ଯେପରି ଉଚିତ ସମୟରେ ମେଘ ବର୍ଷି ଗଛଗୁଡ଼ିକ ଉଚିତ ସମୟରେ କଅଁଳି ଉଠି ପାରିବେ, ଗଛଗୁଡ଼ିକରେ ଯେପରି ଉଚିତ ସମୟରେ କଢ଼ି ଧରିପାରିବ ଓ କଢ଼ିଗୁଡ଼ିକ ସେପରି ନିଜ ସମୟରେ ଫୁଲ ହୋଇ ଫୁଟି ଉଠି ପାରିବେ; ସେମାନେ ସତେଅବା ଅହରହ ଧରି ବସିଥିବା ପରି ଆମକୁ ସେହିକଥା ସବୁ କହିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ସଂସାରରେ ମଣିଷ-ମାନଙ୍କୁ ମେଣ୍ଢା ଓ ଘୁଷୁରି କରି ରଖିବା ପାଇଁ ମହାବଳୀ ଦୈତ୍ୟମାନେ କୋଟି କୋଟି ପଇସା ଖରଚ କରୁଛନ୍ତି, ବୁଦ୍ଧିଆରୁ ଆହୁରି ବୁଦ୍ଧିଆମାନଙ୍କୁ ସୁନା ଓ ରୂପାର କଣ୍ଠିମାଳି ଦେଇ ଯନ୍ତ୍ରଶାଳାମାନଙ୍କରେ ସେଇଥିଲାଗି ଦାନବୀ ପ୍ରସ୍ତୁତିମାନ କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ତଥାପି ଅନ୍ୟ ପାଖରେ ବିଶ୍ୱାସୀ ଏରାସ୍‌ମସ୍‌ମାନେ ମଧ୍ୟ ରହିଛନ୍ତି; ସେମାନେ ଅନନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛନ୍ତି, ଦଣ୍ଡଧାରୀମାନଙ୍କର ଚଣ୍ଡ ଦରବାର ଗୁଡ଼ାକ ଅପେକ୍ଷା ସେମାନେ ମନୁଷ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ଭଲ ଓ ବିବେକ ଉପରେ ହିଁ ଅଧିକ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ କରି ରହିଛନ୍ତି । ସେମାନେ କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ କଦାପି ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହରାଇବେ ନାହିଁ ବୋଲି ପଣ କରି ବସିଛନ୍ତି ।

ପୃଥିବୀର ଇତିହାସରେ ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର୍ ଧର୍ମାନ୍ଧତା ଓ ମତାନ୍ଧତାର ପ୍ରତୀକ ଏବଂ ଏରାସ୍‌ମସ୍ ମାନବିକତା ଓ ମନୁଷ୍ୟ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରତୀକ । ଜଣେ ଆନୁଷ୍ଠାନିକତା, ଉଗ୍ର କ୍ଷମତା ଏବଂ ଅସହିଷ୍ଣୁତାର ପ୍ରତୀକ । ଆଉଜଣେ ଧୈର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରତୀକ, ଜଣେ ମଣିଷ ଜୀବନରେ ଯାହାକୁ ପରମ ମୂଲ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଛି, ଯଥାର୍ଥ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହିତ ଏବଂ ଆଦୌ କୌଣସି କୋଳାହଳ ନକରି ସେହି ମୂଲ୍ୟର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବା ଲାଗି ସତତ ଅଗ୍ରସର ହେଉଥିବାର ପ୍ରତୀକ । ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର୍‌ଙ୍କ ନାମରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟମାନ ଗଢ଼ାଯାଇଛି, ତାଙ୍କୁ ପତାକାର ବାଉଁଶ ପରି ବ୍ୟବହାର କରି ଧର୍ମବୀରମାନେ କେତେ କେତେ ଗଡ଼ ଜୟ କରିଛନ୍ତି, ଆପଣାର ଧର୍ମକୁ ବଡ଼ ଓ ଅଧିକ ବୋଲି କହି ଅତ୍ୟାତୁର ଧର୍ମୋତ୍ସାହୀମାନେ ଇଉରୋପରେ ଏବଂ ଇଉରୋପ ବାହାରେ କେତେ କେତେ ଯୁଦ୍ଧ ଲଢ଼ିଆସିଛନ୍ତି ଓ କେତେ କେତେ ଲୋକହତ୍ୟା କରିଛନ୍ତି । ଏରାସ୍‌ମସ୍‌ଙ୍କ ନାମରେ କୌଣସି ଦେଉଳ ତୋଳା ହୋଇ ନାହିଁ, କୌଣସି ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଗଢ଼ା ହୋଇ ନାହିଁ କିମ୍ବା କୌଣସି ପତାକା ଉଡ଼ା ହୋଇ ନାହିଁ । ତଥାପି ଇଚ୍ଛୁକ ଯେକୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ ଲାଗି ଲୁଥର୍‌ଙ୍କର ସମାନ୍ତରାଳ ଭାବରେ ଏରାସ୍‌ମସ୍‌ଙ୍କ ପଥଟି ଏକ ବିକଳ୍ପରୂପେ ବଳବତ୍ତର ରହି ଆସିଛି । ଏକଥା ଏକାନ୍ତ ସତ୍ୟ ଯେ, ପୃଥିବୀର ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷ ଲୁଥର୍‌ଙ୍କର ପଥକୁ ଆଦରି ନେଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ କୋଳା-ହଳକୁ ଅଧିକ ପସନ୍ଦ କରିଛନ୍ତି ଓ ସବାଆଗ ଅଧିକ ଉଚ୍ଚ ହୋଇ ଉଡ଼ୁଥିବା ପତାକାଗୁଡ଼ାକୁ

ଦେଖି ସେଇଥିରୁ ହିଁ ସତ୍ୟର ଅବଧାରଣା କରିଛନ୍ତି । ତଥାପି ଏଗ୍ରସ୍ ମସ୍ ଙ୍କର ପଥ ଏକ ବିକଳ୍ପରୂପେ ରହିଛି । ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲାଗି ରହିଛି । ତାହା ଆମକୁ ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବାଧ୍ୟ କରୁନାହିଁ, ନିଜ ପକ୍ଷରେ ହିଁ ସତ୍ୟ ରହିଛି ବୋଲି ଆମଠାରୁ ସ୍ୱୀକାର କରାଇ ନେବା ଲାଗି ତା ପାଖରେ କୌଣସି କୃପାଣ ନାହିଁ ତା'ପକ୍ଷରେ କୌଣସି ରାଜସମର୍ଥନ ନାହିଁ କିମ୍ବା ସେନାସାମନ୍ତ ବି ନାହାନ୍ତି । ମାତ୍ର ତାହା ତଥାପି ରହିଛି, ଏକ ବିକଳ୍ପରୂପେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ରହିଛି । ତାହା ଆମଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛି ।

ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ଆଦର୍ଶ ଜୀବନ ଓ ଆଉ ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ଆଦର୍ଶବାଦ ; ଗୋଟାଏ ଆମ ବିବେକକୁ ଜାଗ୍ରତ କରି ଆଣିବା ଲାଗି ଇଚ୍ଛା କରୁଛି, ଆଉ ଗୋଟାଏ ନାନା ଉତ୍କଟ ଉତ୍ତେଜନା ସୃଷ୍ଟି କରି ଆମର ଅନୁରାଗଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଅକ୍ତିଆର କରିନେବ ବୋଲି ତରବାରୀ ଉଞ୍ଚାଇ ଛିଡ଼ା ହୋଇଛି । ଗୋଟାଏ ମଣିଷକୁ ମୂଳତଃ ମନ୍ଦ ବୋଲି କହି ତାହାର ନାକରେ କଡ଼ା ଗଳାଇ ତାକୁ ଆପଣାର ଖୁସି ଅନୁସାରେ ଯୁଆଡ଼େ ଇଚ୍ଛା ସିଆଡ଼େ ଟାଣି ନେଇଯିବ ବୋଲି ଦୁନିଆଯାକର ବଳ ଦେଖାଇ ଆମକୁ ଅପହରଣ କରି ନେବାକୁ ଆସିଛି; ଆଉ ଗୋଟିଏ ଆମ ନିଜ ବର୍ଗମୂଳରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଫୁଲଟିଏ ଫୁଟିବ ଏବଂ ଆମ ବିବେକର ଘରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ସୁସ୍ଥ ଆଖିଟିଏ ସତକୁ ସତ ଖୋଲିବ ବୋଲି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛି । ଗୋଟିଏ ଆମକୁ ସତେଅବା କେବଳ ପ୍ରଜା ବୋଲି ଗଣି ଆମ ଉପରେ ତା ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ରଜ୍ଜୁଗୁଡ଼ାକରେ ଆମକୁ ବାନ୍ଧିନେବ ବୋଲି ରାଜଧାନୀରୁ, ଗୀର୍ଜାଘର ଭିତରୁ ଓ କ୍ଷମତାକୁ ହିଁ ସର୍ବମୂଳ ପ୍ରତୀକ ବୋଲି ଧରିଥିବା ଯାବତୀୟ ସିଂହାସନ ଭିତରୁ ଆମକୁ ଗିଳି ପକାଇବ ବୋଲି ଗର୍ଜନାଦ କରିବାରେ ଲାଗିଛି, ଆଉ ଗୋଟିଏ ଆମକୁ ସତେଅବା ଆମ-ଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରିଥିବା କୌଣସି ସିଂହାସନରେ ନେଇ ବସାଇବା ସକାଶେ ଆମ ଭିତରେ ରହିଥିବା ବଳ ଓ ବିବେକ ପାଖରେ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେବାରେ ଲାଗିଛି । ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରୁ କିଏ ଜିତିବ କେଜାଣି ? ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଘୋଡ଼ା ପରି ବ୍ୟବହାର କରି ତା'ର ପିଠି ଉପରେ ଯାଇ ବସିଥିବା ଦୈତ୍ୟ ଜିତିବ, ମଣିଷକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅକିଞ୍ଚନ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ତାକୁ ଏକାବେଳେକେ ଗିଳି ପକାଇବା ଲାଗି ଆସୁଥିବା ବାଦ ଓ ବସ୍ତୁମାନେ ଜିତିବେ ନା ମଣିଷ ନିଜେ ଏହି ଯାବତୀୟ ବସ୍ତୁ ତଥା ବାସ୍ତବତା ଉପରେ ଜୟଲାଭ କରିବ, ଏହି ବାସ୍ତବତା-ଗୁଡ଼ିକୁ ସିଏ ଆପଣାର ଈପ୍‌ସିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଓ ତଦନୁରୂପ ପଥଟି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅନୁରୂପ ଭାବରେ ଏକ ଆକାର ଦେବ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସିଏ ସ୍ୱୟଂ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଢଙ୍ଗରେ ପରିଚାଳିତ କରି ନେବା-ଲାଗି ସମର୍ଥ ହେବ ? ଆମ ପୃଥିବୀ ସମକ୍ଷରେ, ଜଣେ ଜଣେ ମଣିଷ ହିସାବରେ ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମ୍ଭବତଃ ଏହାହିଁ ହେଉଛି ସର୍ବପ୍ରଧାନ ସମସ୍ୟା । ଏକ ସମୁଚିତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଦ୍ୱାରା ହିଁ ସେହି ସମସ୍ୟାର ଯୋଗ୍ୟ ସମାଧାନ ହୋଇ ପାରିବ ଏବଂ ସେହି ସମାଧାନଟି ହିଁ ଆମ ଭିତରେ ବୀରମାନଙ୍କୁ ଆମ ଭିତରର ଭୀରୁମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଅଲଗା କରି ବାଛିଦେଇ ପାରିବ । ଏହି ସମାଧାନଟି ଦ୍ୱାରା ଆମ ନିଜ ଭିତରେ ନିଶ୍ଚିତ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ରଚିତ ହୋଇ

ରହିଥିବା ବୀର ଓ ଭୀରୁ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇ ଯାଇପାରିବ ।

ସଂସାରର ଯୁଦ୍ଧରେ ଧର୍ମ ହାରି ଯାଉଛି, ଅଧର୍ମଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ଜିତିଜିତି ଯାଉଥିବା ପରି ପ୍ରତୀତ ହେଉଛି ଆମ ପୃଥିବୀଜୀବନର ସମ୍ବନ୍ଧଦାଣ୍ଡ ଗୁଡ଼ିକରେ ଘୃଣାଗୁଡ଼ାକ, ଉପେକ୍ଷାଗୁଡ଼ାକ, ଉଗ୍ରତା ଏବଂ ଅଜ୍ଞତାଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହୋଇ ଆସନ ମାଡ଼ି ବସୁଥିବା ପରି ବୋଧହେଉଛି, ଆମ ନିଜ ଭିତରେ ବି ଆମ ଭିତରର ମନ୍ଦ ଆମ ଭିତରର ଭଲକୁ ମାଡ଼ିବସିଥିବା ପରି ଓ ଆମ ଭିତରର ଦୈତ୍ୟଟି ଆମ ଭିତରେ ଥିବା ମାଳିଟିକୁ, କାରିଗରଟିକୁ, ଭକ୍ତଟିକୁ ଓ ଅନୁରାଗୀକଳାକାରଟିକୁ ସତେଅବା ଭାରି କାବୁକରି ମାଡ଼ିବସିଥିବାପରି ମନେ ହେଉଛି । ଅସଲ ଲଗାମ ଗୁଡ଼ାକ ଉପରୁ ଆମର ହାତଗୁଡ଼ିକ ସତେଅବା ଖସିଖସି ଯାଉଥିବା ପରି ଲାଗୁଛି । ଆମ ବିଶ୍ୱାସଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ଆମ ଜୀବନରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ସମ୍ପଦ ଓ ନିର୍ଭର ବୋଲି ମନେ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମ ଭିତରର ଅବିଶ୍ୱାସ ଗୁଡ଼ାକ ଏପରି ଆକାଶଝାଯାକ ମାଡ଼ିବସି ରହିଥିବା ପରି ମନେ ହେଉଛି କାହିଁକି ? ଆମ ଭିତରେ ଥିବା ଏରାସ୍‌ମସ୍‌କୁ ଆମ ଅରମାଗୁଡ଼ାକରେ ଲଗାମଛଡ଼ା ହୋଇ ବଢ଼ୁଥିବା ଲୁଥରମାନେ ଏପରି ଭୀଷଣ ଓ ବଳବାନ୍ ହୋଇ ମାଡ଼ି ବସିଛନ୍ତି କିପରି ? ଟିକିଏ ସ୍ଥିର ହୋଇ, ନିଜର ଭିତରକୁ ତଥା ନିଜର ବାହାରକୁ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରି କ୍ଷଣେ ଚିନ୍ତା କରି ପାରିଲେ ମନେ ହେଉଛି, ସତେ ଯେପରି ଏହିସବୁ ଯାବତୀୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭଲଗୁଡ଼ିକ ମନ୍ଦଗୁଡ଼ାକର କେବଳ ଅନୁଗ୍ରହ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ତିଷ୍ଠି ରହିବା ନିମନ୍ତେ ଅନୁମତି ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ଏରାସ୍‌ମସ୍ ଆମ ବହିଗୁଡ଼ାକରେ ଅଛି, ଆମ ସିମ୍ପୋଜିୟମ୍‌ମାନଙ୍କରେ ରଖା ହୋଇଛି, ଆମ ନୀତି ଉପଦେଶମାନଙ୍କରେ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଏତେବଡ଼ ବୋଝଟାଏ ଧରି ଠିଆ ହୋଇଥିବା ବିଚରା ବୁଢ଼ା ବ୍ରାହ୍ମଣଟିଏ ପରି ହୋଇ ରହିଛି । ସିଏ ଆମ ଜୀବନ ଭିତରେ କେଉଁଠି ହେଲେ ନାହିଁ, ଆମ ବିଶ୍ୱସମ୍ବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଦୌ କେଉଁଠି ହେଲେ ନାହିଁ । ସେଠି ଅଧର୍ମର ରାଜୁତି ଚାଲିଛି, ଭୟ କରିବା ଏବଂ ଭୟ ଦେଖାଇବାର ରାଜୁତି ଚାଲିଛି, ଉଗ୍ର ହେବା ଏବଂ ଉଗ୍ରତାକୁ ସହ୍ୟ କରିବାର ଶୋଚନୀୟ ସୁଆଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକ ଲାଗି ରହିଛି । ଯେତେବେଳେ ଆମେ ଏକ ସର୍ବନିଷ୍ଠ ଅନୁରାଗ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରବୃଦ୍ଧ ହୋଇ ଏରାସ୍‌ମସ୍‌କୁ, ବିଶ୍ୱାସକୁ, ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ଏବଂ ମାନବୀୟତାକୁ ବହି ଭିତରୁ ଏବଂ ନୀତିବାକ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଦୂର ସ୍ୱର୍ଗମାନଙ୍କରୁ ଏହି ଜୀବନ ଭିତରକୁ, ଆମର ଯାବତୀୟ ସମ୍ବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରକୁ ତଥା ବାସ୍ତବତାର ଯାବତୀୟ ଭୂମିକୁ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ କରାଇ ଆଣି ପାରିବା, ସେମାନଙ୍କୁ ସେହି ଅପରଗୁଡ଼ିକ ଠାରୁ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଭାବରେ ଏଇଠି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ରଖିପାରିବା, ସେତେବେଳେ ଯାଇ ଅସଲ ଚକଗୁଡ଼ିକ ବୁଲିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ, ଜୀବନର ଅସଲ ବିଶ୍ୱାସମୂଲ୍ୟମାନେ ଯଥାର୍ଥ ସ୍ୱୀକୃତି ଲାଭ କରିବେ । ମଣିଷର ଉଦୟପର୍ବ ଆରମ୍ଭ ହେବ ।

ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଇଉରୋପରେ ସଂଘଟିତ ହୋଇଥିବା Reformation ବା ଧର୍ମୀୟ ନୂତନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନର ଆଲୋଚନା କରି ଜଣେ ସମୀକ୍ଷକ କହିଛନ୍ତି ଯେ ସେତେବେଳର

ଯାବତୀୟ ଘଟଣାରେ ମାର୍ଟିନ୍ ଲୁଥର ହିଁ ଅଧିଷ୍ଠାତା ହୋଇ ବସିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଛଟା ଯାବତୀୟ ଉଦ୍‌ବେଳନର ପ୍ରାଣ ତଥା ପ୍ରକୃତିକୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରହିଥିଲା । ସମୀକ୍ଷକ ଏକ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଇ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି ଯେ, ଆଗକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ କୌଣସି ନୂତନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଏହି ପୃଥିବୀ ଉପରେ କେବେ ଆପଣାକୁ ଉନ୍ମୋଚିତ କରିଆଣେ ତେବେ ତାହା ଏରାସ୍ମସ୍ ଘୋଷଣା କରିଯାଇଥିବା ଅନ୍ୟ ନୀତିଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ପରିଚାଳିତ ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦେଶିତ ହେବ । ହଁ ଏକଥା ହେବ, ମାତ୍ର ଯଦି ପୃଥିବୀର ଅଧିକାଂଶ ମନୁଷ୍ୟ ଅଧର୍ମକୁ ମନ ନକରି ଧର୍ମକୁ ମନ କରିବେ, ଯଦି ସେମାନେ ଅଧର୍ମ ପଟେ ନରହି ପ୍ରକାଶ୍ୟ ଭାବରେ ଧର୍ମ ପଟରେ ରହିବେ, ତେବେ ଯାଇ ସେକଥା ହେବ । ମଣିଷ ମନ କଲେ ଯାଇ ଏଗୁଡ଼ାକୁ ଛାଡ଼ି ସେହି ଅନ୍ୟ-ବିକଳ୍ପଟିକୁ ବାଛିନେବ । ମାତ୍ର ସେଥିଲାଗି ତାକୁ ତା'ର ଅନେକ ସ୍ୱୀକୃତ ପ୍ରତିମାଙ୍କର ମୋହାବସ୍ଥିତିକୁ ଡେଇଁ ଆହୁରି ଆଗକୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଆପଣାକୁ ଅନେକ ମୋହଭଙ୍ଗ ଲାଗି ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦେବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ । ପୁରୁଣା ପୋଥିମାନେ ପଛରେ ପଡ଼ି ରହିବେ, ପୁରୁଣା ଗୁରୁମାନେ ସତେଅବା ମହିମା ହରାଇ ବସିଥିବାପରି ମନେହେବେ ସେତେବେଳେ ସୁନା ବିଅଁ ଏବଂ ରୁପା ବିଅଁ ଆକାରରେ ମନ୍ଦିର ଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ କାଳକାଳରୁ ସାଇତା ହୋଇ ରହି ଆସିଥିବା ଅବସ୍ଥା ଏବଂ ଅସମ୍ମତି ଗୁଡ଼ାକର ମୋହକୁ କାଟି ବାହାରି ଆସିବା କ୍ରମରେ ମଣିଷ ନିଜ ଭିତରୁ ହିଁ ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ବଳ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ । ସେତେବେଳେ ଏକ ଅନ୍ୟ ପୃଥିବୀ ଗଢ଼ାହେବ, ସେତେବେଳେ ଆମ ଭିତରେ ଅସୁର ଆମ ଭିତରର ଦେବତାକୁ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦେଇ ପାରୁଥିବ, ଆମ ଭିତରେ ପଡ଼ିଥିବା ବାଡ଼ଗୁଡ଼ାକ ଆମ ଭିତରେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥିବା ଅଜସ୍ର ସମ୍ଭାବନାଗୁଡ଼ିକ ଆଗରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଅପସରି ଯିବେ । ସେତିକିବେଳେ ଯାଇ ଗ୍ରନ୍ଥିମାନେ ଫିଟିବେ, ସେତିକିବେଳେ ବିଶ୍ୱହୃଦୟର ଦର୍ଶନ ସମ୍ଭବ ହେବ ।

ସମ୍ବାଦ, ବାର୍ଷିକ ବିଶେଷାଙ୍କ-୧
୧୯୮୫

ମନ୍ମଥ ଓ ଜଗନ୍ନାଥ

ଜଗନ୍ନାଥ, ଜଗତର ନାଥ । ସେ ମୋର ନାଥ ବୋଲି ଜଗନ୍ନାଥ ନୁହନ୍ତି, ସିଏ ଜଗତର ନାଥ ବୋଲି ମୁଁ ଆପଣା ଜୀବନର ଅବଲମ୍ବନ ଖୋଜି ଖୋଜି ତାଙ୍କର ପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଛି । ଆପଣା ଜୀବନର ଗୁରୁ ଖୋଜି ଖୋଜି ଜଗଦ୍‌ଗୁରୁଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଛି, ସଖା ଖୋଜି ଖୋଜି ପରମସଖାଙ୍କ ପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଛି, ଭୟମୁକ୍ତ ହେବାର ଅନୁରାଗରେ ପରମଅଭୟ ପାଖରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି । ମୋର ଠାକୁର-ଚଷ୍ଟାରେ ମୁଁ ବଡଠାକୁରଙ୍କ ପାଖରେ ଯାଇ ମୁଣ୍ଡି ମାରିଛି ।

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଯୁଗ ଥିଲା, ଯାହାକୁ କି ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଜଗନ୍ନାଥ ଯୁଗ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ସେହି ଯୁଗରେ ଜଗନ୍ନାଥ ହିଁ ସାହିତ୍ୟର ସମଗ୍ର ରାଜ୍ୟ-ବିସ୍ତାରଟି ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବମୂଳ ଓ ସର୍ବପରମ ଅଧିଷ୍ଠାତା ଏବଂ ପ୍ରେରଣାଦାତା ହୋଇ ରହିଥିଲେ ଏବଂ ପୁରୀ-ମନ୍ଦିରର ଜଗନ୍ନାଥ-ବିଗ୍ରହ ସେହି ଅଧିଷ୍ଠାତାଙ୍କର ସ୍ଥୂଳ ପ୍ରତିମା ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ପୁରୀର ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥ-ମନ୍ଦିର କେତେଥର ମାଟିରେ ପୋତି ହୋଇପଡ଼ି ପୁଣି କେତେଥର ଖୋଲାହୋଇ ବାହାରିଥିଲା, ଅଥବା କେତେଥର ଭାଙ୍ଗି ପୁଣି କେତେଥର ଗଢ଼ା ହୋଇଥିଲା; ସେଗୁଡ଼ାକ ହେଉଛି ଇତିହାସର କଥା, କମ୍ବଦନ୍ତୀର କଥା । କିନ୍ତୁ ଜଗନ୍ନାଥ-କଥା ହେଉଛି ଏହି ଓଡ଼ିଶାଯାକର ହୃଦୟର କଥା, ଓଡ଼ିଆ-ସାହିତ୍ୟର ହୃଦୟର କଥା ଓ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ହୃଦୟର କଥା । ଭାରତବର୍ଷରେ କେତେ କେତେ ଧର୍ମ ଓ ଦର୍ଶନର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଘଟିଛି ଓ କେତେ ପଣ୍ଡିତ ସେଥିରେ କେତେ କେତେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟର ଉଦ୍ଭଟ ବେଢ଼ାଇ ଦେଇ ତାହାକୁ କେତେ କେତେ ପ୍ରକାରେ ସିଦ୍ଧ ଓ ଶୋଭାଯୁକ୍ତ କରିବାଲାଗି ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହିସବୁ ଯାବତୀୟ ଉଦୟ ଓ ଉଦ୍‌ବେଳନ ବାରମ୍ବାର ଜଗନ୍ନାଥ ରୂପେ ହିଁ ଉକୁଟି ଉଠିଛି । ଭାରତବର୍ଷର ଯାବତୀୟ ଅଧ୍ୟାତ୍ମକୁ ଓ ବିଦ୍ୟାକୁ ଓଡ଼ିଆ ଏଠି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର କଳ୍ପନା ମଧ୍ୟଦେଇ ବୁଝିଛି, ସେହି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ହିଁ ସର୍ବସମାବେଶକାଙ୍କ୍ଷୀ କଳ୍ପନା ଓ ପ୍ରେରଣାଟି ମଧ୍ୟରେ ସିଏ ସକଳ ଦର୍ଶନକୁ ଆଣି ସମ୍ମିଳିତ କରି ଦେଇଛି । ପୂର୍ବରେ ଆଉ ଯେତେ ଯାହା ମିଶି ତଥାପି ସେହି ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଲା ପରି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଯାହା କିଛି ମିଶିଥାଉ ବା ଯାହାକିଛିର ଅଧ୍ୟାରୋପ କରାଯାଇଥାଉ ପଛକେ, ତାପରେ କେବଳ ସେହି ଜଗନ୍ନାଥ ହିଁ ଅବଶେଷ ରହି ଯାଇଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଅନୁରାଗ ଭିତରେ ସଂସାରଯାକର ସବୁ ଅନୁରାଗ ସ୍ଥାନ ପାଇ ପାରିଛି ।

ଭାରତବର୍ଷର ସେହି ଗୋଟିଏ ବେଦାନ୍ତଶାସ୍ତ୍ର ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ କେତେ ଦାନ୍ତ ହୋଇ ଅଦ୍ୱୈତ ହୋଇଛି ବା ବିଶିଷ୍ଟାଦ୍ୱୈତ ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି । ମାତ୍ର ଜଗନ୍ନାଥଧାମର ପବନ ବାଜି ସେଗୁଡ଼ାକ ସମସ୍ତେ କୁଆଡ଼େ ହଜମ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଦକ୍ଷିଣର ଶଙ୍କରାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଉତ୍ତରର ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତେ ସେହି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ନିଜ ନିଜର ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କୁ ଦେଖିଛନ୍ତି । ବୌଦ୍ଧଙ୍କ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ତଥାକଥିତ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ବୌଦ୍ଧଙ୍କ ଯାଏ ସଭିଏଁ ଏଇଠି ଏହି ଗରୁଡ଼ସ୍ତମ୍ଭର ସନ୍ନିଧାନକୁ ଆସି ଆପଣା ଆପଣା ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ବାଡ଼ଗୁଡ଼ାକୁ ଉଠାଇନେଇ ପାରିଛନ୍ତି, ଆପଣା ଆପଣାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବଜାରଗୁଡ଼ିକୁ ସତେଅବା ଆନନ୍ଦବଜାରରେ ଆଣି ମିଶାଇ ଦେଇଛନ୍ତି; ଜାତି ହରାଇଛନ୍ତି, ଭେକ ହରାଇଛନ୍ତି, ଧନ୍ୟ ହୋଇଛନ୍ତି । ଭାରତୀୟ ବିଦ୍ୟା ଯେ କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜାତିର ବିଦ୍ୟା ନୁହେଁ, କୌଣସି ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବିଦ୍ୟା ନୁହେଁ—କେବଳ ଜଗତରେ ନାଥ ଯେ ଭାରତୀୟ ସକଳ ଆରାଧନା ଓ ସକଳ ଆତ୍ମୀୟତାର ପରମ ଅଭୀଷ୍ଟ, ପୁରୁଷୋତ୍ତମଙ୍କର କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହାହିଁ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇ ରହିଛି ।

ବେଦାନ୍ତ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆସି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁହିଁ ପରଂବ୍ରହ୍ମ କରି ମାନିଛି, ଅଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଯୋଗର ଯୋଗୀ ସହସ୍ରାରରେ ପହଞ୍ଚି ସେହି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଦେଖିଛନ୍ତି, କାୟାସାଧକର କାୟାସାଧନା ଜଗନ୍ନାଥ-କାୟାକୁହିଁ ସର୍ବଶେଷ ଅଧିଗମ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣକରି ନେଇଛି, ତନ୍ତ୍ରର ମଣ୍ଡଳ ଉପରେ ଏଠି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ହିଁ ଭୈରବରୂପେ ସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଛି । ଆହୁରି ପାଦେ ଆଗକୁ ଯାଇ ଶରୀର-ଭେଦରେ ପୁରୀର ଜଗନ୍ନାଥ-ମନ୍ଦିରକୁ ହିଁ ଆମ ଶରୀର ବୋଲି କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଶରୀର ମାୟା ନୁହେଁ, ଯେଉଁ ଶରୀର ଦେବାଳୟ ରୂପେ ଦେବତାର ଆଳୟ ହୋଇ ରହିଛି, ଯେଉଁ ଶରୀର ଚକ୍ରରୁ ଚକ୍ର ଅର୍ଥାତ୍ ପାହାଚରୁ ପାହାଚ ଅନୁକ୍ରମରେ ବାଇଶି ପାହାଚ ପରି ସେହି ସବା ଉପରର ମୁଖଶାଳାଟିକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ରହିଛି, ସେହି ଶରୀର ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ, ସିଏ ହେଉଛି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ମନ୍ଦିର, ସେହି ପରମ ଇଷ୍ଟଙ୍କର ହିଁ ଆସ୍ଥାନ । ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁସାରେ ସିନା ଭଗବାନ ନବମ ଅବତାରରେ ବୁଦ୍ଧରୂପ ଧାରଣ କରିଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ସେହି ବୁଦ୍ଧ କେବଳ ଜଗନ୍ନାଥ ହୋଇ ହିଁ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏପରି କରିବା ଦ୍ୱାରା ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ମହିମା କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହୋଇ ଯାଇନାହିଁ, ମାତ୍ର ବୁଦ୍ଧ ଏହାଦ୍ୱାରା ଏଠି ଆମର ଘରେ ଡିହା ଦେବତା ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି; କେବଳ ଏକ ବିଶେଷ ଅବତାର ହୋଇ ରହିନାହାନ୍ତି, ଜଗତର ଠାକୁର ମଧ୍ୟକୁ ଉନ୍ନୀଳିତ ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି ।

ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ହିଁ ମନ୍ନାଥ ବୋଲି ମାନିବାରେ ଓଡ଼ିଶାର ପଞ୍ଚସଖା ଓ ତତ୍ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନିର୍ଗୁଣ ଭକ୍ତମାନେ ସମ୍ଭବତଃ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବଳି ଯାଇଛନ୍ତି । ପଞ୍ଚସଖା ଆମକୁ ଡାଳ ଛାଡ଼ି ମୂଳକୁ ଆଶ୍ରୟ କରିବାର ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ହିଁ ସେହି ମୂଳ ବୋଲି ଦେଖାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ରାଜସଭାର କବିତାଳ ପାଇଁ ସେହି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଆଜ୍ଞାରେ ହିଁ

ପଞ୍ଚସଖା ଓଡ଼ିଶାର ତତ୍କାଳୀନ ନିର୍ଗୁଣ ସନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ନେଇ ସଭା ଡାକିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେଠାରେ ଓଡ଼ିଆ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧାରାଟିକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ପରେ ଏକଦା ବଙ୍ଗ-ଆଶ୍ରିତ ଓ ରାଜ-ପରିପୋଷିତ ଗୌଡ଼ୀୟ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରରୁ ତମ୍ବୁ ଉଠାଇ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ପ୍ରଥମେ ଯାଜପୁର ଯାଇଛି ଓ ତାପରେ ବୃନ୍ଦାବନକୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିଛି । ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ବୈଷ୍ଣବମାନେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅନୁରାଗ ନିହିତ ଜଗନ୍ନାଥ-କ୍ଷେତ୍ରକୁ ହିଁ ଆକର୍ଷିତ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ହିଁ ନାମହୀନ ଓ ଗୁଣହୀନ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କର ଠୁଳ ଠାକୁର ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଛନ୍ତି ।

ଅର୍ଥାତ୍, ଗୋଟିଏ କଥାରେ କହିଲେ, ଆମର ସାହିତ୍ୟିକ ପରମ୍ପରାରେ ସାଧକ ହିଁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସାଧନାର ସର୍ବପରମ ଅଭୀଷ୍ଟ ବୋଲି ଦେଖିଛି; ଆପଣାର ଉପଲବ୍ଧି-ପଥରେ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ସିଏ ସବୁ ଦେବତାଙ୍କୁ ଓ ସବୁ ମନ୍ତ୍ରକୁ କାଟି ଯେଉଁ ଶିଖର-ଦେଶରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛି, ସେହି ଉପଲବ୍ଧିଟିକୁ ହିଁ ସେ ଜଗନ୍ନାଥ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଛି । ଓଡ଼ିଶାରେ ଭକ୍ତ ହିଁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ଜଣାଣ ଗାଇଛି । ସେଠାରେ ଜାତିତ୍ୱର ଆଦୌ କୌଣସି ଗନ୍ଧ ନାହିଁ, ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଗୋଟିଏ ଭୌଗୋଳିକ ଅଞ୍ଚଳର ସମ୍ପତ୍ତି କରିନେବାରେ କୌଣସି ଧୃଷ୍ଟତା ମଧ୍ୟ ନାହିଁ । ଜଗନ୍ନାଥ ହେଉଛନ୍ତି ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର, ଏହି ଭାବନାଟି ଆମ ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ଅନେକ ପରେ ଆସି ପଶିଛି । ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଜାତିବାଦର ବହିରଙ୍ଗତ ପ୍ରେରଣାଟିକୁ ସେମାନଙ୍କର ଏଠି ଏହି ଚତୁଷ୍ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଆସି ବାଜିବାର ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଯେତେବେଳେ ଆପଣାକୁ ଗୋଟିଏ ଜାତି ବୋଲି ସଚେତନ ହୋଇ ଭାବି ଶିଖାଇଛନ୍ତି, ସେତିକିବେଳେ ହିଁ ସେମାନେ ସେହି ଉତ୍ସାହରେ ଆପଣା ସହିତ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କର ମଧ୍ୟ କର୍ତ୍ତୃବୋଧ କରାଇ ନେଇଛନ୍ତି । ଏକ ନୂତନ ଅଭିସାରରେ ସେମାନେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ମନ୍ନାଥରେ ପରିଣତ କରି ଆଣିଛନ୍ତି । ତା'ପରେ, ଜଗନ୍ନାଥ ଆମର ଦେବତା ବୋଲି କେତେ ଗୋଳ ଉଠିଛି ଏବଂ ତାହାକୁ ଜାତୀୟତା ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ସେହି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ମାଣିକପାଟଣାର କମ୍ବୃଦନ୍ତୀକୁ ଘଷି ମାଜି ଅଲଙ୍କାର ପିନ୍ଧାଇ କାଞ୍ଚିକାବେରୀ ନାଟକ ଲେଖାଯାଇଛି । ଓଡ଼ିଶାଟା ଯାକ ସତେ ଯେପରି ଏକାବେଳେକେ ବଡ଼ଦାଣ୍ଡ ପାଲଟି ଯାଇଛି । ସବୁ ନେତଗୁଡ଼ାକ ସେତେବେଳେ ସତେଅବା ନୀଳନେତ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କିଛି ବୋଲି ଦେଖା ଯାଇନାହିଁ । ସାରଳା ଦାସଙ୍କ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଅରକ୍ଷିତ ଦାସ ଓ ଦେବଦୁର୍ଲଭ ଦାସଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ଜଗନ୍ନାଥ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରାୟ ସକଳ ଆଧ୍ୟାତ୍ମସାଧନାରେ ଚକ୍ଷୁ-ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ, ଜାତୀୟତାବାଦର ଉଗ୍ର ଯୁଗକୁ ଆସି ସେହି ଜଗନ୍ନାଥ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ତଳକୁ ଖସିଲେ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଏକ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲେ; ଆମକୁ ଏତେ ବଡ଼ ବା ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ଆହୁରି ଅନେକ ବଡ଼ ବୋଲି ଦେଖାଇବାର ଘୁଆଙ୍ଗରେ ସେ କ୍ରୀଡ଼ନକ ହୋଇ ରହିଲେ ।

ଏବେ ଆମେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ କେବଳ ଆମର ବୋଲି କହୁଛୁ; ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ କହୁଛୁ, ସାହିତ୍ୟର ବାହାରେ ମଧ୍ୟ କହୁଛୁ । ସଭାରେ କହୁଛୁ, ପ୍ରଚାରପୁସ୍ତିକାମାନଙ୍କରେ କହୁଛୁ ଏବଂ କହି ଉଲ୍ଲସିତ ଅନୁଭବ କରୁଛୁ । ଆଗେ ଭକ୍ତ ପାହାଚ ପାହାଚ କରି ବାଟ ଉଠୁଥିଲା, ପବ ପବ କରି ଉପଲବ୍ଧି କରୁଥିଲା । ସେ ଯେତକ ଦେଖୁଥିଲା, କେବଳ ସେତକ ଅନୁଭୂତିକୁ ହିଁ ସାହିତ୍ୟରେ ରୂପ ଦେଉଥିଲା । ଜାତୀୟତାର ଯୁଗରେ ଆମର ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କୁ ଆମର ଛତ ଓ ଚାମରଗୁଡ଼ାକ ତଳେ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛୁ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କଲାଗି କୌଣସି ବାଟ ଖୋଲିବାର ଅଥବା ତାଙ୍କୁ ପାହାଚ ପାହାଚ କରି ଅଙ୍ଗେ ନଭାଇବାର ଅବକାଶ ଆଉ କେଉଁଠି ରହିଲା ? ଏବେ କେବଳ ପ୍ରଚାରର ହିଁ ଅବକାଶ ରହିଲା, କେବଳ ନଗର-କୀର୍ତ୍ତନର ହିଁ ଅବକାଶଟି ରହିଗଲା । ରଥଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଦିଆଯାଉଥିବା ଧାରାବିବରଣୀ ଗୁଡ଼ାକ ସେହି କେତେଟା ଘଣ୍ଟା ଲାଗି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଯେପରି ଅତ୍ୟାଗ୍ରହ ଓ ଅତ୍ୟଧିକାରର ବାଣଗୁଡ଼ାକ ମାରି ବୁଡ଼ାଇ ଦେଉଥାନ୍ତି, ଆମ ଜାତୀୟତାବାଦୀ ରାଜନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ସାହିତ୍ୟରେ ଏବେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଗୋଟାଯାକ ପ୍ରାୟ ସେହିପରି ହୋଇ ରହିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ତ ଆମର, ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଓଡ଼ିଶା ମୁଲକର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ବୋଲି କୁହାଯାଇ ସାରିଲେଣି ।

ପ୍ରାୟ ଆଠବର୍ଷ ତଳେ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ସାହିତ୍ୟିକ, ଅଧ୍ୟାପକ ତଥା ସଂସ୍କୃତିରକ୍ଷକ ପ୍ରଚାରକ ଓଡ଼ିଶା ବାହାରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସଭାରେ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଇ କହିଥିଲେ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମାନବ ଚରିତ୍ରର ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରରେ ଯେଉଁ ବିଭ୍ରାଟ ଓ ବୈଷମ୍ୟ ଦେଖା ଦେଇଛି, ତାହାକୁ ଦୂର କରି ଶାନ୍ତି ଓ ସଦ୍‌ଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ହେଲେ ଜଗନ୍ନାଥ-ଧର୍ମର ପ୍ରୟୋଜନ ଯଥେଷ୍ଟ ରହିଛି । ସିଏ କହିଥିଲେ ଯେ ପ୍ରଭୁ ଜଗନ୍ନାଥ ହେଉଛନ୍ତି ସତ୍ୟ ଓ ସଦ୍‌ଭାବର ପ୍ରତୀକ । ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଗନ୍ନାଥ-ଧର୍ମର ବ୍ୟାପକ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ପୁରୀ, କୋଣାର୍କ ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଯାଇ ଆମ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜୀବନର ମହତ୍ତ୍ୱ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥ-ଧର୍ମର ମୂଳକଥା 'ଜୀବାତ୍ମାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ'କୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବାପାଇଁ ସେ ଉପସ୍ଥିତ ଜନତାକୁ ନିବେଦନ ଜଣାଇଥିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ଯେ ସତ୍ୟ ଓ ସଦ୍‌ଭାବର ପ୍ରତୀକ, ସେଥିରେ ସନ୍ଦେହ କରିବା ଲାଗି ଆଦୌ କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ ଏବଂ ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବା, ଆମେ ସମସ୍ତେ ହେଉଛୁ ସେହି ସତ୍ୟ ଏବଂ ସଦ୍‌ଭାବର ଜଣେ ଜଣେ ବାହକ, ପ୍ରଚାରକ ନୋହୁ ବାହକ । ସ୍ୱୟଂ ବକ୍ତା ମଧ୍ୟ ଯଦି ସେହି ପ୍ରେରଣାଟିକୁ ଆତ୍ମ-ପରିଶୀଳନର ଉତ୍ସରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥାନ୍ତି, ତେବେ ସିଏ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଜଣେ ବାହକ, ପ୍ରଚାରକ ନୁହନ୍ତି । ବାହକ ବାହନରହିଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁ, ପ୍ରତୀକ ପ୍ରତୀକର କାର୍ଯ୍ୟ କରିସିବ । ଏହାହିଁ ସାହିତ୍ୟର ସ୍ୱକୀୟ ଦୃଷ୍ଟି । ସାହିତ୍ୟ ବାହକ ହେବାର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଆଣିଦେବ, ନିର୍ମିତ ହୋଇ ପାରିବା ଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ଉନ୍ମୋଚନଟିକୁ ଘଟାଇ

ପାରିବ । କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟର ଆସ୍ଥାନ ଭିତରେ ଠିଆ ହୋଇ ଆମେ ଯଦି ପ୍ରଗତିରକର ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳତା ଦେଖାଇବାରେ ହିଁ ବାହାଦୁରୀ କରି ବାହାରୁ, ତେବେ ସାହିତ୍ୟ ତଥା ଲୋକ-ଜୀବନର କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହା କେବଳ ନାନା ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ହିଁ ଆଣି ଦେଉଥିବ ।

ତେଣୁ, ସାରକଥା ହେଉଛି ଯେ ଜଗନ୍ନାଥ ହେଉଛନ୍ତି ଏକ ପ୍ରେରଣା, ସିଏ ଏକ ସମ୍ପତ୍ତି ନୁହନ୍ତି । ସିଏ ଇନ୍ଦ୍ରଦ୍ୟୁମ୍ନ ଅଥବା ଅନଙ୍ଗଭୀମଙ୍କର ଯେପରି ଏକ ସମ୍ପତ୍ତି ନୁହନ୍ତି, ସେହିପରି ଆମର ମଧ୍ୟ ସମ୍ପତ୍ତି ନୁହନ୍ତି । ଯେଉଁଭଳି ସାହିତ୍ୟ ଏକ ସମ୍ପତ୍ତି ନୁହେଁ, ସାହିତ୍ୟ ହେଉଛି ଏକ ପ୍ରେରଣା, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଆମ ଜଗନ୍ନାଥ ମଧ୍ୟ ଆମର ସମ୍ପତ୍ତି ନୁହନ୍ତି, ସିଏ ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରେରଣା । ବାଟ ଖୋଲିବାର ପ୍ରେରଣା, ଦୁଆରଟିକୁ ଖୋଲି ରଖିବାର ପ୍ରେରଣା, ଆପେ ତାଙ୍କରି ଲାଗି ଏକ ଆହ୍ୱାନ ହୋଇ ମୁକୁଳି ଉଠିବାର ଏକ ପ୍ରେରଣା । ଏହି ପ୍ରେରଣାଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ଆମେ ପାହାଚ ପାହାଚ ଉଠି ମନ୍ନାଥରୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସ୍ତରଯାଏଁ ଯାଇ ପହଞ୍ଚି ପାରିବା, ଆମ ଆପଣା ଘରର ସାନ କ୍ଷେତ୍ରଟିରୁ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ରଯାଏ ଯାଇ ପାରିବା, ପୁରୁଷରୁ ପୁରୁଷୋତ୍ତମଯାଏ ସମ୍ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ପାରିବା । ମନ୍-ନାଥ ଓ ଜଗତ୍-ନାଥ ମଧ୍ୟରେ ସେତେବେଳେ ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରଭେଦ ବା ପାଚେରୀ ରହିବନାହିଁ । ଜଳାଶୟ ଆପଣା ସତତ-ରୂପର ସାଧନାଦ୍ୱାରା ମହାସାଗରର ସ୍ପର୍ଶଟିକୁ ଲାଭକରି ପାରିବ ।

ମୋ' ଦେଶଟା କେବଳ ମୋ'ର, ମୋ' ଠାକୁର କେବଳ ମୋ'ର, ଆଉ କାହାରି ନୁହେଁ; ଏଇଟା ହେଉଛି ଏକ ମୋହଗ୍ରସ୍ତ ମନର ଅବସ୍ଥା । ମୋହରୁ ଦୁରାଗ୍ରହର ଜାତ ହେଉଥିବାରୁ ଆମେ ଏହାକୁ ଏକ ଦୁରାଗ୍ରହୀ ମନର ଅବସ୍ଥା ବୋଲି ମଧ୍ୟ ବେଶ୍ କହିପାରିବା । ଗର୍ବ ହିଁ ଏହି ଦୁରାଗ୍ରହର ଜନନୀରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାଏ । ଐତିହାସିକ ଆର୍ନୋଲଡ୍ ଟଏନ୍‌ବୀ ଏହି ଗର୍ବକୁ ଇତିହାସରେ ଆଚରିତ ହୋଇଥିବା ସର୍ବବୃହତ୍ ଦୁରାଗ୍ରହ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହି ଦୁରାଗ୍ରହଟି ଇତିହାସରେ ଅନ୍ୟ ଯାବତୀୟ ଦୁରାଗ୍ରହକୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଛି ବୋଲି ନାନା ଉଦାହରଣ ଦେଇ କହିଛନ୍ତି । ଆମର ଗର୍ବ ଓ ଆମର ଅହଙ୍କାର ଗୁଡ଼ାକ ସକଳପ୍ରକାର ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ବା ମୋହଭଙ୍ଗର ବାଟରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ରୂପେ ଯୁଗେ ଯୁଗେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଆସିଛି । ଏବଂ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଟଏନ୍‌ବୀଙ୍କ ମତରେ, ଯେତେବେଳେ ଏହି ଗର୍ବଟି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ତରରୁ ଆପଣାକୁ ଏକ ସାମୂହିକ ସ୍ତରକୁ ବିସ୍ତାରିତ କରି ନେଇଯାଏ, ଏକବଚନରୁ ବହୁବଚନକୁ ସ୍ଫୀତ ହୋଇଯିବାର ଦୁର୍ବୃତ୍ତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରେ, ଯେତେବେଳେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅହଂର ସାନ କ୍ଷେତ୍ରଟିରୁ ତାହା ସାମୂହିକ ଅହଂର ଦୁଃଶାସନ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟଟିର କ୍ଷେତ୍ରକୁ ମାଡ଼ି ମିଳିଯାଏ, ସେତେବେଳେ ଏହି ଗର୍ବ ଆହୁରି ଅଧିକ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ହୋଇ ଉଠେ, ହୁଏତ ସମସ୍ତ ଭୁବନ ଲାଗି ତାହା ଏକ ପ୍ରମାଦରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ । ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ ବହୁବଚନର ସାମୂହିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ହେଲାଭଳି

ଆରବୀ ଭାଷାରେ 'ନହ୍ନିୟା' ବୋଲି ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ ରହିଛି ବୋଲି ଟଏନବି କହନ୍ତି । ଏହି ଶବ୍ଦଟି ମୂଳ 'ନହ୍ନୁ' ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ଆସିଛି । 'ନହ୍ନୁ'ର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଆମେ । **[Arnold J. Toynbe : Christianity among the religions of the world, Oxford, London, 1958, P. 97]** ମୋ' ଦେଶ, ମୋ' ଜାତି, ମୋ' ଆଦର୍ଶ, ମୋ' ସାହିତ୍ୟ, ମୋ' ଠାକୁର ଓ ମୋ' ଧର୍ମ କହିଲେ ତ ପ୍ରକୃତରେ ଅନେକ ରକ୍ଷା ଅଛି । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମ ପୁରୁଷ ବହୁବଚନ ମଧ୍ୟକୁ ଫୁଲିଉଠି ଯେତେବେଳେ ସେଗୁଡ଼ାକ ଆମ ଦେଶ, ଆମ ଜାତି, ଆମ ଆଦର୍ଶ, ଆମ ସାହିତ୍ୟ, ଆମ ଠାକୁର ଓ ଆମ ଧର୍ମକୁ ଉଠିଯିବ, ସେତେବେଳେ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ତାହା ଯେ ଏକ ପ୍ରେରଣା ନ ହୋଇ ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ଅଥବା ଏକ ଦୁର୍ବିନୀତତାରେ ପରିଣତ ହୋଇଯିବ, ଇତିହାସରୁ ଏହାର ସପକ୍ଷରେ ଆମକୁ କେତେକେତେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ମିଳିଯିବ । ସେତେବେଳେ ତାହା ଆଉ ଏକ ଆହ୍ୱାନ ନହୋଇ ସତେଅବା ଏକ ଅଫିମ ପରି ହିଁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବ ଓ ଅନେକ ଉନ୍ମାଦଗ୍ରସ୍ତତାକୁ ସ୍ୱୀକୃତ କରାଇ ନେବାର ଅପପ୍ରେରଣା ଆଣିଦେବ । ଜରିମଣ୍ଡା ଜର୍ସିଗୁଡ଼ାକୁ ପିନ୍ଧି ଆମେ ଉପରେ ଯେତିକି ହୃଷ୍ଟ ମନରେ ଡେଇଁବାରେ ଲାଗିଥିବା, ଭିତରେ ସେତିକି ଫମ୍ପା ହେବାରେ ଲାଗିଥିବା; ଫିମ୍ପିମାରି ଯାଉଥିବା ।

ଜଗନ୍ନାଥ ଭକ୍ତର ହୋଇ ରହିଥିଲେ, ଭକ୍ତର ହୋଇ ରହିବେ । ଆରାଧନା ଓ ଉପଲବ୍ଧିର ବସ୍ତୁ ହୋଇ ରହିଥିଲେ, ସେ ତାହାହିଁ ହୋଇ ରହିବେ । ସିଏ ସଖା ହୋଇ ରହିଥିଲେ, ସଖା ହିଁ ହୋଇ ରହିଥିବେ । ସର୍ବଦା ଏହିସବୁ ରୂପରେ ହିଁ ସାହିତ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଲୋଡ଼ୁଥିବ, ତାଙ୍କର ଜଣାଣ କେବେହେଲେ ବନ୍ଦ ହେବ ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ନେତ ସବୁଦିନେ ଫରଫର ହୋଇ ଉଡୁଥିବ, ଲୋଡ଼ା ପାରୁଥିବା ଆଖି ପାଇଁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ ଏକ ଆହ୍ୱାନ ହୋଇ ରହିଥିବ । ଆମର ଭିତରେ ରହିଥିବା ତାଙ୍କର ଚିଦଂଶଟି ସବୁରି ଓ ସଭିଁଟି ଭିତରେ ପ୍ରାଣସ୍ୱରୂପ ଭରି ରହିଥିବା ସମଗ୍ରଟି ଲାଗି ବାରମ୍ବାର ହାତ ବଢ଼ାଉଥିବ । ଆମେ ଲୋଡ଼ି ପାରିଲେ କେବଳ ଦାରୁବ୍ରହ୍ମ ନୁହେଁ, ମାଟିବ୍ରହ୍ମ ଓ ପଥରବ୍ରହ୍ମ ମଧ୍ୟ କଥା କହି ଉଠିବ । ସେହି ଏକାତ୍ମକତାଟିର ଆକାଂକ୍ଷା ନେଇ ମଣିଷ ଭୁବନଯାକ ମଣିଷଙ୍କର ସଖ୍ୟ ଲୋଡ଼ି ବାହାରିବ । ନାନାପ୍ରକାରର ଜୀର୍ଣ୍ଣବାସ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ପରସ୍ତ ପରସ୍ତ ହୋଇ ମନ୍ମଥ ଜଗନ୍ନାଥରେ ପରିଣତ ହେବାର ନିତ୍ୟ ଲାଳସାଟି ଲାଗି ରହିଥିବ । ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସ ଏହାକୁ ନିତ୍ୟରହାସ ବୋଲି କଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି ।

ଆଉ ଯେଉଁମାନେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି କହି ଆବୋରି ଧରିବାକୁ ଗୃହିଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ସାହିତ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ଏକ ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି କହିବାର ଅଠା ଭିତରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ସବୁଯାକ ଫନ୍ଦା ଓ ଫାନ୍ଦଣା ସତ୍ତ୍ୱେ ସାହିତ୍ୟ ତଥାପି ସାହିତ୍ୟ

ହୋଇ ରହିବ, ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥ ମଧ୍ୟ ଜଗନ୍ନାଥ ହୋଇ ରହିବେ । ଜୀବନକୁ ମୂଳତଃ ଏକ ପରିଚୟସ୍ମୃତାର୍ଥ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ ନକରି ଯେଉଁମାନେ ଜୀବନକୁ ସତେଅବା କୋଚଲାଖାଇର ଥଣ୍ଟ ଦେଇ ତିଆରି ହୋଇଥିବା ଏକ ଦୁର୍ଗ ପରି ଅନୁଭବ କରୁଆନ୍ତି, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ଆପଣାର ସମ୍ପତ୍ତିଗୁଡ଼ାକ ଲାଗି ସେମାନେ ଆହୁରି କେତେ କ'ଣ କରିବେ, ରାଜଧାନୀରୁ ରଥାରୋହୀମାନଙ୍କୁ ଆଣି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ନାଆଁରେ ସଭା କରିବେ, ସତ୍ସଙ୍ଗ ବସାଇବେ, ଯନ୍ତ୍ରାଳ କରିବେ । ଭିତରର ଫମ୍ପାଗୁଡ଼ାକୁ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିବା ପାଇଁ ଏମାନେ ଗୁଣକୁ ଦଶଗୁଣ କରି କେତେ ଭଣ୍ଡ ହେବେ ଓ କେତେ ଭଣ୍ଡାଉଥିବେ । ତଥାପି ଜଗନ୍ନାଥ ସର୍ବଶେଷରେ ଆପଣାର ଅସଲ ପରିଚୟଟିକୁ ଫେରି ଆସିବେ, ସାହିତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ପାଖକୁ ହିଁ ଫେରି ଆସିବ, ଆମେ ସମସ୍ତେ ଆପଣାର ଅସଲ ଥଳଟିକୁ ଫେରି ଆସିବା ।

୭-୬-୭୫

ନବରବ, ସପ୍ତମ ବର୍ଷ,
ପ୍ରଥମ ସଂଖ୍ୟା

ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ଓ ରତୀନ୍ଦ୍ରିୟ

ମଣିଷ ଭିତରେ କୁଆଡ଼େ ମଣିଷର ଷଡ଼ରିପୁ ଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ମଣିଷ ଭିତରେ ରହି ମଣିଷ ସହିତ ଏକ ନଖ-ଶିଖ ତାର ହଟହଟା ଲଗାଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଏହି ହଟହଟାରୁ ଆପଣାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବା ବିଷୟରେ ଆମର ଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ଭରଣ ଭରଣ ଶ୍ଳୋକ ଲେଖାହୋଇ ରହିଛି । ଆଗେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଅତି ପିଲାବୟସରୁ ହିଁ ମଣିଷମାନଙ୍କ ପେଟରେ ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନୀତିଶିକ୍ଷା ଗୁଡ଼ିକୁ ଭର୍ତ୍ତି କରିଦିଆ ଯାଉଥିଲା । ମଣିଷ-ରୂପକ ମାଟି କଞ୍ଚା ଥିବାବେଳେ ତାକୁ ତୁମେ ଯେମିତି ପିଟିବ, ସିଏ ଅତି ସହଜରେ ସେହିଭଳି ହୋଇଯିବ ବୋଲି ଶାସ୍ତ୍ରକାରମାନେ ଆମକୁ ଭଲା ଭଲ ଉପଦେଶ ଦେଉଥିଲେ । ମାଟି ଟାଣ ହୋଇଗଲେ ମଣିଷକୁ ଆଉ ମୋଟେ ବାଗେଇ ହେବନାହିଁ ବୋଲି ସେମାନେ ଆମକୁ ସର୍ବଦା ସତର୍କ କରି ଦେଉଥିଲେ ।

ଆମ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଆମର ଷଡରିପୁ ଆମ ଭିତରେ ରହିଥିବା ପାଞ୍ଚ ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଦ୍ୱାରା କୁଆଡେ ଆମକୁ ହଟହଟା କରନ୍ତି । ମଣିଷର ଜୀବନ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗତ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଓ ଯଥାଶକ୍ତି ରୁନ୍ଧ କରି ରଖିପାରିଲେ ଯାଇ ମଣିଷମାନେ ବାଗର ହୋଇ ପାରିବେ ବୋଲି ଆମ ଧର୍ମନୀତି-ଘରର ଡାକ୍ତରମାନେ କେତେ କେତେ ଔଷଧ ବତାଇ ସଂସାରର କେତେ ଉପକାର କଲେ ବୋଲି ମନେ କରିଛନ୍ତି । ତଥାପି, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅଧିକାଂଶ ମନ୍ତବ୍ୟ କରି ଆସିଛନ୍ତି ଯେ ମଣିଷ ତଥାପି ମୋଟେ ସଜାଡ଼ି ହୋଇନାହିଁ । ମଣିଷ ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ପାଷଣ୍ଡ ଲୁଚି ରହିଛି ବୋଲି କୁଆଡେ ତାହା ସମ୍ଭବ ହେଉନାହିଁ । ସେହି ପାଷଣ୍ଡର ଦେହ ଅଛି, ମନ ଅଛି, ନାନା ପ୍ରବଳ ଆବେଗ ଦ୍ୱାରା ନିତ୍ୟ ପ୍ରମତ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଅରଣ୍ୟ ବି ସେହି ମଣିଷ ଭିତରେ ଅଛି । ଆମର ଷଡରିପୁ ସେହିଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ ଲୀଳା କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ସଂସାର ଭିତରେ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ପାଷଣ୍ଡଟାର ହିଁ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ଲାଗି ରହିଥିବ ବୋଲି ତତ୍ତ୍ୱକାରମାନେ କେତେ ତତ୍ତ୍ୱ ବାଢ଼ି ଯାଇଛନ୍ତି । ମୋହ କାଟିବା ପାଇଁ ମୋହମୁଦ୍ଗର-ମାନ ଲେଖିଛନ୍ତି । ତଥାପି ସଂସାରକୁ ପାରିନାହାନ୍ତି ଓ ତେଣୁ ସଂସାର ଭିତରୁ ପଳାଇଛନ୍ତି । ମଣିଷଭିଡ଼ ଛାଡ଼ି ନିର୍ଜନ ଓ ନିକାଞ୍ଚନକୁ ପଳାଇ ଯାଇଛନ୍ତି, ଗାଆଁ ଭିତରୁ ବାସ ଉଠାଇ ଗାଆଁ ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ତୋଟାରେ ରହିଛନ୍ତି । ଘର ଓ ଉଆସ ଛାଡ଼ି ଅଲଗା ମଠ କରି ରହିଛନ୍ତି, ଜଙ୍ଗଲକୁ ପଳାଇଛନ୍ତି, ହିମାଳୟକୁ ପଳାଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ବିଚରା ସଂସାର ସାଧୁସନ୍ଥ ବୋଲି କହିଛି । ସାଧୁ ଓ ସନ୍ଥମାନେ ସେହି ବାହାରେ ଥାଇ ସଂସାରର ସେବା କରିଛନ୍ତି, ଲୋକହିତ ସାଧନ କରିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଆପଣାର ମନ ଭିତରେ ସଂସାରକୁ ଘୃଣା କରିଛନ୍ତି । ସଂସାରଦ୍ୱାରା ସଂକ୍ରାମିତ ହେବାକୁ ହିଁ ସତେଅବା ମହତ୍ତ୍ୱ ବିନଷ୍ଟି ବୋଲି ଭୟ କରିଛନ୍ତି ।

ସଂସାର ଭିତରୁ ବାହାରି ଅନ୍ୟତ୍ର ରମଣ କରୁଥିବା ବିରାଗୀ ଏବଂ ବୀତରାଗୀମାନେ ଆମକୁ ମୁକ୍ତିର କଥା କହିଛନ୍ତି । ମୁକ୍ତି ବା ମୋକ୍ଷ ହିଁ ପ୍ରାଣୀର ଦୁଃଖମୋଚନ ନିମନ୍ତେ ଏକମାତ୍ର ଗତି ବୋଲି ସେମାନେ ସଂସାରୀ ଲୋକମାନଙ୍କୁ କେତେ କେତେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦେଇ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଆମ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରମାନେ ଆମକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଏହି ମୁକ୍ତିର କଥା କହିଛନ୍ତି । ମୁକ୍ତି ବା ମୋକ୍ଷ ହିଁ ପ୍ରାଣୀର ଦୁଃଖମୋଚନ ନିମନ୍ତେ ଏକମାତ୍ର ଗତି ବୋଲି ସେମାନେ ସଂସାରୀ ଲୋକମାନଙ୍କୁ କେତେକେତେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଦେଇ ବୁଝାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଆମ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରମାନେ ଆମକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଏହି ମୁକ୍ତିର ମହାଲୋଭଟିକୁ ଦେଖାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଲେଖା ହୋଇଛନ୍ତି । ଅସଲ ଅନୁଭୂତିଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛନ୍ତି ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ଅନୁଭୂତି,—ସେମାନେ କେତେଭଳି ଯୁକ୍ତି ଦେଇ ଆମକୁ ଏହିଭଳି ଏକ ଅକାଟ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଆଣି ଦେବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଆନ୍ତି ଓ ଆମକୁ ଏହି ସଂସାର ଭିତରୁ ସତେଅବା ଆଉ କୁଆଡେ

ମାରଣା କରି ନେଇଯିବାର ଫିକର କରିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଏହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୁଡ଼ାକୁ ଛାଡ଼ିକରି ଚାଲିଗଲେ ଯାଇ ଏକ ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ରାଜ୍ୟ ରହିଛି, ଯେଉଁଠାରେ କି ଆମକୁ ଯଥାର୍ଥ ଗତି ମିଳି ପାରିବ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯଥାର୍ଥ ସୁଖ ଏବଂ ଯଥାର୍ଥ ଆନନ୍ଦ ମିଳିପାରିବ—ଆମ ସଂସାରର ବାହାରକୁ ପଳାଇଯାଇ ସଂସାରର ହିତକୁ ହିଁ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥିବା ବିବେକୀମାନେ ଆମକୁ କେତେ ଉପମା ଓ କେତେ ଅଳଙ୍କାରର ପ୍ରାୟ ଏକ ଛଳୋଚାଟନ ସୃଷ୍ଟି କରି ସେହିକଥା କହିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଅସଲ ଶ୍ରେୟଃଗୁଡ଼ିକ ଆଡ଼କୁ ମୁଖ କରି ରହି ପାରିବାକୁ ହେଲେ ସଂସାର ପ୍ରତି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବିମୁଖ ହୋଇ ରହିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ସମ୍ଭବ ହେଲେ ସଂସାର ଛାଡ଼ି ବାହାରି ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ସେମାନେ ଆମକୁ ସତକୁ ସତ ଅବଗାହି ଥିବା ମନୀଷମାନଙ୍କ ପରି କେତେ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଥାନ୍ତି ।

ସଂସାର ଛାଡ଼ି ବାହାରି ଯାଇଥିବା ମନୀଷମାନେ ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟର କଥା କହନ୍ତି ଏବଂ ସଂସାର ଭିତରେ ତଥାପି ରହି ଏଇଠି ଜାଲଗୁଡ଼ିକୁ ପକାଇ ଆପେ ସେହି ଜାଲରେ କେତେ ପ୍ରୀତିରେ ବାନ୍ଧିହୋଇ ଓ ଘାଣ୍ଟିହୋଇ ରହିଥିବା ମନୀଷମାନେ ଅଧିକାଂଶତଃ କେବଳ ରତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି, ରତିକୁ ସୁଖ ମଣନ୍ତି । ଅଧିକ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ କହିଲେ, ସେମାନେ ଯେଉଁଗୁଡ଼ାକୁ ସୁଖ ମଣନ୍ତି, ସେହିଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟରେ ନାକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୁଡ଼ିରହି ରମଣ କରିବାକୁ ହିଁ ସେମାନେ ରତି ବୋଲି କହନ୍ତି । ରତି କହିଲେ ହୁଏତ ଆହୁରି କେତେ କ'ଣ ଅଧିକକୁ ବୁଝାଇପାରେ, ରତିସ୍ତରର ଅନୁଭବ ଓ ଆୟତନଗୁଡ଼ିକରେ ଯେ ଏକ ସୋପାନ-କ୍ରମ ମଧ୍ୟ ଥାଇପାରେ, ସେମାନେ ଏ କଥା ଭାବିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯାବତୀୟ ରତିକୁ ସତେଅବା ମୃଗୟା ବୋଲି ମଣନ୍ତି । ଏମାନେ ଖାଲି ଭୋଗ କରନ୍ତି, ଖାଲି ସଂଗ୍ରହ କରନ୍ତି, ଖାଲି ଜମାକରି ରଖନ୍ତି, ଖାଲି ଗିଳିପକାଇବା ଲାଗି ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡ ହେଉଥାନ୍ତି । ରତିଧର୍ମୀ ସଂସାର ଭିତରେ ଏହି ମନୀଷମାନଙ୍କୁ ଧନୀ ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ଖଡ଼ି ପକାଇ ମନୀଷ ଜୀବନର ଆୟ ଏବଂ ବ୍ୟୟଗୁଡ଼ାକ ଗଣି କହି ଦେଉଥିବା ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ଗଣକମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଏମାନେ କ୍ଷମତାରେ ଥାଆନ୍ତି, ଅମାପ ମନୀଷଙ୍କୁ ଗାଈବାଛୁରି ପରି ଚରାନ୍ତି । ଏମାନେ ଶାସନ କରନ୍ତି । ଏମାନେ ଆଦୌ କିଛି ହେଲେ ଦେଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, କେବଳ ଝୁଣିନେବାରେ ଓ ଦୁହିଁନେବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ପ୍ରଷ୍ଠ ହିସାବରେ ଏମାନେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପୃଥୁଳ ହେବାକୁ ହିଁ ଏହି ପାର୍ଥିବ ବଣିଜରେ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସୁଖ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି ।

ରତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ମନୀଷ ଯାହାକିଛି ସମ୍ମୁଖରେ ପାଏ, ତାହାକୁ ଆତ୍ମସାତ୍ କରିନେବାକୁ ହିଁ ପୁରୁଷତ୍ୱ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରେ । ରତି ଭିତରେ ପାଚିକରି ରହିଥାଏ, ତେଣୁ କେଉଁଠି ହେଲେ ଭଲ ପାଇପାରେ ନାହିଁ । ସଂସାରରୂପକ ନଳିନୀବନରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ସ୍ୱାଧିକାରପ୍ରମତ୍ତତା ଦ୍ୱାରା

ପ୍ରେରିତ ଓ ତାଡ଼ିତ ହେଲପରି ମଣିଷ ବରାହରୂପୀ ଭଗବାନ ହୋଇ ପଙ୍କ ପିଇବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ସିଏ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ହେବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ, ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥାଏ, ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଧର୍ଷଣ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥାଏ । ଗାଦୀମାଡ଼ି ଏକାବେଳେକେ ସବାଉପରେ ଯାଇ ବସିବାକୁ ହିଁ ଜୀବନର ଏକମାତ୍ର ଧ୍ରୁବତାରା ବୋଲି ଧରି ଦେଇଥାଏ । ଆପଣାର ଜନ ଦେଇ ଧର୍ଷଣ କରେ, ବାଙ୍କିନକୁ ଖଟାଇ ଧର୍ଷଣ କରେ,—ସତେଅବା ନିଜେ ଏକୁଟିଆ ସର୍ବେସର୍ବା ହୋଇ ରହିବ ବୋଲି ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ । ଆମ ଆଧୁନିକ ପରିମାପ-ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଏହି ଯାବତୀୟ ଉଦ୍ଦଣ୍ଡତାର ସମାହାରକୁ ହିଁ ସଭ୍ୟତା ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଯାହା ପାଖରେ ଅଧିକ ରହିଛି,—ଅଧିକ ଅର୍ଥ ରହିଛି, ଅଧିକ ବଳ ରହିଛି ଓ ଅଧିକ ଭୋଗାବସରମାନ ରହିଛି, ଆମର ଏହି ସଂସାରରେ ତାହାକୁହିଁ ସର୍ବାଧିକ ପରିମାଣରେ ସଭ୍ୟ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି ଏବଂ ଯେଉଁସବୁ ବହିରେ କେବଳ ଏତିକ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଏବଂ ଏତିକ ପ୍ରସ୍ଥକୁହିଁ ସଭ୍ୟତାର ଚରମ ସଂଜ୍ଞା ବୋଲି ମାନି ନିଆଯାଇଥାଏ, ସଭ୍ୟତା ବଢ଼ିଲେ ମଣିଷର ସଂସ୍କୃତି ମଧ୍ୟ ଆପେ ଆପେ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ ବୋଲି ସେହିସବୁ ବହିର ତତ୍ତ୍ୱକାରମାନେ କେଡେ ସୁକୁମାର ଭାବରେ ମାନି ନେଇଥାନ୍ତି ଏବଂ କେଡେ ସରଳ ଭାବରେ ତାହାକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରୁଥାନ୍ତି ।

ଆମ ସଂସାରର ରଣାନ୍ଧ୍ୟତା ହେଉଛି ଆମ ସଂସାର ଭିତରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ସଂସାର-ବାହାର ହୋଇ ରହିଥିବା ସ୍ୱର୍ଗକାତର ଅଳ୍ପମାନଙ୍କର ଅଣାନ୍ଧ୍ୟତାରହିଁ ଏକ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା, ଏଠାରେ ଆମେ ଏପରି ଏକ ଅନୁମାନର ଅବତାରଣ କରିପାରିବା କି ? ଗୋଟିଏ ପାଖରେ ଦଳେ ମଣିଷ ଧୂଳିକୁ ସହି ପାରିଲେ ନାହିଁ, ଏହି ଧୂଳିକୁ ନେଇ କେଡେ ଭବ୍ୟ ଜୀବନାନୁରାଗକୁ ପୁଞ୍ଜିରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରି ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ସଂସାରକୁ ସେମାନେ ଅନିଷ୍ଟ ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ ଏବଂ ଅଳୀକ ବୋଲି କହି ଏଠୁ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ, ସେମାନେ ଯାଇ ଗଛ ଉପରେ ରହିଲେ; ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ସଂସାର ଭିତରେ ରହିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଏକ ବୃହତ୍ତ ଅଂଶ ସଂସାର ନାମରେ ଆପଣା ଆପଣାର ଗଡ଼ିଆ ଖୋଳି ତାହାରି ଭିତରେ ବହୁଭୋଗୀ ହେଲେ ଓ ବହୁତପ୍ତ ହୋଇ ରହିଲେ । ସେମାନେ ପଙ୍କ ଲୋଡ଼ିଲେ, ଅର୍ଥ ଲୋଡ଼ିଲେ, ଗର୍ଭ ଭିତରେ ଗର୍ଭେ ବାସନାକୁ ପୂରାଇ ବନ୍ଧ୍ୟା ହେଲେ । ବନ୍ଧ୍ୟାତ୍ୱର କ୍ଷତିପୂରଣ କରିବା ଲାଗି ଶିଶ୍ନୋଦରପରାୟଣ ହେଲେ, ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ହୋଇ ବସିବାକୁ ଆମ ଦାଣ୍ଡମାନଙ୍କରେ ଧନୁଶର ଧରି ବୁଲିଲେ, ଆମ ଜୀବନର ଯାବତୀୟ ମୂଲ୍ୟ ଓ ଯାବତୀୟ ତିହକୁ ଜର୍ଜର କଲେ । ସେମାନେ ଯେ ପାତାଳଗୁମ୍ଫା ହୋଇ ରହିଲେ,—ଆମର ସ୍ୱର୍ଗଲୋଭୀ, ମୋକ୍ଷଲୋଭୀ ସଂସାରକାତର ତଥାକଥିତ ଉତ୍ତମମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏକ ପ୍ରତିବାଦ ଓ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାର ମତଲବରେହିଁ ସେମାନେ ଏପରି ହେଲେ କି ? ସଭ୍ୟତାଗୁଡ଼ାକ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପାତାଳପୁରର ଗଡ଼ିଆମାନଙ୍କରେ ମଧ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରର

ବହୁତର ପ୍ରବେଶ ଘଟିଲା, ଜ୍ଞାନର ବହୁତ ପ୍ରଚୁର ହେଲା । ଶାସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ାକ ବନ୍ଦ ହୋଇ ଘରେ ଘରେ ବଣ୍ଟାହେଲା । ମନ୍ଦିରମାନେ ରାଜାଉଆସ ପରି ଦିଶିଲେ । ତଥାପି ରତୀନ୍ଦ୍ରିୟତା ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା, ନିଜକୁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ଲାଗି ତାହା ଭଲ ଭଲ ନୂଆ କ୍ଷେତ୍ର ମଧ୍ୟ ଖୋଜି ବାହାରିଲା, ଏବଂ ଆପଣା ସାଧର ଗରିଷ୍ଠତମ କର୍ମଗୁଡ଼ାକୁ ଭିଆଇ ଓ ଦେଖାଇ ପୃଥିବୀର କେତେଟା ମୁଣ୍ଡ ଓ କେତେଟା ଶାସକ ଯେ ଆଜି ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ଓ ମନୁଷ୍ୟର ସମଗ୍ର ଜୀବନବସ୍ତିକୁ ଏକାଠି ଗୋଟାଏ ଧୂଆଁର ବିସ୍ଫୋରଣରେ ଏକାବେଳେକେ ଖତମ କରିବାର ଫିକର କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି ଓ ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟ ମଣିଷମାନେ ଏପରି ହେଉ ବୋଲି ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା କରୁନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଯେ ବକା ହୋଇ ଅନାଇ ରହୁଛନ୍ତି ଓ କୋଦଣ୍ଡଧାରୀମାନଙ୍କୁ ନିରସ୍ତ କରି ରଖିବାକୁ ଫଳଦାୟକ ଭାବରେ ପ୍ରାୟ କିଛିହେଲେ କରୁନାହାନ୍ତି, ଆମେ ତାହାକୁ ଅନ୍ୟ ପଳାୟନବାଦୀଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏହି ପଳାୟନବାଦୀମାନଙ୍କର ଏକ ଆତ୍ମଘାତୀ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ବୋଲି କହି ପାରିବା କି ?

ସେ ପାଖରେ ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ଓ ଏ ପାଖରେ ରତୀନ୍ଦ୍ରିୟ—ଏବଂ ମଝିରେ ଦୁଇଟି ମଝିରେ ସତେଅବା ଏକ୍ ସାଲିଶ୍ କରି ଆପଣାର ଜୀବନଟିକୁ ନେଇ ଆତଯାତ ହେଉଥିବା ଓ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଦିନଗୁଡ଼ିକୁ ବିତାଇ ଦେଉଥିବା ଅନ୍ୟ ଲୋକମାନେ । ଅନାଇ ଦେଖିଲେ ମନେହୁଏ, ଆମ ସଂସାରରେ ସତେଅବା ଏହି ସାଲିଶ୍ କରିଥିବା ମଣିଷମାନେହିଁ ସର୍ବାଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ରହିଛନ୍ତି ଓ ହୁଏତ ସେହି ସାଲିଶ୍ ସକାଶେହିଁ ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ଏହି ଜୀବନଟା ଏକାନ୍ତ ଦୁର୍ବହ ହୋଇ ପଡ଼ୁନାହିଁ । ସେମାନେ ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ଏବଂ ରତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ଦୁଇଟିଯାକରୁ କୌଣସି ଗୋଟାକୁ ମଧ୍ୟ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ଗଡ଼ିଆ କାନ୍ଥରେ ମନ୍ଦିର ଗଢ଼ିଛନ୍ତି ଓ ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟମାନଙ୍କ ଲାଗି ଏକ ଥାନ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମପୁସ୍ତକମାନଙ୍କରେ ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟର କଥାମାନ ଲେଖା ହୋଇଛି; ରତୀନ୍ଦ୍ରିୟମାନେ କିପରି ବିଧାତାଙ୍କର କୋପଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି, ପରାଭବ ଓ ଦଣ୍ଡ ପାଇଛନ୍ତି, ମନୋରଞ୍ଜକ କାହାଣୀ ଆକାରରେ ସେହିସବୁ ବିବେକ ଓ ବଚନର ଉଲୁଗୁଣା ଦିଆଯାଇଛି । ରତୀନ୍ଦ୍ରିୟମାନେ ବେଳ ବାହାର କରି ସେସବୁ କଥାକୁ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି—ବେଳେବେଳେ ଗଦ୍‌ଗଦ ହୋଇ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି । ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ସୁସମାଚାର ଗୁଡ଼ିକ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ହୁଏତ ସାମୟିକ ବିବେଚନ ପରି କିଞ୍ଚିତ୍ ପରିମାଣରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରୁଛି । ମାତ୍ର ଏଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ମୋଟେ ମଣ ହେଉନାହାନ୍ତି । ଘଡ଼ିଏ ଗଦ୍‌ଗଦ ହୋଇ ସେମାନେ ପୁନର୍ବାର ନିଜର ରତୀନ୍ଦ୍ରିୟତାକୁ ଫେରି ଆସୁଛନ୍ତି; ତାହାକୁହିଁ ଆପଣାର ବାସ୍ତବ ଜୀବନ ବୋଲି ବୁଝୁଛନ୍ତି । ସଂସାରରେ ଚାଲିଥିବା ଧାବମାନ ପୂଜା, ପାରାୟଣ ଏବଂ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ସତ୍ତ୍ୱେ ସଂସାର ସଂସାର ହୋଇ ରହିଛି । ସଂସାରର ଶିଙ୍ଗଗୁଡ଼ାକ ଭାରି ମଜଭୂତ ହୋଇ ରହିଛି, ଭାରି ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ ସଂସାରକୁ ଚଳାଉଛି, ବାହାରୀମାନେ ଆସି ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବାର କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ନାହିଁ ।

ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟମାନେ ଭି ସଂସାର ଭିତରେ ନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ ସଂସାରଟି ଯେପରି ଭାବରେ ଚାଲିଛି, ସେଥିରେ ସେମାନେ ମୋଟେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ହୁଏତ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବାଲାଗି ଇଚ୍ଛା କରୁନାହାନ୍ତି ।

ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ଭିତରୁ ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ମଧ୍ୟକୁ ପଳାଇଗଲେ ଅଥବା ଇନ୍ଦ୍ରିୟକୁ ନେଇ ରହିବା ନ୍ୟାୟଁରେ ରତୀନ୍ଦ୍ରିୟତାର ଗାତଟି ଭିତରେ ଲଟପଟ ହୋଇ ରହିଲେ ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ଜୀବନ ଭିତରେ ଯୁଗଯୁଗ ଧରି ଲାଗି ଆସିଥିବା ଅଡୁଆମାନେ କଦାପି ତୁଟି ପାରିବେ ନାହିଁ । ବରଂ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା କପଟ ବଢ଼ୁଥିବ, ସାଲିଶ୍ ବଢ଼ୁଥିବ ଏବଂ ଆମ ଜୀବନର ବହୁଭାଗ ଆମ ନିଜଠାରୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବ । ପଳାୟନରେ ଆଦୌ କୌଣସି ସମାଧାନ ମିଳିବନାହିଁ । ସଂପ୍ରସାରଣରେ ହିଁ ସମାଧାନ ମିଳିବ । ସଂସାରକୁ ଛାଡ଼ିଯିବାକୁ ହିଁ ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟତା ବୋଲି କହୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନରେ ଉପେକ୍ଷା ଏବଂ ନିର୍ମମତାମାନେ ହିଁ ଟିକା ହୋଇ ବସିଥିବେ । ନକାରାତ୍ମକତା ଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ନିଷ୍ଠାତ୍ମକ ହୋଇ ରହିଥିବେ । ଭାରତବର୍ଷର ନୈତିକ ପରମ୍ପରାରେ ଯେମିତି ଏହି ନକାରାତ୍ମକ ଶାସନ ଏବଂ ପ୍ରଶାସନ ଗୁଡ଼ାକ ଆମର ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଏତେବଡ଼ ବୋଝ ପରି ଲଦାହୋଇ ରହିଛି, ବୋଲି ମାନିବାକୁହିଁ ଯେପରି ପୁଣ୍ୟର ବିଧାୟକ ଏବଂ ବୋଲି ନମାନିବାକୁ ପାପ ଭିତରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଯିବାର କାରଣ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି, ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ ସେହିପରି ହୋଇ ରହିଥିବ । ଆମକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ମଧ୍ୟକୁ ପଳାଇ ଯାଇଥିବା ଆମର ବରିଷ୍ଠମାନେ ଅଲଗା ପ୍ରକାରର ବସ୍ତ୍ର ପିନ୍ଧିଥିବେ, ଅଲଗା ହୋଇ ରହୁଥିବେ ଓ ଅଲଗା ମାପ୍ୟାର ଜଞ୍ଜିର-ଗୁଡ଼ାକରେ ଆପଣାକୁ ବାନ୍ଧି ରଖି ତାହାକୁ ହିଁ ମୋକ୍ଷ ବୋଲି କହୁଥିବେ । ସେମାନେ ଆମର ଏପାଖକୁ ମୋଟେ ଆସୁନଥିବେ । ଏପାଖରେ ରହିଥିବା ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ ଆସନ ମାନଙ୍କରେ ବସାଇ ଦେଇ ଓ ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ଯଥାବିଧ ଭୋଗ ଓ ଅଙ୍ଗ୍ୟାୟନମାନ ଖଞ୍ଜିଦେଇ ଆମ ନିଜ ଗାତଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ ପଶିକରି ରହିଥିବା, ପରସ୍ପରକୁ ଗିଳି ପକାଇବା ନିମନ୍ତେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବା ଏବଂ ତଥାପି ଆମ ଗୁରୁମାନେ ଆମକୁ ଅବଶ୍ୟ ଜିସ୍ତମୁକ୍ତ କରାଇବେ ଏବଂ ଏଠି ଯାବତୀୟ ନଦୀକୁ ପାରି କରାଇନେବେ ବୋଲି ଆଶ୍ୱା କରିବାରେ ଲାଗିଥିବା । ଦୁହେଁ ପରସ୍ପରକୁ ମୋଟେ ଛୁଇଁ ପାରୁନଥିବେ । ଗୋଟାଏ ଡାଳର ପକ୍ଷୀ ଫଳଗୁଡ଼ାକୁ ଖିମ ପରି ଖାଇବାରେ ଲାଗିଥିବ ଏବଂ ଆର ଡାଳର ପକ୍ଷୀଟି ଯୁଧିଷ୍ଠିରଙ୍କ ପରି ଅନାସକ୍ତ ରହିଥିବ, ଦୂରଛଡା ହୋଇ ରହିଥିବ, ଖାଲି ଦେଖୁଥିବ; କିଛି କରିବନାହିଁ । ଦୁହେଁ ଯାକ ଯେ ଏଠାରେ ସେହି ଗୋଟିଏ ବୃକ୍ଷର ଦୁଇଟି ଡାଳରେ ବସିଛନ୍ତି ଓ ତେଣୁ ସେମାନେ ଯେ ମୋଟେ ଏକ ଆରେକଠାରୁ ଅଲଗା ନୁହନ୍ତି, ସେମାନେ ଯେ ପରସ୍ପର ଉପରେ ଅବଶ୍ୟ ନିର୍ଭର କରୁଛନ୍ତି, ସେ କଥାଟିକୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷ ବି ଶୁଣି ପାରୁନଥିବ ।

ଆମର ଏହି ଜୀବନ ଏବଂ ତାହାକୁ ଆତଯାତ କରୁଥିବା ଚେତନାଟି ଯଦି ନିଜକୁ ସଂପ୍ରସାରିତ କରିବାର କଳାଟିକୁ ଶିଖି ପାରିବ, ତେବେ କୌଣସି ଅଜ୍ଞାନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱର ଲାଲସାରେ ତାକୁ କଦାପି ଏହି ଇନ୍ଦ୍ରିୟଗ୍ରାମଟିକୁ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ଅପର ପକ୍ଷରେ ଆପଣାର ଭେଗଭଙ୍ଗଟି ରଖିବା ସକାଶେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଆଦୌ କୌଣସି ଗାତର ପ୍ରୀତରେ ଯାଇ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବନାହିଁ । ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଭିତରେ ଏପରି ଏକ କେନ୍ଦ୍ର ରହିଛି, ଯିଏକି ଏକାବେଳେକେ ଅନେକ-ପରିଧିଯୁକ୍ତ ହୋଇପାରିବ, ଆକାଂକ୍ଷାର ବ୍ୟାସାର୍ଦ୍ଧଗୁଡ଼ିକୁ ସଂପ୍ରସାରିତ କରି ତାହା ସେହି ପରିଧିଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ କେତେ କୁଆଡ଼େ ବିସ୍ତାରିତ କରିଦେଇ ପାରିବ । ତଥାକଥିତ ଅଜ୍ଞାନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱକୁ ମଧ୍ୟ ସିଏ ଏଇଠି ଥାଇ ଛୁଇଁ ପାରିବ । ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଭିତରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଶିଶୁ ରହିଛି, ଯିଏକି ମୋଟେ ବୁଢ଼ା ହେଉନାହିଁ, ମୋଟେ ଭୟ କରୁନାହିଁ, ମୋଟେ ହାଲଦଆ ପଡ଼ି ଯାଉନାହିଁ । ସେହି ଶିଶୁ ହିଁ ସଂପ୍ରସାରିତ ହେବାର କୌଶଳଟିକୁ ଜାଣିଛି । ସେପରିର ବାରତା ଜାଣି ତାହାର ଦ୍ୱାରା ଏପରିର ଯାବତୀୟ ବାସନାକୁ ଉଦ୍ବେଳିତ କରିନେବାର ଗୁପ୍ତ ସତ୍ୟଟିକୁ ଗର୍ଭରେ ଧରି ସିଏ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଛି ଓ ଆମର ଭିତରେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛି । ତାର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଅଜ୍ଞାନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱ ନାହିଁ କି ରଜ୍ଞାନ୍ଦ୍ର ସ୍ୱ ବି ନାହିଁ । କେବଳ ଖିଅଗୁଡ଼ାକ, ଅନୁରାଗଗୁଡ଼ାକ ଏଠୁ ସେଯାଏ ଲମ୍ବିକରି ରହିଛି । ଏଠାରେ ସ୍ପନ୍ଦନ ହେଲେ ସେ ପାଖ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠୁଛି ଏବଂ ସେପାଖରେ ସ୍ପନ୍ଦନ ହେଲେ ଏପାଖର ସବୁ ଘର ସତେଅବା ସବୁ ଜାଣୁଥିବା ପରି ଏକାବେଳେକେ ଶିହରି ଉଠୁଛି ଓ ଆପଣାର ସମ୍ମତି ଜଣାଉଛି । ଏ ପାଖ ସେପାଖକୁ ଚିହ୍ନିଛି, ସେପାଖ ଏପାଖଟିକୁ ମଧ୍ୟ ଚିହ୍ନିଛି । ଦୁହେଁ ମିଶି ଏହି ମର୍ତ୍ତି ଗୋଠାକଯାକର ଲୀଳାକୁ ଲଗାଇ ରଖିଛନ୍ତି । ଦୁହେଁ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଲୋଡ଼ୁଛନ୍ତି । ଏକ ବିଶ୍ୱଜନୀନ ଭାଷାରେ ଏହି ଲୋଡ଼ିବାକୁ ହିଁ ଭଲ ପାଇବା ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି ।

ଆପଣାକୁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ କରିବାର ଅନ୍ୟ ଏକ ମାର୍ଗ ହେଉଛି ଆପଣାକୁ ସଂପ୍ରସାରିତ କରିଦେବା । ଗୋଟିଏ କାଳରେ ସଂପ୍ରସାରଣକୁ ସାଧାରଣତଃ ଏକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବିସ୍ତାର ଅର୍ଥରେ ବୁଝାଯାଉଥିଲା । କାହା ଆଡ଼କୁ ମାଡ଼ିଯିବା, କାହାକୁ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଆଚ୍ଛାଦନ କରି ରଖିବା, କ୍ଷମତାବିସ୍ତାର କରିବା ଓ ଗିଳି ପକାଇବା ଅର୍ଥରେ ଆମର ପୁରୁଣା ପୃଥିବୀଟା ମଧ୍ୟରେ କେତେ ସଂପ୍ରସାରଣ ହୋଇଛି, ଏବେମଧ୍ୟ ହେଉଛି । ଆପଣାକୁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ଅର୍ଥରେ ସଂପ୍ରସାରିତ କରିବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ଆପଣାକୁ ଦେବା, ସମ୍ମତି ଭାବରେ ଦେବା । ଏହି ପରିଚିତ ବୃତ୍ତଟିରୁ ଆହୁରି ଅନେକ ଅଧିକକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରିବା; ଆହୁରି ଅନେକ ଅଧିକର ହୋଇଯିବା, ସତକୁ ସତ ଅଳପଗୁଡ଼ାକ ଛାଡ଼ି ଅଧିକ ମଧ୍ୟରେ ବାସ କରିବ, ଏହି ଅଳପଟି ମଧ୍ୟରେ ଭୂମାର ଅନୁଭବ ପାଇବା ଓ ସେହି ଉପାୟରେ ଅଳପଗୁଡ଼ାକୁ ବହୁନେଇ ଓ ବହୁଅନୁରାଗୀ କରି ଅଳପଟି ମଧ୍ୟରେ ଏକ ରୂପାନ୍ତର ସମ୍ଭବ କରିବା । ମୋର ଚେତନା

ଯେ କେବଳ ମୋର ଗଣ୍ଡିଆଟି ଭିତରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିନାହିଁ, ତାହା ଯେ ମୋର ଭିତରେ ଏକ ବୃହତ୍ତର ଆକାଶର ସନ୍ତକ ବା ପ୍ରତୀକ ହୋଇ ରହିଛି, ଚେତନାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହିପରି ଏକ ଅନୁଭବ ଏବଂ ଅନୁରାଗ ସମ୍ଭବ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମର ଅନ୍ତର୍ଗତ ତଥା ବାହ୍ୟ ସମ୍ପର୍କଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରକୃତରେ ଯାହାସବୁ ଘଟେ, ଆମେ ତାହାକୁ ହିଁ ଯଥାର୍ଥରେ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ବୋଲି କହିପାରିବା । ସଂପ୍ରସାରଣ ହିଁ ଆମକୁ ଯାବତୀୟ ପଳାୟନ ଓ ଯାବତୀୟ କୁଡ଼ୁପ୍‌ସାର ପ୍ରମାଦରୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବ । ଆମକୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଜାକି ରଖିବ ନାହିଁ, ସକଳ ପ୍ରକାର ଶ୍ଵର୍ଗକାତରତାରୁ ପାରି କରି ନେଇଯିବ । ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟତା ଏବଂ ଇନ୍ଦ୍ରିୟତା ଉଭୟ ପ୍ରମାଦରୁ ଆମକୁ ରକ୍ଷା କରିବ ।

ଆମର ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଯୁଗଯୁଗେ ଆମଲାଗି ଏହିପରି ଏକ ସମ୍ପ୍ରସାରିତ ହେବାର ମାର୍ଗରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଆସିଛି । ଆମେ ଯେଉଁମାନେ ସାହିତ୍ୟକୁ ତଥାକଥିତ ଏକ ଆନନ୍ଦ-ଭକ୍ଷଣର ଅଥବା ଆତ୍ମବିସ୍ମରଣର ମାର୍ଗ ବୋଲି ଧରି ନେଇଥାଉ, ସେମାନେ ତାହାକୁ ସ୍ଵଭାବତଃ ଏକାବେଳେକେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରରେ ଦେଖିଥାଉ ସତ, ମାତ୍ର ଆମେ ସମ୍ମତ ହେଲେ ଓ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ ତାହା ଯଥାର୍ଥରେ ନିଜକୁ ସଂପ୍ରସାରିତ କରିଦେବାର ଓ ତାହାର ମଧ୍ୟରେ ଆପଣାର ବିମୋଚନ ଘଟାଇବାର ଏକ ମାର୍ଗରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରିବ । ମନ୍ତ୍ର ଭିତରେ ସର୍ବଦା ଏକ ବିମୋଚନକାରିଣୀ ଶକ୍ତି ରହିଥାଏ ବୋଲି ଅଧ୍ୟାତ୍ମମାର୍ଗରେ କୁହାଯାଇଛି । ମାତ୍ର ମନ୍ତ୍ରକୁ ଘୋଷି ଓ ମନ୍ତ୍ରର ପୁନରାବୃତ୍ତି କରି କ'ଣ ଗୋଟାଏ ହାସଲ କରିବାକୁ ଆତୁର ହୋଇ ବାହାରିଥିବା ମଣିଷ ମନ୍ତ୍ରଦ୍ଵାରା ଆଦୌ କୌଣସି ବିମୋଚନର ଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଆମେ ମନ କଲେ ଓ ସମ୍ମତ ହେଲେ ଆମର ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ମନ୍ତ୍ର ପରି ଆମର ବିମୋଚନ ଘଟାଇ ପାରିବ, ଆମକୁ ହାତଧରି ଅଧିକରୁ ଅଧିକତର ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ମଧ୍ୟକୁ ନେଇ ଯାଇପାରିବ । ଏହିପରି ଭାବରେ ସାହିତ୍ୟକୁ ଚିତ୍ତବିସ୍ତାରର ଅଥବା ହୃଦ୍‌ବିସ୍ତାରର ଏକ ମାଧ୍ୟମରୂପେ କଳ୍ପନା କରାଯାଇଛି । ଅସଲ ସାହିତ୍ୟ ଏହି ସଂସାର ଭିତରୁ ଛଣ୍ଡାଇ ଅପହରଣ କରି ନେଲାପରି ଆମକୁ ଆଉ କୁଆଡ଼େ କଦାପି ନେଇ ଯାଏ ନାହିଁ । ଆମକୁ ଅପର ପକ୍ଷରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଆନନ୍ଦଭକ୍ଷଣର ଗଣ୍ଡିଆ ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ କରି ରଖିବାର ଚକ୍ରାନ୍ତ ବି କରେ ନାହିଁ । ଆମେ ଅଲପ ହେବାକୁ ମନ କରୁଥିଲେ ଅବଶ୍ୟ ଆମର ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅଲପ ଭିତରେ ରହିଯାଏ, ଆମକୁ ଅଲପ ହୋଇ ରହିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ ।

ଆମର ଇଚ୍ଛାରେ ଆମ ସାହିତ୍ୟ ଅତୀନ୍ଦ୍ରିୟ ହୋଇପାରେ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ଅତୀତରେ ଯେପରି ହୋଇଛି, ଏବେମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି ହୋଇପାରେ ଓ ଆମକୁ ପଳାୟନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆବଶ୍ୟକ ପ୍ରେରଣାଗୁଡ଼ିକୁ ଆଣି ଯୋଗାଇ

ଦେଇପାରେ । ଆମର ଜାତୀୟତା, ଆମର ଧର୍ମ, ଆମର ଆଦର୍ଶବାଦ—ଏସବୁ ଏକଦା ମଣିଷକୁ ଅନ୍ତତଃ କିଞ୍ଚିତ୍ ପରିମାଣରେ ଏକ ସଂପ୍ରସାରଣ ଯୋଗାଇ ଦେବାଲାଗି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଆଧୁନିକ କାଳରେ ଆମକୁ ଏପରି ନାନା ଅନ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକତା ଓ ଅନ୍ୟ ଆହ୍ୱାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲାଣି, ଯାହାଫଳରେ କି ଏଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ଅଳପ ବୋଲି ମନେହେଲାଣି । ଅବଶ୍ୟ ଏକଥା ମଧ୍ୟ ସତ ଯେ ଆମ ଭିତରୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଜ୍ଞା ନହୋଇଥିବା ମଣିଷମାନେ ତଥାପି ସେହିସବୁ ଫାଶ ଭିତରେ ହାତଗୋଡ଼ ବାନ୍ଧି ପଡ଼ିଛନ୍ତି ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତେଜିତ ଭାବରେ ତାହାକୁହିଁ ଅସଲ ଧନସମ୍ପଦ ବୋଲି ମାନୁଛନ୍ତି । ନାନା କାରଣରୁ ଆମ ପୃଥିବୀରେ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ଆପାତତଃ ଏହି ଉତ୍ତେଜନାଗୁଡ଼ାକର ହିଁ ଜୟ ହୋଇଛି । ଅନୁରାଗୀ ମଣିଷମାନେ ଆଡ଼ୁଆଳରେ ରହିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛନ୍ତି ।

ଅଗାନ୍ଧ୍ରସ୍ତ ଓ ରଗାନ୍ଧ୍ରସ୍ତ—ମନୁଷ୍ୟର ଅସଲ ଉନ୍ମୋଚନଗୁଡ଼ିକର ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀ ଉପରେ ବିଚାର କଲେ ଦୁଇଟିଯାକ ହେଉଛନ୍ତି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟାଧି । ଆପଣାର ଭୂମିଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ଚେର ଛୁଣ୍ଡିଗଲେ ମଣିଷ ବଡ଼ ଭାବପ୍ରବଣ ଭାବରେ ଅଗାନ୍ଧ୍ରସ୍ତ ଭିତରକୁ ପଳାଇ ଯିବାଲାଗି ମନ କରିଥାଏ; ଏବଂ, ଅଧିକକୁ ଭୟକଲେ, ଏକାବେଳେକେ ଏକସିଙ୍ଗିଆ ହୋଇ ରହିବାକୁ ମନ କଲେ ମଣିଷ ରଗାନ୍ଧ୍ରସ୍ତ ହୁଏ;—ଆପଣାର ବଣ ଶହେ ପ୍ରମତ୍ତତାକୁ ରତି ବୋଲି ଭ୍ରମକରେ । ସିଏ ଝିଅଗୁଡ଼ାକୁ ଲଗାଇ ପାରେନାହିଁ ବୋଲି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦମ୍ଭମାୟୁ ଭାବରେ ନିଜକୁ ଜଗି ରଖିଥାଏ । ଭିତରେ ଅସଲ ଅନୁରାଗଟି ଛଟପଟ ହେଉଥାଏ । ବାହାରେ ଭୂମା ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥାଏ, ଭଗବାନ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥାନ୍ତି ।

'ନବଧନ' ୧୩/୧
ଜୁଲାଇ-ସେପ୍ଟେମ୍ବର, ୧୯୮୫

ଆଦର୍ଶ ଓ ବାସ୍ତବ

ଯେତକ ଅଛି, ସେତକ ବାସ୍ତବ । ମୁଁ ଯେତକ ଦେଖି ପାରୁଛି, ଯେତକ ଆୟତନ ମଧ୍ୟରେ ବିଚରଣ କରି ପାରୁଛି, ସେତକକୁ ମୁଁ ବାସ୍ତବ ବୋଲି କହୁଛି । ବାସ୍ତବ ସଂସାର ବୋଲି କହୁଛି । ମାତ୍ର ମୁଁ ଯେତକ ଦେଖୁଛି ବା ଦେଖିପାରୁଛି, ପ୍ରକୃତରେ ସେତକ କ'ଣ ସବୁ ? ମୋ ଚିନ୍ତା ଗାରଗୁଡ଼ିକର ସେପାଖରେ ଯାହା ରହିଛି ଏବଂ ତେଣୁ ମୋ'ର ବିଚରଣ ଗୁଡ଼ିକର ବାହାରେ ଅବସ୍ଥିତ ରହିଛି, ମୁଁ ତାହାକୁ ମୂଳତଃ ଏକ ଅଭ୍ୟାସରେ ପଡ଼ି ଆଦର୍ଶ ବୋଲି କହୁଛି । ତେଣୁ ଆଦର୍ଶକୁ ଦୂର ବୋଲି କହୁଛି ଏବଂ ବାସ୍ତବକୁ ନିକଟ ବୋଲି କହୁଛି । ବାସ୍ତବକୁ ନିକଟ ବୋଲି କହୁଛି, କାରଣ ବାସ୍ତବ ଭିତରେ ମୁଁ ବାନ୍ଧିହୋଇ ରହିଛି, କେବଳ ଏତକ ଭିତରେ ଗୁରାଇ ବୁରାଇ ହୋଇ କେଡ଼େ ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ଗୋଲ୍‌ଗେଲ୍ ହୋଇ ଦିଶୁଛି । ମାତ୍ର, ମୋ'ର ଏହି ନିଜ ଦଉଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ମୋତେ ବାନ୍ଧି ରଖିଛନ୍ତି ବୋଲି ମୋ'ର ସମଗ୍ର ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରଟି କ'ଣ ପ୍ରକୃତରେ ସେତକ ? ଏହି ଦଉଡ଼ି ଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ମୋ' ଭିତରେ ମୋ'ର ଇଚ୍ଛା ଏବଂ ଅନିଚ୍ଛାଗୁଡ଼ିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରି ରଖୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ମୁଁ କିପରି ମୋ' ନିଜ ସାମର୍ଥ୍ୟ ତଥା ସମ୍ଭାବନାଗୁଡ଼ିକର ପରିଚୟ ପାଇପାରିବି ? ଗାରଗୁଡ଼ିକୁ ନାନା କାରଣରୁ ମୁଁ ମୋ' ସମ୍ଭାବନା ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଚଉହଦୀ ବୋଲି ମାନି-ନେଇଛି ବୋଲି ମୁଁ କ'ଣ ପ୍ରକୃତରେ ସେତକ ?

ଆମ ସଂସାରରେ ବାସ୍ତବବାଦ ଓ ଆଦର୍ଶବାଦ ବୋଲି ଦୁଇଟି କଥା ଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ବାସ୍ତବକୁ ନିରାପଦ ବୋଲି ମାନନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜକୁ କେଡ଼େ ସନ୍ତର୍ପଣରେ ବାସ୍ତବବାଦୀ ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି । ଆପଣାଠାରୁ ଭିନ୍ନ ଧାତୁର ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ସେମାନେ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଆଦର୍ଶବାଦୀ ଆଦର୍ଶ ଭିତରେ ଉଡ଼ି ବୁଲିବାକୁ ହିଁ ସମ୍ଭବତଃ ନିରାପଦ ଓ ତେଣୁ ସୁଖକର ବୋଲି ବିଚାର କରୁଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍, ସିଏ ଆପଣା ଲାଗି ସେହି ଅନ୍ୟ ପିଞ୍ଜରାଟିକୁ ବାଛି ନେଇଥାଏ । ମୋଟେ ଭୂଇଁକି ଆସିବାକୁ ମନ କରେ ନାହିଁ । ଭୂଇଁକୁ ଭୟ କରେ । ଭୂଇଁର ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ମାୟା ବୋଲି କହେ । ସାଧାରଣତଃ ଆମେ ଯେଉଁସବୁ ସତ୍ୟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ନପାରୁ, ସେହିଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ମାୟା ବୋଲି କହୁ । ମାୟାବାଦ ହୁଏତ ସେହିପରି ଆମରି ଦ୍ୱାରା ସଯତ୍ନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଏକ ଜାଲ, ଯାହାଦ୍ୱାରା କି ଆମେ ନିଜକୁ ସତ୍ୟଠାରୁ ଦୂରସ୍ଥ କରି ରଖିଆଛୁ । ମାୟାକୁ ଛିଡ଼ିଗଲେ ଯାଇ ସତ୍ୟର ସମ୍ଭୋଗ ସମ୍ଭବ ହେବ ବୋଲି ଜଗଦ୍‌ବାସୀଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବାରେ ଲାଗିଆଛୁ । ମାୟାକୁ କାଟିବା ଲାଗି ଆମ ମନଲାଖି ଆତୁର କେତେକେତେ ମାୟାରେ ଯାଇ ଘୁଞ୍ଚି ବୁଲୁଥାଉ । ସେହିସବୁ ଅନ୍ୟ ମାୟାକୁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରୁଆଛୁ ।

ଏପାଖଟା ଭିତରେ ବୁଜିହୋଇ, କଳି ହୋଇ ରହିବା ହେଉଛି ବାସ୍ତବବାଦ, ସେପାଖଟା ଭିତରେ କଳିହୋଇ ରହିବା ହେଉଛି ଆଦର୍ଶବାଦ । ଏହି ବାଦଭିଆଣରୁ ହିଁ ଆଦର୍ଶ ଓ ବାସ୍ତବକୁ ନେଇ ଆମ ପୃଥିବୀରେ କେତେ କେତେ ବିବାଦର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଆସିଛି । ବାସ୍ତବ ଏବଂ ଆଦର୍ଶକୁ ସତେଅବା ଦୁଇଟା ଅଲଗା ଅଲଗା ପୃଥିବୀ ରୂପେ ବିଚାର କରିଦେଇ ପୃଥିବୀକୁ ପରସ୍ପର ସହିତ ଲଢ଼ାଇ ଦିଆଯାଇଛି । ସେହି ଲଢ଼େଇ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଛି । ଲଢ଼େଇ ଗୁଡ଼ାକୁ ଯେଉଁ ମଣିଷ ଯେତିକି ଅଧିକ ତୀବ୍ର ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରେ, ସିଏ ନିଜକୁ ସେତିକି ଅଧିକ ପରିମାଣରେ କଳି ରଖିବାକୁ ହିଁ ସତେଅବା ସେତିକି ଅଧିକ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଥାଏ । କଳି ହୋଇ ରହିବା ମଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାରର ତୃଷ୍ଣା । ତେଣୁ ଏହି ତୃଷ୍ଣା ବଢ଼ାଇବାର ପ୍ରୀତିରେ ପଡ଼ି ଯାଇଥିବା ମଣିଷ କ୍ରମେ କଳିହୋଇ ରହିବାକୁ ହିଁ ସତେଅବା ନିଜର ଧର୍ମ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥାଏ । ମୂଳତଃ ବିତୃଷ୍ଣାଗୁଡ଼ିକୁ ବଢ଼ାଇ ସେହି ତୃଷ୍ଣା ଆପଣାକୁ ଅଧିକ ସାର୍ଥକ ଅଥବା ପ୍ରାପ୍ତକାମ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିଥାଏ । ଏହି ନିୟମ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ଆମ ସଂସାରରେ ଅନେକ ସମୟରେ ବାସ୍ତବବାଦ ପ୍ରତି ଏକ ବିତୃଷ୍ଣା ଅଥବା ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ବିତୃଷ୍ଣା ପୋଷଣ ବା ପ୍ରକଟ କରିବାକୁ ହିଁ ଆଦର୍ଶବାଦ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ଓ ଆଦର୍ଶବାଦ ପ୍ରତି ଏକ ବିତୃଷ୍ଣା ଅଥବା ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ବିତୃଷ୍ଣା ପୋଷଣ ବା ପ୍ରକଟ କରିବାକୁ ହିଁ ବାସ୍ତବବାଦ ବୋଲି କୁହା ଯାଉଥାଏ । ବୁଦ୍ଧିର ଘଣା ଭିତରେ ପଡ଼ି ବିତୃଷ୍ଣାମାନେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ତୃଷ୍ଣାଗୁଡ଼ିକ ଠାରୁ ହିଁ ଅଧିକ ବଳୀୟାର ହୋଇ ଦିଶୁଥାନ୍ତି । ଯେଉଁଦିନଠାରୁ ଆମ ବୁଦ୍ଧିଆ ପୃଥିବୀରେ ବିତୃଷ୍ଣା ଗୁଡ଼ାକରୁ ହିଁ ମନୁଷ୍ୟର ତୃଷ୍ଣାକୁ ବୁଝିବାର ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧିଯୁକ୍ତ ପଦ୍ଧତି ବାହାରିଲଣି, ସେହି ଦିନଠାରୁ ତୃଷ୍ଣାର ଅଭିଧା ଏବଂ ଆକଳନ-ବିଧି ଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ଭାରି ଅଲଗା ପ୍ରକାରର ହୋଇଗଲଣି । ଆମ ଜୀବନର ଅନ୍ତର୍ଗତ ଗଭୀରର ଶ୍ରଦ୍ଧାଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ଅଥବା କୌଣସି ବିଶେଷ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହିତ ଆମ ତୃଷ୍ଣା ବା ତୃଷ୍ଣାଗୁଡ଼ିକର ଯେ ଆଦୌ କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଛି, ଯେ କଥାଟିକୁ ଆମେ କାଳକ୍ରମେ ଏକାବେଳେକେ ପାସୋରି ଦେଲୁଣି । ଶ୍ରଦ୍ଧା କେବେହେଲେ ମେଣ୍ଟେନାହିଁ, ଶ୍ରଦ୍ଧାର କେବଳ ସମ୍ପ୍ରସାରଣ ହିଁ ହୋଇଥାଏ । ଶ୍ରଦ୍ଧାରୁ ନିଷ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ଆସି ପାରୁଥିବା ତୃଷ୍ଣା ବା ବାସନାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ କେବେହେଲେ ମେଣ୍ଟନ୍ତି ନାହିଁ, ସେଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ସମ୍ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର, ଯେଉଁସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସହିତ ତୃଷ୍ଣାଗୁଡ଼ିକର ହୁଏତ କୌଣସି ଖିଅ ଲାଗିନଥାଏ, ଅର୍ଥାତ୍ ଆମର ବାସନାଗୁଡ଼ିକ ମୂଳସ୍ଥ ସେହି ଶ୍ରଦ୍ଧାରୁ ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ଆସୁନଥାନ୍ତି, ସେଠାରେ ତୃଷ୍ଣା ଆପଣାକୁ ଅନୁଭବ କରିବା ଲାଗି ବିତୃଷ୍ଣା ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ରହିବାକୁ ହିଁ ଭାରି ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ବିତୃଷ୍ଣାଗୁଡ଼ାକୁ ତୀବ୍ର କରି ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ମନୁଷ୍ୟମାନେ ପ୍ରାପ୍ତ ଏକ ପ୍ରତିତାଡ଼ନାର ସୂତ୍ରରେ ଆପଣାର ତୃଷ୍ଣା ଗୁଡ଼ିକୁ ଅନୁଭବ କରିଥାନ୍ତି ।

ବାସ୍ତବ ହେଉଛି ଆଦର୍ଶର ଭୂମି, ଆଦର୍ଶ ହେଉଛି ବାସ୍ତବର ଆଖି । ଆଦର୍ଶ ଆଗରୁ କେଉଁଠି ହେଲେ ନଥାଏ । ହଁ, ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଥାଏ, ସୂତ୍ରରେ ଥାଏ ଏବଂ ଉପଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥାଏ । ତଥାକଥିତ ଆଦର୍ଶବାଦୀମାନଙ୍କର ନାନାବିଧ ପ୍ରଦର୍ଶନଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥାଏ । ଭୂମିଟିକୁ ବସ୍ତୁତଃ ଏକ ଭୂମି ବୋଲି ଜାଣିବା ସକାଶେ ଆଖିଟିଏ ଅବଶ୍ୟ ଦରକାର, ଭୂମି ଉପରେ ବାଟ ଚାଲିବା ସକାଶେ ମଧ୍ୟ ଆଖିଟିଏ ଦରକାର । ଠିକ୍ ସେହିପରି ଆପଣାକୁ ସତକୁ ସତ ଏକ ସତ୍ୟରୂପେ ଅନୁଭୂତ କରାଇବା ସକାଶେ ସତ୍ୟ ଲାଗି ମଧ୍ୟ ଭୂମିଟିଏ ଦରକାର । ଭୂମି ଲାଗି ଆକାଶଟିଏ ଦରକାର ଏବଂ ଆକାଶ ଲାଗି ଭୂମିଟିଏ ମଧ୍ୟ ଦରକାର । ଭୂମିଟିଏ ଲୋଡ଼ିବାକୁ ମନ କରିବା ମାତ୍ରକେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ଏକ ଆକାଶକୁ ମଧ୍ୟ ଲୋଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଠିକ୍ ସେହିପରି, ଏକ ଆକାଶକୁ ଲୋଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ଏକ ଭୂମିକୁ ମଧ୍ୟ ଲୋଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଭୂମି ଉପରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଆକାଶକୁ ହାତ ବଢ଼ାଇବାକୁ ପଡ଼େ । ପ୍ରାୟତଃ ପଳାୟନପନ୍ଥୀମାନେ ହିଁ ଭୂମିକୁ ଛାଡ଼ି ଆକାଶକୁ ଧରିବାର ଏବଂ ଆକାଶକୁ ଛାଡ଼ି ଭୂମିକୁ ଧରିବାର ମିଛ ଫରୁଆଗୁଡ଼ାକୁ ଦେବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଭୂମି ଓ ଆକାଶ ଉଭୟଟି ଠାରୁ ବଞ୍ଚିତ ଓ ବିଲଗ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ତୁଚ୍ଛା ବାସ୍ତବବାଦୀ ବାସ୍ତବ ଭିତରେ ନଥାଏ ଅଥବା ତୁଚ୍ଛା ଆଦର୍ଶବାଦୀ ଆଦର୍ଶ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ନଥାଏ । ବାସ୍ତବ ଭିତରୁ ପଳାଇଥିବା ମଣିଷ ଆପଣାକୁ ଆଦର୍ଶବାଦୀ କହେ ଅଥବା ଆଦର୍ଶକୁ ଭୟ କରୁଥିବା ମଣିଷ ଆପଣାକୁ ବାସ୍ତବବାଦୀ ବୋଲି କହି ବହପ ଦେଖାଇ ହୁଏ । ସମ୍ଭବତଃ, ଏପରି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ଯେ, ବାସ୍ତବବାଦୀ ତା'ର ବାସ୍ତବଟିକୁ ମଧ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ସମଗ୍ର ଭାବରେ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିନଥାଏ ଏବଂ ତଥାକଥିତ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ମଧ୍ୟ ତା'ର ଆଦର୍ଶକୁ ତାହାର ସମଗ୍ର ପ୍ରସ୍ଥ ଗୁଡ଼ିକ ଦେଇ ପରିକ୍ରମା କରିନଥାଏ । ଆଦର୍ଶର ମଧ୍ୟ ଏକ ବସ୍ତୁନିଷ୍ଠ ପ୍ରସ୍ଥ ରହିଥାଏ ଓ ବସ୍ତୁର ମଧ୍ୟ ଏକ ଆଦର୍ଶଧର୍ମୀ ବ୍ୟଞ୍ଜନା ରହିଥାଏ,—ତୁଚ୍ଛା ବାଦ ଗୁଡ଼ାକର କାନ୍ଥ ଭିତରେ ଆପଣାକୁ କଳକରି ରଖି ଆଦର୍ଶବାଦୀ ଅଥବା ବାସ୍ତବବାଦୀ ବୋଲାଉଥିବା ମନୁଷ୍ୟମାନେ କେବେହେଲେ ସେହି ଅସଲ ସତ୍ୟଟିର ବାର୍ତ୍ତା ପାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଜଣେ ମଣିଷ ଯେଉଁଠି ଥାଏ, ତା'ର ବାସ୍ତବ ମଧ୍ୟ ସେହିଠାରେ ରହିଥାଏ । ସେହି ମଣିଷଟି କାହିଁକି ଯେ ସେତିକି ଭିତରେ ରହିଥାଏ, ଆଉ ଅଧିକ ଲାଗି ମନ ବା ସାହସ କରିନଥାଏ, ସଚରାଚର ତାହାର ବହୁ କାରଣ ରହିଥାଏ । ଜୀବନର ସୀମାଗୁଡ଼ିକୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଦେବାରେ ଅନେକେ ମନୁଷ୍ୟର ପରିବେଶକୁ ହିଁ ଏକ ସର୍ବପରାକ୍ରମଶାଳୀ ସ୍ଥାନ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଆହୁରି କେତେ ସ୍ଥଳରେ ଏଥିଲାଗି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ବଂଶାନୁଗତ ବିଶେଷ ସଂସ୍କାରଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଦାୟୀ କରାଯାଇଥାଏ । ମଣିଷର ଜୀବନରେ ଏଗୁଡ଼ିକର ଏକ ଭୂମିକା ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି; ମାତ୍ର, ମଣିଷର ନିଜ ଭିତରେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଆଖି ତଥାପି ରହିଛି,

ଯାହାଙ୍କ ହେତୁ ପାଇବା ମାତ୍ରକେ ସେହି ପୂର୍ବନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଗାରଗୁଡ଼ିକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଯିବାଲାଗି ଏକ ସ୍ୱାଭାବିକ ବଳ ବା ସ୍ପୃହା ଅନୁଭବ କରିଥାଏ । ଏଇଟି ହେଉଛି ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ-ବାସନା, ଅର୍ଥାତ୍ ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ସମ୍ପ୍ରସାରଣର ବାସନା, ଅଭିବୃଦ୍ଧିର ବାସନା,—ଅତିକ୍ରମଣର ବାସନା । ବସ୍ତୁତଃ ଏହି ଅତିକ୍ରମଣର ଉତ୍ତେଜନା ହିଁ ଯାବତୀୟ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଜନନୀ ବା ଧାତ୍ରୀ ପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଏ । ମଣିଷ ଯଦି ଅନ୍ତର୍ଗତ କୌଣସି କାରଣରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବହିଃସ୍ଥ ଅନୁରୂପ ପ୍ରଭାବଗୁଡ଼ିକର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଅତିକ୍ରମଣକୁ ଭୟ କରେ, ଅଳପକୁ ହିଁ ନିରାପଦ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରେ, ତେବେ ତା'ର ଜୀବନରେ ବାସ୍ତବତା ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅତିକ୍ରମଣ-ଭୀରୁ ହୋଇ ରହିଯାଏ, ଅଳପ ହୋଇ ରହିଯାଏ । ଅଳପ ହୋଇ ରହିବାର ଦୁଃଖିତାର ସିଏ ଅଳପତା ହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ ବୋଲି କହିବାର ଏକ ଜୀବନଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା କ୍ଷତିପୂରଣ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ । ଏପରି କରି ଆପଣା ଭିତରେ ସିଏ କେତେକ କ୍ଷତବିକ୍ଷତ ହୁଏ, ନିଜ ଉପରେ କେତେ ପ୍ରକାରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେଇ ହୀନସ୍ତା ହେଉଥାଏ, ତଥାପି ଭଗ୍ନ ହୋଇ ରହିଥାଏ, କ୍ଲାନ୍ତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ବାସ୍ତବତାର କାନ୍ଥଗୁଡ଼ାକୁ ସିଏ ତା' ଆଦର୍ଶର କାନ୍ଥ ବୋଲି ଭାରି ଅହଙ୍କାର ସହିତ ସ୍ୱୀକାର କରି ନେଇଥାଏ । ବାସ୍ତବବାଦୀମାନେ ଏହିପରି ଭାବରେ ବାସ୍ତବକୁ ହିଁ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ନେଇଥାନ୍ତି । ସେକଥା ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି ନାହିଁ ସତ, ତଥାପି ସ୍ୱୀକାର କରି ନେଇଥାନ୍ତି ।

ତେଣୁ, ବାସ୍ତବ ହେଉଛି ଏକ ଆପେକ୍ଷିକ ଶବ୍ଦ, ଆଦର୍ଶ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଏକ ଆପେକ୍ଷିକ ଶବ୍ଦ । ଏକ ଗତିଶୀଳ ଜୀବନରେ ଆଦର୍ଶ ରହିଛି, ବାସ୍ତବ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ସୋପାନ ସୋପାନ ହୋଇ ଆମ ବାସ୍ତବ ଆଦର୍ଶ ଆଡ଼କୁ ଅଗ୍ରସର ହୋଇ ଯାଉଥିବ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ପଟରୁ ଅନାଇ ଦେଖିଲେ ଆମ ଆଦର୍ଶ ହିଁ ସୋପାନ ସୋପାନ ହୋଇ ବାସ୍ତବ ରୂପେ ପରିପୂର୍ତ୍ତି ଓ ମୂର୍ତ୍ତି ହେବାରେ ଲାଗିଥିବ, ତାହାହିଁ ହେଉଛି ଏକ ଯଥାର୍ଥରେ ଗତିଶୀଳ ଜୀବନ । ଏହି ଗତିଶୀଳତାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଜୀବନରେ ସମ୍ପ୍ରସାରଣର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତ ନାହିଁ, ସୋପାନ ପରେ ସୋପାନ ଅତିକ୍ରମ କରିବାର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ତ ନାହିଁ । ଆମର ଏହି ଗତିଶୀଳତା ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଚକ୍ଷୁଟି ମଧ୍ୟରେ ବାସ୍ତବ ଓ ଆଦର୍ଶ ଉଭୟେ ଏକତ୍ର ବନ୍ଧାହୋଇ ରହିଥିବେ, ସେମାନେ ଦୁଇଟି ଯାକ ଆମ ଆଖିକୁ ଯୁଗପତ୍ ଭାବରେ ଦୃଶ୍ୟ ହୋଇ ପାରୁଥିବେ ଓ ଆମ ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷଣ ତଥା ଉଦ୍ୟମରେ ଯୁଗପତ୍ ଭାବରେ ଅନୁଭୂତ ଏବଂ ଉପଲବ୍ଧ ହେବାରେ ଲାଗିଥିବେ । ହଁ, ଯଦି ଆମେ କୌଣସି କାରଣରୁ କେଉଁଠି ଗୋଟିଏ ଜାଗାକୁ ଆସି ବସି ଯାଇଥିବା, ଯଦି ସୋପାନ ପାରି ହେବାକୁ ଭୟ କରୁଥିବା, ଯଦି କୌଣସି ଅନ୍ୟ ସିଦ୍ଧିର ପ୍ରଲୋଭନରେ ପଡ଼ି ଜୀବନର ପଥିକଧର୍ମଟିକୁ ପରିହାର କରି ପକାଇଥିବା, ତେବେ ହୁଏତ ବାସ୍ତବଠାରୁ ଆଦର୍ଶକୁ ଅଲଗା କରି

ଦେଖିବାର ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରଲୋଭନ ମଧ୍ୟରେ ଯାଇ ପଡ଼ି ଯାଇଥିବା । ଆମେ ନାନା କାରଣରୁ ଯେଉଁ ସୋପାନଟିକୁ ଅଥବା ଯେଉଁ ବାଡ଼ଗୁଡ଼ିକୁ କାମୁଡ଼ି ଧରି ପଡ଼ିରହୁଛୁ, ତାହାକୁ ହିଁ ବାସ୍ତବ ବୋଲି କହୁଥିବା, ନିଜକୁ ବାସ୍ତବବାଦୀ ବୋଲି କହିବାରେ ଲାଗିଥିବା ଏବଂ ଯାବତୀୟ ଆଦର୍ଶ-ଶ୍ରଦ୍ଧାକୁ ଅବାସ୍ତବ ଅର୍ଥାତ୍ ନିର୍ବୋଧ ବୋଲି କହିବାକୁ ମନ କରୁଥିବା । ଜୀବନରେ ଆଦର୍ଶ ବିଷୟରେ ଯାବତୀୟ ସଚେତନତା ବାସ୍ତବ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ସଚେତନ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ବାସ୍ତବର ଖୁଣ୍ଟ ଉପରେ ହିଁ ଯାବତୀୟ ଆଦର୍ଶ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ରହିଥାଏ । ହୁଏତ, ଏପରି ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରେ ଯେ ଅନେକ ମଣିଷ ଅବଚେତନର ସ୍ତରରେ ବାସ୍ତବଟାକୁ ଭୟ କରୁଥାନ୍ତି ବୋଲି ବାହାରେ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ବୋଲାଉଥାନ୍ତି । ଭାବର ଘରେ ଅଭାବ ଥିଲେ ଅନେକ ମଣିଷ ଯେପରି ଭାବପ୍ରବଣତା ଭିତରକୁ ପଶି ଯାଆନ୍ତି, ଇଏ ପ୍ରାୟ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ କଥା । ଆଦର୍ଶ ହେଉ ଅଥବା ବାସ୍ତବ ହେଉ, ଯିଏ ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଅନ୍ୟଟିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବ ବୋଲି କହୁଛି, ଆମେ ସେହି ମନୁଷ୍ୟକୁ ଏକାଧିକ ଅର୍ଥରେ ପୌତ୍ତଳିକ ବୋଲି କହି ପାରିବା । ପିତୁଳା ଭିତରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟଞ୍ଜନାମାନ ନିହିତ ହୋଇ ରହିଥାଏ, ପିତୁଳାର ପ୍ରେରଣା ଆମକୁ ପିତୁଳାଟି ମଧ୍ୟରୁ ଉତ୍ତୋଳିତ କରିନେଇ ଯେଉଁ ଅଧିକା ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦିଏ ଏବଂ ସେହି ଉଦ୍‌ବୋଧନଟି ଦ୍ୱାରା ଆମ ଜୀବନରେ ଏକ ଉନ୍ମୋଚନ ଘଟାଏ, ଆମକୁ ଏହିସବୁ 'ପ୍ରକ୍ରିୟା'ର ମଧ୍ୟଦେଇ ଉନ୍ମୋଚନଲାଗି,ଅଧିକଲାଗି ଯୋଗ୍ୟ କରି ନେଇଯାଏ, ବିଚରା ପୌତ୍ତଳିକର ଜୀବନରେ ସେସବୁ ଆଦୌ କିଛିହେଲେ ଘଟେନାହିଁ । ଠିକ୍ ସେହିପରି ଭାବରେ ଜଣେ ବାସ୍ତବବାଦୀ ବାସ୍ତବର ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚୟ ଲାଭ କରିପାରେ ନାହିଁ, ଜଣେ ତୁଚ୍ଛା ଆଦର୍ଶବାଦୀ ମଧ୍ୟ ସମୁଦାୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନାଟି ସହିତ ସିଏ ପିତୁଳା ପରି ଯାବୁଡ଼ି ଧରିଥିବା ଆଦର୍ଶଟିର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ।

ଜୀବନ ସହିତ ପରିଚୟ ଲାଭ କରିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେତିକି ଅଧିକ ସହିତ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧ ହୋଇ ପାରେଥାଏ, ତାହାର ବାସ୍ତବ ସେହି ପରିମାଣରେ ଅଧିକ ସଂପ୍ରସାରିତ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍, ଜଣେ ମନୁଷ୍ୟର ବାସ୍ତବ-ଅବବୋଧ କେତେ ପ୍ରଶସ୍ତ ଅଥବା କେତେ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ, ସେଥିରୁ ଆମେ ତାହାର ଯଥାର୍ଥ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧତାର ଆୟତନଟି ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ମୋଟାମୋଟି ଏକ ପ୍ରତ୍ୟନୁମାନ କରି ପାରିବା । ଏବଂ, ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧତା ସହିତ ତା' ଭିତରର ବଳ ଓ ସାହସର ସମ୍ପତ୍ତି ମଧ୍ୟ ଯୋଡ଼ି ହୋଇ ରହିଥାଏ, ତା' ଅସଲ ଶ୍ରଦ୍ଧାରୂପୀ ନାଭିଟିର ପରିଧି ମଧ୍ୟ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ଯେଉଁ ସ୍ୱକଳ୍ପିତ ବାସ୍ତବ ସହିତ ଯୋଖା ହୋଇ ରହିଛି ବୋଲି ଜାହିର କରୁଥାଏ, ତାହାର ଶ୍ରଦ୍ଧା କ୍ଷମତାରେ ଥାଏ ନା ତାହା ପ୍ରକୃତରେ କେତେଟା ଆବଶ୍ୟକ ପରିଚର୍ଯ୍ୟା ଲାଗି ନିମିତ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟବହୃତ ହେବା ନିମନ୍ତେ ଆପଣାକୁ ସମର୍ପିତ କରି ରଖିଥାଏ ?

ଷମତାରେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ରହିଥିବା ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧତାଟି ଠାରୁ ଯେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ପୃଥକ୍ ହେବ, ସେ କଥାକୁ ବୁଝାଇ କହିବା ଅନାବଶ୍ୟକ । ଏହି ଦୁଇ କିସମର ମଣିଷଙ୍କର ବାସ୍ତବତାବୋଧ ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପରଠାରୁ ଅବଶ୍ୟ ପୃଥକ୍ ହେବ । ଆଗକାଳେ ଆମ ଦେଶରେ ରାଜନୀତି ଆଦର୍ଶ ମୁତାବକ ଚାଲୁଥିଲା ଅଥବା ଏବେ ରାଜନୀତି ଗୁଡ଼ା ବାସ୍ତବ ନାମକ ଏକ ବଜାରରେ ସଉଦା କରିବାରେ ହିଁ ଆପଣାକୁ ସୀମାବଦ୍ଧ କରି ରଖିଛୁ, ସେକଥା କହିବା ପୂର୍ବରୁ ଆଗ ଅସଲ ଶ୍ରଦ୍ଧାଟିର ଅଳଟିକୁ ସାବଧାନତାର ସହିତ ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଭାରତରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ମଧ୍ୟ ରାଜନୀତିରେ ଥିଲେ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଆଉ କଏ ରାଜନୀତି ଭିତରେ ଅଛନ୍ତି । ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧତାର ପରିଧିଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କ ରାଜନୀତିର ପରିସରଟିକୁ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରୁଥିଲା । ଏବେ ଏହି ଆଉମାନଙ୍କର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ ଅଙ୍ଗୀକାର-ବଦ୍ଧତା ଅନୁସାରେ ଆମେ ଆଉମାନଙ୍କର ବାସ୍ତବତା-ବୋଧ ଓ ତଥାକଥିତ ବାସ୍ତବ ରାଜନୀତିର ମୂଲ୍ୟକୁ ନିରୂପଣ କରିବାକୁ ମନ କରିବା ।

ଇତିହାସର ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ, ସକ୍ରେଟିସ୍ —ଏମାନେ ବାସ୍ତବବାଦୀ ଥିଲେ ନା ଆଦର୍ଶବାଦୀ ଥିଲେ ? ଏମାନେ ନିଜର ଚେତନାଗତ ଭୂମିରେ ଯେଉଁ ବାସ୍ତବଟିକୁ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ, ସେଥିରେ କେବଳ କୌଣସି ବାଡ଼ବଣା ବର୍ତ୍ତମାନ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ହୋଇ ମୋଟେ ଅବସ୍ଥିତ ନଥିଲା । ସେଥିରେ ଏକ ଭବିଷ୍ୟତର ଚିତ୍ର ମଧ୍ୟ ରହିଥିଲା । ଏବଂ, ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନର ଜାଗ୍ରତ କ୍ଷଣଗୁଡ଼ିକରେ ପୃଥିବୀରେ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ଲାଗି ଯେଉଁ କମନୀୟ ଭବିଷ୍ୟତଟିକୁ ଅନୁକ୍ଷଣ ଦେଖିବାରେ ଲାଗିଥିଲେ, ସେମାନେ ନିଜର ଜୀବନରେ ସେହି ଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ମୂର୍ତ୍ତି ପ୍ରତିଫଳନ ମଧ୍ୟ କରି ପାରିଥିଲେ । ସାଧାରଣ ଅନେକ ମଣିଷଙ୍କ ଲାଗି ସେହି ବାସ୍ତବ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ଆଦର୍ଶ ହୋଇ ରହିଛି । ଉପାସନାର ସାମଗ୍ରୀ ହୋଇ ରହିଛି । ତେଣୁ, ଆମର ଚେତନା ଯେତିକ ଗ୍ରହିବ, ଆମ ବାସ୍ତବତାର ପରିଧି ମଧ୍ୟ ସେତିକ ପ୍ରଶସ୍ତ ଅଥବା ସୀମାବଦ୍ଧ ହେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବ । ଆମେ ଯେତିକ ପ୍ରକୃତରେ ମନ କରୁଥିବା, ବାସ୍ତବ ତଥା ଆଦର୍ଶ ବିଷୟରେ ଆମର କଳ୍ପନାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ପରସ୍ପର ସହିତ ସେତିକ ପରିମାଣରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବ ଅଥବା ପରସ୍ପରଠାରୁ ସେତିକ ପରିମାଣରେ ପୃଥକ୍ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ରହିଥିବ । କୋଉ ଗାରଟି ତଳକୁ ଜୀବନର ପରିଧି ଓ ପାବଚ୍ଛଗୁଡ଼ିକୁ ବାସ୍ତବ ବୋଲି କୁହାଯିବ ଓ ସେହି ଗାରଟିର ଉପରକୁ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି କୁହାଯିବ, ସେକଥା କେହି ଗଣିତର ସୂତ୍ର କାଢ଼ି କହିଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଆମ ଜୀବନରେ ସେହିପରି ଏକ ବିଭାଜନ ରହିଥିଲେ ଯାଇ ଆମର ବାସ୍ତବ ଏବଂ ଆଦର୍ଶ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ବିଭାଜନ ଅବଶ୍ୟ ରହିଥିବ । ଆମେ ବିଭାଜନଟିକୁ ପାର ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ପ୍ରେରଣାର ପାବଚ୍ଛଗୁଡ଼ିକୁ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ଦେଖି ପାରୁଥିଲେ ଆମର ବାସ୍ତବ ଓ ଆଦର୍ଶର କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଆଉ କୌଣସି ବିଭାଜନର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିବ ନାହିଁ ।

ପ୍ରାପ୍ତ ଏକ ଭାବପ୍ରବଣତାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଭାରତୀୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିଚାର-ପରମ୍ପରାକୁ ଏକ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ପରମ୍ପରା ବୋଲି କୁହାଯାଇଥାଏ । ଆଦର୍ଶ ଭିତରେ ଏକ ଭବିଷ୍ୟଚିନ୍ତା ସବୁବେଳେ ରହିଥାଏ । ଏକ ଆଦର୍ଶବାନ୍ ଗୋଷ୍ଠୀ ସେହି ଚିତ୍ରଟି ଅନୁସାରେ ତା'ର ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ମଧ୍ୟ ଅନୁରୂପ ଭାବରେ ସଜାଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ପ୍ରଧାନତଃ ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଟାଳି ଦେବାପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏକ ଆଦର୍ଶ ସମାଜ କିମ୍ବା ଆଦର୍ଶ ବିଧାନର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ଭାରତବର୍ଷର ଆଦର୍ଶପ୍ରୀତି ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଏଡ଼ିଦେଇ ଅଧିକାଂଶତଃ ଅତୀତକୁ ପଳାଇ ଯିବା ସକାଶେ ଅଧିକତର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଦେଖାଇଛି । ଅତୀତ ଭାରତରେ ସାର୍ବଜନୀନ ଲୋକଭାଗ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କରି ଦେଖିଲେ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣସବୁ ଥିଲା ବା ନଥିଲା, ସେହି ବିଷୟରେ ସ୍ଥିର, ସ୍ପଷ୍ଟ ଓ ସମଞ୍ଜସ ଚିତ୍ରଟିଏ ଆମକୁ ଏବେ ମଧ୍ୟ ମିଳିନାହିଁ । ପ୍ରଧାନତଃ ଏକ ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଯୁଗରେ ତୁଚ୍ଛା ସୁବର୍ଣ୍ଣଗୁଡ଼ିକର ଆବିଷ୍କାର କରିବାର ମହାନ୍ ସଂକଳ୍ପ ନେଇ ଭାରତୀୟ ନାୟକ ତଥା ଗବେଷକମାନେ ଅତୀତର ଆଲୋଚନା କରିବାର ପ୍ରବୃତ୍ତି ଦେଖାଇ ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ଅନୁସନ୍ଧାନ ତଥା ଅନାବରଣର ଉତ୍ସାହ ପ୍ରାପ୍ତ ଅନାବଶ୍ୟକ ଭାବରେହିଁ ନାନା ଭାବପ୍ରବଣତା ଏବଂ ଉଚ୍ଛନ୍ନତ ଅତ୍ୟୁକ୍ତିରେ ପ୍ରମାଦଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ରହିଛି । ଭାରତବର୍ଷରେ ସୁଖର କଥା କୁହାଯାଇଛି, ଶୁଭର କଥା କୁହାଯାଇଛି, ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ଏବଂ ଧର୍ମର କଥା କୁହାଯାଇଛି, ସମସ୍ତଙ୍କ ଲାଗି ହିତର ପ୍ରାର୍ଥନା କରାଯାଇଛି । ମାତ୍ର, ଅତୀତର ପ୍ରାପ୍ତ ସବୁଯାକ ଯୁଗରେ ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷଙ୍କୁ ଏହିସବୁ କାମ୍ୟଗୁଡ଼ିକରୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ରଖାଯାଇଛି ।

ଭାରତର ଆଦର୍ଶ-ଚିନ୍ତା ପ୍ରାପ୍ତ ଏକ ନିୟମର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରହିଥିବା ଭଳି ଏକ ଭାଗ୍ୟବାଦର ନିର୍ମମ ଅଦର୍ଶନ ସହିତ ସର୍ବଦା ଗୁରାଇ ତୁରାଇ ହୋଇ ରହି ଆସିଛି । ଆଦର୍ଶ ଭୂଇଁ ଛାଡ଼ିଲେ ଅର୍ଥାତ୍ ବାସ୍ତବଗୁଡ଼ାକୁ ଏଡ଼ି ରହିବାର ଫିକର କରୁଥିଲେ ସତେଅବା ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଏକ ଅବଜିଆ କର୍ମବାଦକୁ ଆପଣାର ପାର୍ଶ୍ୱସଙ୍ଗୀ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ । ଭାରତରେ ସେହି ଦୁର୍ଘଟଣାଟି ଘଟିଛି । ଅଳପ ମଣିଷଙ୍କୁ ବାସ୍ତବ ଜୀବନର ଏକ ଅତିରିକ୍ତ ବହୁଳତାର ସୁଖ ମଧ୍ୟରେ ରହିବାର ଔଚିତ୍ୟଟିକୁ ଯୋଗାଇ ଦେବାକୁ ଏହି ଭୂମିର ଜାତିବାଦୀ ସମାଜର ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ଦର୍ଶନକାରମାନେ ଆଦର୍ଶବାଦର ଗୁଣଗାନ କରିଛନ୍ତି, ସଂସାରକୁ ଅଳୀକ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି, ଏହି ଜୀବନ ପରେ ଏକ ସୁଖମୟ ସ୍ୱର୍ଗ ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଅଭାବଗ୍ରସ୍ତମାନଙ୍କୁ ଶାନ୍ତ କରି ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ସେହି ଚେଷ୍ଟା ଏବେ ମଧ୍ୟ ସମାନ ସ୍ଫୂର୍ତ୍ତିର ସହିତ ଚାଲିଛି । ଧର୍ମ, ସଂସ୍କୃତି, ଶିକ୍ଷା, ରାଜନୀତି ଓ ଏହି ଦେଶର ପ୍ରାପ୍ତ ଯାବତୀୟ ଅର୍ଥଗତ ନିର୍ମାଣ,—ସମସ୍ତେ ଯେପରି ସେହି ମୂଳ ଫିକରଟି ଭିତରେ ବାନ୍ଧିହୋଇ ରହି ଯାଇଛନ୍ତି । ଭଳିଭଳି ନୂଆ ପୌତ୍ତଳିକତାର ଭିଆଣ କରାଯାଇ ଆସ୍ପୃହାଗୁଡ଼ିକୁ ଘର ଭୂଇଁଛଡ଼ା କରି ରଖାଯାଇଛି । କେତେକ ମଣିଷ

ଉପରେ ଅଥବା ପୁରୋଭାଗରେ ଅତିରିକ୍ତ ପରିମାଣରେ ବସ୍ତୁଳିପ୍ତ ଏବଂ ପ୍ରକୋପନଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ଏବଂ ଜନଜୀବନର ଅସଲ ଉଦୟଗୁଡ଼ିକୁ ଭାଗ୍ୟବାଦର ଗାରଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ ନିତାନ୍ତ ନିର୍ମମ ଭାବରେ ନିକ୍ଷିପ୍ତ କରି ଦିଆଯାଇଛି । ଏବଂ, ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ବିଡ଼ମ୍ବନାର କଥା ହେଉଛି ଯେ, ଉଭୟ ପକ୍ଷ ଧର୍ମରେ ଅଛନ୍ତି, ଭାରତର ମାର୍ଗ ଆଦର୍ଶର ମାର୍ଗ ବୋଲି ଏଡ଼େ ପାଟିକରି ମଞ୍ଚଗୁଡ଼ାକରୁ ଉଦ୍‌ଘୋଷିତ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ବାସ୍ତବର ଭୂମିରେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଓ ତା' ମଧ୍ୟରେ ଲୁକ୍‌କାୟିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଅବମାନନା କରାଯାଉଛି ଏବଂ ତେଣେ ଉତ୍ତମର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କର ଯଜମାନ ହୋଇ ରହିଥିବା ପଣ୍ଡିତ ଓ ପ୍ରବରମାନେ ଆଦର୍ଶବାଦର କଥାସରିତ୍‌ସାଗର ଲେଖିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ଭାରତବର୍ଷରେ ଏହି ବିଡ଼ମ୍ବନାଟି ସତେଅବା ସବୁଠାରେ ରାଜତ୍ୱ କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ହୁଏତ ଅତୀତର ସବୁ ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ତାହାର ସମଗୋତ୍ରୀ ଅନ୍ୟ ବିଡ଼ମ୍ବନାମାନେ ଏଠାରେ ରାଜପଣ କରୁଥିଲେ ।

ଭାରତବର୍ଷର ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସାହିତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଆଦର୍ଶବାଦ ଓ ବାସ୍ତବବାଦ ବୋଲି ଦୁଇଟା କଥା ଭାରି ଶୁଣା ଯାଇଥାଏ । ପ୍ରାୟ ଶହେ ବା ଦେଢ଼ଶହ ବର୍ଷ ହେଲା ଭାରତୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ସେହି ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ସକଳ ଆଲୋଚନା ସାହିତ୍ୟ-ମୂଲ୍ୟାୟନର ଏକ ବିଶେଷ ବିଭାଗ ରୂପେ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ହୋଇ ଆସୁଛି । ପ୍ରଧାନତଃ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ—ବିଚାରର ସଂସ୍ପର୍ଶ-ଗୁଡ଼ାକ ଆସି ଆମ ଗାଏକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବା ପରେ ଏଠାରେ ଏହିଭଳି ଏକ ଆଲୋଚନା ଲାଗି ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଛି । ସେହି ସଂସ୍ପର୍ଶ ଆସି ଲାଗିବା ପୂର୍ବରୁ ସାହିତ୍ୟ ସହିତ ଜୀବନର ଅର୍ଥାତ୍ ବାସ୍ତବର ହୁଏତ ଆଦୌ କୌଣସି ଆଗ୍ରହଗତ ସମ୍ପର୍କ ହିଁ ନଥିଲା । ଜୀବନକୁ ଅଳଙ୍କାର ଦ୍ୱାରା ମଣ୍ଡାଇ ରଖିଲେ ଭିତରର ଯାବତୀୟ ବିରୂପତା ଏବଂ ବିଲଗତା ସତ୍ତ୍ୱେ ଉପରକୁ ଯେଉଁ ଚମତ୍କାରିତାର ପ୍ରତୀତି ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଥାଏ, ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରାୟ ସେହିଭଳି ଏକ ଚମତ୍କାରିତା—କଳ୍ପନା ଭିତରେ ବାଇ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ବିଚାର ବଦଳିଲେ ଯେ ଜୀବନ ମଧ୍ୟ ବଦଳି ଯାଇପାରେ, ସ୍ୱପ୍ନମାନେ ସାହସ କଲେ ଯେ ବାସ୍ତବର କ୍ଷେତ୍ରଟିରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ବିକ୍ଷୋଭ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିବେ ଏବଂ ଶ୍ରଦ୍ଧାଗୁଡ଼ିକ ସମଗ୍ର ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ ଯେ ନିମ୍ନସ୍ଥ ଭୂମିଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଚଷିଯାଇ ପାରିବେ ଏବଂ ଏକ ଅଭିନବ ଅଥଚ ଶିଳ୍ପମନ୍ତ୍ର ରସାୟନର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ଯେ ଏଠି ଆମକୁ ପ୍ରାୟ ବନ୍ଧ୍ୟା କରି ରଖିଥିବା ଅନେକ ଅସତ୍ୟର ଗଣ୍ଠିକୁ କାଟିଦେଇ ବାଟ ଫିଟାଇ ଦେଇ ପାରିବେ, ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ସେହି ବିଶ୍ୱାସଟି ମୋଟେ ଏବେ ପ୍ରବେଶ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ପାଇଲା, ସେଇଥିରୁ ସାହିତ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଆଦର୍ଶବାଦ ଓ ବାସ୍ତବବାଦ ବୋଲି ଦୁଇଟି କଥା ଉଠିଲା ଏବଂ ସାହିତ୍ୟକୁ ମଝିରେ ରଖି ଦୁଇଟି ଯାକର ବିଚାର କରାଗଲା । ଆଗକାଳର ସାହିତ୍ୟକୁ ଆଦର୍ଶବାଦୀ କହି ଏବର ସାହିତ୍ୟକାରମାନେ ଜାଣିଶୁଣି ଅର୍ଥାତ୍ ଯୋଜନା କରି ବାସ୍ତବବାଦୀ ସାହିତ୍ୟମାନ

ଲେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏପରିକି, ଏଣିକି ଆଦର୍ଶବାଦର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା ବୋଲି କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଭାରି ଉତ୍ସାହରେ ଘୋଷଣା ମଧ୍ୟ କରିଦେଲେ । ଜୀବନର ଭିତରକୁ ପଶି ସେହି ଭିତରୁ ହିଁ ତାହାକୁ ଦେଖିବାର ଓ ଅନୁଭବ କରିବାର ଲୋଭରେ ସେମାନେ ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ଲଗାଇ ତା' ଭିତରେ କେତେ ପ୍ରକାର କୋରଡ଼ି କରି ରହିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ବାସ୍ତବତାବାଦ ଏକ ବ୍ୟାଧିରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା ।

ସାହିତ୍ୟରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଥୋକେ ଆଦର୍ଶବାଦରେ ଅଛନ୍ତି ଓ ଆଉ ଥୋକେ ବାସ୍ତବବାଦରେ ରହିଛନ୍ତି । ଉଭୟେ ଆପଣା ଆପଣାର ଅରଣ୍ୟରେ ମୃଗୟା କରିବାକୁ ହିଁ ସାହିତ୍ୟ ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି । ଆଦର୍ଶବାଦୀ ବାସ୍ତବଠାରୁ ଏବଂ ବାସ୍ତବବାଦୀ ଆଦର୍ଶଠାରୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ଦୂରତା ରଖି ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ହିଁ ଆପଣାର ବାଦ ପ୍ରତି ଆପଣାର ନିଷ୍ଠା ବୋଲି ବୁଝୁଛନ୍ତି । ମାତ୍ର, ଯଥାର୍ଥରେ ଦେଖିଲେ ବାସ୍ତବବାଦୀ ବାସ୍ତବ ଭିତରେ ନାହାନ୍ତି ଅଥବା ଆଦର୍ଶବାଦୀ ଆଦର୍ଶ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ନାହାନ୍ତି । ଯଥାର୍ଥ ଆଦର୍ଶ ବାସ୍ତବକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ରହିଥାଏ, ଯଥାର୍ଥ ବାସ୍ତବ ଆଦର୍ଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ସୋପାନକ୍ରମରେ ପ୍ରଲମ୍ବିତ ହୋଇ ଥାଏ । ଯଥାର୍ଥ ଆଦର୍ଶ ଭିତରେ ଭୂମିଟିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାର ଏକ ବ୍ୟାକୁଳତା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାବରେ ରହିଥାଏ ଏବଂ ଯଥାର୍ଥ ବାସ୍ତବ ଭିତରେ ସୋପାନ ପରେ ସୋପାନ ଉଠିଯିବା ଲାଗି ଏକ ଈଶ୍ୱରୀୟ ଅସନ୍ତୋଷ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ଭାବରେ ରହିଥାଏ । ପଳାୟନବାଦ କେଉଁଥିରେ ହେଲେ ନଥାଏ, କର୍ମବାଦୀ ହେବାର ଅତିଗୃହିଟି ମଧ୍ୟ ନଥାଏ । ଆଦର୍ଶ ଓ ବାସ୍ତବ ମଧ୍ୟରେ ସାହିତ୍ୟକାରର ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ସେତୁ ପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥାଏ । ଏହି ସେତୁ ହୋଇ ରହିବା ହେଉଛି ସାହିତ୍ୟକାରର ଅସଲ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧତା ।

ପୃଥିବୀରେ ଅନେକ ସ୍ୱପ୍ନ ସତ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ବାକୀ ରହିଛି, ଅନେକ ବ୍ୟବଧାନ ସଖ୍ୟରେ ରୂପାନ୍ତରିତ ହୋଇ ଯିବାକୁ ବାକୀ ରହିଛି । ଜୀବନର ଅନେକ ଆଦର୍ଶ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଭୂମିକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିନାହିଁ, ଅନେକ ବାସ୍ତବ ଆପଣାର ଅସଲ ଆକାଶଗୁଡ଼ିକୁ ଠାବ କରି ପାରିନାହିଁ । ଆମ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତଥା ସାମୂହିକ ଜୀବନର ଏକାଧିକ ବିଡମ୍ବନାର ନିଦାନରୂପେ ଆମେ ଆମ ଆଗ୍ରହ ଓ ଉଦ୍ୟମ—କ୍ଷେତ୍ରରେ ରହିଥିବା ସେହି ଅସମର୍ଥତା ଆଡ଼କୁ ଅଙ୍ଗୁଳିନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଦେଇ ପାରିବା । ଅସଲ ସାହିତ୍ୟ ମଣିଷ—ସମୂହର ସେହି ଅସମର୍ଥତାକୁ ଦୂର କରିବାରେ ପ୍ରୟାସୀ ହେବ, ଆଦର୍ଶ ଓ ବାସ୍ତବ ଦୁଇଟିଯାକକୁ ଆମ ସାହିତ୍ୟ ଏକାବେଳେକେ ବାନ୍ଧିବ ।

(ଅକ୍ଟୋବର—ଡିସେମ୍ବର, ନବପତ୍ର, ୧୯୮୭)

ନେତା ଓ ଅଭିନେତା

ଆଗେ ନେତା ଥିଲେ । ଅଭିନେତା ଯେ ଆଦୌ ନଥିଲେ, ସେକଥା ମୋଟେ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ନେତାମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଅଭିନେତାମାନେ ସମ୍ଭବତଃ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅଧିକ ନଥିଲେ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କଦାପି ଦୃଢ଼ ଭାବରେ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଅଭିନେତାମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଥିଲେ, ତଥାପି ସେମାନେ ଲୁଚି କରି ଅଭିନୟ କରୁଥିଲେ । ଅଭିନୟ କରିବାର ଧୃଷ୍ଟତା ସେତେବେଳେ ସମାଜରେ ଅଥବା ସାଧାରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୋଟେ ଏତେ ଖୋଲା ଭାବରେ ଚାଲୁନଥିଲା । ତେଣୁ ଅଭିନୟକାରୀମାନେ ଲୁଚିଛପି ଅଭିନୟ କରୁଥିଲେ । ଧରା ପଡ଼ିଗଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ହୁଏତ ଲାଜ ବି ଲାଗୁଥିଲା । ସକଳ ଲଜ୍ଜାର ପରିହାର କରି ସମସ୍ତଙ୍କର ସାମନାରେ ଯେ କେବଳ ଅଭିନୟ କରାଯାଇ ପାରେ ଏବଂ ତାହାକୁ ହିଁ ଯେ ଯୁଗର ଦେଉଳନୀତି ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଯାଇପାରେ, ଅଭିନେତାମାନେ ସେତେବେଳେ ଏତେ ଦୂରଯାଏ ଭାବିବାକୁ ମୋଟେ ସାହସ କରି ନଥିଲେ । କାରଣ, ନେତାମାନେ ସତକୁ ସତ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଦେଖାଇ ଦେଇ ହେଉଥିଲା । ସେହି ନେତାମାନଙ୍କଠାରେ ନିଷ୍ଠା ଥିଲା । ସେମାନେ ସତକୁ ସତ କୌଣସି ନା କୌଣସି ଜୀବନ-ମୂଲ୍ୟରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ଜୀବନମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଜୀବନରେ ପରିଣତ କରିବା ଲାଗି ସତକୁ ସତ ଏକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ପ୍ରୟାସ ରହିଥିଲା । ଅନ୍ତତଃ କେତେଜଣଙ୍କ ଠାରେ ରହିଥିଲା ।

ନେତାର ଅବଶ୍ୟ ଏକ କ୍ଷମତା ରହିଥାଏ । ନେତୃତ୍ୱର ଶକ୍ତି ରହିଥାଏ ବୋଲି ଏକ କ୍ଷମତା ମଧ୍ୟ ରହିଥାଏ । ନେତୃତ୍ୱ କହିଲେ ମୂଳତଃ ଏକ ଆନୁଗତ୍ୟକୁ ବୁଝାଏ । ଜଣେ ନେତାଠାରେ ଅନ୍ୟ ଅନେକ ମଣିଷ ଯେଉଁ ପ୍ରତ୍ୟୟ ରଖିଥାନ୍ତି, ସେହି ପ୍ରତ୍ୟୟ ପ୍ରତି ସ୍ୱତଃପ୍ରେରିତ ଭାବରେ ଏକ ଆନୁଗତ୍ୟକୁ ବୁଝାଏ । ସେହି ଆନୁଗତ୍ୟ ହିଁ ବିନୟୀ କରେ, ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ ହେବାର ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇ ଦେଉଥାଏ । ବାଟଟିଏ ଥାଏ, ତେଣୁ ଆନୁଗତ୍ୟ ଥାଏ; ଆନୁଗତ୍ୟ ରହିଥାଏ, ତେଣୁ ବାଟଟିଏ ଥାଏ । ଭିତରେ ବିଶ୍ୱାସ ଥାଏ । ବିଶ୍ୱାସ ଅର୍ଥାତ୍ ନିଷ୍ପତ୍ତି-ଗ୍ରହଣ । ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବାଧ୍ୟ ନହୋଇ ଜଣେ ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ ଆପଣାଠାରୁ ବୃହତ୍ତର କେତୋଟି ମୂଲ୍ୟକୁ ଆପଣା ଲାଗି ସ୍ୱୀକାର କରିନିଏ ଏବଂ ତେଣୁ, ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଭାବରେ ପ୍ରକୃତରେ ନିଜ ଜୀବନଟିକୁ ବଞ୍ଚୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ସତେଅବା ଏକ ବୃହତ୍ତର ବୃତ୍ତର ପ୍ରେରଣାରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଥାଏ, ସେତେବେଳେ ସେହିଥିରୁ ହିଁ ବିଶ୍ୱାସ ଜାତ ହୁଏ । ବିଶ୍ୱାସ ବାହାରୁ ମିଳେନାହିଁ, ବିଶ୍ୱାସ ତଥାକଥିତ ଗୁରୁମାନଙ୍କ ଠାରୁ ମିଳେନାହିଁ;—କୌଣସି ବୃହତ୍ତରବୃତ୍ତକୁ ନିଜ ଜୀବନରେ ଆପଣାର

ଦୋସର ବୋଲି ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ୱୀକାର କରିନେଇ ପାରିଲେ ତାହାହିଁ ଯାବତୀୟ ବିଶ୍ୱାସର କାରଣ ହୁଏ । ନିଜ ଜୀବନରେ ଆମେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଯେତିକି ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଭାବରେ ଏହି ବିଶ୍ୱାସର ଭାଜନ ହୋଇପାରୁ, ଆମ ଜୀବନରେ ଅଭିନୟ ମାନେ ପ୍ରାୟ ସେତିକି ଅନାବଶ୍ୟକ ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହେବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ବିଶ୍ୱାସରୁ ବଳ ଆସେ, ସେହି ବଳ ଆହୁରି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ପାଖକୁ ଟାଣିଆଣେ, ସାଙ୍ଗ କରି ଟାଣିଆଣେ । ନେତା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନିଜର ରୂପେ ଅନୁଭବ କରେ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନିଜର ସଙ୍ଗଦେଇ ସିଏ ସେଥିରୁ ମଧ୍ୟ କମ୍ ଶକ୍ତି ପାଏନାହିଁ । ନେତା ଭିତରେ ହିଁ ରହିଥାଏ, ସାଙ୍ଗରେ ହିଁ ରହିଥାଏ; ବେଳେବେଳେ ବାହାରୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ ଅଥବା ଉଚ୍ଚରେ ରହିଥିବା ପରି ପ୍ରତୀତ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଯଥାର୍ଥ ଏବଂ ନିବିଡ଼ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧତାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସିଏ ସମସ୍ତଙ୍କର ସାଙ୍ଗରେ ହିଁ ରହିଥାଏ ।

ପାରମ୍ପରିକ ଭାରତବର୍ଷରେ ନେତୃତ୍ୱ ବୋଲି କୌଣସି ବିଶେଷ ଗୁଣ, ଭୂମିକା କିମ୍ବା ଚଳଣିର ବିକାଶ ହେବାଲାଗି ହୁଏତ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଅବକାଶ ନଥିଲା । ଭୂମିକାଗୁଡ଼ିକର ପରିସର ଆଗରୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ବଡ଼ର ଭୂମିକା ଥିଲା, ସାନର ବି ଭୂମିକା ରହିଥିଲା; ରାଜାର ଭୂମିକା ରହିଥିଲା,ପ୍ରଜାର ମଧ୍ୟ ଭୂମିକା ଥିଲା । ପରିବାରରେ ପିତାର, ପୁତ୍ରର ତଥା ପତ୍ନୀର ଭୂମିକାଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଭୂମିକାଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସାରେ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକର ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ଏକ କାଳାଦୃତ ଚଳଣି ଅନୁସାରେ ଧର୍ମ ବୋଲି ଆଖ୍ୟାତ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଧର୍ମରେ ଥିଲେ । ଅର୍ଥାତ୍, ଧର୍ମକୁ ମାନୁଥିଲେ । ମୁସଲମାନ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ସେହି ମାନିବା ହୁଏତ ଆହୁରି ଅଧିକ କଠୋର ହେଲା । ତରିକୁରି କଣ୍ଠା ପରି ସମସ୍ତେ ଧର୍ମର କଳ୍ପନା କରୁଥିଲେ । ଇହଜୀବନର ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ଗାରଗୁଡ଼ିକରେ ସେହି ଗାରଗୁଡ଼ିକରେ ଖିଲାପ ହେଲେ ମଣିଷକୁ ତା'ର ପରଜୀବନରେ ଯେ ତାହାର ଶାସ୍ତି ଅବଶ୍ୟ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ସମାଜରେ ସେହିପରି ଏକ ତ୍ରାସଭାବନା ବଡ଼ ଓ ସାନ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭାରି ଅନୁଗତ କରି ରଖିଥିଲା । ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜର ଭୂମିକାଗୁଡ଼ିକୁ ମାନି ବାଟ ଚାଲୁଥିଲେ । ବାଟଗୁଡ଼ିକ ଭାରି ପରିଷ୍କାର ଭାବରେ ଚିହ୍ନିତ ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଗାରଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ଅଶେଷ ବିଶ୍ୱାସର ସହିତ ବାଟ ବୋଲି କୁହା ଯାଉଥିଲା । ଯାହା ଚିହ୍ନିତ ହୋଇ ରହିଥାଏ, ତାହା ଗାର; ତେଣୁ, ନିଜେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବାଟଟିଏ ମନ କରିବାର, ସେହି ବାଟଟିକୁ ଖୋଜିବାର ଓ ବାଟଟିଏ ପାଇ ତାହାକୁ ଚାଲିବା ଲାଗି ହୁଏତ କୌଣସି ପ୍ରଶସ୍ତ ଅବକାଶ ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । ସେଭଳି ଅବକାଶକୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ମନ କରୁଥିବା ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ତତ୍କାଳୀନ ସମାଜମାନଙ୍କରେ ବିଶେଷ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦିଆଯାଉ ନଥିଲା । ମୁଣ୍ଡମାନେ ହୃଦୟମାନଙ୍କୁ ବାଟ ଖୋଳିଦେବାକୁ ନିୟମତଃ ମୋଟେ ରାଜି ହେଉନଥିଲେ । ବିବେକୀ

ଦ୍ରୋଣମାନେ ଚିତ୍ତାପି ଏକଲବ୍ୟମାନଙ୍କ ହାତରୁ ଆଙ୍ଗୁଠି କାଟି ନେଉଥିଲେ । ତେବେଯାଇ ଧର୍ମର ରକ୍ଷା ହେବ ବୋଲି ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିଷ୍ଠାପର ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ଏଭଳି ଏକ ସମାଜରେ ନେତୃତ୍ୱ ଲାଗି ସେପରି କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ନଥିଲା । ମାନବୀ ମଣିଷମାନେ ମାନବୀ ଅନ୍ୟ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ନିଷ୍ଠାର ସହିତ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ମାନବୀ ଲାଗି ପ୍ରେରଣା ଦେଉଥିଲେ । ପିତାମହମାନଙ୍କର ଆଖି ଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଲାଗି ଯଥେଷ୍ଟ ଥିଲା ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ଆମେ ଭାରତବର୍ଷରେ ସିଧା ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଯାଏ ଆସି ପାରିବା । ତା' ପୂର୍ବରୁ ସାଧୁମାନେ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖୁଥିଲେ, ତାହା ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ଥିଲା; ବିଷ୍ଣୁଶର୍ମାମାନେ ରାଜପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଶିରକୁ ମୋଟେ ନକାଟିବା ଭଳି ମୃଗମାନଙ୍କର ରାଜ୍ୟରୁ ଭଲ ଭଲ ଉପଦେଶମାନ ଆଣି ଗଦାକରି ଦେଉଥିଲେ, ତାହା ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ଥିଲା । ସମସ୍ତେ ଧର୍ମରେ ଥିଲେ, ତେଣୁ ଅସଲ ସମ୍ଭବସ୍ଥାନ ଗୁଡ଼ିକରେ ହୁଏତ ସେପରି କୌଣସି ସଂହତି ରହିନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଉପରକୁ ଆଖିଦୃଶିଆ ହେଲାଭଳି ଗୋଟାଏ ସଙ୍ଗତି ଅବଶ୍ୟ ରହିଥିଲା । ଅଧଃପତନର କ୍ରମରେ ଧର୍ମ ଅଧିକାଂଶ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଲାଗି ପ୍ରାୟ ଏକ କର୍ମବାଦରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେହି ଧାରାରେ କର୍ମବାଦକୁ ମାନି ଗୋଟିଏ ପରିଧି ଭିତରେ ଜୀବନଯାକ ଘୋଷାରି ହେବାକୁ ହିଁ ଧର୍ମ ବୋଲି କୁହାଗଲା । ଧର୍ମକୁ ଏକାବେଳେକେ କେତେ ସହଜିଆ କରି ଦିଆଗଲା । ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷଙ୍କର ଏହି ସହଜିଆ ଅଳପଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ ରହିଲେ । ଉତ୍ତମମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଉପରେ ଥିଲେ, ବାହାରେ ଥିଲେ, ସେମାନେ ଭୂମାର ଭଲ ଭଲ କାବ୍ୟିକ କଳ୍ପନା କରିବାରେ ଲାଗିଥିଲେ । ଯଥାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାରି ଦେଖିଲେ, କଳ୍ପନା ଓ କାବ୍ୟ ଭିତରେ ବିଚରଣ କରି ପାରୁଥିବା ମଣିଷମାନେ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଅଳପ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଭାରତବର୍ଷରେ ଧର୍ମକୁ ସନାତନ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ସନାତନ ସନାତନ କାଳରୁ ରହିଛି, ସନାତନ କାଳଯାଏ ତାହା ସେହିପରି ରହିବ । ଯାହାସବୁ କାଳକାଳରୁ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇ ଆସିଛି, ଧର୍ମରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ରହିଛି, ମହାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଯାହାକୁ ଅନେକ ସମୟରେ ସିଧା ଭଗବାନମାନଙ୍କର ମୁଖରୁ ଘୋଷଣା କରାଇଛନ୍ତି, ତାହାକୁ କେହି ଟାଳି ପାରିବନାହିଁ, କେହି ବଦଳାଇ ପାରିବନାହିଁ । ଏହିପରି ଏକ ଆଦିମ ବିଶ୍ୱାସ ଭାରତବର୍ଷରେ ଆମକୁ ପ୍ରକୃତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହନଶୀଳ ହୋଇ ରହିବାରେ ଭାରି ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି; ଆମକୁ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ି ରହିବା ଲାଗି କେତେ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଛି । ସେହି ପ୍ରେରଣା ଆମକୁ ନାନା ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକ ପାଖରୁ ସତେଅବା ଭାରି ସୁରକ୍ଷିତ କରି ରଖିଛି । ପରିବର୍ତ୍ତନ-ଭୀରୁ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନ-ବିମୁଖ କରି ରଖିଛି । ଏକ ମୂଳତଃ ପରିବର୍ତ୍ତନ-ଭୀରୁ ସମାଜରେ ସାମୂହିକ ଜୀବନର ଉତ୍ତରୋତ୍ତର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଲାଗି ଆବଶ୍ୟକ ହେଉଥିବା ନେତୃତ୍ୱଗୁଡ଼ିକ ଲାଗି ଯେ ବିଶେଷ କୌଣସି

ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭୂତ ମୋଟେ ହୁଏ ନାହିଁ, ସେକଥା ବୁଝିବା ହୁଏତ ଆଦୌ କଷ୍ଟକର ହେବନାହିଁ ।

ମଣିଷ ମାନବ,—ମୂଳତଃ ମାନବ,—ସମାଜର ମଣିଷମାନେ ଏହିପରି ଭାବରେ ପରମ୍ପରାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାଗୁଡ଼ିକୁ ମାନି ନେଉଥିଲେ ହିଁ କୌଣସି ସମାଜ ନ୍ୟାୟତଃ ଧର୍ମରେ ରହିଛି ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିବ,—ସମାଜରେ ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଏହି ଆଚାରଗୁଡ଼ିକୁ ହିଁ ଧର୍ମ ବୋଲି କୁହାଯିବ,—ଭାରତୀୟ ଜୀବନଚଳଣି ଏବଂ ସମ୍ବନ୍ଧ-ବ୍ୟବହାରେ ସତେଅବା ସେହି ରୀତିଟି ହିଁ କାଳ-କାଳରୁ ମୀମାଂସାକାରୀ ସ୍ଥିତ ହୋଇ ରହି ଆସିଥିଲା । ମଣିଷ ବଦଳି ପାରିବ, ସେ ତା'ର ସମାଜକୁ ବଦଳାଇ ପାରିବ,—ଏକ ଅନ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟତର ସଚେତନ କଳ୍ପନା ତଥା ଯୋଜନା ଦ୍ୱାରା ମଣିଷମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ନେତୃତ୍ୱ ବାହାରି ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିର ସ୍ୱୀକୃତ ସ୍ୱତଃସିଦ୍ଧଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ବଦଳାଇ ଦେଇ ପାରିବ,—ଏହି ଅନ୍ୟ ପବନଟି ଭାରତବର୍ଷକୁ ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମୂଳତଃ ବାହାରୁ ଆସିଥିଲା । ଏକ ଭାଗ୍ୟବାଦୀ ଓ କର୍ମବାଦୀ ଦେଶର ମାନଚିତ୍ରରେ ନାନା ଅନ୍ୟ ରଙ୍ଗ ମିଶିବା ଦ୍ୱାରା ସେକଥା ସମ୍ଭବ ହେଲା; ସେହି ଅନୁସାରେ ପ୍ରାୟ ଅଭୂତପୂର୍ବ ଭାବରେ ଏକ ନୂତନ ନେତୃତ୍ୱର ଆହ୍ୱାନ ବହୁ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ସହିତ ଆମ ଆକାଙ୍‌କ୍ଷାର ଦିଗ୍‌ବଳୟଗୁଡ଼ିକୁ ଏକାବେଳେକେ ଉଦ୍‌ବେଳିତ କରି ଦେଇଥିଲା । ସେହି ଉଦ୍‌ବେଳନ ପରିପକ୍ୱତା ଲାଭ କରି ଭାରତବର୍ଷକୁ ରାଜନୈତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆଣିଦେଲା । ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କରିବାର ପ୍ରାକ୍‌କାଳରେ ସେହି ଉଦ୍‌ଯୋଗ-ପର୍ବରେ ମଧ୍ୟ ଆମର ଦ୍ରଷ୍ଟା ଓ ଆମର ବୀରମାନେ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଭିତ୍ତି କରି କେତେକେତେ ଭବିଷ୍ୟଚିତ୍ରର ଅବଧାରଣା କରିଥିଲେ । ଭାରତ ଏକ ସ୍ୱକୀୟ ଏବଂ ନିଜସ୍ୱ ଭୂମି ଉପରେ ଆପଣାର ନିର୍ମାଣ କରିବ, ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ଆଡ଼କୁ ଆପଣାର ବାତାୟନଗୁଡ଼ିକୁ ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରି ରଖିବ,— ଏଠି ମଣିଷକୁ ମୂଳ କରି ଏକ ନୂତନ ସାମ୍ୟ, ନୂତନ ପାରସ୍ପରିକତା ଏବଂ ନୂତନ ବିବେକର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେବ । ଭାରତବର୍ଷ ସମଗ୍ର ଏସିଆକୁ ଓ ଆଫ୍ରିକାକୁ ବାଟ ଦେଖାଇବ,—ଭାରତବର୍ଷ ସକଳ ବିଶ୍ୱଲାଗି ଗୁରୁର ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିବ,—ସେତେବେଳେ ଏହି ସ୍ୱପ୍ନଗୁଡ଼ିକ ଆମ ନେତାମାନଙ୍କର ସମ୍ମୁଖରେ ବାସ୍ତବ ହୋଇ ଭାସିବାରେ ଲାଗିଥିଲା । ଏବଂ, ସବୁଠାରୁ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ କଥା ହେଉଛି, ସେତେବେଳେ ସେହି ନେତାମାନେ ଯାହା କହୁଥିଲେ, ସେଗୁଡ଼ିକରେ ସେମାନେ ଯଥାର୍ଥରେ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ,—ସ୍ୱପ୍ନ ଗୁଡ଼ିକୁ ବାସ୍ତବ ରୂପେ ଉତ୍କୁଟାଇ ଆଣିବାରେ ସେମାନେ ସ୍ୱୟଂ ସେନାନୀର ସବାଆଗରେ ରହିଥିଲେ । ସେମାନେ ଅଭିନୟ କରି ଜାଣିନଥିଲେ ।

ଭାରତବର୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନ ହେଲା । ଦେଶ କହିଲେ ଯେ ଦେଶରେ ବାସ କରୁଥିବା ସବୁ ମଣିଷଙ୍କୁ ବୁଝାଏ, ସ୍ୱାଧୀନତା-ସଂଗ୍ରାମର ନେତୃତ୍ୱ ତାହାକୁ ଯାବତୀୟ ଭବିଷ୍ୟନିର୍ମାଣର

ସର୍ବମୂଳ ମାର୍ଗଦର୍ଶନକାରୀ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ଆଗରୁ ଘୋଷଣା କରି ସାରିଥିଲି । ଭାରତବର୍ଷରେ ଏହି 'ସବୁମଣିଷ' କଥାଟି ମଧ୍ୟ ଏକାବେଳେକେ ନୂଆ । ଜାତି-ଭେଦ ଓ କର୍ମବାଦକୁ ସମାଜଧର୍ମର ସର୍ବମୂଳ କେତେଟା ଖୁଣ୍ଟି ଭଳି ଯାବୁଡ଼ି ଧରିଥିବା ଭାରତୀୟ ଯ ବତୀୟ ହିସାବରେ ସବୁ ମଣିଷ କେବେହେଲେ ସ୍ଥାନ ପାଇନଥିଲେ । ଏଠାରେ ସାମନ୍ତମାନେ ହିଁ ଭଗ୍ୟବାନ୍ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । କର୍ମ ସେମାନଙ୍କୁ ମଥାନ ଉପରେ ନେଇ ରଖିଥିଲି, ଲୋକଭାଗ୍ୟ ରୂପକ ହାତୀଉପରେ ମାହୁନ୍ତ କରି ବସାଇଥିଲି । ମହାନ୍‌ମାନଙ୍କର ବରାଦ ମୁତାବକ ସଂସ୍କୃତି, ସାହିତ୍ୟ, ସଂଗୀତ ଓ ସ୍ଥପତି ସବୁକିଛିର ନିର୍ଣ୍ଣୟ ହେଉଥିଲି । ଜୀବନର ତଥା ସମ୍ବନ୍ଧର ଅସଲ ସ୍ଥପତିଗୁଡ଼ାକୁ ବଡ଼ ବିକୃତ ଏବଂ ହୃଦୟହୀନ କରି ରଖି ଉପରେ ଥାଇ ତଳକୁ ଦୟା, ବତ୍ସଳତା ଏବଂ ଉଦାରତା ଦେଖାଇବାକୁ ହିଁ ମହାନ୍‌ମାନଙ୍କର ଧର୍ମ ବୋଲି କହି କେତେ ପ୍ରଶଂସା କରାଯାଉଥିଲି । ଉଦାସୀନତା ହିଁ ପ୍ରଚଣ୍ଡରୁ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହୋଇ ରହିଥିଲି । ତଥାପି, ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥାନ କରାଯିବ ବୋଲି ବିଗ୍ରହ ହେଲି । ଅନ୍ତତଃ, ଆମେ ରାଜନୀତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିବା ସମୟରେ ସେହିପରି ଏକ ସ୍ୱପ୍ନ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସତକୁସତ ଭାରି ଅଭିନିବେଶିତ କରି ରଖିଥିଲି । କୋଉଠି କେହି କପଟୀ ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି ସଂଶୟ କରିବା ଲାଗି ମଧ୍ୟ ବେଳ ନଥିଲି । ସେପାଖରୁ ମାର୍କ୍‌ସ୍ ଓ ଏପାଖରେ ଗାନ୍ଧୀ,– ଉଭୟେ ଆମକୁ ଆମ ଦେଶରେ ବାସ କରୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟର ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ସମ୍ମାନକୁ ହିଁ ଆମ ଯାବତୀୟ ନିର୍ମାଣର ମୂଳନାଭି କରି ରଖିବା ପାଇଁ ସତର୍କ କରି ଦେଉଥିଲେ ।

ନୂତନ ଆହ୍ୱାନଟି ଅନୁସାରେ ଆମ ଦେଶର ନେତୃତ୍ୱଟି ମଧ୍ୟ ନିଜକୁ ଅନୁରୂପ ଭାବରେ ତିଆରି କରିଥାନ୍ତା । ରାଜନୀତିକ ବିପ୍ଳବର ପୁରୁଣା ନେତୃତ୍ୱଟି ଅନେକ ସମୟରେ ସେହି ବିପ୍ଳବଟି ସଫଳ ହେବାପରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବର ଦ୍ୱିତୀୟ ସୋପାନର ନେତୃତ୍ୱ ଲାଗି ଠିକଣା ଭାବରେ ଅଣ୍ଟା ସିଧାକରି ଛିଡ଼ା ହେବାକୁ ସାହସ କରି ପାରେନାହିଁ ବୋଲି ସମାଜ-ପରିବର୍ତ୍ତନର ଇତିହାସରେ ଏକ ଅପବାଦ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ସମ୍ଭବତଃ, ସେହିପରି ଏକ ଅନ୍ତଃଦୃଷ୍ଟି ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ଭାରତୀୟ ରାଜନୀତିକ ସ୍ୱାଧୀନତା-ସଂଗ୍ରାମର ନେତା ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ ଭାରତୀୟ ଜାତୀୟ କଂଗ୍ରେସ ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ରୂପେ ନିଜକୁ ଆପଣା ଆଡୁ ଭାଙ୍ଗିଦେଉ ଏବଂ ନୂତନ ଆଉ ଏକ ନେତୃତ୍ୱକୁ ବାଟ ଛାଡ଼ିଦେଉ ବୋଲି ଭାରତବର୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବା ପରେ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । ଭାରତବର୍ଷରେ ପାରମ୍ପରିକ ଭାବରେ ବହୁ ଅବ୍ୟବସ୍ଥା ବ୍ୟବସ୍ଥା ନାମରେ ଚାଲି ଆସୁଥିଲି; ବର୍ତ୍ତମାନର ନୂତନ ଆଭିମୁଖ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ତାହା ଆଦୌ କୌଣସି କାମ ଦେଇପାରିବ ବୋଲି ମନେ ହେଲାନାହିଁ । ଅଥବା, ଅଧିକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ କହିଲେ, ଆଗରୁ ଜାରି ରହିଥିବା ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକ ବିବେକର ଯେଉଁ ପ୍ରଷ୍ଠଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଆଗରୁ ଭାରତୀୟ ସମାଜକୁ ହୁଏତ

ବେଶ୍ କାମଦେଇ ଆସିଥିଲି ବା ଅନ୍ତତଃ, ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତିଗୁଡ଼ିକୁ ଏକ ସ୍ଥାୟିତ୍ୱର ପ୍ରତୀତି ଯୋଗାଇ ଆସିଥିଲି, ସେହି ପ୍ରସ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ବଦଳି ଯିବାରୁ ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଆଉ ମୋଟେ ସହାୟକ ବୋଲି ମନେ ହେଲେନାହିଁ । ଭାରତବର୍ଷରେ ଆଗକୁ ଆଉଗୋଟିଏ ସୋପାନ ଉଠି ଯିବାଲାଗି ଅନ୍ୟ ବିବେକର ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ଆମର ଉପସ୍ଥିତ ନେତୃତ୍ୱଗୁଡ଼ିକ ସେଥିଲାଗି ହୁଏତ ଆଦୌ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହିଁ ନଥିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତବର୍ଷକୁ ଏକ ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବର ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବିତା ମଧ୍ୟଦେଇ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ କରାଇ ନେବାକୁ ଏଠାରେ ଏକାବେଳେକେ ଏକ ନୂତନ ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଚଳନ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାନ୍ତା, ଆମ ପୁରୁଣା ଶିକ୍ଷାଘରର ବୁଢ଼ାମାନେ ସେଥିଲାଗି ମୋଟେ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ନୂଆ ଭାରତରେ ପୁରୁଣା ଶାସନଯନ୍ତ୍ରଟା ମଧ୍ୟ ମୋଟେ ଚଳିନଥାନ୍ତା, ତଥାପି, ସେହି ଯନ୍ତ୍ରର ପୁରୁଣା ବାବୁମାନେ ନିଜର ନିଶଗୁଡ଼ାକୁ ଏଡ଼େ ଏଡ଼େ ଗୁମ୍ଫ ଶିମୁଟାପରି ଫୁଲାଇ ଆମ ଭିତରେ ଥାଇ ଓ ଆମରି ଲାଗି ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଆମ ଉପରେ ସତେଅବା ହଇଜ ହୋଇ ବସିବା ଲାଗି ମନ କରୁଥିବା ପରି ମନେହେଲେ । ଦୂରଦ୍ରଷ୍ଟାମାନେ ହୁଁ ହୁଁ ହୋଇ ବଢ଼ିଲେ,—କୁନି କଟେଗୋଟିଏ ମଧ୍ୟ ଦେଶର ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷଙ୍କ ପାଇଁ ଦିଲ୍ଲୀର ଦରବାରଟାଏ ପରି ଦେଖାଗଲା । ତୁହାକୁ ତୁହା ଦିଲ୍ଲୀ ନଦଉଡ଼ିଲେ ଭୁବନେଶ୍ୱର ମାନଙ୍କରେ ମୋଟେ ଦମ୍ହୁଡ଼ା କଥା କହିଲା ନାହିଁ । ଯାହା ନାକରେ କ୍ଷମତାର ଏତେ ଟିକିଏ ସିଂଘାଣି ଲାଗିଛି ବୋଲି କାଗଜରେ ଲେଖା ହୋଇଥିଲା, ସେମାନେ ଆମ କପାଳକୁ ସତେଅବା କୋଉ ଅପହଞ୍ଚପୁରର ଜଣେ ଜଣେ ରାଣୀପରି ପାଦକୁ ଫିଙ୍ଗି ଫିଙ୍ଗି ବାଟ ଚାଲିଲେ । ବାଟରେ ମଣିଷମାନେ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିଛନ୍ତି ବୋଲି ମୋଟେ ହେତୁରେ ରଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ପରିବର୍ତ୍ତନଗୁଡ଼ିକୁ ସମ୍ଭବ କରିବା ଲାଗି ଦେଶରେ ସବାଆଗ ଯାହାର ବୃଦ୍ଧି ଘଟି ଆଥାନ୍ତା, ତାହା ହେଉଛି ଚେତନା : ରାଜନୀତିକ ଚେତନା, ମାନବିକ ଚେତନା, ଜଣେ ଜଣେ ମଣିଷ ହିସାବରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷର ଆପଣାର ଇଜ୍ଜତ୍ ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ବିଷୟରେ ଏକ ଚେତନା । ଯେଉଁ ସମାଜରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ସଚେତନ ଭାବରେ ଇଜ୍ଜତର ସହିତ ନିଜର ସମାଜ ଲାଗି ନିଜର ସର୍ବୋତ୍ତମ ଅବଦାନଟିକୁ ଦେଇ ପାରିବା ଲାଗି ଅନୁକୂଳ ତାଲିମ, ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଏବଂ ପରିବେଶ ପାଏ, – ଲୋକଶକ୍ତିର ନୂତନ ପଥରସବୁ ଯେଉଁଠି ତଳୁ ପଡ଼ିପଡ଼ି ଆସେ,—ଉପରୁ ବଦାନ୍ୟ ବା କଲ୍ପଭୋଗୀ ବାବୁମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମୋଟେ ଲଦି ଦିଆ ଯାଏନାହିଁ, ସେହି ସମାଜ ହିଁ ଯଥାର୍ଥରେ ତିଆରି ହୁଏ । ସେହି ସମାଜରେ ହିଁ ସଂସ୍କୃତି କହିଲେ ସମସ୍ତେ ଏକ ସଚେତନ ପାରସ୍ପରିକତା ବୋଲି ବୁଝିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୁଅନ୍ତି । ସେହି ପାରସ୍ପରିକତାରୁ ହିଁ ଜୀବନର ଯଥାର୍ଥ ଆନନ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ଭବ ହୁଏ ; ସଂସ୍କୃତି-ଭୋଜମାନଙ୍କର ଦର୍ପ ଭାଙ୍ଗିଲେ ଯାଇ ଯାବତୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଏକ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ରୂପେ ଜୀବନର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରହିଥିବା ପରି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରକୃତରେ ହୁଏ । ତା' ନହେଲେ

ଉପରେ ଥିବା ଗୁଚ୍ଛା ଅମଣିଷମାନେ ଆମ ସଂସ୍କୃତି କହିଲେ ହୁଏତ କେତେଟା ଉତ୍ସବର ଆୟୋଜନକୁ ହିଁ ବୁଝନ୍ତି । ଆଗେ ରାଜାମାନେ ଯେପରି ଖେଦା କରୁଥିଲେ, ସାମନ୍ତ ଓ ଶାସକମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଅଧୁମାଶ ବୋଲକର ଓ ବେତନଭୋଗୀମାନଙ୍କୁ ଖଟାଇ ଉତ୍ସବର ଖେଦାଗୁଡ଼ାକର ମହାୟୋଜମାନ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ନଅର ପାଖରେ ହିଁ ବାଜା ବାଜି ସେହି ଖେଦାଗୁଡ଼ିକର ଅନୁଷ୍ଠାନ ହୁଏ । ସଂସ୍କୃତିକୁ ସତେ ଅବା ବାନରୀ ପରି ନଚାଯାଏ । ସମ୍ବନ୍ଧ ଗୁଡ଼ାକରେ ବର୍ବରତା ଘୋଟିକରି ରହିଥାଏ, କେତେଟା ଉଦାସୀନତା ଏବଂ ଉଦାରତାକୁ ଏକାଠି ମିଶାଇ ଏକ ବର୍ବର ବ୍ୟାକରଣର ବନ୍ଧରେ ତାହାକୁ ନେତୃତ୍ୱ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥାଏ । ଗୁଚ୍ଛା ଅଭିନେତାମାନେ ନେତା ସାଜି ବଜାରକୁ ବାହାରିଥାନ୍ତି ।

ଆମ ଦେଶକୁ ଅସଲ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଥାନ୍ତା, ଯଦି ଆମ ଦେଶର କାଳକାଳରୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଅସଲ ଅବ୍ୟବସ୍ଥା ଗୁଡ଼ାକ ବଦଳି ପାରିଥାନ୍ତା । ତାହାକୁ ହିଁ ପ୍ରକୃତ ନେତୃତ୍ୱ ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିଥାନ୍ତା । ଆମ ଦେଶରେ ଅସଲ ସଂସ୍କୃତି ଆମ ସମ୍ବନ୍ଧ ଗୁଡ଼ାକରୁ ହିଁ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଦୂରତା ଗୁଡ଼ିକ ସତକୁସତ ବିଦା ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତେ,—ଆତ୍ମୀୟତାର ଇଙ୍ଗିତ ରହିଥାନ୍ତା । ଆତ୍ମୀୟତାର ଇଙ୍ଗିତ ଗୁଡ଼ାକୁ ଯେଉଁ ଦେଶର ବରିଷ୍ଠ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥମାନେ ସତେଅବା କୌଣସି ପରମଧର୍ମର ଅନୁସରଣ କରୁଥିବା ପରି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଷ୍ଠା ଏବଂ ନିର୍ଦ୍ଦୟତା ସହିତ ଅପହରଣ କରିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି ଓ ତେଣେ ମିଉଜିଅମ ଗୁଡ଼ାକୁ ଆଠରୁ ଅଠର ମହଲା କରି ସଂସ୍କୃତିର ପୋଷଣ ତଥା ସଂରକ୍ଷଣ କରା-ଯାଉଛି ବୋଲି ଢୋଲ ବାଜିବାରେ ଲାଗିଥାଏ, ସେତେବେଳେ ସମସ୍ତ ଯେପରି ଇଙ୍ଗିତ ଗୁଡ଼ାକୁ କେବଳ ହସିଇବାର ହିଁ ବରାଦ କରୁଥାନ୍ତି । ସେହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ନେତାମାନେ କେଉଁଠି ହେଲେ ନଥାନ୍ତି, ଅଭିନେତାମାନେ ହିଁ ସଚିବାଳୟ ଏବଂ ମହାସଚିବାଳୟ-ମାନଙ୍କରେ ବସି ମୋଟା ଦରମାରେ ଗଣ୍ଠି ବାନ୍ଧି ଦେଶଟାକୁ ଚଳାଉଥାନ୍ତି । ଦେଶଟା ଗଳୁଛି ବୋଲି କେତେ ସଂସ୍କୃତି-ସଂପନ୍ନ ଠାଣିରେ କହୁଥାନ୍ତି,—ସେମାନେ ସଂସ୍କୃତିଟାକୁ ମଧ୍ୟ ସତେଅବା ଆପଣାର ନିଜ ଘରେ ଆପଣା ପତ୍ନୀର ମୁଣ୍ଡରେ ବନ୍ଧାହୋଇ ଶୋଭା ପାଉଥିବା ଗୋଟାଏ ସୁନା କେତକୀ ପରି ଭାବୁଥାନ୍ତି ।

ତଥାପି ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ବଦଳିଯିବ ବୋଲି ଭାରତବର୍ଷରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ହୋଇଥିଲା । ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବଦଳିବ, ଅର୍ଥଗତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବଦଳିବ, ଶିକ୍ଷା ବଦଳିବ, ଶାସନ ଭିତରୁ ବର୍ବରତା ଦୂର ହେବ,—ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ସ୍ୱାଧୀନତାର ପରେ ବହୁବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ଏହି ସବୁଯାକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବଦଳିବ ବୋଲି କେତେ କ'ଣ କୁହାଗଲା । କେତେ କାଗଜରେ କେତେ ସୁନ୍ଦର ପୂରାଇ କେତେ କ'ଣର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଭଲ ଭଲ ନେତା ଆସିଲେ । ସେମାନେ ବି କେତେ ନୂଆ ଦିଶିଲେ । ମାତ୍ର, ଯେଉଁମାନେ

ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗୁଡ଼ାକୁ ବଦଳାଇବାକୁ କହୁଥିଲେ, ତାହାର ଭିତରେ ହିଁ ନେ ପୁଣ୍ୟ ଲାଭ କଲେ, ସଫଳ ହେଲେ, ସ୍ଥୂଳରୁ ସ୍ଥୂଳତର ହେଲେ, ସେମାନେ ନେତା ନୁହନ୍ତି, ସେମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଅଭିନେତା । ଯଥାର୍ଥରେ ନେତା ହୋଇଥିଲେ ସେମାନେ ଯାବତୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ପୁରୋଗାମୀ ହେବାର ସକଳ ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ସହ୍ୟ କରିବା ଲାଗି ସ୍ୱୟଂ ସତକୁସତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥାନ୍ତେ । ସେମାନେ ଆମ ଭିତରେ ସବା ଆଗରେ ରହିଥାନ୍ତେ,—ସକଳ ମାଡ଼କୁ ସ୍ୱୟଂ ସହିଥାନ୍ତେ । ଅସଲ ନେତା, ସିଏ ଯାହା କହୁଥାଏ, ତାହା ସତକୁସତ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ ଓ ସେହି ଅନୁସାରେ ନିଜକୁ ମଧ୍ୟ ବଦଳାଇ ନେବା ବୋଲି ନିଜପାଖରେ ସମ୍ମତ ହୋଇଥାଏ, ସିଏ ଆଗକୁ ବାଟ ଚାଲିବା ସମୟରେ ସବାଆଗ ବାହାରି ପଡ଼େ । ତାହା ହିଁ ତା'ର ସାଧୁତାର ପ୍ରମାଣ ଆଣିଦିଏ । ଆମର ନେତାମାନେ ତାହା କଲେନାହିଁ, ସେମାନେ ଅଭିନୟ କଲେ । ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଦରମା ପାଇ ସଂସାର ଯାକର ନୂଆ କଥାକୁ କେତେ ବାଗରେ ସଜାଇ ଆମମାନଙ୍କ ଆଗରେ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର କରି କହିଲେ ସିନା, ମାତ୍ର ତୁଚ୍ଛା ଅଭିନୟ କଲେ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଅଭିନୟ କରୁଛନ୍ତି । ଆମ ଦେଶଟାଯାକ ସେହି ଅଭିନୟ ଗୁଡ଼ାକର ଏକ ପ୍ରଦର୍ଶନୀରେ ହିଁ ପରିଣତ ହୋଇ ରହିଲାଣି ।

ଗତ କେତୋଟି ଦଶକ ମଧ୍ୟରେ ଆମ ଦେଶର ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକୁ ବଦଳାଇବା ସକାଶେ ଯେଉଁମାନେ ନେତା ହୋଇ ବାହାରିଛନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ନେତୃତ୍ୱର ଆସନଗୁଡ଼ିକୁ ଅଧିକାର କରିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ନିଜେ କେତେମସ୍ତେ ସଫଳ ହୋଇଛନ୍ତି, ଗୁଣରୁ ଛଅଗୁଣ ହୋଇଛନ୍ତି । ଦଦରା ପୋଲ ଏବଂ କଣା ଘର ତିଆରି କରି ତାହାର ମାଧ୍ୟମରେ ନିଜେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବଡ଼ଲୋକ ହେଉଥିବା କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟର ଏବଂ ଇଞ୍ଜିନିଅର ପରି ଆମ ନେତାମାନେ ପୁରୁଣା ଗଡ଼ିଆଗୁଡ଼ାକୁ କାଏମ ରଖିବା ଦ୍ୱାରା ହିଁ କ୍ରମଶଃ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବଡ଼ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏଣେ, ସବୁ ବଦଳିବ ଓ ଅଲବତ୍ ବଦଳିବ ବୋଲି ହୁରି ପକାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ତୁଚ୍ଛା ଅଭିନୟ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଆମ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଦେଶ ବଦଳିବା ବିଷୟରେ ଆମକୁ ଯେଉଁସବୁ ମନ୍ତ୍ରବାଣୀ ଶୁଣାଉଛନ୍ତି, ଯଦି ସେମାନେ ସେଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରକୃତରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥାନ୍ତେ, ତେବେ ସେମାନେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରକୃତରେ ନେତା ହୋଇଥାନ୍ତେ, ଆମର ପୁରୋଗାମୀ ହୋଇ ବାଟ ଚାଲୁଥାଆନ୍ତେ, ପରିବର୍ତ୍ତନଜନିତ ଯନ୍ତ୍ରଣା-ଗୁଡ଼ିକୁ ସ୍ୱୟଂ ସହୁଥାଆନ୍ତେ । ସେପରି ହେଉଥିଲେ, ସେମାନେ ଏବେ ଆମକୁ ଦାବା କରି ଯେଉଁ ଛବିମାନ ଦେଖାଉଛନ୍ତି ଓ ବଡ଼ ହୋଇ ଦିଶିବେ ବୋଲି ଯେଉଁ ଚୂଳଲାଗୁଡ଼ିକୁ ବାନ୍ଧିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ସେପରି କଦାପି ହୋଇପାରନ୍ତା ନାହିଁ । ସେମାନେ ଅଭିନେତା ହୋଇଥିବାରୁ ହିଁ ଏକାବେଳେକେ ଦୁଇଟି ଥାନରେ ବାସ କରି ବିବେକକୁ ସମ୍ଭାଳି ପାରୁଛନ୍ତି । ମିଛଟାରେ ନୂଆଗୁଡ଼ିକର କଥା କହୁଛନ୍ତି ଓ ବଡ଼ ମଉଜରେ ପୁରୁଣା ଗଡ଼ିଆର

ଘଣ୍ଟୁମାନଙ୍କ ସହିତ ଲଟର ପଟର ହୋଇ ପାରୁଛନ୍ତି । ଆମ ଦେଶରେ ସତକୁ ସତ ଯେଉଁ ସୌଧଗୁଡ଼ିକର ନିର୍ମାଣ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା, ସେଗୁଡିକର ବାରତା ଅଭିନେତାମାନେ କେତେ କମ୍ ମନେ ରଖିଛନ୍ତି !

ଆମ ଶିକ୍ଷାହାକିମମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ପୁରୁଣା ବ୍ୟବସ୍ଥାର ହର୍ମ୍ୟଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ପରି କେଡେ ସୁନ୍ଦର ନିବାସୁଛନ୍ତି ! ଆମ ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷା ବଦଳିବାରେ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଜଣେ ଜଣେ ଦାୟିତ୍ୱସମ୍ପନ୍ନ ନିମିତ୍ତରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥାନ୍ତେ ଓ ଶିକ୍ଷାର ମାଧ୍ୟମରେ ଦେଶକୁ ଭବିଷ୍ୟ ଅଭିମୁଖରେ ହୁଏତ କେତେ ପାହାଚ ଆଗକୁ ଉଠାଇ ନେଇଥାନ୍ତେ । ପୁରୁଣା ଚଉଆ ଗୁଡ଼ିକରେ ଜଣେ ଜଣେ ପାତାଳଫୁଟା ଦଧି ହୋଇ ବସି ଖାଟିଏ ପଇଟି ଭୋଗ ଖାଇବାରେ ଲାଗିଥିବା ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଅଭିନେତା ନହୋଇ ନେତା ହେବାଲାଗି କାହିଁକି ମନ କରିଥାନ୍ତେ ? ପୁରୁଣା ନୀତିଗୁଡ଼ାକୁ ନୂଆ ବୋଲି ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରି କହିବାରେ ଏମାନେ କାଳକ୍ରମେ କେତେ ଧୁରନ୍ଧର ହୋଇ ସାରିଲେଣି ! ଅସଲ ପିଣ୍ଡିଗୁଡ଼ିକର ସ୍ତରରେ ପ୍ରାୟ କୌଣସି ଦେବତାର ଉପେକ୍ଷାଗୁଣ ସହିତ କଳଙ୍କ ଓ ଅସମ୍ମତି ହୋଇ ବସି ବହପ ଓ ବୟସ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଶର ଭାଗ୍ୟରୂପକ ଗଛଟାକୁ କୁହିଁ ନିର୍ଜର ଗାଡଗୁଡ଼ାକୁ ଭରିବାରେ ହିଁ ଲାଗିଥିବା,—ଏକଥା ନେତାମାନେ କଦାପି କରି ପାରିନଥାନ୍ତେ । ମୂଳତଃ ଅଭିନେତା ହୋଇଥିବାରୁ ହିଁ ଆମ ବାବୁ ଓ ହାକିମମାନେ ଏକଥା କରିପାରିଲେ ।

ବ୍ୟବସ୍ଥା ବଦଳିବା ବିଷୟରେ ଏମାନେ ଏତେକାଳ ଆମକୁ କେତେ ବକ୍ତୃତା ଦେଲେ । ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଦେଲେ, ହାକିମମାନେ ବି ଦେଲେ । ଆସନରୁ ଖସିଯିବା ମାତ୍ରକେ କୁଆଡ଼େ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ରହିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଯାବତୀୟ ବକ୍ତୃତାର ମଧ୍ୟଦେଇ ଆମେ ସେହିମାନଙ୍କୁ ହିଁ ବେଶୀ ଚିହ୍ନିଲୁ । ସେମାନେ ଯେଉଁସବୁ ବିଷୟରେ ବକ୍ତୃତା ଦେଉଥିଲେ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଅପେକ୍ଷା ବକ୍ତୃତାକାରୀ ସେହିମାନଙ୍କୁ ଆମେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ପ୍ରକୃତରେ ଚିହ୍ନିଲୁ । ଅଭିନେତାମାନେ ଯିବେ, ନେତାମାନେ ଆସିବେ । ଅସଲ ନେତୃତ୍ୱ ଭଳି ନୂତନ ଶକ୍ତି ନେଇ ବାହାରିବ, ଉପରେ ତୋରଣ ଗୁଡ଼ାକରେ ନାଳଠା ଭାବରେ ଲଟକି ରହିଥିବା ଅଭିନେତାମାନଙ୍କର ଅଭିନୟଗୁଡ଼ାକ ଠୁଛା ଅଭିନୟ ବୋଲି ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଦାରେ ପଡ଼ିଯିବ । ଗୋଟାଏ ଲଜ୍ଜାକର ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଅବସାନ ଘଟିବ । □

[ନବପତ୍ର, ୯।୩, ୧୯୮୭]

ଶିକ୍ଷାବ୍ରତ୍ ଓ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ

ଶିକ୍ଷା ଯନ୍ତ୍ରଦ୍ୱାରା ଚଳେନାହିଁ, ତଥାପି ଶିକ୍ଷାକୁ ଚଳାଇବା ଲାଗି ସଚରାଚର ଗୋଟାଏ ଯନ୍ତ୍ର ରହିଥାଏ । ସେହି ଯନ୍ତ୍ରଟି ସତେଅବା ଚାଲୁଥିବା ପରି ଦିଶିବ ବୋଲି ସେଥିରେ ହାତଗୋଡ଼ଠାରୁ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେତେକେତେ ମଣିଷ ଲାଗି ଥାଆନ୍ତି । ଅସଲ ଶିକ୍ଷା ହୃଦୟ ଦ୍ୱାରା ଚଳେ; ଅନୁରାଗ ଦ୍ୱାରା ଚଳେ ଓ ଅନ୍ତଃଦୃଷ୍ଟି ଦ୍ୱାରା ଚଳେ । ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ନିଜ ଭିତରେ ଏକ ବିଶ୍ୱାସ ରହିଥିଲେ ଓ ବାହାର ପରିସ୍ଥିତିମାନଙ୍କ ସହିତ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପରିଚିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭିତରର ସେହି ବିଶ୍ୱାସ ବଢ଼ିବାରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅଧିକ ଦୃଢ଼ ହେବାରେ ଲାଗିଥିଲେ ମନୁଷ୍ୟ ସତେଅବା ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ର ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ହୋଇଥାଏ । ସେହିପରି ଟାଣିହୋଇ ଯିବାକୁ ଭିତରୁ ନିଜର ସମ୍ମତି ଦେଇପାରିଲେ ମଣିଷ ଭିତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅଭିନବ ପ୍ରକାରର ଏକ ସାହସ ଆସିଥାଏ । ସେହି ସାହସ ହିଁ ସାରଥିର କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଯେଉଁମାନେ ଏହିପରି ଭାବରେ ରଥଟିଏ ସଜକରି ଆଗକୁ ଯିବେ ବୋଲି ବାହାରନ୍ତି, ସେହିମାନଙ୍କୁ ହିଁ ଶିକ୍ଷାବ୍ରତ୍ କୁହାଯାଏ । ଯନ୍ତ୍ର ଚଳାଉଥିବା ଅନ୍ୟମାନେ ଯନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ଯନ୍ତ୍ରଟାକୁ ଅସଲ ରଥ ବୋଲି ମଣନ୍ତି । ସେହି ଯନ୍ତ୍ରଟାକୁ ବେଢ଼ି ରହି ସେମାନେ ମଧୁର ଗୀତ ଗାଇବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ଗୋଲାମ ହୋଇ ଯନ୍ତ୍ରଟା ସହିତ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଯନ୍ତ୍ର ହୋଇଯିବା ପରେ ସେମାନେ ରଥଟା ଉପରେ ଆପଣାକୁ ହିଁ ଜଗନ୍ନାଥ ବୋଲି ମଣନ୍ତି ।

ଯେଉଁମାନେ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗରେ ଚାକିରି କରନ୍ତି ଅଥବା ଯେଉଁମାନେ ବିଦ୍ୟାଳୟ-ମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷାଦାନର କୌଶଳ ଗୁଡ଼ିକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିପୁଣ ଭାବରେ ପଢ଼ାଇ ପାରନ୍ତି, ସେମାନେ କଦାପି ଶିକ୍ଷାବ୍ରତ୍ ନୁହନ୍ତି । ସଭାରେ ଗାନ୍ଧୀକଥା କହୁଥିବା ନେତା କିମ୍ବା ସପ୍ତାହରେ ଥରେ ଗାନ୍ଧୀବାଣୀକୁ ରଟୁଥିବା ରେଡ଼ିଓଟାକୁ ଆମେ କେହି କଦାପି ଗାନ୍ଧୀବ୍ରତ୍ ବୋଲି କହିବାକୁ ଯିବାନାହିଁ । ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରେରଣା ଗ୍ରହଣ ନକରି ମଧ୍ୟ ଜଣେ ଚତୁର ଅଭିନୟକାରୀ କେଡ଼େ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାବରେ ଗାନ୍ଧୀ ବିଷୟରେ ଆମକୁ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର କଥା ଆସି ଅବଶ୍ୟ କହିପାରେ । ମନଲୋଭା ଛପାଦେଇ ମନଲୋଭା ଭଜନମାନ ଲେଖୁଥିବା ଅଥବା ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଆହୁରି ମନଲୋଭା ଭାବରେ ଗାଉଥିବା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯେ ଭଗବାନଙ୍କର ଜନ ଅର୍ଥାତ୍ ଭକ୍ତ ବୋଲି କୁହାଯିବ, ସେଥିରେ ବା କୋଉ ସ୍ଥିରତା ରହିଛି ? ଦୈବାତ୍ ଜଙ୍ଗଲ ଅଥବା ମତ୍ସ୍ୟବିଭାଗର ଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରୁଥିବା ଜଣେ

ମନ୍ତ୍ରୀ ହୁଏତ ଯେପରି ମତ୍ସ୍ୟ ବା ଜଙ୍ଗଲ ବିଷୟରେ ଆଦୌ କିଛି ଜାଣିନଥିବେ ଅଥଚ ସେହିସବୁ ବିଭାଗର ମନ୍ତ୍ରୀ ହୋଇ ପାରିଥିବେ, ଠିକ୍ ସେହିପରି ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ମନ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ଆଦୌ କିଛିହେଲେ ଜାଣିନଥିବେ । ହୁଏତ ସିଏ ରାଜସ୍ୱ ବିଭାଗରୁ କିମ୍ବା ଅବକାରୀ ବିଭାଗରୁ ଅଚାନକ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗରେ ଆସି ପଶି ଯାଇଥିବେ । ପୁଣି ହୁଏତ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅଚାନକ ଭାବରେ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗରୁ ବିନା ଖେଦରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଭାଗକୁ ଖସି ଚାଲିଯିବେ । ସବାମୂଳରେ ଆଦୌ କୌଣସି ଅନୁରାଗ ନରହିଲେ ସିନା ସତକୁସତ କୌଣସି ଖେଦ ହୁଅନ୍ତା ? ଆବଶ୍ୟକ ପରିମାଣରେ ତୁମ ଭିତରେ ଏକ ଚତୁରପଣ ରହିଥିଲେ ଯେ ତୁମେ ଯେକୌଣସି ବେଦୀରେ ଯାଇ ବ୍ରାହ୍ମଣ ହୋଇପାରିବ ଏବଂ ତଥାପି ଯେ ତୁମକୁ ଆଦୌ କୌଣସି ଥାନାରେ ମାମ୍ଲା ଭିତରେ ଛନ୍ଦି ହୋଇଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ, ଉତ୍ତମ ମନ୍ତ୍ରୀଟିଏ ସେକଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍ତମ ଭାବରେ ଜାଣିଥାଏ । ତେଣୁ ସିଏ ଯେଉଁଠାକୁ ଯାଏ, ସେଠାରେ କେବଳ ଲାଭବାନ ହିଁ ହୁଏ । କ୍ଷତିର ସମ୍ଭାବନା ରହିଥିବା ଆଦୌ କୌଣସି ବଣିଜ ଭିତରେ ସେ କଦାପି ପଶେନାହିଁ । ମନ୍ତ୍ରୀ ସଚରାଚର ବିଜୟୀ ହୁଏ । ସିଏ ମନ୍ତ୍ରୀଟିଏ ହୋଇଥାଉ, ମାମୁଲି ଅମଲାଟିଏ ହୋଇଥାଉ କିମ୍ବା ତା'ଠାରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ମାମୁଲି କେବଳ ମାଷ୍ଟରଟିଏ ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ସିଏ ତଥାପି ବାପର ନାମ ଅବଶ୍ୟ ରଖେ, ସର୍ବଦା ସଫଳ ହୁଏ । ତା' ଘୋଡ଼ା ସର୍ବଦା କେବଳ ଯୁନା ହଟେ, ଟଙ୍କା ହଟେ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଆଣିଦିଏ ।

ଆମ କଲେଜମାନଙ୍କରେ ଯେଉଁମାନେ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ାନ୍ତି, ସେମାନେ କ'ଣ ସମସ୍ତେ ଦାର୍ଶନିକ ? ଡେନମାର୍କର କିଅର୍କେଗୋର୍ ତାଙ୍କ ଡାଏରି ବହିରେ ପ୍ଲେଟୋଙ୍କୁ ଦାର୍ଶନିକ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି, ହେଗେଲ୍‌ଙ୍କୁ ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ାଉଥିବା ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଦର୍ଶନ ଅର୍ଥାତ୍ ମଣିଷ ବିଷୟରେ, ଜଗତ ବିଷୟରେ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନୁକ୍ଷଣ ଧାବିତ ଏବଂ ଆବିଷ୍ଟ କରି ରଖିଥିବା ଶାଶ୍ୱତ ମୂଲ୍ୟ ତଥା ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଏକ ସମଗ୍ର ଦୃଷ୍ଟିଲାଭ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିଲାଭର ଉତ୍ସ ଓ ଚେରଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ମସ୍ତିଷ୍କ ବା ମେଧା ଭିତରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିନଥାଏ, ତାହା ହୃଦୟଯାଏ ମଧ୍ୟ ବିସ୍ତୃତ ହୋଇ ରହିଥାଏ,—ଜୀବନର ଯାବତୀୟ ବୋଧ ତଥା ଯାବତୀୟ କ୍ଷଣକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ଏକ ସମଗ୍ର ବୋଧ ଓ ସମଗ୍ର କ୍ଷଣରେ ପରିଣତ କରି ରହିଥାଏ । ଜଣେ ଦାର୍ଶନିକ ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକୁ ସତ୍ୟ ବା ଜୀବନବିଶ୍ୱାସ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଏ, ସେଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ସିଏ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ରହିଥାଏ । ନିଜର ସଂପ୍ରତ୍ୟୟଗୁଡ଼ିକ ପାଖରେ ସିଏ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ତା'ର ବିଦ୍ୟା ଏବଂ ତା'ର ଜୀବନତପସ୍ୟା,—ଦୁଇଟିଯାକ ସତେଅବା ଗୋଟିଏ ସୂତ୍ରରେ ବାନ୍ଧହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ତେଣୁ, ତା'ର ବୁଦ୍ଧି ଓ ତା'ର ଶ୍ରଦ୍ଧା ମଧ୍ୟରେ କେଉଁଠି କୌଣସି ବିବାଦ ମଧ୍ୟ ନଥାଏ ।

ଜଣେ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଭିତରେ ଏକ ସ୍ୱପ୍ନ ରହିଥାଏ । ସେହି ସ୍ୱପ୍ନଟିକୁ ବାସ୍ତବ ବୋଲି ସିଏ ଜୀବନରେ ଏକ ପଣ ନେଇ ବାହାରିଥାଏ । ସେହି ପଣ ତାକୁ ଆବଶ୍ୟକ ବଳ ଆଣିଦିଏ । ଯେତକ ଅଛି, ଯେପରି ଭାବରେ ରହିଛି, ସିଏ ସେତକ ଅପେକ୍ଷା ଅନେକ ଅଧିକ ଲାଗି ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ରଖିଥାଏ । ସତକୁ ସତ ଭଲ ପାଉଥିବା ମଣିଷମାନେ ମଧ୍ୟ ସଂସାରରେ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପଣ ନେଇ ବାହାରି ଥାଆନ୍ତି । ସେହି ପଣ ଲାଗି ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଥାଆନ୍ତି ଓ ସେଇଥିରୁ ହିଁ ବଞ୍ଚିବା ଲାଗି ଯଥାର୍ଥ ବଳଗୁଡ଼ିକୁ ଲାଭ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଜଣେ ଭଲ ପାଇବା ମଣିଷ ସାଧାରଣଙ୍କ ଆଖିରେ ଯେତକ ଦିଶେ, ସେତେଅବା ତା'ଠାରୁ ଅନେକ ଅଧିକ ଦେଖି ପାରୁଥାଏ । ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ସେହିପରି ଅଧିକ ଆଗକୁ ଦେଖିପାରେ, ଅଧିକ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଏବଂ ସମର୍ପଣବୃଦ୍ଧି ସହିତ ସିଏ ଅନେକ ଅଧିକ ଦୂରକୁ ସାହସ ମଧ୍ୟ କରି ପାରୁଥାଏ । ସିଏ ଯନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ସହିତ କେତେବେଳେ ହେଲେ ନଥାଏ । ଯନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଲଙ୍କାଗଡଟାକୁ ପ୍ରାୟ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଗିଳିକରି ରହିଥାନ୍ତି । ଯନ୍ତ୍ରୀମାନେ ହିଁ ସବୁଯାକ ବୃକ୍ଷକୁ ନିଜର ପଟେ କାନରେ ବାନ୍ଧି ଚମ୍ପା ସାଆନ୍ତାଣୀ ହୋଇ କେଉଁ ପରାକ୍ରମରେ ଯା'ଆସ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାବିତ୍ କୌଣସି କୋଳାହଳ କରେନାହିଁ । ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଯନ୍ତ୍ରକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରେନାହିଁ; ମାତ୍ର ଯନ୍ତ୍ରଟାକୁ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟ ବୋଲି ମାନି ଯେଉଁମାନେ ତାହାରି ପାଖରେ ନିଜକୁ ବିକିନେଇ ଥାଆନ୍ତି, ସିଏ ସେମାନଙ୍କୁ ଆଦୌ ଆପଣାର ଗୁରୁ ବୋଲି ମାନେନାହିଁ । ଯୋଉ ଦେଶରେ କମ୍ପା ଯୋଡ଼ ରାଜ୍ୟଶାସନରେ ଯନ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ସବାବଡ଼ ହୋଇ ଦିଶୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ତେଣୁ ଯନ୍ତ୍ରୀମାନେ ହିଁ ଅରଣ୍ୟ ଭିତରେ ବୁଲୁଥିବା ହବପରାକ୍ରମୀ ମହାବଳ ବାଘ ପରି କ୍ରୋଧ ଓ ପ୍ରତାପ ଦେଖାଇ ବୁଲୁଥାଆନ୍ତି, ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବରେ ସତ ଆନ୍ତ ଶିକ୍ଷାକୁ ଆଦର କରି ହିଁ ଶିକ୍ଷାଭିତରକୁ ଆସିଥିବା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ସେଠି ସତକୁ ସତ ଅନେକ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ଯନ୍ତ୍ରୀମାନେ ସେତେଅବା ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ରଜାପରି ଦିଶୁଥାଆନ୍ତି;—ଜାତୀୟ ଜୀବନର ସକଳ ଭିତରେ ଆପଣା ଦେହରେ ହୁଏତ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ରଙ୍ଗ ବୋଳି ହୋଇଥିବା ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ କୋକ୍‌ର ପରି ଦିଶୁଥାଆନ୍ତି । ମୋଟା ଦରମା ପାଆନ୍ତି, ମୋଟା ସ୍ୱୀକୃତି ପାଆନ୍ତି ଓ ସମ୍ଭବ ମନ୍ତ୍ରିଏ ଶିକ୍ଷାନୀତିର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ନିଜେ କେବେହେଲେ କ୍ଲାସ୍‌କୁ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ମେହେନ୍ତରମାନଙ୍କୁ ଦରମା ଦେଉଥିବା ମିଉନିସିପାଲିଟି ଅଫିସର ନିଜେ କାହିଁକି ମେହେନ୍ତର ହେବାକୁ ଯିବ ? ଏହିପରି ଏକ ଅଜବ ଦରବାର—ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷାବିତ୍‌କୁ ପ୍ରକୃତରେ ବହୁତ କିଛି ସହିବାକୁ ପଡ଼େ, ବହୁ ବିଡ଼ମ୍ବନା ଏବଂ ଆତ୍ମପରୀକ୍ଷାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଅସଲ ମାଳିର ପ୍ରାଣ ଫୁଲବଗିଚା ଭିତରେ ରହିବା କଥା,—ମାତ୍ର ଯଦି ଫୁଲଗଛମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଆଦୌ କିଛି ଜାଣି ନଥିବା ଓ ବଙ୍ଗଳାରେ ବାସ କରୁଥିବା ବାବୁମାନଙ୍କର ହୁକୁମଗୁଡାକୁ ମାନିବା ଲାଗି ତାକୁ ବାଧ୍ୟ କରାଯାଏ, ତେବେ

ମାଲି ସତେଅବା ନିଜର ଅସଲ ନାଭିଟିକୁ ହରାଇ ବସିବା ପରି ଅନୁଭବ କରିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ।

ଏବଂ, ଯୋଉ ମାଳି ବଗିଚାରେ ରହିଥିବା ଫୁଲଗଛମାନଙ୍କର ତଥା ନିଶୁଣି ବଙ୍ଗଳାରେ ବସି ବଗିଚାର ମାଲିକ ବୋଲାଉଥିବା ବାବୁମାନଙ୍କର ହୁକୁମଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ମାନିବାକୁ ଆପଣା ଲାଗି ଏକ ନିରାପଦ ପଥ ବୋଲି ମାନିନିଏ, ସିଏ ସ୍ୱୟଂ ଆତ୍ମଘାତୀ ହୁଏ; କେବଳ ଜଣେ ଗୁନ୍ଥିଆରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ । ଏବଂ, ଗୁଙ୍କରିଆ ହେଉ ହେଉ ସ୍ୱୟଂ ଏକ ଯନ୍ତ୍ରରେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଫୁଲମାନଙ୍କ ଠଳେ, ବାବୁମାନଙ୍କର ଅନୁକରଣ କରେ । ଉପରୁ ମହାପଣ୍ଡିମାନଙ୍କର ତାଡ଼ନା ଏବଂ ଦୁର୍ବେଚନା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ଯେଉଁ ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷକମାନେ ମଧ୍ୟ କ୍ରମେ ଆପଣାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାନ ସାନ ଯନ୍ତ୍ରୀ ହେବାକୁ ହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ମଣନ୍ତି; ସେହି ଦେଶର ଶିକ୍ଷା-ଆକାଶକୁ ନାନା ବିପଦ ଘୋଟିଆସେ, ସେହି ଦେଶର ଭାଗ୍ୟରେ ପ୍ରମାଦ ଆସି ପହଞ୍ଚେ । ଉପରକୁ ହୁଏତ ସବୁ ଠିକ୍ ଥାଏ । କୋଠାବାଡ଼ି କୋଡ଼ିଏ ଗୁଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଏ, ଗୁହଁଲ ମାତ୍ରକେ ଦରମା ବଢ଼େ, ଗେହ୍ଲାପୁଅ ପରି ରୁଷି ବସିବା ମାତ୍ରକେ ଦାବୀ ଗୁଡ଼ାକର ବି ପୂରଣ ହୋଇ ଯାଉଥାଏ; ତଥିରେ ଅତଥିରେ ସମ୍ମିଳନମାନ ବସୁଥାଏ ଓ ସେଗୁଡ଼ିକରେ ସିଆଣିଆ ବଇଦମାନେ କେତେ ବକ୍ତୃତା ଦିଅନ୍ତି ଓ ସିଆଣିଆ ମଲ୍ଲମାନେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ କେତେ ସନ୍ତର୍ପଣ ସହିତ ଶୁଣନ୍ତି । ହାକିମମାନେ କେତେ କୋଧା ହୋଇ ବସୁଥାନ୍ତି,—ଶିକ୍ଷାର ଭଣ୍ଡାରଗୁଡ଼ାକୁ ଜଗିବା ନିମନ୍ତେ ଆଠଟା ଥାନରେ ହୁଏତ ଅଠରଟା ଡାହାଳ କୁକୁର ଖଞ୍ଜାହୋଇ ରହନ୍ତି । ତଥାପି ଶିକ୍ଷାକୁ ଭୂତ ଖାଇଯାଏ । ସତେଅବା ସମସ୍ତଙ୍କର ଜାଣତରେ ଘରେ ଭୂତ ପଶିଥାଏ, ସବୁକିଛୁ ବଗିଡ଼ି ଯାଉଥାଏ; ସମସ୍ତେ ସଜ୍ଜନ ପରି ଅନାଇ ରହିଥାନ୍ତି,—ତଥାପି ଭୂତ ହୁରାଡ଼ିବାକୁ ମନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମାନେ ସତେ ଅବା ଭୂତ ସାଙ୍ଗରେ ମିତ ବସିଥାନ୍ତି, ହୁଏତ ଭୂତକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାନ୍ତି । ଭୂତ ସେମାନଙ୍କର ମୋଟେ କୌଣସି କ୍ଷତି କରେନାହିଁ,—ତେଣେ ଶିକ୍ଷାର ଘରଟି ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ଯିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଭୂତର ପ୍ରସାଦରୁ ଶିକ୍ଷା ହାର ହାର ଯାଉଥାଏ, ମାତ୍ର ଶିକ୍ଷକମାନେ ଜିତିବାରେ ଲାଗି ଥାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ମହାଧୁରନ୍ଧରମାନେ ବାହାରି ସଂଘ ଗଢ଼ନ୍ତି—ସଂଘରୁ ମହାସଂଘ ଭିତରକୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୁଅନ୍ତି,—ଆନ୍ଦୋଳନ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଜମିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଦରମା ବଢ଼େ, କାରବାର ବଢ଼େ, ଈଶ୍ୱରଙ୍କର ପରମକୃପା ହେତୁ ସେମାନଙ୍କ ଲାଗି ବାରଫନ୍ଦାର ବାଟ ବି ଫିଟିଯାଏ । ମାତ୍ର, ତେଣେ ଫୁଲବଗିଚାଟି ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ପାସୋରା ହୋଇ ରହିଯାଏ । ମାଳିମାନେ ଆପଣାକୁ ସତେଅବା ଭୁବନେଶ୍ୱରର ହାଟରେ ବିକିଦେଇ ଆସିଥାନ୍ତିକି କ'ଣ, ତେଣିକି ସେମାନେ ବଗିଚାଟିକୁ ହୁଏତ ଚିହ୍ନି ମଧ୍ୟ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଭାରତବର୍ଷର ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ଗତ ଗୁଡ଼ିଏ ଦଶକ ମଧ୍ୟରେ ଆଉ କିଛି ଘଟିଥାଉ ଅଥବା ନଥାଉ ପଛକେ, ପ୍ରାୟ ଏକ ସର୍ବନାଶୀ ନିୟମ ପରି ଏଠାରେ ଶିକ୍ଷାଯନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଯେ ଶିକ୍ଷକ ଓ ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଖାଇ ଯାଉଛନ୍ତି ଓ ଖାଇଯିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ସେଥିରେ ଆଦୌ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଶିକ୍ଷା ମରି ମରି ଯାଉଛି ଓ ଯନ୍ତ୍ରୀମାନେ ହିଁ ପ୍ରବଳରୁ ଆହୁରି ପ୍ରବଳ ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଉପରେ ମଥାନଗୁଡ଼ାକୁ ଆବୋରି ରହିଥିବା ଅଯୋଗ୍ୟମାନେ ଏହି ଦୁରବସ୍ଥାକୁ ଅଧିକ ଦୁଷ୍ଟ ଓ ଦୁଃସାଧ୍ୟ କରି ରଖିବାରେ ଭାରି ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ତଳୁ ଉପରକୁ ଯାଏ; ଅତଏବ ତାହାକୁ ନିଜର କ୍ଷେତ୍ର ବୋଲି ବାଛିନେଇ ସେଇଠାରୁ ହିଁ ସିଏ ନିଜର ପ୍ରୟୋଗ ଆରମ୍ଭ କରିଦିଏ । ନିଜକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଦିଏ, ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହିତ ଦିଏ ଏବଂ ଅପେକ୍ଷା କରେ । ଅର୍ଥାତ୍ ମାଟି ପାଟ କରେ, ଗଛଟିଏ ଲଗାଏ,—ଆଲୁଅ ଏବଂ ପବନକୁ ଯେପରି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଇ ପାରୁଥିବ, ସେଥିଲାଗି ସିଏ ସର୍ବଦା ସତର୍କ ରହିଥାଏ । ଆପଣାକୁ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟଟି ନିମନ୍ତେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଦେଇ ପାରିବ ବୋଲି ସିଏ ଆପଣାକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଯୋଗ୍ୟ ଓ ନମନୀୟ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ଯୋଗ୍ୟ ଓ ନମନୀୟ ହେବାକୁ ହିଁ ସିଏ ନିଜର ସର୍ବୋତ୍ତମ ତପସ୍ୟା ରୂପେ ମାନି ନେଇଥାଏ । ଏବଂ ଜଣେ ପ୍ରାର୍ଥନାରତ ବ୍ୟକ୍ତି ପରି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥାଏ । ତା' ଗଛରେ ଦିନେ ଫୁଲଟିଏ ଫୁଟିବ ବୋଲି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥାଏ । ମାତ୍ର, ଅପର ପକ୍ଷରେ, ଶିକ୍ଷାଯନ୍ତ୍ରୀ ଉପରୁ ଆସି ଆପଣାକୁ ଲଦିଦେବ ବୋଲି ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ । ସିଏ ସତେ ଅବା କୌଣସି ଶ୍ୟେନପକ୍ଷୀ ପରି ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଏ; ନିୟମ ରୂପରେ ଆସେ, ହାକିମର ବେଶ ହୋଇ ଆସେ । ବଗିଚାର ମାଲିକ ହୋଇ ବଗିଚାର ମାଳି ଉପରେ ଜୁଲୁମ କରିବାକୁ ଆସେ । ଯନ୍ତ୍ରୀମାନେ ସର୍ବଦା ଅନେକ ଅଧିକ ଜାଣିଥାନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର କେବେ ହେଲେ ଗଛଟିଏ ଲଗାଇ ନଥାନ୍ତି,—ଗଛଟିଏ ବଢ଼ିବାକୁ ହେଲେ ଗଛ ପାଖରେ ଯେତିକି ନମ୍ର ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ମତ ହେବାର କଥା, ସେମାନେ ସେହି ନମ୍ରତାକୁ ସତେଅବା ଏକ ଦୁର୍ବଳତା ବୋଲି ଭାବିବାକୁ ତାଲିମ ପାଇଥାନ୍ତି । ସେମାନେ କ୍ଷମତାକୁ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଆୟୁଧ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତି । ସଂସାରରେ ଯେତେ ଯୋଉଠି ଫୁଲ ଫୁଟେ, ସେ ହିର ବଳରେ ହିଁ ଫୁଟେ, ସଖ୍ୟବଳରେ ହିଁ ଫୁଟେ, ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣସମ୍ମତ ଆଲୋକ ଏବଂ ଆକାଶର ବୃହଦ୍‌ବୃତ୍ତ ଭିତରେ ହିଁ ସଂସାରରେ ଯାବତୀୟ ଫୁଲ ଫୁଟିବା ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଯନ୍ତ୍ରୀମାନେ ମଧ୍ୟ ହୁଏତ ଏକଥାଟିକୁ ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣି ଥାଆନ୍ତି,—ତଥାପି ପ୍ରୟୋଜନରେ ପଡ଼ି ତାହାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି । ସେକଥା ଶିକ୍ଷାର୍ଥୀ ଜାଣେ; ତେଣୁ ସିଏ କାଳେ ଯନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଯନ୍ତ୍ର-ଦମ୍ଭୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଦୂରରେ ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଏ ।

ବିବେକ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେଉଥିବା ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷାର ଦାୟିତ୍ୱ ଶିକ୍ଷକର ହାତରେ ଥାଏ । ବଗିଚାର ଦାୟିତ୍ୱ ମାଳିମାନଙ୍କ ହାତରେ ରହିଥାଏ । ଜଗତଯାକର ଆଲୁଅ ଏବଂ

ପବନ ଯେପରି ଯଥାସମ୍ଭବ ଅଧିକ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅବାଧ ଭାବରେ ବଗିଚାଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଆସି ପଡ଼ିପାରିବ, ସେଥିଲାଗି ସଂପୃକ୍ତ ସମସ୍ତେ ତତ୍ପର ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତି । ଅପର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଯେଉଁଠାରେ ଶାର୍ଦ୍ଦୁଳମାନେ ହିଁ ମଣିଷମାନଙ୍କର ଭାଗ୍ୟ ଉପରେ ରଜା ହୋଇ ବସିଥାଆନ୍ତି, ସେଠି, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯାବତୀୟ କ୍ଷେତ୍ର ସଦୃଶ ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରୀମାନେ ହିଁ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଅଧିକାର ଲାଭ କରି ରହିଥାଆନ୍ତି । ସେହି ଯନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନାନାଭାବେ ସନ୍ତାପିତ ହୋଇ ସେଥିକୁ ଶିକ୍ଷକମାନେ ମଧ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ହିଁ ଏକମେ ମଡ଼େଲ ବୋଲି ମାନି ନିଅନ୍ତି, ଯନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ପ୍ରୀତ୍ୟର୍ଥେ ହିଁ ଆପଣାକୁ ଅନୁରୂପ ଢଙ୍ଗରେ ଅନୁକୂଳିତ କରି ରଖିବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି, ବଗିଚାଗୁଡ଼ାକୁ ସେମାନେ ସବୁବେଳେ କୌଣସି ସରକାରୀ ଫାର୍ମପରି ସଜାଡ଼ି ରଖିବାର ଶ୍ରମ କରୁଥାଆନ୍ତି, ସେଥିଲାଗି ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଶକ୍ତି ଦିଅନ୍ତି । ଏବଂ, ଯନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ତୁଷ୍ଟକରି ରଖିବାର ଏହି କ୍ରମରେ ସେମାନେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ କାଳକ୍ରମେ ଯନ୍ତ୍ର ହୁଅନ୍ତି, ବିବେକ ହରାଇ ଶାର୍ଦ୍ଦୁଳ ହୁଅନ୍ତି, ଆତ୍ମଘାତୀ ହୁଅନ୍ତି । ଶିକ୍ଷା ଆତ୍ମଘାତୀ ହୁଏ । ଶିକ୍ଷାଘରେ ସବୁକିଛି ତଳକୁ ତଳକୁ ଖସି ଆସିବାରେ ଲାଗିଥାଏ, ତଥାପି ସେହି ତଳକୁ ଖସି ଆସିବାକୁ ଆଉ କଦାପି ରୋକାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ସଂପୃକ୍ତ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ କହିବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି । ଏକ ଭୟାନକ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହାନିକାରକ ପରାଜୟବୋଧ ସବୁବେଳେ ଏହି ଅବସ୍ଥାଟି ଭିତରୁ ମୁକୁଳି ପାରିବାର ଯାବତୀୟ ପଥକୁ ରୁନ୍ଧ କରି ରଖିଥାଏ । ମଣିଷମାନେ ବାହାରକୁ କେତେ ଡୋର ଦେଖା ଯାଉଥାଆନ୍ତି, ମାତ୍ର ଭିତରେ ଭୀରୁ ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତି । ଯନ୍ତ୍ରୀମାନେ ସଂସାରରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଭୀରୁ, କେତେ ଚାଲାଖ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଅଧିକ ଭୀରୁ । ସମ୍ଭବତଃ, ଆପଣା ଭିତରେ ରହିଥିବା ଅସଲ ମଣିଷଟି ସହିତ ସେମାନଙ୍କର ଖିଅ ଛିଣ୍ଡି ଯାଇଥିବାରୁ ହିଁ ସେମାନେ ଅଧିକ ଭୀରୁ । ଏବଂ, ଯେଉଁ ସମାଜରେ ଯନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ହିଁ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ମଡ଼େଲ ବୋଲି ମାନି ନିଆ ଯାଇଥାଏ, ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ ସେହି ସମାଜର ତଥାକଥିତ ଅଧିକ ଜାଣିଲା ଏବଂ ଅଧିକ ବୁଝିଲା ଲୋକମାନେ ବାହାରକୁ କେତେ କ'ଣ ଭଳି ଦେଖା ଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭିତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୟନୀୟ ଭାବରେ ଭୀରୁ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ନିଜ ଭିତରେ ନିଜର ଅସଲ ବିଶ୍ୱାସଟିକୁ ହରାଇ ସେମାନେ ଭୀରୁ ହୋଇ ବସିଥାଆନ୍ତି ଓ ଏକ କ୍ଷତିପୂରଣ ରୂପେ ବାହାରକୁ ପ୍ରତାପ ଦେଖାଇବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି ।

ଶିକ୍ଷାଯନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ସକଳ ଗରିଷ୍ଠପଣିଆ ସତ୍ତ୍ୱେ ଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଶିକ୍ଷାବୃତ୍ତିକୁ ହିଁ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦେବାକୁ ହେଲେ ଭୀରୁତାକୁ ଛାଡ଼ି, ସାହସ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ହେବ । ଅନ୍ତତଃ କାହାକୁ ନା କାହାକୁ ବିକଳ୍ପ ହୋଇ ବାହାରି ଆସିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଅସଲ ସାହସୀ ଯିଏ, ସିଏ ଅନ୍ୟମାନେ ବିକଳ୍ପ ହୋଇ ବାହାରନ୍ତୁ ବୋଲି କଦାପି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହେନାହିଁ । ଆପଣାର ପ୍ରତ୍ୟୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ସୂଚନାଟିକୁ ପାଇଗଲା ମାତ୍ରକେ ସିଏ ସ୍ୱୟଂ ବିକଳ୍ପ ହୋଇ ବାହାରି ଆସେ । ଭାରତୀୟ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଚାଲିଥିବା ସମୟରୁ ହିଁ ଆମେ

ଭାରତୀୟ ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହିପରି କେତୋଟି ବିକଳ୍ପ ବିଚାର ଓ ବିକଳ୍ପ ପ୍ରୟୋଗ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବା । ସ୍ୱାମୀ ଶ୍ରଦ୍ଧାନନ୍ଦ, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ, ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ, ବିବେକାନନ୍ଦ ଓ ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ,— ଏମାନେ କେହି ଶିକ୍ଷାଯନ୍ତ୍ରୀ ନଥିଲେ । ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏମାନଙ୍କର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବିଚାରମାନ ରହିଥିଲା ଏବଂ ସେହି ବିଚାର ସହିତ ମନୁଷ୍ୟ ବିଷୟରେ, ଜୀବନର ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଏବଂ ଭାରତବର୍ଷ ବିଷୟରେ ଏକ ଭବିଷ୍ୟଚିନ୍ତା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଗୁମ୍ଫା ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଭାରତବର୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବା ପରେ ସେହି ବିଚାରଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ସବାଆଗ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ସବାଆଗ ସେହି ବିଚାରଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ନିଷ୍ଠାପର ପ୍ରୟୋଗମାନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇପାରି ଥାଆନ୍ତା । ମାତ୍ର, ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ସିରସ୍ତା ଭିତରେ ଶିକ୍ଷାଲାଗି ଯେଉଁ ବିଧାନମାନ ହେଲା, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରଧାନତଃ ଯନ୍ତ୍ରୀମାନେ ହିଁ କଲେ । ଏହି ଯନ୍ତ୍ରୀମାନେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଅମଳରୁ ହିଁ ଆପଣାର ଯନ୍ତ୍ରବିଦ୍ୟାରେ ତାଲିମ ପାଇଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ସମ୍ଭବତଃ ଅନେକେ ଭାରତବର୍ଷ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଉ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ମୋଟେ ଇଚ୍ଛା କରୁନଥିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ଶିକ୍ଷା ଏକ ନୂତନ ନିର୍ମାଣର ଦୃଷ୍ଟି ନେଇ ଆରମ୍ଭ ହେଉ ଓ ଏଠି ମଣିଷକୁ ଏକ ନୂତନ ଅଭିକ୍ରମ ଆଣି ଯୋଗାଇଦେଉ, ଯନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସେପରି ଚିନ୍ତା କରିବା ତ ଆହୁରି ଅଧିକ ଦୁରୂହ କଥା । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତର ରାଜନୈତିକ ନେତୃତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ହାତକୁ ଆସିଲା, ଭାରତବର୍ଷର ଦ୍ୱିତୀୟ ବିପ୍ଳବଟି ଲାଗି ସେମାନେ ନିଜ ଭିତରେ ଆଦୌ ଯଥେଷ୍ଟ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ତିଆରି ହୋଇ ନଥିଲେ କି କ'ଣ କେଜାଣି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ନୂତନ ଭାରତରେ ସେହି ପୁରାତନ ଅମଲମାନଙ୍କୁ ଯଥାର୍ଥ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଦେଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବରଂ ଉଭୟଙ୍କର ଏକତ୍ର ସହଯୋଗରେ ଭାରତବର୍ଷରେ କ୍ରମେ ଏକ ନବ୍ୟ-ସାମନ୍ତବାଦ ହିଁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଥାନ ମାଡ଼ି ବସିଲା—ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରୀମାନେ ହିଁ ଆମର ଏଠାରେ ସବୁଯାକ ଆୟୋଜନକୁ ମାଡ଼ିବସିଲେ, ଏକ ନିର୍ମୀୟମାଣ ଦେଶ ହିସାବରେ ଆମର ଯାବତୀୟ ସ୍ୱପ୍ନକୁ ସତ୍ୟାନାଶ କରି ପକାଇଲେ ।

ସେହି ସର୍ବନାଶର ପ୍ରକ୍ରିୟା ଏବେ ମଧ୍ୟ ଚାଲିଛି । ଦେଶର ଶିକ୍ଷାକ୍ଷେତ୍ରରେ ହୁଏତ ଅଧିକ ଅନମନୀୟତା ସହିତ ଚାଲିଛି । ସାନଠାରୁ ବଡ଼ ଯାଏ ସାମନ୍ତ ଓ ଯନ୍ତ୍ରୀମାନେ ହିଁ ଶିକ୍ଷାନାମକ ଅସହାୟ ଗୋରୁଟିକୁ ଚରାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । କାଗଜପତ୍ରରେ କେତେ କ'ଣ ହେଉଛି, ମାତ୍ର ଭିତରେ ଶାର୍ଦ୍ଦୁଳମାନେ ଯାବତୀୟ ସମ୍ଭାବନାକୁ କେତେ ଆଣ୍ଠିର ସହିତ କାମୁଡ଼ି କରି ଧରିଛନ୍ତି । ଶିକ୍ଷାର ଅଡ଼ାଗୁଡ଼ାକ ଏପରି ଅସମ୍ମତ ଓ ଅଲଜୁକ-ମାନଙ୍କ ହାତରେ ଯାଇ ରହିଛି, ଯେଉଁମାନେ କି ଉପରକୁ କେତେ କେତେ ବାବୁମାନଙ୍କ ପରି ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଅବିବେକ ପାଖରେ ବିକିଦେଇ ସିଅଣିଆ ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି । ଏହି ବାବୁମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତରେ କୋଉସି ଦୋଷ

ନାହିଁ; ଏମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ କୌଣସି ଭବିଷ୍ୟତର ନାହିଁ, କୌଣସି ସୂକ୍ଷ୍ମ ସଂବେଦନା ମଧ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରେ ନାହିଁ । ଏତେ ବଡ଼ ଦେଶଟା ଭିତରେ ସେମାନେ କେବଳ ଆପଣାକୁ ହିଁ ଦେଖୁଛନ୍ତି ଏବଂ କେବଳ ଆପେ ସଫଳ ହେବେ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ହାତରେ ଥିବା ଯାବତୀୟ ଯନ୍ତ୍ରକୁ କାମରେ ଲଗାଉଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଗୋଟାଏ ଦେଶର ଭାଗ୍ୟକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିର୍ମମ ଭାବରେ ଅଟକାଇ ରଖିଛନ୍ତି ! ଶିକ୍ଷା ବିଷୟରେ ଭାବିବା ନିମନ୍ତେ ଏମାନଙ୍କର ଆଉ କୌଣସି ବେଳ ନାହିଁ ! ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦରେ ଯିଏ ଜଣେ ଜଣେ ସାମନ୍ତ ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି, ଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଗ୍ରାସଶାଳ କରିଦେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । କ୍ଷୁଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସଫଳତାମାନ ହାସଲ କରିବାର ମତଲବରେ ଏମାନେ ନିଶ୍ଚିତ ବିବେକହୀନତାର ଯେ କୌଣସି ନିମ୍ନସ୍ତରକୁ ଖସିଆସି ପାରୁଛନ୍ତି । କେତେ ପ୍ରକାର ଚୌର୍ଯ୍ୟବୃତ୍ତିକୁ କେତେ ସନ୍ତର୍ପଣ ସହିତ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦିଆଯାଉଛି । ଏମାନେ ପରସ୍ପରକୁ କ୍ରମେ ଭାରି ଭଲଭାବରେ ଚିହ୍ନିନେଇ ଥିବାରୁ ବନାନ୍ଦିକରେ ଚୌର୍ଯ୍ୟବୃତ୍ତି ଚାଲିଛି । ଉପରୁ ତଳଯାଏ ଚାଲିଛି । ଶିକ୍ଷା କୋଉ କାଳରୁ ଲଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଆଉ କୁଆଡ଼େ ପଳାଇ ଯାଇଥିବା ପରି ମନେହେଉଛି । ଏଗୁଡ଼ାକ ଆଉ କେବେହେଲେ ନିଶ୍ଚିତ ବଦଳିଯାଇ ପାରିବ ଓ ଏହି ଦୈତ୍ୟମାନେ ଯେ କେବେ ସତକୁସତ ବିଦାୟ ହୋଇଯିବେ, ସେହି ପ୍ରତ୍ୟୟଟି ମଧ୍ୟ ସଂପୃକ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଚାଲିଗଲାଣି । ତେଣୁ ବିକଳ୍ପ କଥା ଭାବିବାଲାଗି ଆଉ ବଳ ଧାଉନାହିଁ । ଉତ୍ପାଦକ ପଙ୍କ ବୋଲିହୋଇ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ଚକଚକ ଦିଶୁଛନ୍ତି ! ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଭିକୁଆ କରି ରଖିଛନ୍ତି, ଗୋଟାଏ ଦେଶର ଭାଗ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ଭିକୁଆ କରି ରଖିଛନ୍ତି ।

ଏହି ଦୁଷ୍ଟ ଅବସ୍ଥାଟିକୁ ବଦଳାଇ ଦେଶରେ ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷାଲାଗି ଏକ ଅନୁକୂଳ ଉତ୍ସାହ ଏବଂ ଉଦ୍ୟମ ସମ୍ଭବ କରିବାକୁ ହେଲେ ବର୍ତ୍ତମାନର ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହାର ମାନବିକ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଏବଂ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଫେରାଇ ଆଣିବାକୁ ହେଲେ ତୁଚ୍ଛା ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ । ସ୍ୱାଧୀନ ଭାରତରେ ଶିକ୍ଷାର ଉଦ୍ୟମଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଏହି ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ କେତେ ଅନୁଗ୍ରହ ଦେଖାଇବାର ଅଭିନୟ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଯୋଉ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଶିକ୍ଷାବିତ୍‌ମାନେ ନାନା ଅନ୍ୟ ପ୍ରଲୋଭନ ଏବଂ ସହଜ ସିଦ୍ଧିଲାଭର ମାୟାରେ ପଡ଼ି ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଦ୍ୱାରସ୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି, ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତଠାରୁ ହିଁ ସେମାନେ ଅବକ୍ଷୟର ନାନାବିଧ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଓ ଫିସାଦକୁ ଶିକ୍ଷା ଭିତରକୁ ଡ଼ାକି ଆଣିବାର ପ୍ରମାଦରେ ପଡ଼ି ଯାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ଏହିପରି ଭାବରେ ହିଁ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କର ଶାନ୍ତିନିକେତନର ଅସଲ ପ୍ରାଣଟିକୁ ସଂହାର କରିଛନ୍ତି । ମହାତ୍ମା-ଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ନୂତନ ଶିକ୍ଷା ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର କବଳରେ ପଡ଼ି ତୁଚ୍ଛା ଏକ ବିକୃତିରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି । ତେଣୁ ମୁକାବିଲା ବ୍ୟତୀତ ନିଶ୍ଚିତ ଆଉ ଦ୍ୱିତୀୟ ବାଟ ନାହିଁ । ସେହି ମୁକାବିଲାକୁ

ଆମେ କଦାପି ଏକ ଗ୍ରନ୍ଥାଗତ ମୁକାବିଲା ବୋଲି କହିବା ନାହିଁ । ନୂତନ ବିକଳ୍ପଟିଏ ସମ୍ଭବ କରି ପୁରାତନ ସହିତ, ଶଠତା ସହିତ ଏବଂ ଦାମ୍ଭିକତା ସହିତ ଯେଉଁ ମୁକାବିଲା କରାଯାଏ, ଇଏ ହେଉଛି ସେହିପରି ଏକ ମୁକାବିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ମଂତ୍ରୀମହୋଦୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସବାତଳର କରାଣୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶଠମାନେ ରହିଛନ୍ତି, ସାମନ୍ତମାନେ ରହିଛନ୍ତି, ଦୈତ୍ୟ-ମାନେ ରହିଛନ୍ତି । ତଥାକଥିତ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବି ଆଦୌ କମ୍ ଶଠ ନାହାନ୍ତି ଓ କମ୍ ଦୈତ୍ୟ ନାହାନ୍ତି । ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ନାନା ଅଶିକ୍ଷିତ ମତଲବରେ ଆସି ଶିକ୍ଷାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିଛନ୍ତି ଓ ଶିକ୍ଷାର ଘରଗୁଡ଼ାକୁ ଜୁର କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ମୁକାବିଲା କରିବାକୁ ହେବ । ନିଜ ଭିତରୁ ଅସଲ ଶିକ୍ଷାର ସପକ୍ଷରେ ଏକ ବିକଳ୍ପ ଉଦ୍‌ବୋଧନ ପାଉଥିବା ମଣିଷମାନେ ହିଁ ସେହି ମୁକାବିଲାଟିକୁ କରିପାରିବେ । ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ ହେବେ; ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଅଧ୍ୟାପକ ହେବେ, ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ପ୍ରଶାସକ ବି ହେବେ । ସେମାନେ କଦାପି ଯଂତ୍ର ଗୁଡ଼ାକୁ ନେଇ ମଣିଷ ଉପରେ ମାଡ଼ିଦେବାକୁ ମନ କରିବେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଚୋରି କରିବେ ନାହିଁ, ଠକିବେ ନାହିଁ, ଅନ୍ତତଃ ଆପଣା ପାଖରେ କଦାପି ଅସାଧୁ ହେବେନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଠକମାନେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିଥିବେ, ସେମାନେ ତଥାପି ସ୍ୱୟଂ ଠକ ହେବେ ନାହିଁ । ବଡ଼ଠାରୁ ସାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ଭବତଃ ସମସ୍ତେ ମହତ୍ତ୍ୱ ହରାଇ ଚୌର୍ଯ୍ୟବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ କରୁଥିବେ, ଉପରକୁ କେଡ଼େ ସାଧୁ ଦେଖା ଯାଉଥିବେ ଓ ତେଣେ ଅନ୍ଧାର ସହିତ ମିତ ବସିଥିବେ । ବିକଳ୍ପ ହେବାକୁ ସଂକଳ୍ପ କରି ବାହାରିଥିବା ମଣିଷ ତଥାପି ମହତ୍ତ୍ୱ ହରାଇବ ନାହିଁ । ତେବେ ଯାଇ ହେବ । ତେବେ ଆମର ଶିକ୍ଷାସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ କ୍ରମେ ଏକ ନୂତନ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଅବଶ୍ୟ ଜନ୍ମଲାଭ କରିପାରିବ । ସେହି ପ୍ରତ୍ୟୟ କ୍ରମେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ମଣିଷଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିଆଣିବ । ଅସଲ ପରିବର୍ତ୍ତନଗୁଡ଼ିକ ଲାଗି ସେହିମାନେ ହିଁ ପୁରୋଗାମୀ ହୋଇ ବାହାରିବେ । ସିଆଣିଆମାନଙ୍କର ଦିନ ସେତିକି ବେଳେ ଯାଇ ସରିବ । □

[ନବପତ୍ର, ୧୫/୪, ୧୯୮୭]

ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଓ ବନ୍ୟପ୍ରସ୍ଥ

ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଶବ୍ଦଟିକୁ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରକେ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତର ଆଶ୍ରମ କଥା ମନେପଡ଼େ । ସେତେବେଳେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଆଶ୍ରମ-ବ୍ୟବସ୍ଥା ସତକୁ ସତ ସମାଜରେ ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ରୂପେ ଚାଲୁଥିଲା କି ନାହିଁ, ନିତାନ୍ତ ଭାବପ୍ରବଣ ନହେଲେ ସେକଥାଟିକୁ କେହି ଠୋ' କରି କହିଦେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଯେକୌଣସି ସମାଜରେ ବିଚାର ଗୋଟିଏ ସ୍ତର, ଆଚାର ଆଉ ଗୋଟିଏ ସ୍ତର । ସବୁ ବିଚାର ଯେ ଅଲବତ ଆଚାରର ସ୍ତର ଭିତରେ ଆସି ପ୍ରବେଶ କରିଥାଏ, ସେକଥା ଆଦୌ ନୁହେଁ । ବିଚାର ମାତ୍ରକେ ଆଚାରରେ ଅବଶ୍ୟ ପରିଣତ ହେଉ ବୋଲି ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷ ବା ଅଧିକାଂଶ ସମାଜ ଆଦୌ ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରି ନଥାନ୍ତି । ବିଚାର ଶାସ୍ତ୍ର ଭିତରେ ଲେଖାହୋଇ ରହିଥାଏ । ଶାସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ଲେଖି ବିଚାର ଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରକଟ କରୁଥିବା ଅଧିକମାନେ ବି ସେମାନଙ୍କର ନିଜ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ବିଚାର ଆଚାର ରୂପେ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରୁ ବୋଲି ହୁଏତ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ କେବେହେଲେ ମନ କରିନଥାନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତରେ ବିଚାର ଗୁଡ଼ିକ,—ଆତ୍ମ ଜୀବନ ତଥା ଅଧ୍ୟାତ୍ମର ସର୍ବୋତ୍ତମ ବିଚାର ଗୁଡ଼ିକ,—ଅରଣ୍ୟରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରୁଥିଲା ଓ ଗୁରୁ-ଶିଷ୍ୟ ପରମ୍ପରା କ୍ରମେ ସେଗୁଡ଼ିକର ସ୍ମରଣ ଓ ଅଧ୍ୟୟନ କରାଯାଉଥିଲା । ଅରଣ୍ୟବାସୀ ଯତି ଓ ବୈରାଗୀମାନେ ସେହିସବୁ ଶାସ୍ତ୍ରବିଚାରର ଜନକ ଥିଲେ । ବୈରାଗୀମାନେ ସଂସାରକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ଶାସ୍ତ୍ର ଲେଖୁନଥିଲେ, ସଂସାରର ପଙ୍କ ଭିତରୁ ପରିତ୍ରାଣ ପାଇ ଆଉ କେଉଁ ସଂସାରାତୀତ ମୋକ୍ଷର ପ୍ରାପ୍ତି ଲାଗି ସେମାନେ ଅହରହ ବ୍ୟାକୁଳ ଥିଲେ । ସଂସାର କେବେ ବଦଳିବ, ଅର୍ଥାତ୍ ମଣିଷର ପ୍ରକୃତି ଓ ମଣିଷ ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ସମ୍ବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ଆଦୌ କେବେ ବଦଳିବ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ମୋକ୍ଷ-ପ୍ରକରଣର ବିଶ୍ୱାସ ଗୁଡ଼ିକରେ ଆଦୌ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନଥିଲା ।

ସଂସାରର ପରିତ୍ୟାଗକୁ ହିଁ ସ୍ଥୂଳତଃ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ପ୍ରଥମ ଦୁଇଟି ଆଶ୍ରମରେ ହିଁ ସଂସାରର ବଞ୍ଚାଣ ଓ ବର୍ଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ତଥାପି ବାଲ୍ୟ ତଥା ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରମ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ସଂସାରର ଅଧିକାଂଶ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ଅଧିକାଂଶ ବର୍ଗ ଆପଣାର କୌଳିକ ଜୀବିକାଗୁଡ଼ିକର ମାଧ୍ୟମରେ ଜୀବିକାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ଶିକ୍ଷାଗୁଡ଼ିକୁ ଲାଭ କରୁଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ବିଦ୍ୟାଲାଭ ନିମନ୍ତେ ଗୁରୁଗୃହକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଅରଣ୍ୟକୁ ଯାଉଥିଲେ, ସେମାନେ ସେଠାରେ ପ୍ରଧାନତଃ ମୋକ୍ଷର

ପ୍ରସଙ୍ଗମାନ ଶୁଣୁଥିଲେ, ସଂସାରକୁ ତୁଚ୍ଛ ଓ ମିଛ ମଣି ସେହି ଶମ୍ବୁକଟି ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରି ନିସ୍ତରି ଯିବାର ଉପାୟ ସ୍ୱରୂପ ଅଧ୍ୟାତ୍ମବିଦ୍ୟାର ଅନୁଶୀଳନ କରୁଥିଲେ । ଅଧ୍ୟାତ୍ମ କହିଲେ ଅନ୍ନଠାରୁ ଆନନ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମଗ୍ର ପ୍ରସାରଟିକୁ ବୁଝାଉଥିଲା ସତ, ମାତ୍ର ସେହି ବିଚାରର ଆଚାର ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ନଥିଲା । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ନୈତିକତା ନିମନ୍ତେ ଏକ ସ୍ଥାନ ରହିଥିଲା ଓ ତାହାକୁ ହାସଲ କରିବାକୁ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଶୁଦ୍ଧି ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା ସତ, କିନ୍ତୁ ଜୀବନ କହିଲେ ଯେଉଁଠି ଏକ ସମୁଦାୟ ଏବଂ ସମ୍ବନ୍ଧଚୟକୁ ବୁଝାଏ, ନୈତିକତାର ବାଡ଼ଗୁଡ଼ାକ ସେଯାଏ ମୋଟେ ପହଞ୍ଚିପାରୁ ନଥିଲା । ଭାରତବର୍ଷରେ ଆମ ସମ୍ବନ୍ଧଗତ ଜୀବନରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ ବିରୋଧ ଓ ବିଡମ୍ବନାଗୁଡିକ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିଛି, ସେଗୁଡିକର ନିଦାନ ଖୋଜିବାକୁ ଯାଇ ଆମକୁ ହୁଏତ ସେହି ଗୁଡ଼ିକର ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଶାସ୍ତ୍ର ପ୍ରତି ମୋଟେ କୌଣସି ଅବିଚାର ନକରି ବା ଅସମ୍ମାନ ନଦେଖାଇ ବାନପ୍ରସ୍ଥକୁ ଏକ ବିଶେଷ ଆଶ୍ରମ ବୋଲି ନକହି ଏକ ସମଗ୍ର ମନୋଦୃଷ୍ଟି ବା ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ରୂପେ ମଧ୍ୟ ବିଚାର କରାଯାଇପାରେ । ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାରେ ତାହାକୁ ଏହି ସଂସାର ଭିତରେ ଅଜସ୍ର ନାନା ସମ୍ବନ୍ଧର ବୃତ୍ତିଟି ମଧ୍ୟରେ ବଞ୍ଚୁଥିବା ଜୀବନରେ ଏକ ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ରୂପେ ବିଚାର ମଧ୍ୟର ମଧ୍ୟ କରାଯାଇପାରେ । ଆମ ବିଚାରଗୁଡିକ ସହିତ ଯଦି ଆମ ଜୀବନର ଆଦୌ କୌଣସି ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଥାଏ, ତେବେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଆଚାରର ସ୍ତରକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିବାକୁ ହିଁ ପଡିବ । ଇତିହାସରେ ଆମ ଏଯୁଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଚାର ଆଚାରଠାରୁ ଅଲଗା ହୋଇ ରହିଥିଲା ବୋଲି ସଂସାରୀ ଓ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଦୁଇଟା ଅଲଗା ଅଲଗା ବିବେକ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲେ । ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ଉପନିଷଦ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଉଥିଲା ଓ ଆଉ ଗୋଟାଏ ପାଖରେ ମନୁସଂହିତାକୁ ହିଁ ସଂସାରକୁ ଚଳାଇବାର ବାସ୍ତବ ବେଦ ବୋଲି ବିଚାର କରାଯାଉଥିଲା । ଯାବତୀୟ ସଂକ୍ରମଣକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟ କରାଯାଉଥିଲା । ଭାରତବର୍ଷର ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ଏହି ଦୁଇ ସ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ଭବତଃ ଏକ ସେତୁରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରିଥାନ୍ତେ, ମାତ୍ର ନାନାବିଧ ତାତ୍କାଳିକତାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ସେହିମାନେ ହିଁ ବ୍ୟବଧାନଟିକୁ ପ୍ରାୟ ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ବିଧାନଭଳି କରି ରଖିବାରେ ହିଁ ନିମିତ୍ତ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସଂସାରକୁ ଭୋଗ ବୋଲି କୁହାଗଲା, ସଂସାର ଛାଡିବାକୁ ଯୋଗ ବୋଲି ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯିବାରୁ ଅନେକେ ସଂସାର ପ୍ରତି ବୈରାଗ୍ୟ ହେତୁ ସଂସାର ଛାଡ଼ି ଯୋଗୀ ହେଲେ । ବାନପ୍ରସ୍ଥୀ ହେଲେ । ବାନପ୍ରସ୍ଥରେ ମଜ୍ଜି ରହିଲେ । ସଂସାରୀମାନେ ସଂସାର ଭିତରେ ମଜ୍ଜି ରହିଲେ । ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନେ ସଂସାରକୁ ମିଥ୍ୟା ଓ ମୋହ ବୋଲି କହିଲେ; ସଂସାରୀମାନେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀମାନଙ୍କୁ ଆଦର୍ଶ ବୋଲି ମାନିଲେ, ଦୂରରୁ ଥାଇ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ସଂସାର ଭିତରେ ରହି ଏକ ବାନପ୍ରସ୍ଥ-ଦୃଷ୍ଟିରେ ଯେ ନିଜକୁ ସମ୍ପ୍ରସାରିତ କରିହୁଏ ଏବଂ ଏହିପରି ସମ୍ପ୍ରସାରିତ ହୋଇପାରିଲେ ଯେ ଅସଲ ଆସ୍ତିକ୍ୟତା ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ଏହି ଅନ୍ୟ ହିସାବଟି ସଂସାରର

ବେଶର ଭିତରେ ଏବେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ଏହି ସଂସାରକୁ ଏହିପରି ଏକ ସଂପ୍ରସାରଣ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ଯେ ବଦଳାଇ ହେବ, ଆମର ସମ୍ବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ଆତ୍ମୀୟତା ଅର୍ଥାତ୍ ସହଭାଗିତା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପାରିଲେ ଯେ ଯୁଗ ଯୁଗ ଯାବତ୍ ମନୀଷୀମାନେ କଳ୍ପନା କରି ଆସିଥିବା ସ୍ୱର୍ଗୀୟତାର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଯେ ଆମର ଏହି ସଂସାରର ଦୃଶ୍ୟମାନ୍ ହୋଇପାରିବ, ସେହି ପ୍ରେରଣାଟି ମଣିଷକୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଏବେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଅବଶ୍ୟ ଏକଥା ସତ ଯେ, ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଜୀବନଧର୍ମ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବୈଶ୍ୱସାହିତ୍ୟର ସମର୍ଥନ ସହିତ କାର୍ଲ୍ ମାର୍କସ୍‌ଙ୍କର ସମାଜ-ବିଚାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଇତିହାସରେ ତାହାର ଏକ ଉଦ୍ଦୀପନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଧାରାର ମଧ୍ୟ ଆବିଷ୍କାର କରି ପାରିବା । ସଂସାରରେ ମୁଁ ଏକୁଟିଆ ରହିବି ନାହିଁ, ସମସ୍ତଙ୍କର ସହିତ ରହିବି, କେବଳ ମୋର ଦୁଃଖଗୁଡ଼ିକ ଦୂର ହୋଇଗଲେ ସଂସାରର ଦୁଃଖଗୁଡ଼ାକ କଦାପି ଦୂର ହେବନାହିଁ, ସଂସାରରେ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦୂର ହେବାର ବାଟଗୁଡ଼ିକ ଉନ୍ମୋଚିତ ହେଉଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହିଁ ମୋ' ଦୁଃଖର ମଧ୍ୟ ନିରାକରଣ ହେଉଥିବ, ମଣିଷ କେବଳ ଆତ୍ମକାମୀ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥକାମୀ ହୋଇ ରହିବାର ଧନ୍ଦା କରୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ ସଂସାରରେ ଆସୁରିକତା ହିଁ ବଢ଼ୁଥିବ, ଅମାନୁଷିକତାଗୁଡ଼ାକ ସତତ ବୃହତ୍ତର ଓ ଆହୁରି ବୃହତ୍ତର ବୃତ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାକୁ ହିଁ ନିଜର ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା-ଗତ ଧର୍ମରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରିନେଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ଯେ ମଣିଷ ଆପଣାର ତଥା ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅନେକ ସୁଖ ଏବଂ ଅନେକ ଉଦୟର କାରଣ ହେବ,—ଏହି ଅନ୍ୟ ବିଚାରଟି ଏବର ବିଚାର । ପୃଥିବୀରେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଯଥାର୍ଥ ସଚେତନତା ଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମଶଃ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସ୍ୱୀକୃତି ଲାଭ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାହାହିଁ ସତେଯେପରି ଆଗାମୀ ପୃଥିବୀ ଲାଗି ଏକ ମୀମାଂସକ ପଥପ୍ରଦର୍ଶକରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ଯାଉଛି !

କେତେକ କବି ଓ ଦାର୍ଶନିକ ମଣିଷର ବାଲ୍ୟକାଳକୁ ହିଁ ତା ଜୀବନର ଆଦର୍ଶ କାଳ ବୋଲି କଳ୍ପନା କରିଛନ୍ତି । ବାଲ୍ୟତ କାଳରେ କୁଆଡେ ମଣିଷ ଭଗବାନଙ୍କର ଅତିପାଖ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ବୟସ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସିଏ ଭଗବାନଙ୍କ ଠାରୁ ଅଧିକ ଅଧିକ ଦୂରକୁ ଚାଲିଯାଏ ଓ ସଂସାରର ଆବିଳତା ମଧ୍ୟରେ ପଡ଼ି ଆବିଳ ହୋଇପଡ଼େ । ଏହି ମତ ଅନୁସାରେ ଶିଶୁର ଅବସ୍ଥା ହେଉଛି ସରଳତା ଓ ଶୁଦ୍ଧତାର ପ୍ରତୀକ । ଏକଥା ସତ ଯେ ସଚରାଚର ବୟସ୍କମାନେ ହିଁ ନାନା ଭାବ ଏବଂ ଅଭାବର ତାଡ଼ନାରେ ପଡ଼ି ଏସବୁ କଥା କହିଛନ୍ତି । ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ଯେ ଶୈଶବର ଅବସ୍ଥା ସମଗ୍ରତଃ ଏକ ଗ୍ରହଣଶୀଳ ଅବସ୍ଥା, ତେଣୁ ଅମିତ ସମ୍ଭାବନାର ଅବସ୍ଥା । ଏହା ଅଜ୍ଞାନର ଅବସ୍ଥା । ବିଶ୍ୱମୟ ଜ୍ଞାନ ଆଡ଼କୁ ଆପଣାକୁ ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରି ରଖି ବ୍ୟକ୍ତି ଜ୍ଞାନର ଭାଜନ ହୁଏ, କ୍ରମପରିପକ୍ୱ ହୁଏ । ଅଳପ ଭିତରୁ ଅଧିକ ମଧକୁ ଅଗ୍ରସର ହେବା, ସମ୍ଭବତଃ ଏହାକୁ ହିଁ ଆମେ ପରିପକ୍ୱତାର ସଂଜ୍ଞା ବୋଲି କହିବା । ପରିପକ୍ୱତା ହିଁ ଅସଲ ଜୀବନର ସନ୍ତକ । ପରିପକ୍ୱ

ହେଲେ ଯେ ମଣିଷ ଅବଶ୍ୟ ଜଟିଳ ହୋଇ ଯିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ, ସେକଥା ଆଦୌ ସତ ନୁହେଁ । ପରିପକ୍ୱତାରେ ଗୋଟିଏ ଆଖି ଅନେକ ହୁଏ, ଏକାବେଳକେ ଅନେକ ଆଖିର ଅଧିକାରୀ ହୁଏ । ଅଦୃଶ୍ୟ ଡୋର ଗୁଡ଼ିକ ଅଙ୍ଗେ ନଲାଗିଥିବା ନାଡ଼ଦାନ ଗୁଡ଼ିକ ଦ୍ୱାରା ଅଧିକ ଗୃହୀତ ହୁଏ । ବିବେକ ବୟଃପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ମଣିଷ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଉଠେ, ଅଧିକ ଦେଖେ, ସିଏ ନିଜକୁ ଏକ ବୃହତ୍ତର ତଥା ସମଗ୍ର ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ଦେଖିବା ଲାଗି ସମର୍ଥ ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍, ମଣିଷ ଆପଣା ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରେ, ଅନେକ ଗଭୀରକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିପାରେ, —ଅଧିକ ଗଭୀରକୁ ଦେଖେ, ଅଧିକ ପ୍ରଗାଢ଼ ଭାବରେ ଦେଖିପାରେ । ଅନ୍ତରଙ୍ଗତାର ଅଧିକାରୀ ହୁଏ । ହୃଦୟର ଗଣ୍ଠି ଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଛୁଟିଯାଆନ୍ତି, ସକଳ ସଂଶୟର ଭିତରକୁ ବାଟ ଦିଶିଯାଏ । ଭାରୁଣ୍ୟକୁ ବାଟ ଫିଟିଯାଏ । ଏକ ଆତ୍ମିକ ପାରସ୍ପରିକତା ମଧ୍ୟରେ ଆପଣାର ଦର୍ଶନ ମିଳେ, ଆପଣାକୁ ଅନୁଭବ କରିହୁଏ ।

ମାତ୍ର, ଏପରି ଅନେକ ମଣିଷ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ବୟସରେ ବଢ଼ୁଥାନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର ଭିତରକୁ କୌଣସି ବାଟ ଫିଟାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ଆପଣାର ସାନ ଅର୍ଗଳ ଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ଯେତିକ ସେତିକ ହୋଇ ରହିଯାଆନ୍ତି । ସେହି ରହିଯିବାକୁ ସତେଅବା ଅନନ୍ତ ସୁଖ ଲଭ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ସଂସାର ଲାଗି କାଳ ହୁଅନ୍ତି, ଅର୍ଗଳ ହୁଅନ୍ତି । ଏକ ଅସୁସ୍ଥ ସମାଜରେ ହୁଏତ ସେହିମାନେ ହିଁ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଆସି ରହିଥାନ୍ତି, ତେଣୁ ସମାଜ ଲାଗି ଅର୍ଗଳ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି, ବୟସ୍କ ପରି ଦିଶନ୍ତି, ବୟସ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବୃଦ୍ଧ ହୁଅନ୍ତି, କୁଳବୃଦ୍ଧର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପାଆନ୍ତି,—ତେଣେ ଭିତରେ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଅପ୍ରାଜ୍ଞ ହୋଇ ବସିଥାନ୍ତି । ସତେଅବା ବାଲୁତଟିଏ ପରି ନିଜ ଭିତରେ ଅଜାଡ଼-ଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ଘରସାର କରି ଧରିଥାଆନ୍ତି । ଅତୃପ୍ତି ଗୁଡ଼ାକର ତାଡ଼ନାରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଭାବରେ ଦଗ୍ଧ ହେଉଥାନ୍ତି । ଏକ ବନ୍ୟ ପ୍ରସ୍ଥ ଭିତରେ ଆସି ବିଚରଣ କରୁଥାନ୍ତି । ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ବୟସ କୋଡ଼ିକାଳରୁ ଆସି ଗଡ଼ି ଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ବଡ଼ ଅପକ୍ୱ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି, ଅପକ୍ୱଙ୍କ ପରି ଧରାପଡ଼ି ଯାଉଥାନ୍ତି । ଏବଂ ଧରା ପଡ଼ି ଯାଉଛନ୍ତି ବୋଲି ମୋଟେ ବୁଝି ପାରୁନଥାନ୍ତି । ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଟମାସ୍ ହବ୍ସ୍ 'The wicked man is but a child grown strong' ବୋଲି ଏକଦା କହିଥିଲେ । ଅର୍ଥାତ୍, କେହି ପ୍ରକୃତିରୁ ଦୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ, ସଂସାରକର୍ତ୍ତା ଭଗବାନ ମଧ୍ୟ ସୁକୁଟ ଦେଖିବାକୁ କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟକୁ ଦୁଷ୍ଟ କରି ସଂସାରକୁ କଦାପି ପଠାନ୍ତି ନାହିଁ । ଯାହା ଭିତରର ପିଲାଟା ପରିପକ୍ୱ ନହୋଇ, ପ୍ରସାରିତ ନହୋଇ ଯେତିକ ସେତିକ ଭିତରେ କଠିନ ହୋଇ ରହିଯାଏ, ସେଇ ଦୁଷ୍ଟ ହୁଏ । ସିଏ ଅଳପ ଭିତରେ ରହିଯାଏ, ସେଇ ଦୁଷ୍ଟ ହୁଏ । ଯାବତୀୟ ଦୁଷ୍ଟାମିର ପସରା ଗୁଡ଼ାକ ମେଲିଦେଇ ସିଏ ବାହାରେ ନିଜକୁ ସତେଅବା କେତେ ଅଧିକ ବୋଲି ଦେଖାଇ

ହେଉଥାଏ । ବିଚରା ନିଜ ଭିତରେ ବଡ଼ ଏକୁଟିଆ ହୋଇ ରହିଥାଏ, ତେଣୁ ବାହାରେ ବଡ଼ ଉଗ୍ର ହୁଏ । ଆମ ସଂସାରର ଉଗ୍ର ମଣିଷମାନେ ଯେ ଭିତରେ ଏକୁଟିଆ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି, ଭିତରେ ଏକ ସତ୍ୟାନାଶୀ ଅହଙ୍କାର ଓ ଆତ୍ମମନ୍ୟତାର କବଳରେ ପଡ଼ି ସେମାନେ ଯେ ସତେଅବା ଜାଣିଜାଣି କବାଟଗୁଡ଼ିକୁ ଫିଟାନ୍ତି ନାହିଁ ଏବଂ ନାନା ଅଶୁଭକର କାବ୍ୟକତା ଓ ଖିବକାମୂଳକତା ଦେଖାଇ ଯେ ନିଃସଙ୍ଗତାକୁ ନିଜ ଜୀବନଗାତଟିର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅବଲମ୍ବନ ରୂପେ ଦେଖାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ପଶିପାରିଲେ ଆମକୁ ସେହି କଥାଟି ଖରି ଜଳଜଳ ହୋଇ ଦିଶିଯାଏ । ଦେଖାଯାଏ, ଯେଠି ଭିତରେ ଶିଶୁଟିଏ ଶକ୍ତ ହୋଇ ବସିଛି, ଅର୍ଗଳ ଭିତରେ କଇଁକଇଁ କାନ୍ଦୁଛି, ଅଥଚ ଅର୍ଗଳ ଖୋଲିବାକୁ ଆଦୌ ଇଚ୍ଛା କରୁନାହିଁ, ଅର୍ଗଳଗୁଡ଼ାକ ତାକୁ ସତେଅବା ଖରି ଭଲ ଲାଗୁଛି । ଏବଂ ବାହାରେ, ସଭାରେ, କଚେରିରେ ଓ ସମ୍ବନ୍ଧଗୁଡ଼ାକରେ ଦୁଷ୍ଟ ଦୁଃଖୀଟିଏ ହୋଇ ରହିଛି, ଜୀବନରେ ଦୁଷ୍ଟ ଓ ଦୁଃଖୀ ଦରବାରୀଟିଏ ହୋଇ ରହିଛି ।

ବୟସ ବଢ଼ି ବଡ଼ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଯିଏ ଜୀବନକୁ ନ ଲୋଡ଼ି ଧନକୁ ଲୋଡ଼େ, ଡୋରଗୁଡ଼ିକୁ ନ ଲୋଡ଼ି ଯଶଃକୁ ଲୋଡ଼େ, ବାନପ୍ରସ୍ଥକୁ ଡେଙ୍ଗିଦେଇ ବନ୍ୟ ପ୍ରସ୍ଥରେ ରହିବାକୁ ହିଁ ରମଣପ୍ରାପ୍ତ ମଣେ, ସେହି କ୍ଷମତାକୁ ଭଲ ପାଏ, କ୍ଷମତାର କିଙ୍କର ହୋଇ ରହେ । ମଣିଷ ପରସ୍ପରର କିଙ୍କର ହୋଇଥିଲେ ଏହି ପୃଥିବୀ ହୁଏତ ସ୍ୱର୍ଗରେ ପରିଣତ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା । ମାତ୍ର, ତଥାପି ଏହି ପୃଥିବୀର କେତେକ ମଣିଷ କ୍ଷମତାର କିଙ୍କର ହୋଇ ରହିବାକୁ ହିଁ ଜୀବନର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ପ୍ରେୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଏହି ସଂସାରକୁ ଏକାଠି ଯୋଡ଼ିକରି ରଖିଥିବା ଡୋରଗୁଡ଼ିକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହିଁ ଅସଲ ସୁଖ ଓ ଭଲ ବୋଲି ମଣିଛନ୍ତି । ଅନ୍ତରଙ୍ଗତାର ଅନ୍ୟ ସମ୍ଭାବନାଟିର ପଥରେ ସେମାନେ ଏହି ସଂସାରରେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ପୃଥିବୀର ଅଧିକତର ପ୍ରମାଦ ପୃଥିବୀଟା ଯାକର ମଣିଷଙ୍କୁ ଏହିମାନଙ୍କ ସକାଶେ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ମଣିଷଙ୍କୁ ଘର ଭଲ ଲାଗେ, ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳମାନଙ୍କୁ ଅରଣ୍ୟଟା ହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଆରାଏ । ଶାର୍ଦ୍ଦୂଳମାନଙ୍କର ଜୀବନରେ ବାନପ୍ରସ୍ଥ କେବେହେଲେ ଆସେନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ବୃତ୍ତିଟି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନମନୀୟ ଭାବରେ କେବଳ ସେହିମାନଙ୍କ ଭିତରେ ହିଁ ଘେରି ହୋଇ ରହିଥାଏ । ସେମାନେ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାରର ଆତ୍ମ-ସମ୍ପ୍ରସାରଣକୁ ସର୍ବଦା ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଭୟ କରୁଥାନ୍ତି । ଆତ୍ମ-ଅତିକ୍ରମଣ କରିବା ତ ଆହୁରି ଅଧିକ ଦୂରର କଥା ।

ବଗୁରଗୁଡ଼ିକର ଖିଅ ଧରି ଆମେ ପୁଣି ଯେଉଁ ବାଟରେ ଆସିଥିଲେ, ସେହି ବାଟରେ ପଛକୁ ଫେରିଯିବା । ବାନପ୍ରସ୍ଥକୁ ଯଦି ଜୀବନର ଚାରି ଆଶ୍ରମ ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ

ଗୋଟିଏ ଆଶ୍ରମରେ ପରିଣତ କରି ରଖାଯାଏ, ତେବେ ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତରେ ଏହାଦ୍ୱାରା ଯେଉଁଭଳି ଏକ ସାମୁଦାୟିକ ଜୀବନର ସୂଚନା ଦିଆଯାଇ ଆସିଥିଲା, ଆମେ ସେହି ଜୀବନ ପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଯିବା । ସେଥିରେ ବହୁ ବିଭାଜନ ରହିବ, ନାନାବିଧ ବିଡ଼ମ୍ବନାର ଅବକାଶ ରହିବ,—ହୁଏତ ସମୁଦାୟ ବ୍ୟାପାରଟି କେବଳ ଏକ ବାହ୍ୟ ନୀତି, ବିଧି ବା ବାଧ୍ୟତାରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହୋଇ ରହିବ । ମାତ୍ର, ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ, ଯଦି ବାନପ୍ରସ୍ଥକୁ ଏକ ସାମଗ୍ରିକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିରେ ପରିଣତ କରି ରଖାଯାଏ, ତେବେ ଆମ ଜୀବନର ପରସ୍ତ ହିଁ ବଦଳିଯିବ, ଆମର ସମ୍ବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକରେ ହୁଏତ ଏକ ଉତ୍ତୋଳନ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିବ । ଉପନିଷଦରେ ତ୍ୟାଗ ଦ୍ୱାରା ଭୋଗ କରିବାର ଯେଉଁ ଆହ୍ୱାନ ଦିଆଯାଇଥିଲା, ହୁଏତ ଆମେ ସେହି ଆହ୍ୱାନର ଗାର ପାଖରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିବାକୁ ସମର୍ଥ ବି ହୋଇପାରିବା । ଗାର୍ହସ୍ଥ୍ୟ କହିଲେ ସେତେବେଳେ କେବଳ ଗୃହ ଭିତରେ ଅର୍ଥାତ୍ କେବଳ ନିଜର ସାଂସାରିକତା ଓ ତଜ୍ଜନ୍ୟ ଯାବତୀୟ ସଫଳତା ମଧ୍ୟରେ ବୁଡ଼ି ରହିବାକୁ ହିଁ ବୁଝାଇବ ନାହିଁ ଅଥବା ବାନପ୍ରସ୍ଥ କହିଲେ ଏଠାରୁ ଖିଅଗୁଡ଼ିକୁ ବା ଡୋରଗୁଡ଼ିକୁ କାଟି ସଂସାର ଛାଡ଼ି ବଣକୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ମଧ୍ୟ ବୁଝାଇବ ନାହିଁ । ଆମେ ଏଇଠି ଏହି ସଂସାର ଭିତରେ ଥିବା, ମାତ୍ର ଆପଣାର ଚାରିପାଖରେ ସ୍ୱାର୍ଥ ଏବଂ ଆତ୍ମକାମିତାର କୌଣସି କାନ୍ଥ ଛିଡ଼ାକରି ଦେଇ ତାହାରି ମଧ୍ୟରେ କଏଦ ହୋଇ ରହିବାକୁ ମୋଟେ ମନ କରୁନଥିବା । ଆମେ ଆଦୌ କୌଣସି ଗଡ଼ିଆ ଭିତରେ ତୁଚ୍ଛା ନିଜ କାମନାର ପଙ୍କ ଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟରେ ଜୁଡ଼ୁବୁଡ଼ୁ ହୋଇ ରହିବାକୁ ମନ କରୁନଥିବା । ଆମର ଦୁଇଟାଯାକ ବାହୁ କେବଳ ଆପଣା ଚାରିପାଖରେ ବେଢ଼ାଇ ହୋଇ ଆପଣାକୁ ହିଁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରି ରହିବାକୁ ମନ କରୁନଥିବ । ତାହା ଆପଣାକୁ ପ୍ରସାରିତ କରି ପାରୁଥିବ, ଇଚ୍ଛାକଲେ ମାତ୍ରକେ ଭୁବନଟାଯାକକୁ ଛୁଇଁଆସି ପାରୁଥିବ । ସେତେବେଳେ ଆମେ ଏକାବେଳେକେ ନିଜ ଭିତରେ ଏବଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ବାସ କରି ପାରୁଥିବା ଓ ତାହାହିଁ ଆମକୁ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ଅର୍ଥାତ୍ ଜୀବନକୁ ପାଇବାର ସହଜ ତଥା ସ୍ୱାଭାବିକ ରୀତି ବୋଲି ମନେ ହେଉଥିବ । ଆମେ ଏଇଠି ଥିବା, ଏଇଠି ଆପଣାର ଜୀବନର ଚେରଗୁଡ଼ିକୁ ଏବଂ ଖୁଣ୍ଟଗୁଡ଼ିକୁ ଅନୁଭବ କରି ପାରୁଥିବା । ତଥାପି କେବଳ ନିଜ ଭିତରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ରହିନଥିବା, ଗୁମ୍ଭରିଗୁମ୍ଭରି ହୋଇ ରହିନଥିବା । ଆମର ତାତ୍କାଳିକ ଆଖି-ଗୁଡ଼ାକ ଯେତିକି ଦେଖି ପାରୁଛନ୍ତି, ଆମେ ତା'ଠାରୁ ଅନେକ ବେଶୀ ଦେଖି ପାରୁଥିବା ।

ଆପଣାକୁ ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ଅକପଟ ଭାବରେ ଦେଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ଆପଣାକୁ ପାଇହୁଏ ବୋଲି ଜୀବନକୁ ପାଇଥିବା ଅନୁଭବୀମାନେ କାଳେ କାଳେ କହି ଯାଇଛନ୍ତି । ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱକୁ ଦର୍ପଣଟିଏ କରି ଯିଏ ଆପଣାର ସାନ ଓ ବଡ଼, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଏବଂ ଆଦର୍ଶଗତ ସବୁକିଛିକୁ ଦେଖିପାରୁଛି, ସମ୍ଭବତଃ ସେଇ ଆପଣାକୁ ଅକ୍ଷୟ ରୂପେ ପାଉଛି, ଆନନ୍ଦରୂପେ ପାଉଛି । ଜୀବନମୂଲ୍ୟାୟନର ଏହି ମାପକାଠି ଅନୁସାରେ ବିଚାର କଲେ, ଏହିପରି ଭାବରେ

ଆପଣାକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିଦେବା ଓ ଆପଣାକୁ ଦେଇ ପାରିବାକୁ ହିଁ ଯଥାର୍ଥରେ ଭଲ ପାଇବା ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ଭଲ ପାଇବା ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ସଂସାର ଭିତରୁ ହଜିଯିବାକୁ ପଡ଼େ ବୋଲି ଭୟ କରି ଅନେକ ମଣିଷ ଭଲ ପାଇବା ନାମରେ ଖାଲି ଆଚାର ଧରିବାକୁ ମନ କରୁଥାନ୍ତି, ଖାଲି ପୁଲାକୁ ପୁଲା ଦୁହିଁଆଣି ଆପଣାର ସଞ୍ଚୟଗୁଡ଼ାକୁ ପୁଞ୍ଜୁଳା କରି ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥାଆନ୍ତି । ଏମାନେ ସଞ୍ଚୟ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଥିଲେ ସମ୍ଭୋଗ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବ ବୋଲି ଅତ୍ୟନ୍ତ ରୂଢ଼ ଏବଂ ଉଗ୍ର ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥାନ୍ତି । ସମ୍ଭବତଃ ସେହି କାରଣରୁ ଆମ ପୃଥିବୀରେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଥାନରେ ଅପ୍ରମିତ ସାମଗ୍ରୀ ଓ ସମ୍ପତ୍ତି ଜମା ହୋଇ ରହିଥାଏ ଓ ଥୋକେ ମଣିଷ ସେହି ଗୁଡ଼ାକର ଗହଳରେ ବହଳ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି, ଚିଙ୍କପରି ସମ ଜରି ଚମଡ଼ାଟାକୁ କାମୁଡ଼ି କରି ଧରିଥାନ୍ତି । ସମ୍ଭୋଗ ଗୁଡ଼ାକୁ ନିତାନ୍ତ ଏକପାଖିଆ ଭାବରେ ଠୁଳକରି ରଖିବାକୁ ହିଁ ଅନେକ ମଣିଷ ସୁଖଲାଭ କରିବାର ଉପାୟ ବୋଲି ସମଝୁଥାନ୍ତି । ସେହି ଫିସାଦ ଅନୁସାରେ ସାମଗ୍ରୀମାନ ସହସ୍ର ଗୁଣ ହୋଇ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଥାଏ,—ଏବଂ ତେଣେ ମଣିଷ ଅଲକ୍ଷଣା ହେବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଏହି ଅଲକ୍ଷଣାପଣ ଗୁଡ଼ାକ ଭାରି ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । ଅଲକ୍ଷଣା ମଣିଷମାନଙ୍କର ଦର୍ପ ବଢ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତେଣେ ଅନେକ ମଣିଷ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସହାୟ ଓ ଅରକ୍ଷିତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି । ସଂସାରରେ ଭୟ ବଢ଼ୁଛି, ଦୂରତା ଗୁଡ଼ାକ ହୁ' ହୁ' ହୋଇ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଛି,—ମଣିଷକୁ ମଣିଷ ସହିତ ଏବଂ ଜୀବନକୁ ଜୀବନ ସହିତ ଗଅଁଠାଇ ରଖିଥିବା ସୂତାଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିର୍ମମ ଭାବରେ ଛିଡ଼ିଯିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏହି ବଡ଼ମ୍ବନାଟି ଗସ୍ତିର ସ୍ତରକୁ ପ୍ରଲମ୍ବିତ ହୋଇ ପୃଥିବୀଟାକୁ ସତେଅବା ଗୋଟିଏ ଅରାଜକତାରେ ହିଁ ପରିଣତ କରି ରଖିଛି । ସରକାରମାନେ ସତେଅବା କେବଳ ନିଜେ ଯେକୌଣସିମତେ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ବଳବାନ୍ ଏବଂ ପ୍ରତିଷ୍ଠାଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ପ୍ରାୟ ପ୍ରମତ୍ତ ଭାବରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଆଉ ସମସ୍ତେ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଗଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ସେମାନେ କେବଳ ନିଜେ ତିଷ୍ଠି ରହି ପାରିବେ ବୋଲି କେଡ଼େ ମୂଳଘ୍ନ ଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି । ଏମାନେ ପରସ୍ପରକୁ କାଳ ବୋଲି ମଣୁଛନ୍ତି ଏବଂ ତେଣୁ ପରସ୍ପରର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅସ୍ତ୍ରଗଦା କରି ରଖିବାରେ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ଚ କରୁଛନ୍ତି । ଜୀବନ ଉପରେ, ଜୀବନବିଧାତା ଉପରେ ରହିଥିବା ମଣିଷର ସବୁଯାକ ବିଶ୍ୱାସକୁ ସେମାନେ ମୂଳପୋଛ କରି ଦେବାକୁ ବାହାରିଛନ୍ତି ।

ପୃଥିବୀ ସତେଅବା ଏକ ବନ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତର କବଳରେ ପଡ଼ି ଛଟପଟ ହେଉଛି । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଉଛନ୍ତି ଅର୍ଥାତ୍ ଯେଉଁମାନେ କ୍ଷମତାରେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଷାଠିଏ ବା ସତୁରିକୁ କୋଉ କାଳରୁ ଟପି ସାରିଲେଣି । ଆଶ୍ରମ-ବ୍ୟବସ୍ଥାର ବିଧାନ ଅନୁସାରେ ଏମାନେ ସମସ୍ତେ ଏବେ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଗ୍ରହଣ କରି ଜଙ୍ଗଲରେ

ହିଁ ବାସ କରୁଥାଆନ୍ତି । କେତେଜଣ ହୁଏତ ବାନପ୍ରସ୍ଥରୁ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ତଥାକଥିତ ସନ୍ନ୍ୟାସ ଭିତରେ ରହିଥାଆନ୍ତି, ସଂସାରରୁ ଆପଣାର ପ୍ରସ୍ଥାନ ଲାଗି ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଥାଆନ୍ତି । ଏହିମାନେ ହିଁ ଆମ ପୃଥିବୀକୁ ଏକ ଭୟାବହତାରେ ପରିଣତ କରି ରଖିଛନ୍ତି । ଆଗକୁ ବାଟ ଛାଡ଼ୁନାହାନ୍ତି । ପିଲାଦିନେ ପିଲା ହୋଇ ନଥିଲେ କି କ'ଣ, ଏମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକାବେଳେକେ ଭିତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶକ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିବା ପିଲାଙ୍କପରି ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଉଛନ୍ତି । ଏବଂ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀକୁ ସେମାନଙ୍କର ଅଳଙ୍କଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ସହିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ଏମାନେ ଖାଲି ରାଜନୀତିରେ ନାହାନ୍ତି,— ଶିକ୍ଷା, ଅର୍ଥନୀତି, ସମାଜ ଓ ସମୃଦ୍ଧିର ଯାବତୀୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏମାନେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଭାଗ୍ୟକୁ ବେଢ଼ି କରି ବସିଛନ୍ତି । ଏକ ବନ୍ୟ ପ୍ରସ୍ଥ ଭିତରେ ହିଁ ରହିଛନ୍ତି । ତେଣୁ କେଉଁଠି କିଛି ବଦଳୁନାହିଁ । ଭୟାବହତାରୁ ମୁକ୍ତ ପାଇବାର ଉପାୟମାନ ଆଖିକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଦେଖାଯାଉଛି ସତ, ମାତ୍ର ବନ୍ୟ ପ୍ରସ୍ଥର ବଡ଼ ଓ ଆସନସ୍ଥମାନେ ବାଟ ଓଗାଳି ରହିଛନ୍ତି । ସେହିମାନେ ଶିକ୍ଷା ନାମରେ ପ୍ରଚଳିତ କରି ରଖିଥିବା ନାନା ଅଶିକ୍ଷା ଆମ ପୃଥିବୀରେ ସବୁତେଯେପରି ଅହଂକାରିତା ଏବଂ ହିଂସ୍ରତାଗୁଡ଼ାକୁ ଚିରକାଳସ୍ଥାୟୀ କରି ରଖିବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ସାହିତ୍ୟ, ଧର୍ମ, ନୈତିକତା ଏବଂ ଜୀବନନୀତି, ସବୁକିଛି ସତେଅବା ଏହି ବନ୍ୟ ପ୍ରସ୍ଥଟିର ବିଷଚକ୍ର ଭିତରେ ଭୁଆଁ ବୁଲିବାରେ ଲାଗିଛି । କ୍ଷମତା ଭିତରେ ପାଚି କରି ରହିଥିବା ବନ୍ୟପ୍ରସ୍ଥୀମାନେ ମନୁଷ୍ୟଭାଗ୍ୟର ଅସଲ ଦ୍ୱାରଗୁଡ଼ିକୁ ଉନ୍ମୋଚିତ କରିଦେଇ ପାରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସତେଯେପରି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବନ୍ଧ୍ୟା ହୋଇ ବସିଛନ୍ତି । ମଣିଷ ଭିତରୁ ଅସଲ ବିଶ୍ୱାସଗୁଡ଼ିକ ତୁଟିତୁଟି ଯାଉଛି । ଅସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ାକ ସତେଯେପରି ପୃଥିବୀକୁ ବର୍ତ୍ତମାନର ଏହି ଅରାଜକତାଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିପାରିବ, ସେଥିଲାଗି ଅସ୍ତ୍ରପରିମାଣର ବୃଦ୍ଧି କରିବା ବ୍ୟତୀତ କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କୁ ସତେଅବା ଆଉ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବୁଦ୍ଧି ହିଁ ଦେଖା ଯାଉନାହିଁ । ସଂସାରରେ ଭୀତି ଏବଂ ତଜ୍ଜନିତ ହିଂସ୍ରତାଗୁଡ଼ିକର ସଂକ୍ରମଣ ହେବାରେ ଲାଗିଛି । ଚତୁରତା ନାମରେ ଅଜ୍ଞାନଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ମଣିଷର ବିବେକକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରି ରଖିଛନ୍ତି ।

ଆମରି ଘର ଭିତରେ ଆମରି ଗୃହପାଙ୍ଗରେ ଆମରି କେତେ ନେତା ଆମକୁ ବେଢ଼ି କରି ରହିଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ଆପଣାର ବୟସ ଅନୁସାରେ କୋଉ କାଳରୁ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଗ୍ରହଣ କରି ସାରନ୍ତେଣି । ଯେଉଁମାନେ ଆମକୁ ଆମରି ଗୌରବମୟ ଅତୀତ ଏବଂ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂସ୍କୃତି ବିଷୟରେ ଅହରହ ବକ୍ତୃତା ଦେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଆମ ସ୍କୁଲ ଓ କଲେଜମାନଙ୍କରେ ଆମକୁ ପାଠ ପଢ଼ାଉଛନ୍ତି, ସେମାନେ କେବଳ ଆପଣାର ବନ୍ୟ ପ୍ରସ୍ଥଟି ଭିତରେ ଛନ୍ଦିହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ବାନପ୍ରସ୍ଥର ବୟସ ଅତିକ୍ରମ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଏକ ବନ୍ୟପ୍ରସ୍ଥୀ ଆତ୍ମରତି ଭିତରେ ଭାରି ଲଟରପଟର ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଆମକୁ କେତେ ଉପଦେଶ ଦେଉଛନ୍ତି, ଖବରକାଗଜରେ ଆପଣାର ଛବିଗୁଡ଼ିକୁ

ଆହୁରି ଛଅପରସ୍ତ ବଡ଼ କରି ଛପାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ସାନ ମଣିଷମାନେ କାଳେ ତାଙ୍କୁ ପାସୋରି ପକାଇବେ, ଯଦି ତାଙ୍କୁ ବଡ଼ ବୋଲି ନମାନିବେ, ସେଥିଲାଗି ସେମାନେ ଚର ପଠାଇ ଦୂତ ବରଗି ଆପଣ ର ଜନ୍ମଜୟନ୍ତୀ ପାଳିତ ହେବାର ସୁବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରୁଛନ୍ତି । ଆପଣାକୁ ନେଇ ରମଣ କରୁଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଆପଣାର ତ୍ୟାଗ, ସେବା, ନିଷ୍ଠା ଏବଂ ଲୋକହିତୈଷି ତାଗୁଡ଼ାକୁ ଖବରକାଗଜରେ ପ୍ରଚାର କରନ୍ତି, ସେମାନେ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆପଣାର ପୁଚ୍ଛଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ଲମ୍ବାଇ ଅଧିକ ଲମ୍ବା କରି ଦେଖାଇବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଆମର ଏହି କାଳର ମଣିଷମାନଙ୍କ ସକାଶେ ସେମାନେ ଆପଣାଆଡ଼ୁ ଆପଣାକୁ ସତେଅବା ଭାରି ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଏହି ସମଗ୍ର କାଳଟି ଯେ ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ରାମ ଗ୍ରହଣ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛି, ଏକ ଜଙ୍ଗଲି ଉଚ୍ଚାଭିଳାଷର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ସେମାନେ ସେହି କଥାଟିକୁ ମୋଟେ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆପଣ କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ରଖିବାର ଜାକଜମକ ଭିତରେ ସେମାନେ ନିଜକୁ ପ୍ରତାରଣା ହିଁ କରୁଥାନ୍ତି ।

ବନ୍ୟ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଆପଣା ବଶ୍ୱିବାର ସମସ୍ତ ସରାଗ ଦେଇ ଏଠି ମଞ୍ଚ କମ୍ପାଉଥିବା ମଣିଷମାନେ ଆମର ବା ଏହି ସଂସାରର କିଛି କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଆମ ସହିତ ଆଦୌ କୌଣସି ଡୋରି ଲଗାଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ସଭା ସରିଗଲା ପରେ ସଭାରେ ବକ୍ତୃତା ଶୁଣୁଥିବା ମଣିଷ ଚଉକୀ ଓ ଟେବୁଲଗୁଡ଼ାକୁ ପାସୋରି ଆସିଲା ପରି ଏମାନେ ମଧ୍ୟ ଆମ ପାଖରୁ ଭାରି ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ରହିଥିବେ ଏବଂ କାହାରି ସହିତ କୌଣସି ଖିଅ ଲଗାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ ବୋଲି ଆପଣା ଭିତରେ ଭାରି ହନ୍ତସନ୍ତ ହେବାରେ ଲାଗିଥିବେ । ସେମାନେ ଆମକୁ ଏତିକ ଭିତରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବାଲାଗି ଯେତେ ପ୍ରଲୁବ୍ଧ ଓ ପ୍ରରୋଚିତ କରିବାରେ ଲାଗିଥିଲେ ମଧ୍ୟ କାଳର ଚକ ଓ ବିଧାତାର ଅଭିପ୍ରେତ ଭବିଷ୍ୟତି ଲାଗି ଆମର ଅନୁରାଗ ଆମକୁ ଏମାନଙ୍କର ହାତମୁଠା ଭିତରୁ ବାହାର କରି ନେଇଯିବ । ଆମେ ମୁକ୍ତଲାଭ କରି ଆଗକୁ ଦେଖି ପାରିବା, ନିଜ ଭିତରକୁ ଅଧିକ ଗଭୀରକୁ ଅନାଇବା ଲାଗି ମଧ୍ୟ ସାହସ କରି ପାରିବା । ସେତେବେଳେ ଆମେ ଏହି ଅବର୍ଜିଆ ଗୁଡ଼ାକର ଅନେକ ସେପାଖକୁ ଦେଖିବା ଲାଗି ସମର୍ଥ ହେବା । ଆମର ରାଜନୀତି ଆମକୁ ଅନ୍ୟପ୍ରକାରେ ଦିଶିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବ, ଆମର ସମ୍ବନ୍ଧ ଏବଂ ସମ୍ପ୍ରୀତିଗୁଡ଼ିକୁ ଅନ୍ୟପ୍ରକାରେ ଦେଖିବା ଲାଗି ଆମକୁ ନିଜ ଭିତରୁ ହିଁ ବଳ ମିଳିବ । ଏବଂ, ନିଜ ଭିତରୁ ଅସଲ ବଳଟି ମିଳିଯିବା ମଣିଷର ଆଉ ଅସହାୟତା ବୋଲି ଏକ ଅନ୍ତରାୟ କାହିଁକି ରହିବ ? ଶିକ୍ଷା, ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତି କହିଲେ ସେତେବେଳେ ଆମେ ଏକାବେଳକେ ଏକ ଅନ୍ୟ କଥାକୁ ବୁଝିବା, ଏକ ଅନ୍ୟ ଆକାଂକ୍ଷାରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହେବାକୁ ହିଁ ବୁଝିବା । ସେତେବେଳେ ଆମେ ଏହି ପ୍ରଦର୍ଶନ ଓ ପ୍ରବଞ୍ଚନାଗୁଡ଼ାକୁ ସଂସ୍କୃତି ବୋଲି କହିବାକୁ ମନା କରିଦେଇ ପାରିବା । ବନ୍ୟପ୍ରବୃତ୍ତିମାନଙ୍କୁ ସିଧା ଅସ୍ୱୀକାର କରି ଆଗକୁ ଚାଲିଯାଇ ପାରିବା ।

ବାନପ୍ରସ୍ଥ ଏକ ପ୍ରସ୍ଥାନ ନୁହେଁ, ଏହା ହେଉଛି ଏକ ଅନ୍ତଃପ୍ରବେଶ; ଏକ ଅଧିକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଅର୍ଥରେ ଏହାକୁ ଏକ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଇ ପାରିବ । ମଣିଷ ଏଠି ନିଃସଙ୍ଗ ହୋଇ ରହିବାକୁ କଦାପି ଜନ୍ମ ହୋଇ ନଥିଲା । ଅନୁରାଗର ଏକ ସମଗ୍ର ଘରଟିକୁ ଆପଣାର ଅସଲ ଘର ବୋଲି ଅନୁଭବ କରି ଏଇଠି ଉପଯୁକ୍ତ ଖିଅଗୁଡ଼ିକୁ ଲଗାଇ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବାସ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସିଏ ଅଭିପ୍ରେତ ହୋଇ ଆସିଥିଲା । ଜୀବନର ଏହି ଆହ୍ୱାନଟିକୁ ବୁଝିଥିବା ମଣିଷ ନିଜକୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ନିଃସଙ୍ଗ ବୋଲି ଭାବିବ ନାହିଁ ଅଥବା ବନ୍ୟପ୍ରସ୍ଥୀ ହେବାର ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରୟୋଜନ ଅନୁଭବ କରିବ ନାହିଁ । ସେହି ଆହ୍ୱାନ ଅତୀତରେ ରହିଥିଲା, ଆଜି ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଆମ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଲାଗି ରହିଛି । ବନ୍ୟ ପ୍ରସ୍ଥର ବହୁଲାଳସା ଆମକୁ ଏଠି ନାନା ପ୍ରକାରେ ଅଳପ ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର କରି ରଖିଛି । ଏବଂ ଅନ୍ୟ ବାଟଟି ଆମକୁ ପ୍ରୀତିର ସେହି ଅନ୍ୟ ଆୟତନରେ ନେଇ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଇ ପାରିବ । □

[ନବପତ୍ର, '୬-୧-୧୯୮୭]

ସେଯୁଗ ଓ ଏଯୁଗ

ସେଯୁଗ ଓ ଏଯୁଗ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, କେବଳ ଏକାଳର ନୁହେଁ; ଏହା ଏକ ଚିରନ୍ତନ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ । ଏହା ସବୁ କାଳର । ଏକାଳର ଗୀତଗୁଡ଼ାକ ସେକାଳର ବୁଢ଼ାମାନଙ୍କୁ ଅପ୍ରିୟ ଲାଗେ, ପୁଣି ସେକାଳର ଆଚାରଗୁଡ଼ାକ ଏକାଳର ଟୋକାମାନଙ୍କୁ ମରହଟ୍ଟୀ ପରି ମନେହୁଏ । ସେକାଳର ଗୁରୁଜନମାନେ ଏକାଳର ପିଲାଙ୍କୁ ଅମାନିଆ ଓ ଅବାଧ୍ୟ ବୋଲି କହନ୍ତି, ପୁଣି ଏକାଳର ପିଲାଏ ଗୁରୁଜନମାନଙ୍କର ଉପଦେଶମୂଳକ କଥାଗୁଡ଼ାକୁ ମୂଳତଃ ଏକ ଅନାବଶ୍ୟକ ଦୌରାତ୍ମ୍ୟ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି । ସାନ ବଡ଼ ଓ ଘରବାହାର ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଚରାଚର ମୋଟାମୋଟି ତାହାହିଁ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ଗାଁ' ଚାହାଳୀରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ବରିଷ୍ଠ ବିହାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଷ୍ଟ୍ରେ ପିଲାଙ୍କୁ ସହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, କି ପିଲାମାନେ ବି ମାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କୁ ସହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଗାଁଆର ବୁଢ଼ାମାନେ ଗାଁଅ ପିଲାଙ୍କୁ ସହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବଡ଼ ଯାଆ ଘରେ ସାନ ଯାଆକୁ ସହି ପାରେ ନାହିଁ । ପୁରୁଣା କାରିଗର ନୂଆ କାରିଗରକୁ ଅକାମୀ ଓ ଗଧ ବୋଲି କହିବାଲାଗି ପ୍ରେରଣା ପାଇଥାଏ । ପୁରୁଣା ନେତାଏ ନୂଆ ନେତାମାନଙ୍କୁ ବାଛୁ ବାହାରନ୍ତି । ବ୍ରିଟିଶ ଅମଳରେ ଚାକିରି କରି ପେନସନ ନେଇ ସାରିଥିବା ସେକାଳର ଅଫିସରମାନଙ୍କୁ ଆମ ଏଯୁଗର ଚାକିରିଆମାନେ ଗଜମୂର୍ଖ ପରି ନାପସନ୍ଦ ଲାଗନ୍ତି । ବିଗତ ଯୁଗ ଚଳନ୍ତି ଯୁଗକୁ ନିନ୍ଦେ । ଚଳନ୍ତି ଯୁଗ ଆଗାମୀ ଯୁଗକୁ ଭତ୍ସକରେ । ବିଗତ ଯୁଗର ସଂସ୍କାର ଚଳନ୍ତି ଯୁଗରେ ମଧ୍ୟ ଆପଣାକୁ ଏକମାତ୍ର ସତ୍ୟ ବା ବ୍ୟାବହାରିକ ଧର୍ମରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତ ଓ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ରଖିବାକୁ ଚାହେଁ ଏବଂ ଦେହ ଛାଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ଆଗାମୀ ଯୁଗପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଆପଣା ମନମୁତାବକ ଏକ ସ୍ମାରକ ଲାଗି ଶିଳାନ୍ୟାସ କରି ଅମର ରହିବାକୁ ଚାହେଁ । ଏସବୁ ଅନେ ନିସ୍ତାଇବା ସମଦ୍ୱରେ ମନେହୁଏ, ଭଗବାନଙ୍କର ସୃଷ୍ଟିରେ ବୋଧହୁଏ ସବୁଠାରେ ଠିକ୍ ଏଇ କଥାହିଁ ଚାଲୁଛି । ପୁରୁଣା ଡ଼ାଆଣୀକୁ ହୁଏତ ନୂଆ ଡ଼ାଆଣୀ ଭଲ ଲାଗୁ ନଥିବ କିମ୍ବା ପୁରୁଣା କାଉକୁ ବି ନୂଆ କାଉ ଭଲ ଲାଗୁ ନଥିବ ।

ଏପରି ହେବାର ପ୍ରଧାନତଃ ଦୁଇଟି କାରଣ ରହିଛି । ପ୍ରଥମ କାରଣଟି ହେଉଛି ମମତା । ଯାହା ମୋର, ମୁଁ ତାକୁ ଭଲପାଏ । ତାକୁ ମୋର ଜୀବନମାନଚିତ୍ରରେ ଏକ ସାୟୁଜ୍ୟଜନିତ ଅଂଶ ବୋଲି ମନେ କରିଥାଏ । କୌଣସି କାରଣରୁ ସେଗୁଡ଼ିକର ଚେର ଦୋହଲି ଯିବାର ଆଶଙ୍କା ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ଏଣେ ମୋ' ଭିତରେ ମୋର ଆପଣା ଚେର-

ଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ଦୋହଲି ଯିବାଭଳି ମନେହୁଏ । ଦୋଳମେଳନରେ ନିଜ ଗାଁଆ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଟପି ଆଉ କୋଉ ଗାଁଆ ଠାକୁର ଆଗକୁ ବାହି ଗଲେ ଗାଁଆଲୋକେ ତାହାକୁ ଆପଣାର ଅପମାନ ବୋଲି ମନେ କରିଥାନ୍ତି । ଏହା ହେଉଛି ମମତା । ମମତାରୁ ମାରପିଟ ହୁଏ, ମୁଣ୍ଡ ଫଟାଫଟି ହୁଏ, ଠାକୁରଙ୍କର ଇଚ୍ଛାରେ ଆତଯାତ ହେଉଥିବା ଏହି ଅନିତ୍ୟ ସଂସାରରେ ବାଦବିବାଦ, କଳି ଓ କଳହର ନିତ୍ୟ ଲୀଳା ଲାଗି ରହିଥାଏ । କାରଣ ସ୍ୱାଧିକାରପ୍ରମତ୍ତ ଏହି ମମତାରୁ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାର ଅଭିମାନ ଓ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଜାତ ହୋଇଥାଏ । 'ନୋ ମାନନୀ ସଂସହତେ ଅନ୍ୟସଂସର୍ଗଂ ।' ଏହି ଖନ୍ଦରେ ପଡ଼ିଯାଇ ମଣିଷ ଆପଣାର ଜାତିପ୍ରତି ମମତା ରଖିଥାଏ, ଦେଶପ୍ରତି ମମତା ରଖିଥାଏ ଓ ବାଦ ପ୍ରତି ମମତା ରଖିଥାଏ; ଆପଣା ମମତାର ପ୍ରସାର ବା ଗଭୀରତା ଅପେକ୍ଷା ସେ ଏସବୁ ସ୍ଥଳରେ ତାହାର ବାଡଗୁଡ଼ାକ ବିଷୟରେ ହିଁ ଅଧିକ ସଚେତ ଓ ସତର୍କ ହୋଇ ବସିଥାଏ । ତେଣୁ ଅତି ନିଷ୍ଠାପର ଭାବରେ ସେ ହାତରେ ଠେଙ୍ଗାଧରି ଜଗି ବସିଥାଏ । ଆପଣାର ଯୁଗପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ସେହିପରି ଏକ ମମତା ବେଶ୍ ଜନ୍ମି ପାରେ । ଇଏ ଆମ ଯୁଗ, ତେଣୁ ଏହାହିଁ ଆଦର୍ଶ ଯୁଗ । ତେଣୁ ଆମ ଯୁଗର ସଂସ୍କାରଗୁଡ଼ାକ ହେଉଛି ସଂସ୍କୃତି ଓ ଆମ ଯୁଗର ଆଚାରଗୁଡ଼ାକ ହେଉଛି ଧର୍ମ, ଏବଂ ଏହି ବିଚାରରୁ ଯେଉଁ ଅସହିଷ୍ଣୁତା ଜନ୍ମେ, ଆମର ମୁଗ୍ଧ ହୃଦୟ ତାହାକୁ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଦରର ସହିତ ଏକ ଆବଶ୍ୟକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିନିଏ । ଆମ ଆଗରୁ ଯେଉଁସବୁ ଯୁଗ ଚାଲି ଯାଇଛି, ସେଗୁଡ଼ିକର କୀର୍ତ୍ତିସ୍ତମ୍ଭ ଓ ମହନୀୟତାଗୁଡ଼ିକୁ ଆମେ ପୂଜା କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଉ, ତତ୍କାଳୀନ ମହାପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ବି ଆମେ ପୂଜା କରିବାରେ ଲାଗିଯାଉ । ଏହି ପୂଜାର ମାଧ୍ୟମରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆମେ ଆତ୍ମସାତ୍ କରିନେଉ । ଏହିପରି ଏକ କୌଶଳ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଅତୀତ ଓ ଇତିହାସର ମୁହଁକୁ ଆମେ ଅନ୍ତତଃ ଆମ ନିଜଲାଗି ବନ୍ଦ କରିଦେଉ ଏବଂ ଆଗାମୀ ଯୁଗକୁ ଏକ ଅନିଷ୍ଟକାରୀ ଅଶୁଭସୂଚନା ବୋଲି କହି ଆମେ ନାନାଜାତୀୟ ଭୟାର୍ତ୍ତ ଉପଦ୍ରବ କରିବାରେ ଲାଗିଯାଉ । ଆଗାମୀ ବଂଶଧରମାନେ ଆମ ବାଟରେ ନଆସି ଆପଣାର ଅନ୍ୟବାଟ ଖୋଜି ବାହାରିଲେ ସେମାନଙ୍କ ସମେତ ଯୁଗଟାଯାକ ଭ୍ରଷ୍ଟ ଓ ବିଧ୍ୱସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିବ ବୋଲି କହି ଆମେ ପାଟି କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରୁ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ କାରଣଟି ହେଉଛି ଅଭ୍ୟସ୍ତତା । ଆମ ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ଆରିସା ପିଠା ଭଲଲାଗେ, କାଞ୍ଜି ଭଲ ଲାଗେ, କ୍ଷୀରି ଭଲଲାଗେ । ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶର ଲୋକେ ବିରି ଡ଼ାଲିକୁ ଡ଼ାଲି-ଯାକରେ ରାଣୀ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଆ ଲୋକେ ଭଲ ଲାଗନ୍ତି, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଭଲ ଲାଗେ । ବଙ୍ଗାଳିଙ୍କୁ ବଙ୍ଗାଳି ଲୋକେ ଭଲ ଲାଗନ୍ତି, ବଙ୍ଗଳା ଭାଷା ଭଲ ଲାଗେ । ଆମକୁ ଓଡ଼ିଶୀ ଭଲ ଲାଗେ, ଦକ୍ଷିଣରେ ଦକ୍ଷିଣୀ ଭଲ ଲାଗେ । ଆମ ସାହିତ୍ୟ ଆମକୁ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀରେ ଅନନ୍ୟପର ମନେହୁଏ । ପଞ୍ଜାବୀ ସାହିତ୍ୟ ପଞ୍ଜାବୀଙ୍କୁ ଓ ଗୁଜରାଟୀ

ସାହିତ୍ୟ ଗୁରୁଗଣ୍ଠୀମାନଙ୍କୁ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅନନ୍ୟ ମନେ ହେଉଥିବ । ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ସବୁ ଲୋକ ଆମକୁ ଏକାଭଳି ଦିଶନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ଶବ୍ଦରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜୀ ବୋଲି କହି ଆମେ ଆମର କାମ ଚଳାଇ ନେଉ । ହୁଏତ ଆମେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଠିକ୍ ସେହିଭଳି ମନେ ହେଉଥିବୁ । ଏଥିରେ ପ୍ରକୃତ ଅପ୍ରକୃତର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ଉଠୁନାହିଁ । କାରଣ ଏଗୁଡ଼ାକ ହେଉଛି ଅଭ୍ୟସ୍ତତାର ଗୁଣ, ବା ଅନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲେ ଅଭ୍ୟସ୍ତତାର ଅବଗୁଣ । ଯୋଉଟା ସହିତ ଆମେ ମୂଳରୁ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଆସିଛୁ, ସେଇଟା କାଳକ୍ରମେ ଆମର ଏକ ଦେହ-ସ୍ୱଭାବରେ ପରିଣତ ହେଲପରି ହୋଇଯାଇଛି ଏବଂ ତାହାକୁ ହିଁ ଆମେ ଏକମାତ୍ର ସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି ଚିହ୍ନିବାର ଜାଲରେ ପଡ଼ିଯାଇଛୁ । ଆଉ ସବୁକୁ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି କହୁଛୁ । ଅବଚ୍ଛାଚକ୍ରରେ ପଡ଼ି ଯେ ଆମେ ଏହି ଜାଲରେ ପଡ଼ିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛୁ, ସେକଥା ଆଦୌ ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ଜୀବନ-ବଣିକର ଏକ ସହଜତର ବାଟରେ ଯିବାର ମୋହରେ ପଡ଼ି ଆମେ ପରୋକ୍ଷରେ ଜାଣି ଜାଣି ଯାଇ ଜାଲରେ ପଡ଼ୁଛୁ । ଠିକ୍ ଏହି ଭିତରେ ଆମେ ଆପଣା ଯୁଗର ଜାଲଭିତରେ ବି ପଡ଼ିଯାଇ ଥାଉ । ଅର୍ଥାତ୍ ଆମ ଆପଣା ଯୁଗର ଚଳଣିଗୁଡ଼ାକୁ ଆମେ ଏକମାତ୍ର ସ୍ୱାଭାବିକ ଚଳଣି ବୋଲି ମାନିନେଉ । କାରଣ ଏଗୁଡ଼ାକ ସହିତ ଆମେ ବଡ଼ ଅନ୍ତରଙ୍ଗଭାବରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଉ । ଆମ ପିଲାଦିନେ ଗାଁଆଡ଼େ ଯେପରି ରାମନବମୀ ଯାତ୍ରା ହେଉଥିଲା ଓ ସେଥିରେ ହନୁମାନ ସାଜି ମୁଁ ଉଚ୍ଚ ଡ଼ାଳରୁ ଡ଼େଇଁ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ଯେପରି ଚମତ୍କୃତ କରୁଥିଲି, ଏଯୁଗରେ କେହି କଦାପି ସେପରି କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ଆମ ବେଳର ଶୀତଳ-ଷଷ୍ଠୀ ଯାତ୍ରା ଏଯୁଗର ପିଲାଙ୍କ ଭାଗ୍ୟରେ କାହୁଁ ଜୁଟିବ ? ଆମ ଯୁଗରେ ସଙ୍ଗୀତ, ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ତମ୍ବୁର ଯେଉଁଭଳି ଆଦର ରହିଥିଲା, ଏ ଯୁଗରେ ଏ ବିଦେଶମୁହାଁ ଟୋକାଏ ସେକଥା କାହୁଁ ଜାଣିବେ ? ଯଦି କବିତାରେ ପଦକୁ ପଦ ନ ମିଳିଲା, ତେବେ ତାହା କବିତା ହେବ କିପରି ? ଯଦି ଆମେସବୁ ଗୁରୁଜନ ହିସାବରେ ସଭାରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ବସି ହିତବାଣୀ ଶୁଣାଇବାକୁ ତକରା ହୋଇ ନ ଗଲୁ, ତେବେ ସାହିତ୍ୟ-ସଭା କିପରି ହୋଇପାରିବ ? ଏଗୁଡ଼ାକ ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଦୃଷ୍ଟିକୋଣଟି ହେଉଛି ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାରର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ବେମାରି । ଅନଭ୍ୟସ୍ତତାରେହିଁ ଆମେ ଏହାର ନିଦାନ ନିରୂପଣ କରିପାରିବା । ଆମ ଦେହରେ କେତେ କଅଣ ବେମାରି ରହିଥାଏ; କିନ୍ତୁ ସବୁବେଳେ ସବୁ ବେମାରି ପଦାକୁ ବାହାରେ ନାହିଁ । ଠିକ୍ ସେହିପରି ଆପଣାର ତଥାକଥିତ ଯୁଗଟା ସହିତ ଅଧି-ମାତ୍ରାରେ ଅବଲିପ୍ତ ହୋଇ ରହିବା,—ଇଏ ଆମ ଅନ୍ତର୍ମନର ଗୋଟାଏ ବେମାରି । ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ବେମାରିରେ କୁଆଡ଼େ ମଣିଷ ମରେ ନାହିଁ ଦିନ, ମାତ୍ର ଭିତରୁ ଭିତରୁ ଶୁଖି ଶୁଖି ଯାଉଥାଏ । ଏହି ବେମାରି ହୁଏତ ଆଉ କୌଣସି ବେମାରିର କାରଣ ହୁଏ ଯେଉଁଥିରେ ମଣିଷ ମରେ । ଯୁଗକାତରତା ଏହିପରି ଗୋଟାଏ ବେମାରି ।

ଯୁଗକାତର ମଣିଷମାନେ ବାହାରକୁ ହୁଏତ ବେଶ୍ ନିଖୁଣ ଓ ରୁଚିମନ୍ତ ପରି ଦେଖା ଯାଉଥାନ୍ତି; ମାତ୍ର ଭିତରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆହୁରି ଅନେକ ବେମାରିର କବଳରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ । ଅକାରଣରେ ଅନେକ ଯୁଦ୍ଧରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ସେମାନେ ବଡ଼ ହନ୍ତସନ୍ତ ଭାବରେ ଆପଣା ଦୃଷ୍ଟିଗତ ଅଭ୍ୟୁଦୟର ଯଥାର୍ଥ ଅନୁଶୀଳନ କରିବାରୁ ଆପଣାକୁ ବଞ୍ଚିତ କରି ରଖିଥାନ୍ତି ।

ସେଯୁଗ ଓ ଏଯୁଗ ଭିତରେ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସବୁକାଳେ ରହିଥିଲା; ମାତ୍ର ଆମର ଏଯୁଗରେ ଏହି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଟା ବଡ଼ ଅସାଧାରଣଭାବରେ ଉତ୍କଟ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା ପରି ମନେ ହେଉଛି । ଠିକ୍ ଯେପରି ଆମ ପୃଥିବୀର ଇତିହାସରେ ବିଜ୍ଞାନ ସବୁଦିନେ ଥିଲା ମାତ୍ର ଆମର ସମସାମୟିକ ଏହି ଯୁଗଟାକୁ ଏକ ବିଶେଷ ଅର୍ଥରେ ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି । ମନୁଷ୍ୟ-ସଭ୍ୟତାର ଗତ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚହଜାର ବର୍ଷ ଭିତରେ ପୃଥିବୀରେ ଯେତେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇ ନ ଥିଲା ଗତ ପଚିଶ ବର୍ଷ ଭିତରେ ତା'ଠାରୁ ହୁଏତ ଅଧିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଛି । ବାହାରେ ହୋଇଛି, ଭିତରେ ଆମ ଆପଣା ମନରେ ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି । ଆଧୁନିକ ଜଗତରେ ଆମ ଗୋଚରଭୂମିଗୁଡ଼ାକର ଆକୃତି ଓ ପ୍ରକୃତି ଉଭୟ ବଦଳି ଯାଇଛି, ମାତ୍ର ପଚିଶିବର୍ଷ ତଳେ ଆମ ଗାଆଁ ବା ଆମ ସହରର ପ୍ରାତ୍ୟହିକ ତଥା ସମ୍ବନ୍ଧଗତ ଜୀବନକୁ ଆମେ ଯେପରି ଭାବରେ ବୁଝିଥିଲୁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ବୁଝିବାରେ ଆମୂଳ ପରିବର୍ତ୍ତନମାନ ଘଟିଛି । ସେଯୁଗରୁ ଏଯୁଗଯାଏ ଆସିବା ଲାଗି ଗତ ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏଟା ବର୍ଷ ଭିତରେ ଆମେ ଯେପରି ଏକାବେଳେକେ କେତେ କୋଡ଼ି ଯୋଜନର ପଥକୁ ପାରହୋଇ ଚାଲି ଆସିଛୁ । ଏସବୁ କମିଆ ଦେଖି ସେଯୁଗର ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ସତେଅବା କେତେକେତେ ଯୋଜନ ପଛରେ ପଡ଼ି ରହିଥିଲା ପରି ମନେ ହେଉଛି । ଆଧୁନିକ ଜୀବନର ଯାବତୀୟ ଦଉଡ଼କୁ ଆପଣା ଜୀବନ-ଗଣିତର ସୂତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଦେଇ ବୁଝିବା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଭାରି କଷ୍ଟକର ହେଉଛି । ତେଣୁ ଏକ ଅସମର୍ଥତାଜନିତ ବିରକ୍ତିଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ସେମାନେ ଏହାକୁ ତୁଚ୍ଛା ଭୂତଦଉଡ଼ ବୋଲି କହୁଛନ୍ତି । ଆଜି ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରବୀଣ ଆଖିରେ ଯେଉଁମାନେ ଭୂତପରି ଦିଶୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ନିଜକୁ ଯୋଦ୍ଧା ଓ ଯୁଗନ୍ଧର ବୋଲି ବିଚାର କରୁଛନ୍ତି । ସେମାନେ ପଛକୁ ଅନାଇବାକୁ ମୋଟେ ରାଜି ନୁହନ୍ତି । ଟିପ ଭିଡ଼ ଠିଆହେବା ଲାଗି ଜୁଈଏ ଜାଗା ନ ମିଳୁ ପଛକେ, ପୁରୁଣା ଭୂଇଁ ଦେଖିବାମାତ୍ରକେ ସେମାନେ ତରକିଲା ପରି ହେଉଛନ୍ତି । କୌଣସି ଖୁଣ୍ଟ ଓ କୌଣସି ପଘା ନମାନିବାର ଏକ ଉତ୍ସାହ-ପ୍ରବଳତାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ସେମାନେ ସବୁପ୍ରକାର ପୁରୁଣା ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ଡେଇଁ କୁଆଡ଼େ ମନ କୁଆଡ଼େ ଖେଦି ପଳାଇବାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ଏଯୁଗଟାକୁ ଏମାନେ ଉଭୟେ ସତେଅବା ଗୋଟାଏ ଦଉଡ଼ା ପରି ଦେଖୁଛନ୍ତି । ଦଉଡ଼ାଟାକୁ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା କେବଳ ଆପଣା ଅଣ୍ଟାରେ ବାନ୍ଧିବେ ବୋଲି ମନରେ ପାଞ୍ଚୁଛନ୍ତି ।

ଦଉଡ଼ାକଷାକଷି ଚାଲିଛି । ଜିତିବା ହାରିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ନାହିଁ । କଷାକଷିଟା ହିଁ ଯଥେଷ୍ଟ ବୋଲି ମନେ ହେଉଛି ।

ସମଗ୍ରତଃ ବିଚାର କଲେ ଆମ ଏକାଳରେ ସେଯୁଗ ଓ ଏଯୁଗ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ସମସ୍ୟାଟି ହେଉଛି ଏକ ସଂଘାତମୂଳକ ସମସ୍ୟା । ଇତିହାସର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁଗକୁ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱକୀୟ ଆହ୍ୱାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଛି, ମାତ୍ର ଆମ ଏଯୁଗ ଏକ ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ ସମସ୍ୟାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଛି, ଏବଂ ସେହି କାରଣରୁ ଏକ ଅନନ୍ୟସାଧାରଣ ଦୃଷ୍ଟି ଓ ଅନୁରକ୍ତିଦେଇ ସେ ଏହି ସମସ୍ୟାଟିର ବିଚାର କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛୁ । ଆଗେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁଗରେ ଆୟତନସିଦ୍ଧ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମାଜରେ ମୋଟାମୋଟି ସର୍ବଜନସ୍ୱୀକୃତ ଏକ ପଥ ମଧ୍ୟ ରହିଥିଲା; ଅର୍ଥାତ୍ ଜୀବନ-ବିଚରଣର ଦିଗଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ମୋଟାମୋଟି ନିରୂପିତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ମଣିଷ ଯେଉଁ ସମାଜରେ ଜନ୍ମ ନେଉଥିଲା, ସେହି ସମାଜର ଧାରଣା ଉପରେ ଚାଲିଯିବାକୁ ହିଁ ତା'ଲାଗି ସୁସ୍ଥ ଓ ସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଧର୍ମ, ଭଗବାନ, ପାପ-ପୁଣ୍ୟ ଓ ସଫଳ ଜୀବନ ବିଷୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସଂଜ୍ଞାମାନ ରହିଥିଲା । ଏହି ସଂଜ୍ଞା-ଗୁଡ଼ିକରେ କୌଣସି ଅତିରେକ ବା ବ୍ୟତିକ୍ରମ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ ବୋଲି ଭାବିବାଲାଗି ମଧ୍ୟ ସେତେବେଳେ ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷ କୌଣସି ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କରୁ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଗତାନୁଗତିକତା ବା ସର୍ବସ୍ୱୀକୃତ ମାର୍ଗରେ ଆପଣାକୁ ଖାପ ଖୁଆଇ ନେବାକୁ ହିଁ ଜୀବନଧର୍ମ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ସୂତ୍ରପ୍ରମାଣେ କହିଲେ ଅନୁକୂଳନା ହିଁ ଜୀବନର ସମବାଚୀ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଅନୁକୂଳନର କୌଶଳଗୁଡ଼ାକୁ ଆୟତ୍ତ କରିବାକୁହିଁ ଶିକ୍ଷା କୁହା-ଯାଉଥିଲା । ବୋଲି ମାନବାଞ୍ଛା ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଚାର ରୂପେ ଆଦୃତ ହେଉଥିଲା; ମାତ୍ର ଏଯୁଗରେ ସେସବୁ ରୀତି କ୍ରମେ ବଦଳିଯାଇଛି । ଏଯୁଗର ନୂଆ ଜ୍ଞାନ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ଆମକୁ ଯେଉଁସବୁ ନୂଆ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ଲାଭ କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ଯୋଗାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ଓ ଆଧୁନିକ ପୃଥିବୀର ମଣିଷ-ମଣିଷଭିତରେ ଅର୍ଥାତ୍ ତା'ର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତଥା ସାମାଜିକ ଜୀବନରେ ଯେଉଁ ନୂତନ ସମ୍ବନ୍ଧ-ସୂତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥାପନା ହୋଇଛି, ସେଇଥିରୁ ହିଁ ପୁରୁଣା ରୀତିଗୁଡ଼ାକ ତାକୁ ସମଗ୍ରତଃ ଗୋଟାଏ ବିଡ଼ମ୍ବନା ପରି ବୋଧ ହେଉଛି । ତେଣୁ ସେ ଏକ ନୂତନ କେଉଁ ଜୀବନବାସନାଦ୍ୱାରା ଅନୁପ୍ରେରିତ ହୋଇଥିବା ପରି ଅନ୍ୟ ବାଟର ସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ମନ ବଳାଇଛି । ଅନ୍ୟ ବୋଇତରେ ଅନ୍ୟ ମୁଦ୍ରା ଧରି ବାଣିଜ୍ୟ କରି ବାହାରିଛି । ଏହି ନୂତନ ପ୍ରବାସର ଅଭିକ୍ରମରେ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କଠାରୁ ସେ ଉତ୍ତରାଧିକାରସୂତ୍ରରେ ପାଇଥିବା ବାସ ଓ ବସନଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଆଉ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରଖି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି, ତା' ମନରେ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଆଣି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି, ତେଣୁ ସେ ଆପଣାର ବାସଟିକୁ ନୂତନ ପବନ ଦେଇ ଗଢ଼ିବ ବୋଲି ସବ୍ରଗ କରୁଛି, ଆପଣାର ଜନପଦ କାନ୍ଥଗୁଡ଼ାକରେ ସେ ନୂଆ ଝରକା ବସାଇବ ବୋଲି ସାହସ ନେଇ ବାହାରିଛି ।

ତେଣୁ ଆଗେ ଖାପ ଖାଇଗଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେଉଥିଲା, ଏଯୁଗରେ ନୂତନ ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ହେବ । ଆମର ସକଳ ଅସନ୍ତୋଷକୁ ଏକାଗ୍ର କରି ଆଜି ନୂତନର ସନ୍ଧାନରେ ବାହାରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଆପଣା ଭିତରେ ତଥା ଆପଣା ଜୀବନର ସକଳ ବାହ୍ୟାଙ୍ଗରେ କିଛି ନୂଆକରି ସୃଷ୍ଟି କରିବାକୁ ହେବ । ଆଧୁନିକ ମନୋବିଜ୍ଞାନରେ ଏହାକୁ Self-Actualization ବା ଆତ୍ମୋପଲବ୍ଧି ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ଆତ୍ମୋପଲବ୍ଧି ଅର୍ଥାତ୍ ଆତ୍ମପରିଚୟ । ସମଗ୍ର ଜଗତ ସହିତ ଏକ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ପରିଚିତିପାଇଁ ଏହି ଆତ୍ମପରିଚୟ ଆମକୁ ଆହୁରି ଆଗକୁ ବାଟ ଫିଟାଇ ଦେବ । ଏଯୁଗର ଏହି ଅନୁଧାବନକୁ ମନୋ-ବୈଜ୍ଞାନିକ Jung ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ଆତ୍ମାଭିମୁଖୀ ଅନ୍ୱେଷଣ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଆଗେ ସ୍ୱୀକୃତ ବାଟରେ ଚାଲିବାକୁ ଶିଖାଇବାର ପଦ୍ଧତିକୁହିଁ ଶିକ୍ଷା କୁହାଯାଉଥିଲା । ଯିଏ ସେହି ବାଟରେ ଯିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହେଉଥିଲା, ବା ଅନିଚ୍ଛୁକତା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲା, ତାକୁ ନାନାପ୍ରକାର ସଂଶୋଧନମୂଳକ ଉପାୟରେ ଭାଙ୍ଗି, ମୋଡ଼ି ଓ ମର୍ଦ୍ଦନ କରି ବାଟକୁ ଅଣା ଯାଉଥିଲା । ଅର୍ଥାତ୍ ସେ ଯୁଗରେ ଶିକ୍ଷାର ସାମ୍ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଧାନତଃ Remedial ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଏ ଯୁଗରେ ସେହି ସାମ୍ମୁଖ୍ୟ Existential ହେବ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏଯୁଗର ଶିକ୍ଷା ଜୀବନର ସମଗ୍ରତାକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିବ ଓ ସମଗ୍ରଭାବେ ଜୀବନର ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା ଲାଗି ମଣିଷକୁ ଶକ୍ତିଦେବ, ବିଶ୍ୱାସ ଦେବ, ଶ୍ରଦ୍ଧା ଦେବ । ଆଗେ ବଡ଼ମାନେ ଆଜ୍ଞା ଦେଉଥିଲେ ଓ ସାନମାନେ ଆଜ୍ଞାପ୍ରମାଣେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଇତିହାସ ବା ସାମାଜିକ ଜୀବନ କହିଲେ ଆଦେଶ ଦେଲାବାଲା ଓ ଆଦେଶ ପାଳନ କଲାବାଲାଙ୍କୁ ନେଇ ଲାଗିଥିବା ଏକ ନିତ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ବୁଝାଉଥିଲା । ଏଯୁଗର ପ୍ରେରଣା ଅନୁସାରେ ମଣିଷ ସହିତ ମଣିଷର ସମ୍ବନ୍ଧ invitational ଅର୍ଥାତ୍ ଆମନ୍ତ୍ରଣମୂଳକ ହେବାର ଅଭିପ୍ରାୟ ରଖିଛି । ଆଜ୍ଞା ଦେଇ ଓ ଅପର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞାବହରୂପେ ତିଆରି କରି ଆଦର୍ଶ ଯୁଗ ଗଢ଼ିବାର ପୁରୁଣା ଯୁଗ-ରୀତିଗୁଡ଼ାକ ଆଉ ମନକୁ ପାଉ ନାହିଁ । ଏଣିକି ଜଣେ ମଣିଷ ଅପର ଜଣକୁ କେବଳ ମାନିକରି ଚାଲିବାକୁ ନିଜର ଧର୍ମ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବ ନାହିଁ । ମଣିଷ ମଣିଷର ସାଥୀ ହୋଇ ରହିବ । ମଣିଷର ସ୍ୱପ୍ନ, ସାଧନା ଓ ଶ୍ରଦ୍ଧାନୁଶୀଳନାରେ ମଣିଷ ପରସ୍ପରର ସମଭାଗୀ ହୋଇ ରହିବ । ଏ ପୃଥିବୀର ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କର ଓ ଅଧିକାଂଶ ଭଲ ପାଇବା ଆଜିଯାଏ ପ୍ରଧାନତଃ ଦାସଭାବକୁ ଆଶ୍ରୟ କରି ହୋଇଛି । ଏଣିକି ସଖାଭାବରେ ଜୀବନ-ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଉପାସନା ହେବ । ଗୋଟିଏ ଗୀତରେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ଭଗବାନଙ୍କୁ ପାନ୍ଥ ଓ ପାନ୍ଥଜନର ସଖା ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କୁ ପଥର ସାଥୀ ହିସାବରେ ନମସ୍କାର ଜଣାଇଛନ୍ତି । ମୁଁ ଏହାକୁ ଆମ ଏଯୁଗର ଆଧୁନିକତମ ନିବେଦନ ବୋଲି ବିଚାରୁଛି ।

ଏଇଠି ଆପେକ୍ଷିକତାବାଦର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଥାଏ । ପଦାର୍ଥବିଜ୍ଞାନ ପରେ ନୃତତ୍ତ୍ୱ-ବିଜ୍ଞାନରେ ଏହି ଆପେକ୍ଷିକତାବାଦର ବହୁଳ ଆଲୋଚନା ହୋଇଛି । ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ

ଭୌଗୋଳିକ ଭିତ୍ତିରୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେଯୁଗର ମଣିଷ ପ୍ରଧାନତଃ ଏକଦେଶୀ ଓ ଏକପକ୍ଷୀୟ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଧର୍ମ କହିଲେ କେବଳ ଆପଣାର ଧର୍ମାଚାରଗୁଡ଼ାକୁ ବୁଝାଉଥିଲା । ଗାଁ'-ଠାକୁରଙ୍କୁ ଇଷ୍ଟଦେବ କୁହାଯାଉଥିଲା । ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଜୀବନ ଓ ସମାଜ ବିବେକ ବଡ଼ ପ୍ରାନ୍ତୀୟ ଓ ସ୍ଥାନୀୟ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ମଣିଷ ଖାଲି ଆପଣା ଜିନିଷିକୁ ଜାଣିଥିଲା ଖାଲି ଆପଣା ଜିନିଷିର ସମାଚାର ରଖୁଥିଲା, ଖାଲି ଆପଣା ଦେଶର ଫଳ ଖାଇ ରହିଥିଲା । ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ଗଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଆପଣା ଘରର ଫଳକୁ ଝୁରୁଥିଲା । ନାନା କାରଣରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ମହାଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଆମ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜୀବନର କଳ୍ପନା କରିବାର ଏଇ ସେକାଳ ରୀତିଟି ବଦଳି ଯାଇଛି । ସଂସାରରେ ଅନେକ ଧର୍ମ ଅଛି, ଅନେକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜଳବାୟୁ ରହିଛି, ଅନେକ ରୀତି ରହିଛି ଓ ଅନେକ ଜୀବନଭଙ୍ଗୀ ରହିଛି—ଏଯୁଗରେ ଆମ ଅଙ୍ଗେ ନିଭାଇବା ଜୀବନରୁ ଆମେ ଏହି ନୂତନ-ଲବ୍ଧ ସତ୍ୟଟିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଛୁ । ତେଣୁ ଆଗେ ଯେପରି କୌଣସି ସ୍ଥାନୀୟ ସତ୍ୟକୁ ଆମେ ଚିରନ୍ତନ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମାନି ନେଉଥିଲୁ, ଏବେ ସେପରି କରିବା ଆଉ ସହଜ ହେଉ ନାହିଁ । ପଶୁମାଂସ ମୋର ଅଭକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇପାରେ, ବହୁବିବାହ ମୋ ସମାଜରେ ନିଷିଦ୍ଧ ହୋଇପାରେ, ମୋ ଦୃଷ୍ଟିରେ ମୂର୍ତ୍ତିପୂଜା ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ହୋଇପାରେ, ମାତ୍ର ତାହାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ସେଗୁଡ଼ାକୁ ମୁଁ ସବୁ ସମାଜର ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ଲାଗି ମଧ୍ୟ ଅଭକ୍ଷ୍ୟ, ନିଷିଦ୍ଧ କିମ୍ବା ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ହୋଇ ରହୁ ବୋଲି ଦାବୀ କରି ବସିବି । ରୁଚିର ବିଭିନ୍ନତା ଅନୁସାରେ ଧର୍ମରେ ବହୁବିଧ ମତ ଓ ପଥ ଅବଶ୍ୟ ରହିବ ବୋଲି ଆମ ପ୍ରାଚୀନ ଶାସ୍ତ୍ରରେ କୁହାଯାଇଛି । ସେହିପରି ସାଂସ୍କୃତିକ ବେଷ୍ଟନୀଗୁଡ଼ିକର ବିଭିନ୍ନତା ଅନୁସାରେ ଆମ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବାର ଢଙ୍ଗଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ଓ ବିଚିତ୍ର ହୋଇଛି । ବିଭିନ୍ନ ଓ ବିଚିତ୍ର ହେବାଟାକୁ ଆଗେ ସାଧାରଣତଃ ଏକ ବିକୃତି ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏବେ ଏହାକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରି ନିଆଗଲାଣି । ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ଆର୍ଯ୍ୟେତରମାନଙ୍କୁ ସେକାଳରେ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ଅନାର୍ଯ୍ୟ ଶବ୍ଦଟି ଅସଭ୍ୟ ବୋଲି ବୁଝାଇଲା । ଯେଉଁମାନେ ବୈଦିକ ମାର୍ଗାଚାରକୁ ମାନୁ ନଥିଲେ, ସେଯୁଗରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବ୍ରାତ୍ୟ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା; ମାତ୍ର ଆପେକ୍ଷିକତାର ତରାଜୁରେ ବିଚାର କରି ଦେଖିଲେ ଆମର ଏହି ପୃଥିବୀରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ ବ୍ରାତ୍ୟ । ଆମ ଆପଣା ସଂସ୍କୃତିର ଆୟତନ ଭିତରେ ଆମେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଆର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ ମାନଦଣ୍ଡ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର କଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ବ୍ରାତ୍ୟ । ସମସ୍ତେ ଜାତିଆ, ପୁଣି ସମସ୍ତେ ଅଜାତିଆ ।

ଆପେକ୍ଷିକତାବାଦ ହେଉଛି ଏଯୁଗକୁ ନୃତତ୍ତ୍ୱବିଜ୍ଞାନର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଅବଦାନ । ନୃତତ୍ତ୍ୱବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରଥମେ ପୃଥିବୀରେ ରହିଥିବା ବିଭିନ୍ନ ସଂସ୍କୃତିର ଆବିଷ୍କାର କଲା ଓ ଆମ ଜୀବନଯାତ୍ରାର ବିଚିତ୍ରତାକୁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରମାଣଦ୍ୱାରା ସିଦ୍ଧ କରାଇଲା । ଏହାରି ପ୍ରଭାବରେ

ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରରେ Logical Positivismର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଆସିଲା । ସେଥିରେ ଆହୁରି ଡାଳପତ୍ର ଧରି ବ୍ୟଞ୍ଜନାଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଶବ୍ଦାର୍ଥଶାସ୍ତ୍ର (Semantics) ବାହାରିଲା । Absolutismର ସେଯୁଗୀୟ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟି ଆସ୍ଥାନଚ୍ୟୁତ ହେଲା । ଆମ ଜୀବନର ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ Pluralismର ଚେର ମାଡିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଧର୍ମଭେଦ ଓ ଧର୍ମଦ୍ୱେଷ ସ୍ଥାନରେ ବିଶ୍ୱଧର୍ମ ଓ ଧର୍ମ-ସମନ୍ୱୟକୁ ଏଯୁଗର ଆହ୍ୱାନ ବୋଲି କୁହାଗଲା । ଜାତୀୟତାର ଜ୍ଞାତ ପିଞ୍ଜରା ଭିତରୁ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟତାର ଅଜ୍ଞାତପୂର୍ବ ଗଳା ବାହାରିଲା । ବିଶ୍ୱ-ସରକାର ଓ ବିଶ୍ୱ-ବିଧାନ-ପରିଷଦର କଳ୍ପନା ଉକୁ ହେଲା । ସାରା ସଂସାରର ଶିକ୍ଷା, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, କୃଷି ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ଲାଗି ନୂଆକରି ଯୋଜନାମାନ ଗଢାଗଲା । ଏ' ଯୁଗର ବିଗ୍ରହରେ ଏହା ହେଉଛି ସମ୍ଭବତଃ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଆନ୍ଦୋଳନକାରୀ ଏକ ବିଷୟ, ଏହା ଏଯୁଗର ଅଭିନବତମ ଘଟଣା । ଏହି ନୂଆ ପ୍ରେରଣାରେ ସାହିତ୍ୟ ବିଶ୍ୱ-ସାହିତ୍ୟ ହେଲା । ଭାବସଂକ୍ରମଣର ପରିଧିମାନ ବିଶ୍ୱପରିଧିକୁ ଛୁଇଁବାଲାଗି ମନ କଲା । ଆଗରି ଅନେକ ବାଡ଼ ଉଠିଗଲା । ଛୁଆଁ ବାରବାର ପୁରୁଣା ବିକାରଟା କ୍ଷୀଣତର ହେଲା, ଆପଣା ପରି ଇତରକୁ ବି ଲୋଡ଼ିବାପାଇଁ ଉତ୍ସାହ ବଢ଼ିଲା ।

ମାତ୍ର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନାନାବିଧ ବାଦପରି ଆପେକ୍ଷିକତାବାଦରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରମାଦ ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି । ଏହାକୁ ଏକ Absolutism ପରି ବ୍ୟବହାର କରାଗଲେ ପ୍ରମାଦ ଅବଶ୍ୟ ରହିଛି । ଆପେକ୍ଷିକତାବାଦ ଆମକୁ ନିହିଲିଜିମ୍ ଆଡ଼କୁ ହୁଡାଇ ନେଇପାରେ, ଆମକୁ ସିନିକ୍ କରି ଦେଇପାରେ । ନିହିଲିଜିମ୍‌ର ଆଖିରେ ସବୁ ଭାଙ୍ଗି ଭୁଷୁଡି ପଡୁଥିଲା ପରି ଦେଖାଯାଏ । କୋଉଠି କିଛି ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି କହି ସିନିକ୍‌ମାନଙ୍କ ପରି ଚୁପ ହୋଇ ବସେ ଓ ମଜା ଦେଖିବ ବୋଲି ଠାକ ରହିଥାଏ । ଆପେ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ରହି ସେ ଆପଣା ଅପାରଗତାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନିଏ ଏବଂ ଅନ୍ଧଭାବରେ ତାହାକୁ ହିଁ ଆପଣାର ଜିତାପଟ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରେ । ଆପେକ୍ଷିକତାବାଦ ଆମ ଏଯୁଗରେ ଅନେକ ନିହିଲିଜିମ୍ ଏବଂ ସିନିକ୍ ମନୋଦୃଷ୍ଟି ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ନିମିତ୍ତ ପରି ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଛି । ଏଯୁଗର ଉଦୟପଥକୁ ଅନେକ ପ୍ରକାରେ ବଣା କରି ରଖିଛି । ସେଯୁଗରେ ମଣିଷ ଆପଣାର ଯୁଗଧର୍ମକୁ ହିଁ ପରମଧର୍ମ ବୋଲି ମାନି ନେଇଥିଲା । ନିଜର ଧର୍ମକୁ ଏକମାତ୍ର ଧର୍ମ ବୋଲି ମାନୁଥିଲା । ଆପଣା ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ବାକ୍ୟକୁ ଅଟଳ ବୋଲି ମାନୁଥିଲା । ଏଯୁଗରେ ଧର୍ମର ସେହି ସାନ ସଙ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ଘରଟି ଭାଙ୍ଗିଗଲଣି । ମଣିଷ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଧର୍ମର ପରିଚୟରେ ଆସିଲାଣି । ଏଣୁ ଆପଣାର ଧର୍ମ-ମତଟିକୁ ବା ଧର୍ମାଗ୍ରହଗୁଡ଼ାକୁ ସେ ଏକମାତ୍ର ମତ ବା ଆଗ୍ରହ ବୋଲି ମାନିନେଇ ପାରୁନାହିଁ । ଏଗୁଡ଼ାକୁ ସେ ଏକ ଆପେକ୍ଷିକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲାଣି । ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣା ଦେଉଳର ଦିଅଁମାନେ ତାକୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନାନା ଦେଉଳରେ ବସିଥିବା ଦିଅଁମାନଙ୍କ ପରି ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ପଥରମୂର୍ତ୍ତି ପରି

ଦେଖାଗଲେଣି । ଆପଣା ସମାଜର ଆଗ୍ରହଗୁଡ଼ାକ ତାକୁ ପୃଥିବୀର ନାନା ସମାଜରେ ରହିଥିବା ନାନା ଆଗ୍ରହ ଭିତରେ କେବଳ ଅନ୍ୟତମ ବୋଲି ଦେଖାଗଲାଣି । ଆପଣାର ଦେଶ ତାକୁ କ୍ରମେ ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନାନା ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଘର ଦେଖାଗଲାଣି । ଆପଣାର କୌଣସିଟିକୁ ସେ ଚରମ ବା ଅଖଣ୍ଡନୀୟ ବୋଲି ମାନି ନେଉ ନାହିଁ । ଏ ଧର୍ମ, ଏ ଆଗ୍ରହ ଓ ଏହି ନିଷେଧଗୁଡ଼ାକୁ ସେ ମଣିଷ ତିଆରି ବୋଲି ଜାଣିଲାଣି । ତେଣୁ ଏଗୁଡ଼ାକରେ କୋଉଠି କିଛି ବ୍ୟତିକ୍ରମ ହୋଇଗଲେ ଘୋର ପ୍ରଳୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେବ ବା ଦେବତାର ରୋଷ ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ସେ ଆଉ ମୋଟେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁନାହିଁ । ଆପଣାର ଦେଶକୁ ସେ ଦେବଭୂମି ବା ଶ୍ରେଷ୍ଠଭୂମି ବୋଲି ମାନି ନେଉନାହିଁ । କୌଣସି ଦେଶରେ ଜନ୍ମ ନେବାଟାକୁ ସେ ଏକ ଆକସ୍ମିକ ଘଟଣା ବୋଲି ଭାବୁଛି । ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିର ଏହି ରୀତିକୁ ମୁଁ ଏକ ସୁସ୍ଥ ସଂଶୟବାଦୀ ରୀତି ବୋଲି କହିବି । ଏହା ଦ୍ୱାରା ଆମ ଜୀବନରେ ପ୍ରୟୋଗ-ପ୍ରବୃତ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ପାଏ, ଅଧିକ ଅନ୍ୱେଷଣ ଓ ଅଧିକ ଅନୁସନ୍ଧାନଲାଗି ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜାତ ହୁଏ । ଏହା ଆମକୁ ଅନ୍ତର୍ମୁଖୀ ହେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ପଶୁ ପରି ବାଧ୍ୟ ନ-ହୋଇ ଆମେ ଜିଜ୍ଞାସୁ ହେବାକୁ ଶିଖୁ । ପୂର୍ବପ୍ରଦତ୍ତ ତଥାକଥିତ ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଅପେକ୍ଷା ଆପଣାର ଉପଲବ୍ଧ ସତ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଆମେ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ ଦେଇ ଶିଖୁ । ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଆପେକ୍ଷିକଭାବରେ ବିଚାର କରି ଶିଖୁ । ମମତା କମେ, ଭାବପ୍ରବଣତା କମେ, ତେଣୁ ଉଗ୍ର ବା ଉତ୍ତେଜିତ ହେବାଟା ମଧ୍ୟ ଅନାବଶ୍ୟକ ଓ ଲଜ୍ଜାକର ବୋଲି ମନେ ହୁଏ । ତେଣେ ଶ୍ରଦ୍ଧା ବଢ଼େ । ଶ୍ରଦ୍ଧା ପ୍ରଗାଢ଼ ହୁଏ, ପ୍ରଶାନ୍ତ ହୁଏ ।

ଏଯୁଗର ସାହିତ୍ୟ ଭିତରକୁ ମଧ୍ୟ ଆପେକ୍ଷିକତାବାଦର ସଂକ୍ରମଣ ହୋଇଛି । ଏହି ନୂତନ ରଙ୍ଗଟି ଲାଗିଛି ବୋଲି ଏଯୁଗର ସାହିତ୍ୟ ସେଯୁଗର ପ୍ରବୀଣ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଏପରି କାଣ୍ଡଛଡ଼ା ଓ ଅପନ୍ତରା ପରି ମନେ ହେଉଛି । ସେଯୁଗର ତୁଳନାରେ ଏଯୁଗର ସାହିତ୍ୟରେ ବୈଚିତ୍ର୍ୟ ବଢ଼ିଛି, ପ୍ରୟୋଗପ୍ରବୃତ୍ତି ବଢ଼ିଛି, ଅନ୍ତର୍ମୁଖିତା ବି ବଢ଼ିଛି । ସେଯୁଗରେ ସାହିତ୍ୟିକମାନେ ଆପଣା ଆପଣାର ବିଚରଣଜଙ୍ଗଲରେ ଆପଣାକୁ ସତେ-ଅବା ପଶୁରାଜପରି ମଣୁଥିଲେ । ଏଯୁଗରେ ସେହି ସ୍ଥିତି ବଦଳି ଗଲାଣି । ସାହିତ୍ୟିକମାନେ ଏବେ ସଭାରେ ଏକାଠି ବସିଲେଣି, ସମ୍ମିଳନୀ କଲେଣି, ସଂଘ ଗଢ଼ିଲେଣି । ଅର୍ଥାତ୍ ପରସ୍ପରର କଥା ଶୁଣିବାକୁ ମନ କଲେଣି । ଏଯୁଗର ସାହିତ୍ୟରେ ସ୍ପର୍ଶକାତରତା କମି ଯାଇଛି । କାରଣ ସାହିତ୍ୟିକର ସ୍ପର୍ଶକାତରତା ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପରିମାଣରେ କମିଯାଇଛି । ଆଧୁନିକତା ହେଉଛି ସ୍ପର୍ଶକାତରତାର ଏକାନ୍ତ ବିରୋଧୀ,— ତେଣୁ ଅସଲ ଇଚ୍ଛା ଥାଉ ବା ନ ଥାଉ ପଛକେ, ଆଧୁନିକ ବୋଲାଇବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିବା ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କୁ ଆଜି ଅନ୍ତତଃ ଆବଶ୍ୟକତା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆପଣାଘରେ ନୂଆ ନୂଆ ଝରକାମାନ ଖୋଲି ଦେବାକୁ ପଡ଼ୁଛି, ନୂଆ ନୂଆ ଖବର ଲାଗି ପିଠି ଦେଖାଇବାକୁ ପଡ଼ୁଛି । ସେଥିଲାଗି

ସୁଦୂର ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ଆମେରିକାର ସାହିତ୍ୟିକ ଅନୁରାଗ ଓ ଅଭିରୁଚିମାନ ଆମ ଓଡ଼ିଶାର ସାହିତ୍ୟଘରକୁ ମଧ୍ୟ କୁଣିଆ ହୋଇ ଆସି ପାରିଲଣି । ସାହିତ୍ୟିକ ତାମ୍ବୁଲ-ସେବନରେ ଏବେ ବିଦେଶୀ ମସଲାମାନ ଲୋଡ଼ା ପଡ଼ିଲଣି । ଏହା ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ । କାରଣ ଏହାଦ୍ୱାରା ସାହିତ୍ୟିକ ସମ୍ଭାବନାମାନ ବହୁତର ହୋଇ ପାରିଚ ଓ ଆମର ଜୀବନବାସନା ମଧ୍ୟ ନାନାବିଧ ବହୁତର ମାର୍ଗରେ ଆପଣାକୁ ପ୍ରସ୍ଫୁଟିତ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଲାଭ କରିପାରିଚ ।

ତେବେ ପ୍ରମାଦ ଆଉ କେଉଁଠି ରହିଲା ? ପ୍ରମାଦ ନିହିଲିଜିମ୍‌ରେ ରହିଚ, ପ୍ରମାଦ ସିନିକ୍ ହେବାରେ ରହିଚ; ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଆପେକ୍ଷିକ ବୋଲି ଜାଣି ଆପଣାର ଜୀବନରେ ଯାବତୀୟ ଜୀବନମୂଲ୍ୟକୁ ବିସର୍ଜି ଦେବାରେ ପ୍ରମାଦ ରହିଛି । ଧର୍ମ ମନୁଷ୍ୟକୃତ, ଧର୍ମଗୁରୁ ମନୁଷ୍ୟକୃତ ଓ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ମନୁଷ୍ୟକୃତ; ବିଭିନ୍ନ ସମାଜରେ ମଣିଷ ଆପଣା ଆବଶ୍ୟକତାର ପୂରଣ ଲାଗି ଯୁଗେ ଯୁଗେ ସେଗୁଡ଼ିକର ତିଆରି କରିଚ,—ଏପରି ଏକ ବିବେକବୁଦ୍ଧିରେ ପରିଚାଳିତ ହୋଇ, ଆପଣା ଜୀବନରେ ସକଳପ୍ରକାର ଧର୍ମରୁ ମଧ୍ୟ ବିଚ୍ୟୁତ ହୋଇ ରହିବାରେ ପ୍ରମାଦ ରହିଚ । ଆପେକ୍ଷିକତାକୁ ଏକ ନକାରାତ୍ମକ ପାଞ୍ଚରେ ଅଡ଼େଇ ନେଇ ଶେଷକୁ ଗାର ଡେଇଁ ବସିଲେ ସାରା ସଂସାରର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ତଥାପି ଆପଣାକୁ ହରାଇ ବସିବାର ବିପଦ ରହିଛି । ଏଯୁଗରେ ଆମେ ଅନେକତଃ ଏହିପରି ଏକ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାକୁ ଆପଣା ଘରକୁ ଡାକିଆଣିଚୁ ଏବଂ ଏହାଦ୍ୱାରା ଆମ ଘରଟିକୁ ଉଜୁଡ଼ାଇ ଦେବାର ଫିକର ବି କରିଚୁ । ଖାଲି ଆମ ଧର୍ମରେ ନୁହେଁ, ଆମର ସାମାଜିକ ଓ ନୀତିଗତ ଜୀବନରେ ବି ଏକଥା ହୋଇଚ, ଆମ ସାହିତ୍ୟରେ ହୋଇଚ । ଧର୍ମର ଖୋଳଗୁଡ଼ାକୁ ଆପେକ୍ଷିକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବିଚାର କରି ଆମେ ହୁଏତ ଗୁହାନିହିତ ଅସଲ ଧର୍ମର ଅଧିକ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତୁ । ମାତ୍ର ତାହା ନ ହୋଇ ଆମେ ଧର୍ମହୀନ ଓ ଧର୍ମଭ୍ରଷ୍ଟ ହୋଇ ବସିଚୁ । ତତ୍କାଳୀନ ଧର୍ମକୁ ଅଫିମ ବୋଲି କହି କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟବାଦ ଯଥାର୍ଥ ଜୀବନଧର୍ମକୁ ଆବିଷ୍କାର କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଯେପରି ଧର୍ମହୀନତାକୁ ଏକ ଉଗ୍ରଶ୍ରେଣୀୟ ଧର୍ମରେ ପରିଣତ କରି ବସିଲା ଓ ମଣିଷକୁ ଅଧିକ ହତଶ୍ରୀ କରି ପକାଇଲା, ସେହିପରି ଏଯୁଗର ନିହିଲିଜିମ୍ ଆମକୁ ସକଳପ୍ରକାର ଧର୍ମବାସନାରୁ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ କରି ରଖିବାର ଆଶଙ୍କା ମଧ୍ୟ ସବୁବେଳେ ରହିଚ । ସଂସାରର ନାନା ସମାଜରେ ନାନା ରୀତି ରହିଚ, ନାନା ନୀତି ରହିଚ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଚରମ ନୁହେଁ, ଏଗୁଡ଼ିକ ଆପେକ୍ଷିକ । ଏପରି ଏକ ଯୁକ୍ତିରେ ଅତିମାତ୍ରାରେ ଭୁଲିଯାଇ ଆମେ ଅନେକ ସମୟରେ ଆପେ ପ୍ରତାରିତ ହୋଇଚୁ । ଜୀବନ-ରୀତି ଭୁଲି ଯାବତୀୟ ରୀତିର ଉନ୍ମୂଳନକୁ ହିଁ ଆମେ ରୀତି ବୋଲି ଭ୍ରମ କରିଚୁ । ନୀତିବର୍ଜିତ ହୋଇ ବସିବାକୁ ଏକମାତ୍ର ସ୍ୱାଧୀନତା ବୋଲି ଭ୍ରମ କରିଚୁ । ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ସଂଯମ ମଧ୍ୟରେ ମୂଳତଃ ଯେଉଁ ଆତ୍ମଗତ ସମ୍ବନ୍ଧ ରହିଚ, ସେଇଟିକୁ ପାସୋରି ଆମେ

ନିଜକୁ ବଡ଼ ଅସୁନ୍ଦର କରି ପକାଇଛୁ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଆପଣାର ତଥା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଅରୁଚିଗୁଡ଼ାକ ବଢ଼ିବା ହିଁ ସାର ହୋଇଛି । ଏଯୁଗର ସମଗ୍ର ଜୀବନକୁ ଗ୍ରାସ କରି ଏବେ ଯେଉଁ ଅରୁଚିରୋଗ (Anorexia) ହୁ-ହୁ ହୋଇ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି, ତା'ର ଏହିପରି କୌଣସି ଏକ କାରଣ ରହିଛି କି ? ଆଗେ ସତ୍ୟ, ଶିବ ଓ ସୁନ୍ଦରକୁ ଆମ ଜୀବନାକାଙ୍କ୍ଷାର ତିନୋଟି ଚରମ ମୂଲ୍ୟରୂପେ ମାନି ନିଆଯାଉଥିଲା । ଏହି ତ୍ରିବିଧ ମୂଲ୍ୟର ଏକ ଠୁଳ କଳ୍ପନାରୂପେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଆମ ସର୍ବୋତ୍ତମ ଉପାସନା ଓ ଆରାଧନାଗୁଡ଼ିକର ଆସ୍ଥାନ ଉପରେ ଆଣି ବସାଇ ଦିଆ ଯାଉଥିଲା । ଆପେକ୍ଷିକତାର ଏଯୁଗରେ ଜୀବନର ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ାକୁ ବି ଆମେ ଆପେକ୍ଷିକ ଢଙ୍ଗରେ ବିଚାର କଲୁଣି । ମୂର୍ତ୍ତି ଭାଙ୍ଗିବାର ଉତ୍ସାହରେ ଆମେ ଏହି ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ କରି କେତେ ଭାଙ୍ଗି ସାରିଲୁଣି । ସେଯୁଗରୁ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇ ଆସିଥିବା ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ାକ ଆମକୁ ଧୋକାଦେଇ ଆସିଛନ୍ତି- ବୋଲି ରୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଆମେ ଆଜି ହୁଏତ କୌଣସି ପ୍ରକାର ମୂଲ୍ୟର ବି ପାଖ ମାଡ଼ିବାକୁ ରାଜି ହେଉନାହୁଁ । ସ୍ୱାଧୀନତା ଏବଂ ଅରାଜକତା ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଫରକ୍, ଆପଣା ଜୀବନରେ ଉପାର୍ଜିତ ସକଳ ଆଖିର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ନୂତନ ଓ ଅଧିକ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ମୂଲ୍ୟର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ବାହାରିବା ଏବଂ ଯାବତୀୟ ମୂଲ୍ୟକୁ ଆପେକ୍ଷିକ ବୋଲି ଜାଣି ମୂଲ୍ୟ ବିବର୍ଜିତ ହୋଇ ବସିବା ମଧ୍ୟରେ ବି ସେଇ ଫରକ । ଏହା ଏକ ପରମ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ । ଏଥିରେ ଜୀବନର ଚରମ ନିଃସାରତା ଓ ନିରର୍ଥକତା ଉପରେ ଏକଜିଦିଆ ଦର୍ଶନମାନ ଦୁହିଁବା ଭାରି ଜାକଜମକରେ ସମ୍ଭବ ହୁଏ ସତ, ମାତ୍ର ଜୀବନ ନିରର୍ଥକ ହୋଇଯାଏ । ମଣିଷର ମୃତ୍ୟୁ ହୁଏ, ନିହିଲିଜିମ୍‌ର ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ବଢେ । ଏହି ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବରେ ଆମ ସାହିତ୍ୟରୁ ବି ପ୍ରଶ୍ନ ଚାଲିଯାଏ । ପ୍ରୟୋଗ ପରେ ପ୍ରୟୋଗ ଚାଲେ, ତଥାପି ଅଭୟ ମିଳେ ନାହିଁ । ଖିଅ ପରେ ଖିଅ କେତେପ୍ରକାର ସୂତା ଜମା ହୋଇ ଗଦା ମରେ, ତଥାପି ବସ୍ତ୍ର ବୁଣା ହୁଏନାହିଁ । ତଥାପି ଲାଜ ଛୁଟେ ନାହିଁ । ଉପନିଷଦରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଜଗତ୍-ସଂସାରର ବସନ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ପୁରୁଣା ସକଳ ବସନର ତୁଚ୍ଛା ଆପେକ୍ଷିକତା ବିଷୟରେ ଆମେ ଏଯୁଗରେ କେତେ ପ୍ରମାଣ ଓ ପ୍ରମିତିର ସମ୍ପନ୍ନତା ଲାଭକରି ସାରିଲୁଣି; ମାତ୍ର ଆମର ଲାଜ ରହିଲାଭଳି ନୂଆ ବସନଟି ବୁଣାହେବା ଆଉ କେବେ ଯାଇ ଆରମ୍ଭ ହେବ ?

ତେଣୁ ମୂଲ୍ୟର ଆପେକ୍ଷିକତା ଆମ ଜୀବନରେ ସକଳପ୍ରକାର ମୂଲ୍ୟକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିବାକୁ କଦାପି ବୁଝାଇବ ନାହିଁ । କୌଣସି ଏକ ମୂଲ୍ୟ, ଆଦର୍ଶ ବା ନୀତିବାଦକୁ ଏକ absolute ଅନମନୀୟତାରେ ପରିଣତ କରି ଆମେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ବସିବା ନାହିଁ ସତ, ତଥାପି ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ସ୍ଥାନ ଆମ ଜୀବନରେ ଅବଶ୍ୟ ରହିବ, ଆଦର୍ଶର ସ୍ଥାନ ଅବଶ୍ୟ ରହିବ ଓ ନୀତିର ସ୍ଥାନ ଅବଶ୍ୟ ରହିବ । ଆପଣା ଅନୁଭୂତିର ଆବିଷ୍କାରପଥରେ ଆମକୁ

ଏହି ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ବାଛି ନେବାକୁ ପଡୁଥିବ । ଆପଣାର ଏକ ସଂଗତ ଆଦର୍ଶ ବାଛିନେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିବ, ଆପଣା ଜୀବନର ଅସଂବୃତ ନାନା ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା-ଶିଖାକୁ ଏକ ସଂଗଠିତରୂପ ଦେବାଲାଗି ଆମକୁ କେତୋଟି ନୀତି ମଧ୍ୟ ସତତ ବାଛିନେବାକୁ ପଡ଼ୁଥିବ । ଆମ ଆଖି ଲମ୍ବି ଲମ୍ବି ଯାଉଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମର ସ୍ୱୀକୃତ ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବ୍ୟାପକ ହେବାରେ ଲାଗିଥିବ । ଆମେ ନିଜେ ବଢ଼ୁଥିବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଆମ ଆଦର୍ଶ ଓ ନୀତିଗତ ଜୀବନର ପରିଧି ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଥିବ । ଆପଣାର ସ୍ୱୀକୃତ ମୂଲ୍ୟ, ଆଦର୍ଶ ବା ନୀତିକୁ ନେଇ ଆମେ କେବେହେଲେ କବାଟ କିଳି ବା କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ବ୍ୟୂହ ରଚନା କରି ବସିଯିବା ନାହିଁ ଓ ସଂସାରରେ ବୁଢ଼ା ହୋଇ ଯିବା ନାହିଁ । Absolute ବା ଅଭିନିଷ୍ଠ ହେବା ସେଯୁଗରେ ହୁଏତ କିଞ୍ଚିତ୍ ପରିମାଣରେ ପୋଷାଉଥିଲା; ଏଯୁଗରେ ତାହା ଆଦୌ ପୋଷାଇବ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ନିଷ୍ପ୍ରାଣ ହେବାଟା କୌଣସି ଯୁଗରେ କେବେହେଲେ ପୋଷାଇବ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆପଣାର ଆଦର୍ଶ ଓ ଆପଣାର ନୀତି ବାଛିନେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଜୀବନର ସ୍ୱନିର୍ବାଚିତ କେତୋଟି ମୂଲ୍ୟରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ — ଏବଂ ଝରକାଗୁଡ଼ିକୁ ଖୋଲା ରଖିବାକୁ ହେବ । ସତତ ନୂତନ ଗୁଣ ଓ ନୂତନ ମୂଲ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାର ରୁଚି ରଖିବାକୁ ହେବ । ରଜ୍ଜୁରେ ଛିଦ୍ର ହୋଇଗଲେ ଚାଲିବ ନାହିଁ, ଏକାବେଳେକେ ସବୁ ରଜ୍ଜୁ କାଟିଦେଲେ ମଧ୍ୟ ଚାଲିବ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଏକ ଜୀବନଦୃଷ୍ଟିକୁ Gerald Sykes ଦୁଇଟି ଭାଷାରେ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଲାଭ କରିବାର ବୃତ୍ତି ବା Bilingualism ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । [The Hidden Remnant,— Routledge and Kegan Paul, London, 1962, ପୃଷ୍ଠା-୪୮] ଅର୍ଥାତ୍ ଆମର ଜୀବନ-ଭୂମି ଉପରେ ହିଁ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଓ ବହିର୍ଗତ ଉଭୟ ଆହ୍ୱାନ ଭିତରେ ସମନ୍ୱୟ ସାଧିତ ହେବ, ଆମଦ୍ୱାରା ସଂସାର ନୂଆ ବ୍ୟଞ୍ଜନାରେ ଗଢ଼ାହେବ, ଆମ କାରଣରୁ ଆଖି ଲାଗି ସଂସାର ନିତି ନୂତନ ସମ୍ଭାବନାମାନ ଯୋଗାଇ ଦେଉଥିବ ।

ଆଧୁନିକ ଆପେକ୍ଷିକତାବାଦକୁ ଜୈନଦର୍ଶନର ସ୍ୟାଦ୍‌ବାଦ ସହିତ ତୁଳନା କରାଯାଇପାରେ । ଯାହାକୁ ମୁଁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଜାଣୁଛି, ତାହାକୁ ହିଁ ସତ୍ୟ ବୋଲି ମାନୁଛି; ମାତ୍ର ତାହାର ଅର୍ଥ ନୁହେଁ ଯେ ଆଉ ଯିଏ ଅନ୍ୟପ୍ରକାରେ ମାନୁଛି, ସିଏ ଅସତ୍ୟ ଭିତରେ ପଡ଼ିରହିଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ତା'ର ଦେଖିବା, ଜାଣିବା ଓ ମାନିବା ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ସତ୍ୟର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବାର ଆଉ ଏକ ପଥ ନିହିତ ଥାଇପାରେ । ଏଥିଲାଗି ସ୍ୟାଦ୍‌ବାଦକୁ ଅନେକାନ୍ତବାଦ ବୋଲି ବି କୁହାଯାଇଥାଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ସତ୍ୟକୁ ମୁଁ ଆପେକ୍ଷିକ ବୋଲି ଜାଣିବ, ଅନେକାନ୍ତତାକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବ; କିନ୍ତୁ ଆପଣାର ଲବ୍‌ଧ ଅର୍ଥାତ୍ ଆବିଷ୍କୃତ ସତ୍ୟ-ମୂଲ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ କେନ୍ଦ୍ରରେ ରଖି ହିଁ ମୁଁ ଜୀବନର ଯାବତୀୟ ପରିଧିରେ ବିଚରଣ କରୁଥିବ । ଆଦର୍ଶବାଦର ଯୁଗ ନିଶ୍ଚୟ ସରିଗଲାଣି, ଅର୍ଥାତ୍ ଆମକୁ ବାହାରୁ ଉଚ୍ଚାଟ

କରି ରଖିଥିବା କୌଣସି ବାଦ କିମ୍ବା ବାଣୀ ପଛରେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ ଧାଇଁବାର ଯୁଗ ସରିଗଲାଣି; ମାତ୍ର ଆଦର୍ଶରେ ବାଟ ଖୋଜିବାର ଯୁଗ ସରିନାହିଁ, Commitmentର ଯୁଗ ସରିନାହିଁ । ଆପଣାକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ସମର୍ପଣ କରିଦେବାର ଆହ୍ୱାନ ତଥାପି ରହିଛି, ସବୁଦିନେ ରହିଥିବ ।

ଆଧୁନିକ ରୁଷିଆର ଖ୍ୟାତ କବି Eugene Evtushenko ଏଯୁଗର ତରୁଣ ବୟସ୍କମାନଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି ଗୋଟିଏ କବିତା ଲେଖିଛନ୍ତି । ତରୁଣ ଶିବିରର ପ୍ରତିବାଦ-ଗୁଡ଼ାକୁ ସେ ବେଶ୍ ବୁଝି ପାରୁଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେମାନେ ପ୍ରକୃତରେ କ'ଣ ଯେ ଚାହୁଁଛନ୍ତି, ସେକଥା ସିଏ ବୁଝି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ବିଶ୍ୱସାରା ତରୁଣଦଳଙ୍କୁ ସେ ଏହିପରି ଏକ ଅସମର୍ପିତ ନିଷ୍ଠାର ପ୍ରତିନିଧି ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଚନ୍ତି—"I see what they do not want, that's clear; but how to grasp what they are standing for ?" ସାରା ପୃଥିବୀରେ ଗତ ପ୍ରାୟ ଗୋଟାଏ ପୁରୁଷଧରି ତରୁଣମାନେ ଏଯୁଗ ଲାଗି ଏକ ନୂତନ ସତ୍ୟମୂଲ୍ୟର ସନ୍ଧାନ କରିବେ ବୋଲି ଯେଉଁ ବିପ୍ଳବର ଧ୍ୱନି ଉଠାଇ ଆସିଚନ୍ତି, ତାହାର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତିକ୍ଷେତ୍ରରେ ନାନାସ୍ଥାନରେ ତାହାକୁ ନାନାଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଚି । ସେମାନେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଆପଣାର କେତେ ପ୍ରକାର ନାମକରଣ କରିଚନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ କେତେ ଶାଖା ଓ ପ୍ରତିଶାଖାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଚି; କିନ୍ତୁ ନାନା ପ୍ରୟୋଗ ଓ ଅନୁସନ୍ଧାନର ପଥ ଅତିକ୍ରମ କରି ଏବେ ବିଶ୍ୱର ତରୁଣ କ୍ରମେ Commitment ଆଡ଼କୁ ଫେରି ଆସୁଥିବା ପରି ମନେହେଉଚି । ସେମାନେ ଯାବତୀୟ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ଉତ୍ସାହକୁ ନିରର୍ଥକ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଚନ୍ତି, ଏପରି କି ସେଯୁଗର ଆଦର୍ଶବାଦୀମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ rebels without a cause ବୋଲି କହିଚନ୍ତି, ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ କରି କେତେବେଳେ ଆଉ କ'ଣ ବା କହିଚନ୍ତି, ମାତ୍ର ଆମେରିକାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସୋଭିଏତ ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଯୁଗର ତରୁଣ ଆଜି commitmentକୁ ହିଁ କ୍ରମେ ଆପଣାର ନୂଆ ପଥରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲାଣି । ଆମେରିକାରେ ନିଗ୍ରୋମାନଙ୍କପାଇଁ ମାନବିକ ଅଧିକାର ହାସଲ କରିବାର ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଗୋରା କଳା ବର୍ଣ୍ଣନିର୍ବିଶେଷରେ ତରୁଣମାନେ ହିଁ ନେତୃତ୍ୱ ଦେଉଚନ୍ତି । ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟସାମଗ୍ରୀର ଅତିରିକ୍ତତା ଭିତରେ ସେଯୁଗର ବୋଲି ଅନୁସାରେ ଗୋଡ ପକାଇ ପକାଇ ଜୀବନଟା ବଡ଼ ଚିନ୍ତା ଲାଗୁଥିବାବେଳେ ସେଠି ତରୁଣମାନଙ୍କର ଏହି commitment ଏକ ନୂତନ ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି କରିଚି, ଆମେରିକାର ଯୁବଶକ୍ତିକୁ ଏକ ନୂତନ ସମ୍ଭାବନାମୟ ଜୀବନଶ୍ରଦ୍ଧାର ବାଟ ଦେଖାଇଚି । ଅବକ୍ଷୟର ତନ୍ଦ୍ରା ଦୁହିଁ ବାହାର କରିବାରେ ଶକ୍ତିକ୍ଷୟ ନକରି ସିଏ ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ ମାଗି ଆଜି ରାଜମାର୍ଗରେ ବାହାରିଚି । ସେଯୁଗରେ ଆନ୍ଦୋଳନମାତ୍ରକେ ରାଜନୀତିକ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ବୁଝାଉଥିଲା । ଗୋଟାଏ ଦଳ ବା ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ଆସନଚ୍ୟୁତ କରି ନିଜକୁ ରାଜନୀତିକ କ୍ଷମତାରେ ବସାଇବା

ମିଛିଲବରେ ମୂଳତଃ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନମାନ ହେଉଥିଲା । ଏହିସବୁ ତଥାକଥିତ ବିପ୍ଳବରେ ଯୁବଶକ୍ତିକୁ ସହଜଲଭ୍ୟ ଇନ୍ଧନରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିଲା । ଏଯୁଗର ଯୁବଶକ୍ତି ସାମାଜିକ ନ୍ୟାୟ ଓ ମାନବିକ ସମ୍ମାନଲାଗି ଆଜି ଯେଉଁ ବିପ୍ଳବ କରି ବାହାରିଲାଣି, ସେଥିରେ ରାଜନୀତିର ଗନ୍ଧ ନାହିଁ, ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷମତା ଆତ୍ମସାତ୍ କରିବାର କୌଣସି ଅଭିସନ୍ଧି ନାହିଁ । ଏଥିରେ ମୂଳତଃ ଏକ ଶୁଦ୍ଧ ସମର୍ପଣଭାବନା ରହିଛି । ଆପଣାର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବାସନାଗୁଡ଼ିକୁ ପ୍ରେରିତ କରିଛି ଆମ ସଂସାରକୁ ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ ଓ ସୁନ୍ଦରତର କରିବାପାଇଁ ଏକ ପ୍ରସନ୍ନ ସମ୍ମତି ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ପଛରେ ରହିଛି । ଏହି commitment କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଜାତି ବା ଦେଶପାଇଁ ନୁହେଁ, କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ବାଦ ବା ପ୍ରଭୁତ୍ୱଲୋଲୁପତାପାଇଁ ବି ନୁହେଁ । ଏଯୁଗ ଏକ ଅଭିନବ ଯୁଗ । ସାରା ପୃଥିବୀକୁ ଗୋଟାଏ ଘରରେ ପରିଣତ କରିବା ଲାଗି ଯେଉଁ ସମ୍ଭାବନା ଓ ଶକ୍ତି ମଣିଷ ଭିତରେ ରହିଛି, ସେହି ଶକ୍ତିକୁ କାମରେ ଲଗାଇବାର ଆହ୍ୱାନ ହେଉଛି ଏଯୁଗର ଆହ୍ୱାନ । ତେଣୁ ଏଯୁଗର Commitment ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଏକ ଅଭିନବ Commitment, ଏହି ସମର୍ପଣ ଏକ ଅଭିନବ ସମର୍ପଣ । ସେଯୁଗରେ ଯେତେ ବିପ୍ଳବ ହେଲା ତାହା ଅଧିକାଂଶତଃ ମଣିଷକୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ହେଲା । ଆଦର୍ଶବାଦ ଓ କ୍ଷମତାବାଦ ପ୍ରବଳ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମଣିଷ ଗୌଣ ହେବାରେ ଲାଗିଲା । ଶ୍ରୀୟା ଚଣ୍ଡାଳୁଣୀର ଆଖିଲୁହରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଆଖିରୁ ସିନା ଲୁହ ଝରିଲା, ମାତ୍ର କ୍ଷମତାସୀନର ହୃଦୟ ତରଳିଲା ନାହିଁ । ଜୀବନନ୍ୟାୟକୁ ଗ୍ରାସ କରି ତାହାର ଅନ୍ୟାୟଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ନ୍ୟାୟରୂପେ ଜାରି ହେଲା । ମଣିଷର ହୃଦୟକୁ ନେଇ ଏଯୁଗ ଏକ ନୂତନ ଆବେଦନର ଘୋଷଣା କରି ବାହାରିଛି । ଏଯୁଗର ଧର୍ମ, ସାହିତ୍ୟ, କଳା, ସଙ୍ଗୀତ ଓ ସମାଜନୀତି ସେହି ଘୋଷଣାର ବାହକ ହୋଇ ଛିଆ ହେଉଛି ।

Beats ସବୁ ଯୁଗରେ ଥିଲେ, ଏଯୁଗରେ ବି ଅଛନ୍ତି । ଏମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ନେଉଳଭାଇ । ଏମାନଙ୍କର ପଥ ଅରଣ୍ୟ ପଥ । ଅପଥ ନୁହେଁ । ଅର୍ଥାତ୍ ଏମାନେ କୌଣସି ସ୍ୱୀକୃତ ପଥକୁ ଆପଣାର ପଥ ବୋଲି ମାନି ନେବେନାହିଁ । ଆପଣାଲାଗି ଏମାନେ ନୂତନ ପଥ ପକାଇବେ । ଏମାନେ ଅରଣ୍ୟର ଆବିଷ୍କାର କରିବେ । ସେମାନଙ୍କ ନିଜଭିତରେ ତଥା ସେମାନଙ୍କ ବାହାରେ ଏହି ଜଗତର ଅରଣ୍ୟରେ ସେମାନେ ନୂଆ ପଥ ପକାଇବେ । ଏମାନେ ସୃଷ୍ଟିନାଶ କରି ବାହାରି ନାହାନ୍ତି, ନୂତନ ମୂଲ୍ୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ମଣିଷକୁ କେନ୍ଦ୍ରରେ ରଖି ସୃଷ୍ଟିକୁ ଗୋଟାଏ ନୂଆ ମୋଡ଼ ଦେବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । ଜଗତର ଧର୍ମ-ଜୀବନରେ ନିରନ୍ତର ଦ୍ୱିବିଧ ପ୍ରବୃତ୍ତି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଆସିଛି । ଗୋଟାଏ ଧର୍ମଦୃଷ୍ଟି ଏବଂ ଧର୍ମସମର୍ପିତ ଜୀବନ ଉପରେ ଜୋର ଦେଇଛି । ଆଉ ଗୋଟାଏ ଧର୍ମର ବାହ୍ୟାଙ୍ଗ, ଧର୍ମ ଉପରେ ଭର ଦେଇ ଠିଆ ହୋଇଥିବା କ୍ଷମତା ଓ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଉଗ୍ରତାକୁ ଧର୍ମର ବିଜୟ ବୋଲି ମାନିଛି । ଇତିହାସରେ ଗୋଟିକୁ mystic ଓ ଆରଟିକୁ monastic କୁହାଯାଇଛି ଏବଂ ଅଧିକାଂଶ

ସ୍ଥଳରେ mystic ଉପରେ monastic ହିଁ ଜିତୁଛି । ମଣିଷକୁ କବଳିତ କରି Establishment ଜିତୁଛି, ଧର୍ମାତ୍ମାମାନଙ୍କ ଉପରେ ମହନ୍ତମାନେ ଜିତୁଛନ୍ତି, ଧର୍ମନିଷ୍ଠା ବଦଳରେ ପରମ୍ପରୀ Taboo ବା ନିଷେଧଗୁଡ଼ାକ ଜିତୁଛନ୍ତି, ଆତ୍ମିକ ଅନୁଭୂତି ଉପରେ ଧରାବନ୍ଧା ଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ାକ ଜିତୁଛନ୍ତି । ସବୁ ମଣିଷ ଭିତରେ ଭଗବାନ ରହୁଛନ୍ତି ବୋଲି ଆମ ଦେଶରେ କେତେ କେତେ ଅବସରରେ କୁହାଯାଇଛି । ମହାପୁରୁଷମାନେ ମଣିଷ ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ରହିଥିବା ଭେଦଗୁଡ଼ାକ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିବାଦ କରୁଛନ୍ତି । ତଥାପି ଜାତିଭେଦର ଦ୍ୱେଷ ଓ ଅନ୍ୟାୟଗୁଡ଼ାକ ହିଁ ସ୍ୱୀକୃତ ପରମ୍ପରା ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ସମନ୍ୱୟ ଉପରେ ସଂଲସ୍ ଜିତୁଛି । ମାତ୍ର ଆମ ଏଯୁଗରେ ଏଥିର ଗୋଟାଏ ଓଲଟା ପ୍ରୟାସ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି । ସମୀକ୍ଷକମାନେ ଭାରତୀୟ ସାଧନାକୁ ଓଲଟା ସାଧନା ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଏହାର ଗତି ଡାଳରୁ ମୂଳକୁ, ଧର୍ମମତରୁ ଧର୍ମତତ୍ତ୍ୱ ଆଡ଼କୁ, ନାନା ଅସାର ଓ ନିଃସାରର ଅରଣ୍ୟଭିତରୁ ସାର ସତ୍ୟର ଉଦ୍‌ଘାଟନ ଆଡ଼କୁ । ମଣିଷକୁ କେନ୍ଦ୍ରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବା ହେଉଛି ଏଯୁଗର ଓଲଟା ସାଧନା । ଆନୁଷ୍ଠାନିକତା ଓ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ନିଃସାରତାକୁ ଭେଦ କରି ଜୀବନଧର୍ମର ସାର ବା essentials ପାଖକୁ ଫେରିଯିବା ହେଉଛି ଏହି ସାଧନାର ମାର୍ଗ । ଗୋଟାଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଚାର ଦେଖିଲେ ଏହି ଓଲଟା ସାଧନା କାହାରି ବା କୌଣସି ଯୁଗର ନିପାତ କରିବାକୁ ଯାଉ ନାହିଁ । ସବୁ ଯୁଗରେ ଆପଣାର ସମ୍ମୁଖକ୍ଷଣରେ ମଣିଷ ଯେଉଁସବୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅନୁରାଗ ପୋଷଣ କରିଆସିଛି, ଅଥଚ ଯୁଗୋପ୍ରୀତିନଦ୍ୱାରା ପରାଭୂତ ହୋଇ ଅସାରରେ ହଜି ପଛରେ ପଡ଼ିରହିଛି, ଏଯୁଗର ଓଲଟା ସାଧନା ଆମକୁ ସେହି ଅନୁରାଗଗୁଡ଼ିକ ପାଖକୁ ପୁଣି ଫେରାଇ ନେଇଯିବାର ଅଭିଳାଷ ରଖିଛି ।

ଆଗେ କୌଣସି ଏକ ଯୁଗରେ ସାହିତ୍ୟରେ ନାୟିକା-ନିରୂପଣ କରାଯାଉଥିଲା । ନାୟିକାଭେଦ ବତାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସେଯୁଗର କବି ନାୟିକାର ଭୂଷାଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଖୋସାଯାଏ ଧରନ୍ଦର କାରଗରର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଗ୍ରହ ନେଇ ବିଚାର ବୁଲୁଥିଲା । ତାହାକୁ ହିଁ ସାହିତ୍ୟର ସର୍ବମୂଳ ସରାଗ ବୋଲି ବୁଝୁଥିଲା । ଏବେ ସେହି ଗତି ବଦଳି ଗଲାଣି । ଏବେ ଯୁଗର ନିରୂପଣ କରାଯାଉଛି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁଗକୁ ତା'ର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଆହ୍ୱାନର ମାଧ୍ୟମରେ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରାଯାଉଛି । ଏହି ଆହ୍ୱାନଗୁଡ଼ିକର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାଲାଗି ପ୍ରତ୍ୟେକ ଯୁଗର ସ୍ୱକୀୟ ଗତି ଓ ପରିମିତି ରହି ଆସିଛି । ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟ ଯେଉଁ ସ୍ତରର ଆହ୍ୱାନକୁ ଆପଣାର ଆହ୍ୱାନରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରେ, ସେହି ସାହିତ୍ୟ ସେହି ସ୍ତରରେ ରହିଯାଏ । ତା'ର ଗତି ଓ ପରିମିତିଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ସେହି ସ୍ତରରେ ରହିଯାଏ । ଯୁଗୋପଯୋଗୀ ହେବାକୁ ଅନେକ ସାହିତ୍ୟ ଆପଣାର ଧର୍ମ ବୋଲି ବାଛି-ନଅନ୍ତି । ଆଉ କେତେ ମୂଳତଃ ଲୋକପ୍ରିୟ ହେବାକୁ ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇ ବାହାରନ୍ତି ।

ଏମାନେ କୌଣସି ଆହ୍ୱାନ ଶୁଣି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ତେଣୁ ଯଥାର୍ଥତଃ କୌଣସି ଆହ୍ୱାନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଯଥାର୍ଥ ସାହିତ୍ୟ ଏହି ଆହ୍ୱାନକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଶୁଣିପାରେ, ଆପଣାର ବ୍ୟଞ୍ଜନାଦେଇ ସେଇଟିକୁ ବୁଝିବାଲାଗି ଚେଷ୍ଟା କରେ ଓ ଯୁଗଭିତରୁ ଆଗକୁ ବାଟ କଢ଼ାଏ । ଏହିପରି ଏକ ଆଗ୍ରହ ଓ ଅଭିଳାଷ ନେଇ ଏଯୁଗର ସାହିତ୍ୟିକ କେବଳ ତା'ର ଆପଣାର ଏଯୁଗରେ ନୁହେଁ, ବିଗତ ଅନ୍ୟସକଳ ଯୁଗରେ ବି ଅବଗାହିବାକୁ ମନ କରିଥାଏ । ବିଭିନ୍ନ ଯୁଗର ଅନ୍ତୁଆ ଭିତରୁ ସେ ସାହିତ୍ୟଗତ ସ୍ଥାୟୀଭାବର ଛିଅଗୁଡ଼ିକୁ ଏକତ୍ର ସଜାଡ଼ି ଆଣିବାର ଉଦ୍ୟମ କରେ । ଏହି ଉଦ୍ୟମର ଆବଶ୍ୟକତା ସବୁଯୁଗରେ ଅବଶ୍ୟ ରହିଥିଲା, ମାତ୍ର ଆମ ଏଯୁଗରେ ଆମେ ତାହାକୁ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବା ।

ତା ୨୨-୧୦-୭୮

[ସ୍ମରଣିକା, ୧୯୭୯,
ପଞ୍ଚମ ଓଡ଼ିଆ ଯୁବଲେଖକ ସମ୍ମେଳନ,
ବଲାଙ୍ଗୀର]

ବାଲ୍ମୀକି ଓ ବଲ୍ମୀକ

ପୁରାଣର ଏକ ପ୍ରତୀକାତ୍ମକ କଳ୍ପନା ଅନୁସାରେ ପ୍ରଳୟ ସମୟରେ ଭଗବାନ ଅନନ୍ତଶୟନ କରନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁ ସୃଷ୍ଟିତତ୍ତ୍ୱ ଅନୁସାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ କଳ୍ପ ପରେ ଏକ ପ୍ରଳୟର ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଆସେ । ଏକ ପରବର୍ତ୍ତୀ କଳ୍ପ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତିର ପର୍ବ ହେଉଛି ଏହି ପ୍ରଳୟର ପର୍ବ । ଅର୍ଥାତ୍, ତାହା ଏକାଧାରରେ ଏକ ବିରତିର ଓ ଏକ ପ୍ରତୀକ୍ଷାର ପର୍ବ । ଅନନ୍ତ କାଳରୂପୀ ସମୁଦ୍ର ଉପରେ ଭଗବାନ ଶୟନ କରନ୍ତି । ନିଦ୍ରା ଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ, ତପସ୍ୟା କରନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ସନ୍ଥମାନେ ପ୍ରତୀକ୍ଷା ଓ ପ୍ରସ୍ତୁତିର କାଳବାଚକ ସେହି ଅବସ୍ଥାଟିକୁ କେତେ କାବ୍ୟିକ ଭାବରେ 'ପ୍ରଳୟପାଣି' ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରଳୟ କହିଲେ ଆମେ କଦାପି କୌଣସି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଲୟକୁ ବୁଝିବା ନାହିଁ । ଆମେ ଏହାକୁ ଏକ ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅବସ୍ଥା ବୋଲି ବୁଝିବା ।

ଭଗବାନ ଅନନ୍ତଶୟନ କରନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ପରବର୍ତ୍ତୀ କଳ୍ପଟିର ପ୍ରସ୍ତୁତି ତଥା କଳ୍ପନା ମଧ୍ୟରେ ସେ ନିମଗ୍ନ ହୋଇ ରହନ୍ତି । ନିମଗ୍ନ ହୋଇ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରନ୍ତି । ନିମଗ୍ନ ହୋଇ ରହିବା, ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରିବା,—ଆପଣାକୁ ଏକ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପୁନଃପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିବାର ପର୍ଯ୍ୟାୟଟିକୁ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରତୀକ୍ଷା ବୋଲି କୁହାଯାଏ, ସେତେବେଳେ ତାହାକୁ କଦାପି ଏକ ନିଷ୍କ୍ରିୟତାର ଅବସ୍ଥା ବୋଲି କୁହାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଯୋଗ ଶାସ୍ତ୍ରରେ 'ଜାଗ୍ରତ ନିଦ୍ରା' ବୋଲି ଗୋଟିଏ କଥା କୁହାଯାଇଛି । ପ୍ରଳୟ ହୁଏତ ସର୍ଜନାର ଯୋଗରେ ଏକ ଜାଗ୍ରତ ନିଦ୍ରାର ଅବସ୍ଥା । ପୁରୁଣାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଉପଲବ୍ଧ ଆୟତନଗୁଡ଼ିକୁ ଭାଙ୍ଗି, ଏକାଠି ଫେଣ୍ଟି ତା' ଭିତରୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଏକ ନୂତନ ସମ୍ଭାବନା ଲାଗି ତାହାକୁ ନୂଆ କଳନା ତଥା ନୂଆ ପରିଧି ଦେଇ ସାକାର କରି ଆଣିବା, ଏହା ଆଦୌ ଏକ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ଅବସ୍ଥା ନୁହେଁ, ଏହା ଜାଗ୍ରତ ନିଦ୍ରାର ଅବସ୍ଥା । ତପସ୍ୟାର ଅବସ୍ଥା ।

ପୁରାଣରେ ସେହି କାହାଣୀଟି ଅନୁସାରେ, ସ୍ୱୟଂ ଭଗବାନ ଏହିପରି ଭାବରେ ନିଦ୍ରାମଗ୍ନ ହୋଇ ରହିବାର କିଛୁକାଳ ପରେ ତାଙ୍କର ନାଭିଦେଶରୁ ଏକ ପଦ୍ମନାଡ଼ ଉଦ୍‌ଗତ ହୋଇ ଆସେ ଏବଂ ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ପଦ୍ମଫୁଲ ହୋଇ ଫୁଟିଉଠେ । ପୂର୍ଣ୍ଣବିକଶିତ ସେହି ଫୁଲଟି ଭିତରୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସୃଷ୍ଟିର ଭିଆଣ କରିବା ଲାଗି ଅପେକ୍ଷିତ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହୁଏ । ଅନନ୍ତଶୟନ ଭାଙ୍ଗେ, ନୂତନ ସୃଷ୍ଟି ଆରମ୍ଭ ହୁଏ, ନୂତନ

କଳ୍ପଟି ଆକାର ନିଏ । ସେଇଟି ଯାଇ ଏଇଟି ଆରମ୍ଭ ହେବାକୁ ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ସନ୍ଥ ହଠାତ୍ ଏକ ବୀଣାବାଦନ ହୋଇ ଉଠିବା ସହିତ ତୁଳନା କରିଛନ୍ତି । ସତେ ଯେପରି ସବୁ ଏକ ନିମଗ୍ନ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଥିଲା—ସତେଅବା ଗୋଟିଏ ବୀଣା ନୀରବ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଥିଲା, ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲା, ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରି ରହିଥିଲା;—ହଠାତ୍ ସ୍ପନ୍ଦିତ ହୋଇ ଉଠିଲା, ସରବ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସନ୍ଥ ଭାଷାରେ ତାହାକୁ "ଆଚମ୍ବିତ ବୀଣା ଝରିତ ହେଲା" ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି ।

ନାଭିରୁ ମୃଣାଳର ଉଦ୍ଭବ ହୁଏ, ମୃଣାଳ ବଢ଼ି ହୁଏ, କଳି ଫୁଲ ହୋଇ ଫୁଟେ ଓ ସେହି ଫୁଲରୁ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହୁଏ । ପ୍ରତୀକଶାସ୍ତ୍ରର ବିଶ୍ୱବ୍ୟଞ୍ଜନାମାନ ଦେଇ ବୁଝିବା ଲାଗି ମନ କଲେ ଏହି କଳ୍ପନା ଏବଂ ଏହି ପ୍ରକ୍ରିୟାଟି ଭିତରୁ ଆମକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେବାଲାଗି କେତେ କ'ଣ ଅର୍ଥ ବାହାରିବ । ସେହି ଅର୍ଥ ଆମକୁ କେତେ ପ୍ରକାରର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିବ, ଆମେ ପ୍ରକୃତରେ ସେଥିରୁ ଯେତିକି ଅର୍ଥ ପାଇବା ଲାଗି ଶ୍ରଦ୍ଧା ରଖିଥିବା, ଆମକୁ ଆଖ୍ୟାୟିକାଟିରୁ ସେତିକି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅର୍ଥ ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇ ପାରିବ । ଆମେ ଏକ ପ୍ରତୀକକୁ ଯେତିକି ମାଗି ପାରିବା, ପ୍ରତୀକ ପ୍ରକୃତରେ ଆମକୁ ସେତିକି ଅର୍ଥ ଆଣି ଯୋଗାଇ ଦେଇ ପାରିବ । କୌଣସି ପ୍ରତୀକକୁ ବାଡ଼ ଦେଇ ବାନ୍ଧି ରଖିବାକୁ ଫନ୍ଦିମାନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେବା ମାତ୍ରକେ ତାହାର ଅର୍ଥସମ୍ପଦଟି ମଧ୍ୟ ଆମଲାଗି ସେହି ଅନୁପାତରେ ସୀମିତ ହୋଇ ରହିଯିବ । ମାତ୍ର ଆମର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଯଥାର୍ଥ ଭାବରେ ଉନ୍ମୋଚିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତୀକଟିର ଅର୍ଥପ୍ରପନ୍ନତା ମଧ୍ୟ ଉନ୍ମୋଚିତ ହୋଇ ରହିଥିବ, ଆମ ଭିତରେ ତାହା କେତେ ନା କେତେ ଉନ୍ମୋଚନ ଲାଗି କାରଣ ହେବାରେ ଲାଗିଥିବ । ଏବଂ ସାଧନାର ଶାସ୍ତ୍ରରେ, ତପସ୍ୟାର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଏବଂ ସର୍ଜନାର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଉନ୍ମୋଚନ ତଥା ଆବିଷ୍କରଣକୁ ସେହି ଗୋଟିଏ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ହିଁ ଦୁଇଟି ନାମ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି ।

ବ୍ରହ୍ମା କହିଲେ ଭାରତୀୟ ଆଦିକଳ୍ପନାଗୁଡ଼ିକର ଅଭିଧାନରେ ଯେଉଁ ସ୍ରଷ୍ଟା ଅଭିଧାଟିକୁ ବୁଝାଏ, ପ୍ରତ୍ୟେକ କଳ୍ପର ଆରମ୍ଭ ପର୍ବରେ ନାଭିରୁ ନିଃସୃତ କମଳଟି ମଧ୍ୟରୁ ଉଦ୍ଭୂତ ହେଉଥିବା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ଆମେ କେବଳ ସେହି ଅଭିଧାଟିର ବାଡ଼ରେ ବାନ୍ଧି ରଖିବାକୁ ଆଦୌ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ନାହିଁ । ଆମର ମନ ଭିତରେ 'ଫୁଲ' ବୋଲି ରହିଥିବା ଆଦିକଳ୍ପନାଟି ଅନୁସାରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ବାଡ ବାନ୍ଧିଦେଇ ବିଚାର କରିବା ପରି ପ୍ରତିଦିନ ଫୁଟୁଥିବା ଫୁଲଗୁଡ଼ିକୁ ବିଚାର କଲେ ଆମ ସତ୍ୟ-ଦର୍ଶନର କ୍ଷେତ୍ରରେ ନିୟମତଃ ଯେଉଁ କ୍ଷତି ହୋଇଥାଏ, ପ୍ରତ୍ୟେକ କଳ୍ପରେ ସୃଜନର ନିମିତ୍ତ ହେବା ଲାଗି ଜନ୍ମଲାଭ କରୁଥିବା ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କୁ ସେହି ଆଦି ଅଭିଧାର ବାଡଟି ଭିତରେ ଠାବ କରି ବାହାରିଲେ ଆମକୁ ହୁଏତ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଭାବରେ ହିଁ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ପୁରାଣର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଉକ୍ତି ଅନୁଯାୟୀ କମଳସ୍ଥ ଏହି ବ୍ରହ୍ମା ପ୍ରକୃତରେ ଆଗରୁ ନଥାନ୍ତି । ସିଏ ବଦ୍ଳି ଯାଆନ୍ତି, ଅର୍ଥାତ୍ ବଦ୍ଳିହୋଇ ଆସନ୍ତି । ଆହୁରି ସ୍ପଷ୍ଟ କରି କହିଲେ, ପୂର୍ବତନ କଳ୍ପଟିରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ତପସ୍ୟା ଥାଏ, ସେଇ ପରବର୍ତ୍ତୀ କଳ୍ପଟି ନିମନ୍ତେ ବ୍ରହ୍ମାରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହୁଅନ୍ତି । ଅର୍ଥାତ୍, କଳ୍ପ ବଦଳିବାରେ ଲାଗିଥାଏ, ବ୍ରହ୍ମା ବଦଳିବାରେ ଲାଗି ଥାଆନ୍ତି । ଅଥବା, ବ୍ରହ୍ମା ବଦଳି ଯାଉଥାନ୍ତି, ତେଣୁ କଳ୍ପ ମଧ୍ୟ ବଦଳି ଯାଉଥାଏ । ତପସ୍ୟାର ଏହି ଗୁରୁତ୍ୱଟିକୁ ମୂଳ ମୂଲ୍ୟ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ସୃଷ୍ଟିଲୀଳାକୁ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିବାର ଏହି ପ୍ରୟାସ,—ଏହା ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ଅଭିନବ ପ୍ରୟାସ, ଏକ ଅନନ୍ତ ପ୍ରେରଣାଦାୟକ ପ୍ରୟାସ । ବ୍ରହ୍ମା, ବିଷ୍ଣୁ, ମହେଶ୍ୱର ଆଦି କଳ୍ପନାଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅଅଙ୍ଗ ମୂର୍ତ୍ତି ରୂପେ ଠାବ ନକରି ସେମାନଙ୍କ ଏହିଭଳି ଏକ ଅନ୍ୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନା ସହିତ ଅନୁଭବ କରି ପାରିଲେ ଆମଲାଗି ଉକ୍ତ ପ୍ରତୀକଗୁଡ଼ିକ ଏବେବେଲେକେ ଏକ ଅନ୍ୟ ପ୍ରେରଣା ହୋଇ ଆବିର୍ଭୂତ ହେବାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ଭାବନା ରହିଥାଏ । ଆମେ ଖାଲି ମନକରି ପାରିଲେ ହେଲା ।

ଯେଉଁମାନେ ତପସ୍ୟା କରନ୍ତି, ସେମାନେ ତପସ୍ୱୀ । ଆମ ସାଧାରଣ ଅର୍ଥରେ ତପସ୍ୱୀମାନେ ସଂସାର ତ୍ୟାଗ କରିଥାନ୍ତି; ସେମାନେ ସଂସାର ବାହାରେ ଆଶ୍ରମମାନଙ୍କରେ ଥାଆନ୍ତି । ସଂସାରରୂପୀ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବେ ବୋଲି ସଂସାର ଠାରୁ ଦୂରରେ ଥିବା ଆଉ ଏକ ପ୍ରକାରର ଅରଣ୍ୟକୁ ଆଶ୍ରୟ କରିଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର ଆଉ ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣତର ଅର୍ଥରେ ବିଚାର କରି ଦେଖିଲେ, ଅସଲ ତପସ୍ୟା ଜୀବନରେ ହିଁ ହୁଏ,—ଏହି ସଂସାର ଭିତରେ ହିଁ ହୁଏ । ସଂସାର ଭିତରେ ହିଁ ପାହାଚକୁ ପାହାଚ ବାଟ ଉଠି ଯିବାକୁ ହୁଏ, ଏହି ଜୀବନରେ ହିଁ ପାଖୁଡ଼ାକୁ ପାଖୁଡ଼ା ଫିଟି ଉଠିବାକୁ ହୁଏ । ପାହାଚକୁ ପାହାଚ ଉଠିବା ଓ ପାଖୁଡ଼ାକୁ ପାଖୁଡ଼ା ଫିଟି ଉଠିବା—ସେକଥା କେବଳ ତପସ୍ୟା ଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ନିଜର ଜୀବନକୁ ସବୁ ମଣିଷ ମୋଟେ ଏକ ତପସ୍ୟା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ନାହିଁ । କେତେକ ମଣିଷ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଜୁରି କରିବାକୁ ହିଁ ଜୀବନ ବୋଲି କହନ୍ତି । ଜୁରି କଲେ ଭୋଗ କଲେ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ଆମ ଭାରତୀୟ ପ୍ରତୀକାଭିଧାନରେ ବାଲ୍ମୀକି ହେଉଛନ୍ତି ତପସ୍ୟାର ପ୍ରତୀକ । ବାଲ୍ମୀକି ବାଲ୍ମୀକି ହୋଇ ଜନ୍ମ ହୋଇ ନଥିଲେ । ସିଏ ଏଭଳି ବାଲ୍ମୀକି ହେଲେ । ପ୍ରଥମେ ରତ୍ନାକର ଥିଲେ, ରତ୍ନାକରରୁ ବାଲ୍ମୀକି ହେଲେ । ପ୍ରଥମେ ଦସ୍ୟୁ ଥିଲେ, ଦସ୍ୟୁରୁ ତପସ୍ୱୀ ହେଲେ । ପ୍ରଥମକାଳୀନ ଦସ୍ୟୁଟି ଭିତରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳର ବାଲ୍ମୀକିଟି କେଉଁଠି ଲୁଚି ରହିଥିଲା କେଜାଣି ? ବାହାରେ ଏହି ଦସ୍ୟୁଟି ଆମକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ଅଣଅକ୍ତିଆର କରି ମାଡ଼ି ବସିଥିବାବେଳେ ଦସ୍ୟୁ-ଜୀବନର ସେହି ଖୋଳପାଗୁଡ଼ାକ ତଳେ ତଥାପି ଏକ ବାଲ୍ମୀକି ଅମର ଭିତରେ କେଉଁଠି ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରି ରହିଛି ବୋଲି ସତକୁ ସତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଆମ ସମ୍ମୁଖର ବାସନା

ଭିତରୁ ପ୍ରଥମ ମୃଣାଳର ଜନ୍ମ ହୁଏ,—ମୃଣାଳ କ୍ରମରେ ପରିଣତ ହୁଏ ଏବଂ ଆମର ଯାବତୀୟ ଆକାଙ୍‌କ୍ଷାକୁ ବର୍ଣ୍ଣ, ଗନ୍ଧ ଏବଂ ନିବେଦନରେ ପରିଣତ କରିଦେଇ ଫୁଲଟି ଫୁଟିଉଠେ, ଆମ ଭିତରର ଦସ୍ୟୁ ଆମର ଆତ୍ମର ଭିତରେ ରହିଥିବା ତପସ୍ୱୀକୁ ବାଟ ଛାଡ଼ିଦିଏ । ତା'ପରେ ତପସ୍ୟା ହିଁ ଆମର ସ୍ୱଭାବରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ । ଅର୍ଥାତ୍, ସେଥି ତପସ୍ୟା ଲାଗି ଆଉ ଆଦୌ କୌଣସି କଷ୍ଟ ବା କୃଚ୍ଛ୍ର କରିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ । ଏବଂ ତା'ପରେ, ଜୀବନହିସାବର ପାଟିଗଣିତ ଓ ଜ୍ୟାମିତିଗୁଡ଼ିକ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବଦଳିଯାଏ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ସହଜ ଭାବରେ ସେସବୁ ହୁଏ ।

ଯଥାର୍ଥ ତପସ୍ୟାର ଅନୁଭବ ରହିଥିବା ଦ୍ରଷ୍ଟା ଓ ମନୀଷୀମାନେ ଚେତନାର ସଂକେନ୍ଦ୍ରଣକୁ ତପସ୍ୟା ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । କେନ୍ଦ୍ରାଭିଗ ଚେତନାକୁ କେନ୍ଦ୍ରାନୁଗ କରିବା—ତାହାହିଁ ତପସ୍ୟା । ସାଧାରଣ ଇହ ଜୀବନରେ ଆମର ଚେତନା ଓ ଆମର ଶକ୍ତିମାନେ କେନ୍ଦ୍ରାପସାରଣୀ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି, ଏକ ଅନ୍ୟ ଶ୍ରଦ୍ଧା ପାଖରେ ଆପେ ଆପେ ଧରିଦେଇ ତାହାକୁ କେନ୍ଦ୍ରାନୁସାରଣୀ କରିବା ହେଉଛି ତପସ୍ୟା । ଅନେକ ମଣିଷ ପ୍ରଥମେ କେନ୍ଦ୍ରଟି ଠାବ ହୋଇ ସାରିଲେ ଯାଇ ତା'ପରେ ଚେତନାକୁ କେନ୍ଦ୍ରାନୁଗ କରିବେ ବୋଲି ଭ୍ରାନ୍ତି ଭିତରେ ପଡ଼ି ରହିଥାନ୍ତି । ଅସଲ କଥା ହେଉଛି, ଚେତନାକୁ କେନ୍ଦ୍ରାନୁସାରୀ କରିବାକୁ ସବୁଠୁ ସତ ଏକ ବାସନାର ଉଦ୍‌ଭବ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସତେଅବା କେନ୍ଦ୍ରଟିର ମଧ୍ୟ ଠାବ ହୋଇଯାଏ । କେନ୍ଦ୍ରକୁ ମନ କଲେ କେନ୍ଦ୍ରଟିଏ ଅଛି ବୋଲି ଅନୁଭବ ହୋଇଥାଏ । ଅବଶ୍ୟ ଏକଥା ସତ ଯେ, ଅନେକ ସମୟରେ ନାନା ଗୌଣ କେନ୍ଦ୍ରକୁ ମଧ୍ୟ ଆମେ ଅସଲ କେନ୍ଦ୍ର ବୋଲି ଭ୍ରମ କରିଥାଉ ଏବଂ ତେଣୁ ତଥାପି ବାହାରେ ବାହାରେ ବାଟ ବୁଲିଇବାରେ ଲାଗିଥାଉ । ଅର୍ଦ୍ଧ-ଇଷ୍ଟଗୁଡ଼ିକୁ ଅସଲ ଇଷ୍ଟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ଅନେକ ଅନିଷ୍ଟର ବି କାରଣ ହୋଇଥାଏ । ମାତ୍ର ଯଦି ବାସନାରେ ନିଷ୍ଠା ରହିଥାଏ, ଆମର ବ୍ୟାକୁଳତାଗୁଡ଼ିକ ଯଦି ସାଧୁ ହୋଇଥାନ୍ତି, ତେବେ ପଥଗୁରଣାର କ୍ରମରେ ଖଣ୍ଡଇଷ୍ଟଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଭାରି ସହଜରେ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାତ ହୋଇ ପଛରେ ପଡ଼ି ରହନ୍ତି ଏବଂ ଆମେ ଅସଲ ଇଷ୍ଟ ଓ ଅସଲ ବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହେବାରେ ଲାଗିଥାଉ ।

ଏପରି ଏକ ବୃତ୍ତି ରହିଛି, ଯାହାକି ଆମ ଜୀବନର କ୍ଷଣକ୍ଷଣର ଯାବତୀୟ ଇପ୍‌ସା ଏବଂ ଲିପ୍‌ସାଗୁଡ଼ିକୁ ଏକତ୍ର ଗୋଟିଏ ସମଗ୍ରତା ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରି ରଖି ପାରିବ । ଏପରି ଗୋଟିଏ ଶ୍ରଦ୍ଧା ରହିଛି, ଯାହାକି ଆମର ଖଣ୍ଡଶ୍ରଦ୍ଧାଗୁଡ଼ିକୁ ଏକ ସମଗ୍ରତା ମଧ୍ୟରେ ଠୁଳ ଓ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ କରି ଆଣି ପାରିବ ଏବଂ ଆମ ଜୀବନକୁ ଏକ ଈଶ୍ୱରୀୟ ଅଖଣ୍ଡତାର ସ୍ୱାଦ ଆଣି ଦେଇ ପାରିବ । ଏହି ଅସଲ ବୃତ୍ତି ଓ ଅସଲ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ବାସନା—ତାହାହିଁ ଆମ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଏକ ତପସ୍ୱୀର ବାସନା । ବାଲ୍ମୀକିର ବାସନା । ସେହି ବାସନାଟି

ମଧ୍ୟରେ ଆତଯାତ ହେଉଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମର ଯାବତୀୟ ଚର୍ଯ୍ୟା ଓ ଅନୁଧାବନ ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ତପସ୍ୟାର ସ୍ତରକୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇଯାଇ ପାରିବ । ଆମେ ଜୀବନକୁ ବଞ୍ଚିବା ମଧ୍ୟରେ ଯାହାକିଛି କରୁଥିବା ପଛକେ, ଆମେ ସତକୁ ସତ ସମ୍ମତି ଦେଇ ପାରୁଥିଲେ, ତାହା ଅବଶ୍ୟ ଏକ ତପସ୍ୟାର ସ୍ତରକୁ ଉନ୍ନୀତ ହୋଇ ଯାଇ ପାରିବ । ଅସଲ ଅନ୍ତଃକରଣର ଧାରାଗୁଡ଼ିକ ନିମନ୍ତେ ଆମେ ସତକୁସତ ରାଜି ହୋଇ ପାରିଲେ ଆମ ଜୀବନର ଯେକୌଣସି ବୃତ୍ତି ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଏକ ତପସ୍ୟାରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଯାଇ ପାରିବ । ଅନ୍ତର୍ଜୀବନର ଏହି ନ୍ୟାସ୍ତଟିକୁ ସତକୁସତ ବୁଝିବାଲାଗି ମନ କଲେ ଆମ ଭିତରେ ଆମର ଅନେକ ସଂସ୍କାର ଏବଂ ଅନନ୍ୟମନସ୍କତା ହେତୁ କାଳ କାଳ ଧରି ପଡ଼ି ରହିଥିବା ଅନେକ ଅସମାହିତ ଗଣ୍ଠିର ଆମକୁ ଏକ ଯଥାର୍ଥ ସମାଧାନ ଅବଶ୍ୟ ମିଳିଯାଇ ପାରିବ । ଦସ୍ୟୁର ସୋପାନଟି ସତକୁସତ ପାର ହୋଇଯିବ । ଆମ ଭିତରର ଦସ୍ୟୁ—ସିଏ ହେଉଛି ଆମ ଭିତରର ଅହଂ, ସିଏ କେବଳ ଆପଣା ସହିତ ହିଁ ରମଣ କରିବାରେ ଲାଗିଥାଏ । ତେଣୁ ଦୁଆରଗୁଡ଼ିକୁ ମୋଟେ ଖୋଲିଦେଇ ପାରେ ନାହିଁ, ଆପଣା ଭିତରକୁ ସିଏ ଆଦୌ କାହାକୁ ଡ଼ାକିଆଣି ପାରେ ନାହିଁ । ସିଏ ଏହି ଜୀବନରେ ଆଦୌ କାହାର ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଯୋଗର ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ, ତେଣୁ ଭୋଗର ବି ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଦସ୍ୟୁ ରତ୍ନାକର ସେହିପରି ଏକ ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଥିଲା ।

ଆମେ ମନ କଲେ ଆମର ସାହିତ୍ୟ, ସଂସ୍କୃତି, ସଭ୍ୟତା, କଳା ଓ ଆମର ଯାବତୀୟ କଳାପ୍ରୀତି—ଏସବୁ ଅବଶ୍ୟ ଏକ ତପସ୍ୟାରେ ପରିଣତ ହୋଇ ରହି ପାରିବ ଏବଂ ଆମେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ ଏସବୁ ସତେଅବା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଲୋଭନୀୟ ଗଣ୍ଠିରେ ପରିଣତ ହୋଇ ଆମକୁ ଯୋଉଠି ସେଇଠି ବାନ୍ଧିହୋଇ ରହିବାରେ ହିଁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାରେ ମଧ୍ୟ ଲାଗିଥିବେ । ଆମର ସଂସାରରେ ସାହିତ୍ୟ, ସଂଗୀତ ଓ କଳା କରୁଥିବା ଅନେକ ମନୀଷୀ ହୁଏତ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଭାବରେ ବାନ୍ଧିହୋଇ ରହିଛନ୍ତି, ଯୋଉଠି ସେଇଠି ରହିଛନ୍ତି । ସଂସ୍କୃତି ଓ ସଭ୍ୟତା ଭିତରେ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ପାଟ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଥଳଥଳ ହୋଇ ଦିଶୁଥିବା ଅନେକ ମଣିଷ ହୁଏତ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଭାବରେ ଯୋଉଠି ସେଇଠି ରହିଛନ୍ତି । ସେମାନେ କେଡ଼େ ଘଟଣ ଦିଶୁଛନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନରେ ହୁଏତ ଆଦୌ କୌଣସି ଘଟଣା ଘଟୁନାହିଁ । ସେମାନେ ଗାତ ଭିତରେ ପଶିଛନ୍ତି—ତେଣୁ ପାହାଚ ଉଠିବାର ପ୍ରଶ୍ନ ହିଁ ନାହିଁ, ଏବଂ ପାଖୁଡ଼ା ପାଖୁଡ଼ା ହୋଇ ଫୁଟି ଉଠିବା ତ ଆହୁରି ଅଧିକ ଦୁରୂହ ହୋଇ ରହିଛି । ଏମାନଙ୍କୁ କ'ଣ ଆମେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦସ୍ୟୁ ବୋଲି କହିବା ? ନା—ଅଧିକତର ଯୁକ୍ତିର ସହିତ ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ବାଲ୍ମୀକି ବୋଲି କହିବା ? ପୁର୍ବରେ ପିଲାକାହାଣୀମାନଙ୍କରେ ରହିଛି ଯେ, ଅଗେ ତପସ୍ୟା କରୁ କରୁ ତପସ୍ୟାରତ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କୁଆଡ଼େ ଉଇହୁଙ୍କା ପାଲଟି

ଯାଉଥିଲେ । ତପସ୍ୟା କରିବାର ପ୍ରଚଣ୍ଡତାରେ ସର୍ବଦା ରାକ୍ଷସମାନେ ହିଁ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ଟପି ଅହୁରି ଆଗକୁ ଚାଲି ଯାଇ ପାରୁଥିଲେ । ରାକ୍ଷସର ତପସ୍ୟା ପ୍ରକୃତରେ ଭାରି ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଏକ ତପସ୍ୟା । ସେହି ପ୍ରଚଣ୍ଡତା କୁଆଡେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ଆସନକୁ ମଧ୍ୟ ଦୋହଲାଇ ଦେଉଥିଲା ଓ ଦେବତାମାନେ ତାହାକୁ ସହି ନପାରି ତପସ୍ୟାରତ ରାକ୍ଷସମାନଙ୍କୁ ଇପ୍ସିତ ବରଗୁଡ଼ିକୁ ଦେବାଲାଗି ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲେ । ବର ପାଇ ରାକ୍ଷସମାନେ ଅହୁରି ଅଧିକ ବଳୀୟାନ୍ ହେଉଥିଲେ ।

ଜୀବନର ଯାବତୀୟ ଅନୁଧାବନର ଏକ ବାଲ୍ମୀକି-ଧାରା ରହିଛି, ଏକ ବଲ୍ମୀକି-ଧାରା ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ସେହି ଅନୁସାରେ ଆବହମାନ କାଳରୁ ଆମର ଏଯାଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମ ଭିତରେ ବାଲ୍ମୀକିମାନେ ରହି ଆସିଛନ୍ତି, ବଲ୍ମୀକିମାନେ ମଧ୍ୟ ରହି ଆସିଛନ୍ତି । ସଂସାରର ତପସ୍ୟାରେ ଯେଉଁମାନେ ଗଣ୍ଡି ଉପରେ ଅହୁରି ଅଧିକ ଗଣ୍ଡି ପକାଇବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ସେମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ବଲ୍ମୀକି । ବଲ୍ମୀକିମାନେ କଦାପି ବାଲ୍ମୀକି ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ବାଲ୍ମୀକି ହେବାକୁ ମନ କଲେ ଯାଇ ବାଲ୍ମୀକି ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ରହିଥାଏ । ବଲ୍ମୀକି ହେବାର ଧନ୍ଦା ଛାଡ଼ିଲେ ଯାଇ ବାଲ୍ମୀକି ହେବା ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ଆମ ଭିତରେ ଅନେକ ଓ ଅନେକାନେକ ମଣିଷ ଧନ ଅର୍ଜୁଛନ୍ତି, ବିଦ୍ୟା ଅର୍ଜୁଛନ୍ତି, ଯଶଃ ଅର୍ଜନ କରୁଛନ୍ତି, କୃଶମାନଙ୍କ ଭିତରେ କେତେ ସ୍ଥୂଳ ହୋଇ ଦିଶୁଛନ୍ତି, ଗାଣ୍ଡିମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଗମ୍ବୁଜପରି ଦିଶୁଛନ୍ତି, ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାର ମଣିଷ କୃଶ ଓ କ୍ଷୀଣଶକ୍ତି ହୋଇ ରହିଲେ ଯାଇ ସେମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ସ୍ଥୂଳ ଏବଂ ପୃଥୁଳ ହୋଇ ଦିଶି ପାରିବେ ବୋଲି ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଛନ୍ତି । ଏମାନେ ବଲ୍ମୀକି-ଦୀକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଜୀବନରେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଓ ଆହୁରି ବଡ଼ ଢିଇହୁଙ୍କା ହୋଇ ଦିଶିବେ ବୋଲି ସେମାନେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ବଲ୍ମୀକିମାନଙ୍କର ସଙ୍ଘ ଭିତରେ ବାଲ୍ମୀକିମାନେ ଯେପରି କେବଳ ଜଣେ ଜଣେ ବୋକା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ ମୋଟେ କିଛିପରି କେବେହେଲେ ଦେଖା ଦିବେନାହିଁ, ବାଲ୍ମୀକିମାନେ ରାଜା ହୋଇ ରହିଥିବା ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ସେହି ବିବାଦଗୁଡ଼ାକ ପୂର୍ତ୍ତି ସମର୍ପଣ ସହିତ ଲାଗି ରହିଛି ।

ଚାଲ, ଆମେ ଆମର ଏହି ସଂସାର ଭିତରେ ବଲ୍ମୀକିମାନଙ୍କୁ ଖୋଜିଯିବା । ସେମାନଙ୍କୁ ଆମେ ରାଜନୀତି ଭିତରେ ଖୋଜିବା, ସାହିତ୍ୟ ଭିତରେ ଖୋଜିବା—ଆମର ଏହି ସାମୂହିକ ଜୀବନର ବାଟିକା ଭିତରେ ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ଖୋଜିଯିବା । ଅସୁରମାନେ ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ ନିଜେ ପ୍ରଚଣ୍ଡରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ହେବା ସକାଶେ । ଆପଣାଟାକୁ ହିଁ ଅଧିକ ବଡ଼ ଓ ଅଧିକ ସ୍ଫୀତ କରି ଦେଖାଇବା ସକାଶେ । ଯେଉଁଠି ସାହିତ୍ୟକାର ନିଜ ସାହିତ୍ୟର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରି ରଖିଥାଏ, ସେଠି ସିଏ ଏକ ଅସୁର ହିଁ ହୋଇ ରହେ ।

ନିଜକୁ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତ କରିବାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ମୂଳତଃ ନିଜକୁ ଦେବା,—ମାତ୍ର, ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖି ଆମେ ନିଜେ ଅହଂଟାକୁ ହିଁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବଡ଼ କରି ଦେଖାଇବାର ନାନା ପ୍ରଶ୍ରୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ଲାଗିଥାଉ, ସେଠି ଆମେ ବାଲ୍ମୀକିର ପକ୍ଷ ତ୍ୟାଗ କରି ବଲ୍ମୀକିର ପକ୍ଷରେ ଆସି ଯୋଗ ଦେଇଥାଉ । ପ୍ରବଳ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ସାହିତ୍ୟ ହୁଏ, ପ୍ରବଳତର ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ପାରିତୋଷିକ ବଣ୍ଟା ହୁଏ, ମାତ୍ର ସେହି ସାହିତ୍ୟ ଆମର ଜୀବନରେ ହୁଏତ ଆଦୌ କୌଣସି ଉନ୍ମୋଚନ ଘଟାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଆମର ଏହି ଅସୁରମାନଙ୍କର ସଂସାରରେ ସାହିତ୍ୟର ଆୟୋଜନମାନ ହୁ, ହୁ ହୋଇ ବଢ଼ୁଛି—ମାତ୍ର ସବୁ ସାହିତ୍ୟ କ'ଣ ଲେଖକ ବା ପାଠକମାନଙ୍କର ଜୀବନରେ ଆବଶ୍ୟକ ଉନ୍ମୋଚନଟିକୁ ଘଟାଇ ପାରୁଛି ? ଆମର ସାହିତ୍ୟ ଆମକୁ ହୁଏତ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବଲ୍ମୀକି କରି ଗୁଡ଼ିଦେଇ ଯାଉଛି ।

ଆମର ରାଜନୀତି ମଧ୍ୟ ଆମ ଜୀବନତପସ୍ୟାର ଏକ ମହିମାମୟ ଅଙ୍ଗ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା । ମାତ୍ର ଆମ ରାଜନୀତି ଆମକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କ୍ଷମତା ଆଣି ଦେବାର ଏକ ଦୁଷ୍ଟ ସାଧନ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ ଅଥବା ଆମ ସଂସାର ତଥା ସମ୍ବନ୍ଧର ବ୍ୟବସ୍ଥା-ଗୁଡ଼ିକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ମନୁଷ୍ୟୋଚିତ କରି ଆଣିବାରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇପାରେ । ଆମ ପୃଥିବୀର ରାଜନୀତି କ୍ରମଶଃ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ମଣିଷଙ୍କର ଆଖି ଫିଟାଇ ଦେଇ ପାରୁଥାନ୍ତା, ସେମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ସଚେତନ ଏବଂ ସାହସୀ କରୁଥାନ୍ତା । ମାତ୍ର, ବର୍ତ୍ତମାନର ରାଜନୀତି ମଣିଷକୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ପ୍ରଧାନତଃ ନିର୍ଭରଶୀଳ କରି ପକାଇବାରେ ହିଁ ଅଧିକ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି, କ୍ଷମତାକାମୀ ବାଦଗୁଡ଼ାକର କାମନା ପୂରଣ ଲାଗି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ମଣିଷ ସତେଅବା ବଳଦ ପରି ଯୋଗୁ ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ବିବେକର ବଳକୁ ଅର୍ଥ ଏବଂ ଅସୁର ବଳ କାବୁ କରିଦେବାରେ ଲାଗିଛି । ରାଜନୀତିକ ନେତୃତ୍ୱ ନିପଟ ବଲ୍ମୀକିମାନଙ୍କର ହାତରେ ଯାଇ ରହିଛି । ପୃଥିବୀର ଜ୍ଞାନ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ସତେଅବା ବାଲ୍ମୀକିମାନଙ୍କୁ ବୋକା ବନାଇ ବଲ୍ମୀକିମାନଙ୍କର ସେବା କରିବାରେ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଛି । ପୃଥିବୀରେ ସମ୍ପଦ ଓ ସମ୍ବଳ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହି ବଲ୍ମୀକିମାନେ ଅସୁର ସଦୃଶ ପରାକ୍ରମୀ ହେବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକାବେଳେକେ ଖତମ କରି ଦେବାର ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଓ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ କେତେ କେତେ ଯୋଜନାକୁ ତିଆରି କରି ରଖି ସାରିଲେଣି ।

ପୃଥିବୀର ଅଧିକତର ଜ୍ଞାନ ଓ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ କ୍ରମେ ଆମର ଜ୍ଞାନବାନ୍ ଏବଂ ପଣ୍ଡିତ-ମାନଙ୍କୁ ସତେଅବା ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ବଲ୍ମୀକିପରି ହିଁ ଗଠିତ ହେବା ଲାଗି ଅଧିକ ପ୍ରରୋଚନା ଦେଲାଣି । ଆମ ଜ୍ଞାନୀମାନେ ହୁଏତ ସଂସାରର କଲ୍ୟାଣ ଲାଗି ଏହି ଜ୍ଞାନକୁ ମୋଟେ ଲୋଡ଼ୁ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଆପଣାର ସ୍ଫୀତି ଲାଗି ହିଁ ସେହି ଜ୍ଞାନକୁ ଲୋଡ଼ୁଛନ୍ତି ।

ଚେତଣ୍ଡ ଜ୍ଞାନର ସକଳ ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ ତଥା ସାହସକୁ ହରାଇ ସେମାନେ ସତେଅବା ଅଧ
ପରିମାଣରେ ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ ଗମ୍ବୁଜ ପରି ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି, ସତେଅବା ଯେକୌଣ
ଉଇହୁଙ୍କା ପରି ବାହାରକୁ ଯେତେ ମୋଟା ଦେଖା ଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭିତରେ କେବ
ଗୁଡ଼ାଏ ମାଟି ବ୍ୟତୀତ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଆଉ ମୋଟେ କିଛିହେଲେ ନାହିଁ
ବଲ୍ମୀକିମାନେ ଏହି ସଂସାରରେ ଅଧିକ ବଲ୍ମୀକ ତିଆରି କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ବାହାର
ସକଳ ପୁଞ୍ଜ ସତ୍ତ୍ୱେ ତେଣେ ଭିତରେ ଖାଲୁଟାଏ ହିଁ ଅତଳାଳସ ଭାବରେ ବସିରହିଛି
ସଂସାର ଗୋଟାକର ତପସ୍ୟାକୁ ପଣ୍ଡ କରି ଦେଉଛି । ବଲ୍ମୀକ ହିଁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ବେତା
ଦାବୀ କରୁଛି, ପୃଥିବୀଯାକର ସବୁଯାକ ପଗଡ଼ିକୁ ସିଏ ଏକୁଟିଆ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୁଡ଼ାଇଦେ
ବସିବ ବୋଲି ଭାରି ବ୍ୟଗ୍ର ଓ ଆତୁର ହୋଇ ରହିଛି । ମନ କରିଥିଲେ ଯେ ସିଏ ଯଥାର୍ଥରେ
ବାଲ୍ମୀକି ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା, ସିଏ ଆଉ ସେକଥା ଭାବିବାକୁ ହିଁ ସାହସ କରି ପାରୁନାହିଁ
ପୃଥିବୀ ଭାସିଗଲେ ବି ତା'ର କ'ଣ ହୋଇଯାଉଛି !

ଅସଲ ତପସ୍ୟା ଜୀବନକୁ ସଚଳ କରାଏ । ଆମ ଭିତରେ ପଚାସ୍ତୁକୁ ପରି
ଉନ୍ମୋଚିତ କରି ଆଣି ଓ ପାଖୁଡ଼ାକୁ ପାଖୁଡ଼ା ଫୁଟାଇ ଆଣି ତାହା ଆମକୁ ସତକୁ ସ
ଫୁଲଟିଏ କରି ଫୁଟାଇ ଦିଏ । ଆମର ଅହଙ୍କାରଟି ଆମ ଭିତରୁ ବଦା ହୋ
ଚାଲିଯାଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ଆମ ଭିତରର ଅପେକ୍ଷମାଣ ଫୁଲଟି ଫୁଟି ଉଠିବାର ପ୍ରତ୍ୟୟ
ଲାଭ କରେ । ଆମ ଭିତରେ ଆମଲାଗି ବଟ ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରି ବଳବା
ହୋଇ ବସିଥିବା ଖାରୁମାନେ ବିଦାହୋଇ ଯାଇପାରିଲେ ତା'ପରେ ଯାଇ ଆମର ଗ୍
ଗୁଡ଼ାକରେ ସିନ୍ଦୁରା ଫାଟେ, ଆମ ସକାଳ ଗୁଡ଼ିକର ବାସ ଚହଟିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରେ
ସେହି ବାସ ଚହଟିବାକୁ ହିଁ ଯଥାର୍ଥ ବିମୋଚନ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ଗଣ୍ଠିମାନେ ଫିଟିଗଲେ
ଯାଇ ହୃଦ୍‌ବିସ୍ତାରର ଅନ୍ୟ ମୁହୂର୍ତ୍ତିଟି ଆସି ଉପଗତ ହୋଇଯାଏ । ଆମର ତପସ୍ୟା ଆ
ଭିତରେ ରହିଥିବା ବାଲ୍ମୀକି ସହିତ ଆମକୁ ଆଣି ପରିଚିତ କରାଇ ଦିଏ । ଦୁରାଗ୍ରହ
ବଲ୍ମୀକିମାନେ ବିଦା ହୋଇ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି । ସେତେବେଳେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ
ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ ଦେଖିଲେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବରେ ଦେଖିହୁଏ ଯେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ଭିତରେ ଏହିପ
ଭାବରେ ଦୁଇ ଭିନ୍ନ ଆଡ଼କୁ ବାଟ ପଡ଼ିଛି । ଗୋଟିଏ ବାଲ୍ମୀକି ଆଡ଼କୁ, ଆଉଗୋଟି
ବଲ୍ମୀକ ଆଡ଼କୁ । ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକୁ ବାଛିନେଇ ପାରିଲେ ଆରଟି ବିଦା ହୋଇ
ଚାଲିଯାଏ । ଆଉ ମୋଟେ ସଂଘର୍ଷ କରିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ ।

ଆମ ଜୀବନରେ ଆମେ କାହାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଛେଁ ଓ କେଉଁଟିକୁ ଗ୍ରହଣ
କରିଛେଁ, ହୁଏତ ସେହି ଭୂମିଟି ଉପରେ ଆମେ ନିଜର ଏକ ମୂଲ୍ୟାୟନ କରି ପାରିବା ।
ସେହି ମୂଲ୍ୟାୟନର ନିର୍ଣ୍ଣାୟକ ମାନଦଣ୍ଡଟି ଉପରେ ହିଁ ଆମର ଯାବତୀୟ ଅର୍ଜନ, ସଚସ୍

ତଥା ସମ୍ପଦର ଅସଲ ମୂଲ୍ୟାୟନ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବ । ତାହାହିଁ ଆମ ଜୀବନର ଅସଲ ଭୂମିକାଟିର ମୂଲ୍ୟାୟନ କରିଦେଇ ପାରିବ । ଆମର ସାହିତ୍ୟ, ଆମର ରାଜନୀତି, ଆମର ଯାବତୀୟ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ନୈପୁଣ୍ୟ—ଏସବୁ ଆମକୁ ବାହାରୁ ଆହୁରି ବଡ଼ ଗୋଟିଏ ଉଇହୁଙ୍କା କରି ଥାପିରଖି ଓ ତାହାକୁ ହିଁ ଆମ ବଣିଜର ପରମଲାଭ ସ୍ୱରୂପ ଗ୍ରହଣ କରି ଜୀବନର ଦିନଗୁଡ଼ିକୁ ସାରିଦେବା ଲାଗି ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅଥବା ଆମ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଅସଲ ତପସ୍ୱୀର ଜାଗରଣ ଘଟାଇବା ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ,— ଆପଣାର ଜୀବନରେ ଆମକୁ ଆପଣା ପାଖରେ ଏହି ପ୍ରଶ୍ନଟିର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ । ଉତ୍ତର ଦେବାର ମୁହୂର୍ତ୍ତଟିକୁ ଗଡ଼ାଇବାରେ ଲାଗିଥିଲେ ଆମେ ହୁଏତ ନିଜକୁ ଫାଙ୍କି ଦେଇ ଚାଲି ଯାଉଥିବା ସତ, ମାତ୍ର ବାଟଟିକୁ ବାଛି ନନେଇ ଥିବାର ଜ୍ୱାଳା ଆମକୁ ଆମ ଭିତରେ କୋରି କୋରି ଖାଇ-ଯିବାରେ ଲାଗିଥିବ । ବାହାରେ ସାମଗ୍ରୀଗୁଡ଼ାକ ଦଶଗୁଣରୁ ଦ୍ୱିଦଶଗୁଣ ହେବାରେ ଲାଗିଥିବେ ସତ, ଗୋଟାଏ ସଂସାରରେ ଏକାବେଳେକେ ଅଠରଟା ସଂସାରକୁ ଭୋଗ କରି ପାରିବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିମାନ ମହଜୁଦ ହୋଇ ରହିଥିବ ସତ, ମାତ୍ର ଭିତରେ ଆମେ ଅଧିକ ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ଯାଉଥିବାପରି ଅନୁଭବ କରୁଥିବା । ନିଜର ଚଉହଦୀଗୁଡ଼ାକୁ ଏକାବେଳେକେ ଅନେକ ବଲ୍ମୀକ ଦ୍ୱାରା ମଣ୍ଡନ କରି ରଖିବାର ଚେଷ୍ଟା ଲାଗିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଭିତରେ ଅସଲ ତପସ୍ୱୀଟି ଅଶାନ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିବ । ତେଣୁ ବାଛି ନେବାକୁ ହିଁ ପଡ଼ିବ । □

'ନବପତ୍ର' ୧୪/୧
ଜୁଲାଇ-ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୯୮୬

ଶୂକର ଓ ସକ୍ରେଟିସ୍

ଇଉରୋପୀୟ ଦର୍ଶନକୁ ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ବିଚାର ପ୍ରାୟ ଏକ କଳ୍ପନାପ୍ରଧାନ ଉଚ୍ଚ ଭୂମିରୁ ଅନୁଭବ ଏବଂ ଜୀବନର କ୍ରିୟାଶୀଳ ସ୍ତରକୁ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ କରାଇ ଆସିଛି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଜନ୍ ଷ୍ଟୁଆର୍ଟ ମିଲ୍ (୧୮୦୬-୧୮୭୩)ଙ୍କର ଅବଦାନ ଓ ନାମକୁ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ମିଲ୍ ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରୟୋଜନବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ବିଚାରର ଜଣେ ପ୍ରତିନିଧିମୂଳକ ପୁରୋଧା । ମନୁଷ୍ୟ ଯେ କର୍ମର ଦାସ ନୁହେଁ, ସିଏ ଯେ ଧର୍ମତଃ ଜଣେ ସ୍ୱାଧୀନ ବ୍ୟକ୍ତି, ଆପଣାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ତଥା ସାମୂହିକ ଭାଗ୍ୟର ନିର୍ମାଣ କରିବାର ଆବଶ୍ୟକ ସାମର୍ଥ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଯେ ମଣିଷ ଭିତରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଛି—ମଣିଷକୁ ମୂଳତଃ ଏକ ଦୁର୍ବଳ ପ୍ରାଣୀ ବୋଲି ବିଚାର କରି ଆସିଥିବା ଏକ ପରମ୍ପରା ସମ୍ମୁଖରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମିଲ୍‌ଙ୍କର ଏହି ଉକ୍ତି ସେତେବେଳେ କମ୍ କୋଳାହଳ ଓ ଆଲୋଡ଼ନ ସୃଷ୍ଟି କରି ନଥିବ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀରେ ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷଙ୍କୁ ଖାଲି ଦୁର୍ବଳ ଏବଂ ଅସହାୟ କରି ରଖାଯାଇଛି, ତେଣୁ ମନୁଷ୍ୟର ଉଦୟକୁ ହିଁ ଯେକୌଣସି ଯୁଗର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଥିବା ଯେକୌଣସି ବିଚାର ଲାଗି ଉକ୍ତ ଉକ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ଏବେ ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକତା ରହିଛି ।

ଆପଣାର ଗୋଟିଏ ପୁସ୍ତକରେ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଆଗ୍ରହଗତ ପରିଧିଗୁଡ଼ିକର ଭୂମିରେ ବିଚାର କରି ମିଲ୍ ଦୁଇଭଳି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଦେଖିବାର ପ୍ରୟାସ କରିଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟମାତ୍ରକେ ସମସ୍ତେ ସୁଖ ଚାହାନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାର ମଣିଷ ସୁଖ କହିଲେ କେତେଟା ତାତ୍କାଳିକ କ୍ଷଣସନ୍ତୋଷ ଅର୍ଥାତ୍ କ୍ଷଣୋପଭୋଗକୁ ହିଁ ବୁଝନ୍ତି । ଜୀବନଟାକୁ ସେମାନେ ଏକାନ୍ତ ଅନିତ୍ୟ ଓ ତେଣୁ ଏକାନ୍ତ ଅଳପ ବୋଲି ବିଚାର କରୁଥାନ୍ତି କି କ'ଣ କେଜାଣି, ଏହି ସାନ ସାନ ପରିଧି ଭିତରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଶୁଦ୍ଧା ନିଜ ପାଇଁ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଅଧିକ ଭୋଗ ଓ ଅଧିକ ସ୍ୱାର୍ଥର ସାମଗ୍ରୀ ସଙ୍କଳ କରିପାରିଲେ ସେମାନେ ତାହାକୁ ହିଁ ସଂସାରରେ ସବୁଠାରୁ ସାରକଥା ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁଥାଆନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏମାନଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଧାତୁର ମଣିଷମାନେ ମଧ୍ୟ ଥାଆନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ କି ଏତେ ଅଳପରେ ମୋଟେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଆହୁରି କ'ଣ ସବୁ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଗୁପ୍ତ ହୋଇ ରହିଥାଏ କି କ'ଣ କେଜାଣି, ସତକୁସତ ସୁଖୀ ହୋଇ ପାରିବାକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ନିଜ ଜୀବନରେ ଏକ ଯଥାର୍ଥ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା-ବୋଧ ସମ୍ଭବ କରିବାକୁ ସେମାନେ

ସାଧାରଣଙ୍କ ଠାରୁ ଅନେକ ଅଧିକ ଲୋଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଥାଆନ୍ତି,—ନିଜଠାରୁ ତଥା ଜୀବନ ଠାରୁ ଅନେକ ଅଧିକ ଦାବୀ କରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ସେଥିଲାଗି ଅଧିକ ଦୁଃଖ ସହିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଲୁକ୍‌କାୟିତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ସେମାନେ କେବେହେଲେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ କୌଣସି ଦୁଃଖକୁ ସହ୍ୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ଦୁଃଖକୁ ବରଣ କରିନେଇ ପାରନ୍ତି । ବାସ୍ତବ ଜୀବନରେ ସାଧାରଣ ମଣିଷମାନଙ୍କର ତୁଳନାରେ ଏମାନେ ଅଧିକ ଦୁଃଖର ସମ୍ମୁଖୀନ ବି ହୁଅନ୍ତି । ତଥାପି ଅଳପ ଦୁଃଖ ଓ ତେଣୁ ଅଧିକ ସୁଖ ପାଇବାର ଲୋଭରେ ସେମାନେ କେବେହେଲେ ସାଧାରଣ ସ୍ତରୁଟିରୁ ଜୀବନର ନିମ୍ନତର ସ୍ତରଗୁଡ଼ିକୁ ଖସି ଆସିବାକୁ ମନ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କର ସେହି ମୂଳଭୂତ ପ୍ରାସ୍ଥ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅନିଚ୍ଛାଟିର କାରଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବାକୁ ଯାଇ ଆମେ ହୁଏତ କେତେ କ'ଣ ଅନୁମାନ ମଧ୍ୟ କରିପାରୁ । ସେମାନଙ୍କୁ ଆମେ ଦୁଃସାହସୀ ବୋଲି କହିପାରୁ,—ସାଧାରଣଙ୍କର ତୁଳନାରେ ମିଛଟାରେ ଅଧିକ ଭିଡ଼ରକୁ ଗୋଡ ପୂରାଉଥିବା ଜଣେ ଜଣେ ଗର୍ବୀ ଲୋକ ବୋଲି କହି ସେମାନଙ୍କର ନିନ୍ଦା ବି କରିପାରୁ । ତଥାପି, ଯେଉଁ କାରଣରୁ ହୋଇଥାଉ ପଛକେ ଓ ଆମ ଅନେକଙ୍କର ଏହି ସାଧାରଣ ମାପକାଠିଗୁଡ଼ିକରେ ସେମାନଙ୍କର ଆଚରଣ ଯେତେ ଅନାବଶ୍ୟକ ମନେ ହେଉଥାଉ ପଛକେ, ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ମଣିଷମାନେ ତଥାପି ଥାଆନ୍ତି, ସବୁ ସମାଜରେ ଥାଆନ୍ତି ।

ସମ୍ଭବତଃ ଏଭଳି କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ, କେତେକ ମଣିଷ ଆପଣାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତାକୁ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟ ଦିଅନ୍ତି । ସେମାନେ ମାନି ନିଅନ୍ତି ନାହିଁ; ଅର୍ଥାତ୍ ଆପଣା ବିବେକର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ହିଁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବୋଲି ବିବେଚନା କରନ୍ତି । କୌଣସି ଗୁଲା ସହିତ ଖାପ ଖାଇବାକୁ ସେମାନେ ସବୁଠାରୁ ବଡ ଅବିବେକିତା ବୋଲି ମଣନ୍ତି । ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ଗୁଲାଗୁଡ଼ାକ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ରହିଥିବା ବିବେକ ସହିତ ମୋଟେ ମେଳ ଖାଉନଥାଏ, ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଗୁଲାକୁ ସ୍ୱୀକାର ନକରି ବିବେକର ପକ୍ଷରେ ହିଁ ରହନ୍ତି । ତଜ୍ଜନିତ ଯାବତୀୟ ନିନ୍ଦାକୁ ସହ୍ୟ କରନ୍ତି, ଯାବତୀୟ ଦୁଃଖକୁ ବରିନିଅନ୍ତି । ଗୁଲା ସହିତ ଖାପ ଖାଇଯିବାକୁ ଏବଂ ତାହାର ଦ୍ୱାରା ତଥାକଥିତ ସଫଳତାଗୁଡ଼ିକୁ ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ସେମାନେ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅପମାନ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ନିଜର ବିବେକ ଅନୁସାରେ ବାଟ ଚାଲିବା ଅର୍ଥାତ୍ ଆଚରଣ କରିବାକୁ ହିଁ ଜୀବନର ଅସଲ ସମ୍ମାନ ବୋଲି ମାନନ୍ତି । ସେମାନେ ନିଜକୁ ସମ୍ମାନର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖନ୍ତି ଓ ସେହି କାରଣରୁ ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷଙ୍କର ସୁରୁଟିରୁ ବାଟଟିକୁ ଆଦରି ନେଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବସ୍ତୁତଃ ସବୁ ମଣିଷଙ୍କର ନିଜପ୍ରତି ଏକ ସମ୍ମାନବୋଧ ସବୁବେଳେ ରହିଥାଏ । ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷ ନାନା ଅନ୍ୟ ପ୍ରଲୋଭନ ଏବଂ ପ୍ରୟୋଜନର ଗରଜରେ ପଡ଼ି ସେହି ବୋଧଟିକୁ ସତେଅବା ଉହ୍ୟାଳ କରି ରଖି ଦେଇଥାନ୍ତି, ତାହାକୁ କଦାପି ସମ୍ମୁଖକୁ

ଅଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସେଇଟିକୁ ସମ୍ମୁଖକୁ ଆଣିଲେ ଓ ତାହାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଚାଲିଲେ ଜୀବନର ତାତ୍କାଳିକ ଗରଜଗୁଡ଼ିକର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାରି ହଇରାଣ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ସେମାନେ ସମ୍ଭବତଃ ସେପରି କରିଥାନ୍ତି । ନିଜ ପାଖରୁ ସତେଅବା ଲୁଚି ଲୁଚି ବୁଲୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସଚେତନ ଅଥଚ ହାସ୍ୟାସ୍ପଦ ଭାବରେ ସାଲିଶ ପରେ ସାଲିଶ କରିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ମାତ୍ର କେତେକ ମଣିଷ ସେହି କଥାଟିକୁ ମୋଟେ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସଂସାରର ଆଖିରେ ଦେଖିବାକୁ ସେମାନେ ଜାଣିଜାଣି ଦୁଃଖପଟେ ରହିଥାଆନ୍ତି, ପରାଭବ ପାଆନ୍ତି । ଏବଂ ସତେଅବା ସେଇଥିରୁ ହିଁ ଅସଲ ସୁଖ ପାଆନ୍ତି । ଆପଣାର ବିବେକ ଅନୁସାରେ ବାଟ ଚାଲିବା, ଗୁଲାରେ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ ଜୀବନର ଧର୍ମ ବୋଲି ମୋଟେ ସ୍ୱୀକାର କରି ନନେବା, ସେମାନେ ତାହାକୁ ହିଁ ଜୀବନର ଅସଲ ପୁରୁଷାର୍ଥ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥାନ୍ତି । ସେହି ପୁରୁଷାର୍ଥକୁ ଖର୍ବ କରି ଦେଉଥିବା କୌଣସି ଅନ୍ୟ ବ୍ୟାପାର ଲାଗି ସେମାନେ କୌଣସି ଅଭିଳାଷ ରଖନ୍ତି ନାହିଁ । ଆମେ ସାଧାରଣ ମଣିଷମାନେ, ଯେଉଁମାନେ ଗୁଲାରେ ଚାଲୁଛୁ, ଆମେ ଏହି ଅନ୍ୟ କାଠର ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ସତେଅବା ବାଇଆ ବୋଲି ବିଚାର କରୁ, ବୋକା ବୋଲି ଭାବୁ । ଆମେ ସର୍ବଦା କେଡ଼େ ସୁଖରେ ଥାଉ, ବିଚାରା ସେମାନେ ମିଛଟାରେ ଦୁଃଖ ପାଉଛନ୍ତି ବୋଲି ସତେଅବା ଭାରି ଦୟାର୍ଦ୍ର ହେଲାଭଳି ଦେଖାଇହେଉ । ତଥାପି, ସେହି ଅବାଗିଆ ଓ ଦୁଃସାହସୀମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଆଉ କିଛି କରି ହେବନାହିଁ ଏବଂ ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଭିତରେ ହିଁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆଗକୁ ଆମ ନିଜ ସୁଖର ପ୍ରରୋଚନା-ଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସାରେ ବାହାରିଯିବା ବ୍ୟତୀତ ଆମଦ୍ୱାରା ଆଉ କିଛିହେଲେ କରି ହେବନାହିଁ ବୋଲି ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିନେଉ । ମାତ୍ର, ସୁଖ ଓ ସନ୍ତୋଷ ବିଷୟରେ ଯେ ସଂସାରରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଧାରଣା ଥାଇପାରେ ଏବଂ ସେହି ଅନୁସାରେ ପୃଥିବୀରେ ଯେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ କିସମର ମଣିଷ ମଧ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ରହିପାରନ୍ତି, ଆମେ ସେକଥା ଆଦୌ ଚିନ୍ତା କରି ପାରୁନାହିଁ ।

ଯେଉଁ ମଣିଷ ବିବେକ ପଟେ ରହିଛି, ଜଣେ ମଣିଷ ହିସାବରେ ଆପଣାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଏବଂ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବିଚାରକୁ ଅଧିକ ସମ୍ମାନ ଦେଉଛି, ସିଏ ମଧ୍ୟ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷଙ୍କ ପରି ଗୁଲାଗୁଡ଼ାକୁ ଆଦରି ନେଇ ପାରୁଥାନ୍ତା ଓ ଅନ୍ୟ ଅନେକଙ୍କ ପରି ଅଧିକ ସୁଖର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପାରୁଥାନ୍ତା । ସୁଖଦାୟକ ବାଟଟିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିନେଇ ଅଧିକ ସୁଖ ପାଇବାଲାଗି ତା' ଭିତରେ କୌଣସି ଅସମର୍ଥତା ରହିଛି ବୋଲି ଯେ ତାକୁ ସୁଖରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ୁଛି, ସେକଥା ମୋଟେ ନୁହେଁ । ସିଏ ଏହି ତଥାକଥିତ ସୁଖଗୁଡ଼ାକୁ ଅପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲି ଜାଣୁଛି, ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି କଥାଟି ହେଉଛି ଅସଲ କଥା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମର ପୃଥିବୀ ଯେପରି ହୋଇ ରହିଛି, ସେହି ପରିବେଶଟି ମଧ୍ୟରେ ସୁଖଲାଗି ଯାବତୀୟ ଅନୁଧାବନ ବହୁ ଅପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେବ ବୋଲି ସିଏ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନିବିଡ଼ ଭାବରେ ଉପଲବ୍ଧି କରିଛି ଏବଂ ସେଇଥିଲାଗି ସେହି ସୁଖକୁ ସିଏ ସୁଖବୋଲି

ବିଚାର କରୁନାହିଁ । ସିଏ ସତେଯେପରି ଅନ୍ୟ କିଛି ଚାହୁଁଛି, ଏବଂ ସେହି ଅନ୍ୟକିଛି ଯେପରି ସତକୁସତ ସମ୍ଭବ ହେବ, ସେଥିଲାଗି ଅନ୍ୟବାଟ ଖୋଜୁଛି, ଅନ୍ୟ ବାଟ ଚାଲୁଛି; ସିଏ ଏହି ଅପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୁଳାଗୁଡ଼ାକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରୁଛି, ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି,—ସେହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଲାଗି କର୍ମୀଓ ହୋଇ ବାହାରିବାକୁ ଦୁଃସାହସ ବି କରୁଛି । ମାତ୍ର ସେ କେବେ-ହେଲେ କାହାରିକୁ ଈର୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଅଳପ ଭିତରେ ରହି ଅଧିକ ସୁଖ ପାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ଏହି ଅଧିକ ସୁଖ ପାଇବାକୁ ଜୀବନର ସବାବଡ଼ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସୁଖକୁ ସିଏ ମୋଟେ ଈର୍ଷା କରୁନାହିଁ । ଆପଣା ବାଟଟିକୁ ତ ସିଏ ନିଜେ ବାଛୁଛି, ତେଣୁ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ କାହାରିକୁ ଈର୍ଷା କରିବାର କୌଣସି ପ୍ରଶ୍ନ ବା କାହିଁକି ଉଠିବ ? ଆପଣା ଭିତରେ ରହିଥିବା ଅସଲ ଆଖିଟିକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇ ସିଏ ସେହି ଆଖିଟି ଅନୁସାରେ ଏହି ସଂସାରରେ ଆପଣାର ପଥଟିକୁ ବାଛିନେଇଛି, ସିଏ ହୁଏତ ଆଉଗୋଟାଏ ପ୍ରକାରର ସୁଖକୁ ଚାହିଁଛି, ଜୀବନରେ ଏକ ଅନ୍ୟ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣତାର ଗନ୍ଧ ପାଇଛି, ଆପଣା ସହିତ ଏହିପରି ଭାବରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସଖ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରି ଆପଣାର ବାଟଟିକୁ ଚାଲୁଛି, ଗୁଳାରେ ପଶିଥିବା ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ସିଏ କାହିଁକି ଈର୍ଷା କରିବ ? ତେଣୁ, ତା' ଜୀବନରେ କୌଣସି ଅସହିଷ୍ଣୁତା ନିମନ୍ତେ ଆଦୌ କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ସିଏ ଜୀବନର ସ୍ୱ-ଆବିଷ୍କୃତ ସ୍ୱାଦଟିକୁ ପାଇଛି, ସେହି ସ୍ୱାଦ ପାଇନଥିବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସିଏ ଆଦୌ କାହିଁକି ଈର୍ଷା କରିବାକୁ ଯିବ ?

ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ମଣିଷକୁ ଜନ୍ ମିଲ୍ ମଣିଷ ବୋଲି କହି ଆର ପ୍ରକାରଟିକୁ ଏକ ବିଶେଷ ଅର୍ଥବ୍ୟଞ୍ଜନା ଦେଇ ଶୂକର ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ଅସଲ ମଣିଷ ହେଉଛି ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ମଣିଷ; ଯିଏ ସୁଖ ଶୋକ ସୁଖ ଭିତରେ ଲାଗି ଯାଉଛି, ଯେତିକି ଭିତରେ ରହୁଛି, କେତେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରହୁଛି, ସିଏ ଶୂକର । ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଘୁଷୁରି ହେବା ଅପେକ୍ଷା ଜଣେ ସଚ୍ଚା ଅସନ୍ତୋଷପୂର୍ଣ୍ଣ ସକ୍ରେଟିସ୍ ହେବା ଅଧିକ ବାଞ୍ଛନୀୟ ବୋଲି କହି ସିଏ କଥାଟିର ଉପସଂହାର କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କରି ଭାଷାରେ କହିଲେ : It is better to be a human being dissatisfied than a pig satisfied, better to be Socrates dissatisfied than a fool satisfied,—ଆପଣାର ତାତ୍କାଳିକ ସନ୍ତୋଷ ଓ ପ୍ରାପ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ଆପଣାକୁ ଜାକିଜୁକି ରଖିଥିବା ମଣିଷ-ଶୂକରଟି ଜୀବନକୁ କେତେ ଅଳପ ଭିତରେ ନେଇଥାଏ ! ଜୀବନର ବ୍ୟାସ ଏବଂ ପ୍ରଶ୍ନଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ସିଏ ପ୍ରକୃତରେ କେତେ ଅଳପ ଜାଣେ ! ସେହି ମଣିଷ ହେଉଛି ସତକୁସତ ନିର୍ବୋଧ ମଣିଷ । ଯିଏ ନିର୍ବୋଧ, ସିଏ ଘୁଷୁରି ପରି ଏହି କାଦୁଅଗୁଡ଼ାକ ଭିତରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ରହୁଛି ଓ କାଦୁଅଗୁଡ଼ାକୁ କେତେ ନା କେତେ ଭଲ ପାଉଛି, ସିଏ ଅସଲ ମଣିଷଟିଏ ହୋଇପାରିବା ବିଷୟରେ ହୁଏତ କୌଣସି ଖବର ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁନାହିଁ । ଏହି ଗାରଗୁଡ଼ିକ ଭିତରୁ ଅଧିକକୁ ମନ କରିବାକୁ ସିଏ ନ୍ୟାୟତଃ ଏକ ମିଛଗୃହ ବୋଲି

ବିଚାର କରୁଛି । ସିଏ ନିଜ ପାଙ୍କଟିରେ ଏପରି ନିବୁଜ ହୋଇ ରହିଛି ଯେ ଆଉ ସମ୍ଭାବନାଟି ବିଷୟରେ ମୋଟେ କିଛିହେଲେ ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ । ସମ୍ଭବତଃ ସିଏ ସକ୍ରେଟିସ୍‌ର ଅସନ୍ତୋଷଟାକୁ ହିଁ ଦେଖୁଛି, ସକ୍ରେଟିସକୁ ଆଦୌ ଦେଖି ପାରୁନାହିଁ । ଅପର ପକ୍ଷରେ, ଅନ୍ୟ କିସମର ମଣିଷଟିଏ ତା' ଆଡକୁ ଅନାଇ ଘୁଷୁରିଟାକୁ ଅବଶ୍ୟ ଦେଖୁଛି,—ଘୁଷୁରିଟା ଭିତରେ ଅସଲ ମଣିଷଟିକୁ ମଧ୍ୟ ଦେଖିପାରୁଛି । ମଣିଷଟିଏ ସବାଆଗ ସୁଖ ଏବଂ ସନ୍ତୋଷ ଇଚ୍ଛା କରିଛି ବୋଲି ଏକ ଅନୁରୂପ ମାର୍ଗକୁ ଆଦରି ନେଇ ଘୁଷୁରି ହୋଇ ରହିଛି । ମାତ୍ର ସିଏ ମନ କରିଥିଲେ ମଣିଷ ବି ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା । ଅସଲ ଅସନ୍ତୋଷଗୁଡ଼ିକର ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟକୁ ଚିହ୍ନିଥିଲେ ସିନା ମଣିଷ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା ! ଘୁଷୁରି ହେବାକୁ କେବେହେଲେ ମନ କରି ନଥାନ୍ତା ! ସିଏ ଏହି ଅଳପ ଭିତରେ କଦାପି ବାନ୍ଧିହୋଇ ରହିଯାଇ ନଥାନ୍ତା !

ମଣିଷ-ଶୂକର ସୁଖ କହିଲେ କେବଳ ନିଜର ସୁଖକୁ ହିଁ ବୁଝେ, ସନ୍ତୋଷ କହିଲେ କେବଳ ନିଜ ବାସନା ଏବଂ କାମନାଗୁଡ଼ିକର ପୂରଣକୁ ବୁଝିଥାଏ । ସଂସାରରେ ଅନ୍ୟମାନେ ବି ଅଛନ୍ତି, ସିଏ ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ନାନା ପାରସ୍ପରିକତାର ସୂତ୍ରରେ ବାନ୍ଧିହୋଇ ରହିଛି ଏବଂ ତେଣୁ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କର ସୁଖ-ସମ୍ଭାବନାକୁ ଏଡ଼ିଦେଇ ଅଥବା ଅସ୍ୱୀକାର କରି କେବଳ ଆପଣାର ସୁଖଗୁଡ଼ାକ ନିମନ୍ତେ ନସରପସର ହୋଇ ଧାଇଁବା ଲାଗି ତା'ର ଆଦୌ କୌଣସି ଅଧିକାର ନାହିଁ,—ସଂସାର ଭିତରେ ସୁଖକାମୀ ଘୁଷୁରିଟିଏ ହୋଇ ରହିଥିବା ମଣିଷଟି ସେହି କଥାକୁ ଭାବିବାଲାଗି ହୁଏତ ମୋଟେ କୌଣସି ବେଳ ପାଉନାହିଁ । ପ୍ରକୃତ ମଣିଷ ତଥା ସକ୍ରେଟିସମାନେ ସେହି ପାରସ୍ପରିକତାକୁ ହିଁ ନିଜ ଜୀବନର ଓ ଏହି ସଂସାର ଏବଂ ଜୀବନ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଯାବତୀୟ ଅନୁଧାବନର ସର୍ବମୂଳ ସୂତ୍ରରୂପେ ମାନି ନେଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ, କେବଳ ନିଜ ସୁଖଗୁଡ଼ାକୁ ସାଧି କରିଆଣିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅସଲ ସନ୍ତୋଷଟି ମିଳିଯିବ ବୋଲି କଦାପି ବିଶ୍ୱାସ କରିନାହାନ୍ତି । ପ୍ରାଚୀନ ଏଥେନ୍ସ ନଗରୀରେ ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷ ନିଜ ସୁଖ ଏବଂ ନିଜ ସନ୍ତୋଷ ଭିତରେ କେଡ଼େ ନିବୁଜ ଓ କେଡ଼େ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ସକ୍ରେଟିସ୍ ବି ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ମାର୍ଗକୁ ଅନୁସରଣ କରି ପାରିଥାନ୍ତେ ଓ ଆମେ ଅନେକ ମଣିଷ ଏହି ସଂସାରରେ ହଜି ଯାଇଥିବା ଭଳି ଏଥେନ୍ସ ନଗରୀରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ହଜିଯାଇ ପାରିଥାନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ସିଏ ସେବାଟରେ ଗଲେନାହିଁ । ଶୂକର ଏବଂ ନିର୍ବୋଧ-ମାନଙ୍କର ସନ୍ତୋଷକୁ ସିଏ ନିଜର ଓଳମଗୁଡ଼ିକୁ ପକାଇ ମାପିବାକୁ ମନ କଲେ ଓ ସେହି ମାର୍ଗଟିକୁ ପରିହାର କଲେ । ଅର୍ଥାତ୍ ସନ୍ତୋଷର ମାର୍ଗକୁ ପରିହାର କରି ଅସନ୍ତୋଷକୁ ବାଛିନେଲେ, ଆପଣାକୁ ନିର୍ବୋଧ ଏବଂ ଶୂକର ହୋଇ ରହିବାର ପ୍ରମାଦରୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିପାରିଲେ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ବିବେକ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ପାରିଲେ, ଆମେ ମଣିଷମାନେ ତୁଚ୍ଛା ନିଜକୁ ନଦେଖି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖିବାଲାଗି ସମର୍ଥ ହେଲେ ଯେ ସଂସାରରେ

ଆଉ ଏକ ଔଜ୍ଜ୍ୱଲ୍ୟ ଅବଶ୍ୟ ସମ୍ଭବ ହେବ, ସିଏ ଏଥେନ୍ସର ଦ୍ୱାରେ ଦ୍ୱାରେ ବୁଲି ସେହି କଥାଟିର ପ୍ରଚାର କରୁଥିଲେ । ସନ୍ତୋଷ କହିଲେ ସିଏ ଜୀବନର ଅନ୍ୟଏକ ପ୍ରକାରର ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧତାକୁ ବୁଝୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଶୁକରଘରର କୌଣସି ସୁଖ ଭିତରେ ସିଏ ବାନ୍ଧିହୋଇ ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସିଏ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ,—ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିବା ମଣିଷ ସଚରାଚର ଯେପରି ନିରନ୍ତର ଅସନ୍ତୋଷ ସହିତ ଘର କରି ରହିଥାଏ, ସକ୍ରେଟିସ୍ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଏକ ଅସନ୍ତୋଷକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ବୁଲୁଥିଲେ । ତଥାପି, ସକ୍ରେଟିସ୍ ନା ଏଥେନ୍ସ ନଗରୀର ସେହି ଶୁକରସମଷ୍ଟି,—ଜୀବନ ସହିତ କାହାର ଯଥାର୍ଥରେ ଏକ ଘନିଷ୍ଠ ପରିଚୟ ରହିଥିଲା, କାହାର ଜୀବନକୁ ଆମେ ଯଥାର୍ଥରେ ଏକ ସାର୍ଥକ ଓ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ବୋଲି କହିପାରିବା ?

ଜଣେ ମଣିଷ ଘୁଷୁରି ହୋଇ ରହିବ ନା ସକ୍ରେଟିସ୍ ହେବାକୁ ମନ କରିବ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷକୁ ସେହି ବିଷୟରେ ଏକ ସ୍ପଷ୍ଟ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । ଦୁଇଟା ଭିତରେ କୋଉଟା ଭଲ ଅଥବା କୋଉଟା ଅଭଲ, ଏଠାରେ ସେହି ପ୍ରଶ୍ନର କୌଣସି ଅବକାଶ ନାହିଁ । ସେହି ପ୍ରଶ୍ନଟିକୁ ନେଇ ସଂସାରର ନୀତିବାଦୀମାନେ ଚିରଦିନ ଘାରିହୋଇ ରହି ଆସିଛନ୍ତି । ବାତାବରଣ ମଣିଷକୁ ଯେପରି ବାଧ୍ୟକରେ, ମଣିଷ କୁଆଡ଼େ ସେହିପରି ହୁଏ ବୋଲି ମଣିଷକୁ ସତେଅବା ଗୋଟାଏ ନିରୀହ ଗଧ ବୋଲି ବିଚାର କରୁଥିବା ଆଉ-କେତେ ମଣିଷ ଯୁକ୍ତି ବାଢ଼ି କହିଥାଆନ୍ତି । ଏଯୁଗରେ ସମସ୍ତେ ଆପଣାର ସୁଖ ଇଚ୍ଛା କରୁଛନ୍ତି, ତେଣୁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଅଗତ୍ୟା ସେହିପରି କରୁଛି,—ଏଇଟା ଏକ ମାଇଚିଆ କଥା । ମଣିଷ ଭିତରେ ଯେଉଁ ସକ୍ରେଟିସ୍ ରହିଛି, ସିଏ ଆଉ ଯାହା ହୋଇଥାଉ ପଛକେ, ମାଇଚିଆ କଦାପି ହୋଇନଥିବ । ତା'ର ନିଶ୍ଚୟ ଏକ ମେରୁଦଣ୍ଡ ଥିବ, ଜୀବନରେ ଏକ କେନ୍ଦ୍ର ଅବଶ୍ୟ ରହିଥିବ । ତେଣୁ, ନିଜର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଜେ କରି ସେହି ଅନୁସାରେ ବାଟ ଚାଲିବା ବ୍ୟତୀତ ତା'ର କଦାପି ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଗତି ନଥିବ । ମଣିଷ ନିଜେ ଘୁଷୁରି ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କଲେ ନିଜ ଭିତରର ସକ୍ରେଟିସ୍‌କୁ ସତେଅବା ପଲମ ଘୋଡ଼ାଇ ଢାଙ୍କି କରି ରଖିଦେବାର ଅକାଣ୍ଡଟିକୁ କରିବା ଲାଗି ମନ ବଳାଇଥାଏ । ଘୁଷୁରିମାନେ ହିଁ ସମ୍ଭବତଃ ଏହି ସଂସାରରେ ଅଧିକ ଚତୁର ହୁଅନ୍ତି । ଚତୁର ହୋଇ ବିବେକ ହରାନ୍ତି ଓ ତା'ପରେ ନିର୍ଲଜ୍ଜ ଭାବରେ ଆପଣା ସକାଶେ ନିଜର ସୁଖ ଓ ନିଜ ସନ୍ତୋଷର ଉପଯୁକ୍ତ ବାଟଟିକୁ ବାଛି ନିଅନ୍ତି । ଚତୁରତାର ଢାଙ୍କୁଣି ଦେଇ ସେମାନେ ନିଜ ଭିତରର ସକ୍ରେଟିସ୍‌କୁ ଦାବି ରଖି ପାରିଛନ୍ତି ବୋଲି ଆପଣାକୁ ସତେଅବା ଭାରି ଉଶ୍ୱାସ ଅନୁଭବ କରୁଥାନ୍ତି । ଆପଣାର କେନ୍ଦ୍ରଟି ସହିତ ଲାଗିଥିବା ନାଡ଼ଟିକୁ କାଟି ଦେଇଥାନ୍ତି ଓ କାଟିଦେଇ ଉଶ୍ୱାସ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଭିତରପଟୁ ଦଂଶନ କରିବା ଲାଗି କୋଉଠିହେଲେ କିଛି ନଥାଏ ।

ତଥାପି, ଇତିହାସ ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରି ଅବଶ୍ୟ କୁହାଯାଇ ପାରିବ ଯେ, ଏହି ପୃଥିବୀରେ ପୁରୁଷାର୍ଥ ବୋଲି ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାହା ହୋଇଛି, ତାହା ଘୁଷୁରିମାନଙ୍କ ସକାଶେ ନୁହେଁ, ସକ୍ରେଟିସ୍‌ମାନଙ୍କ ସକାଶେ ହିଁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ସନ୍ତୋଷକୁ ହିଁ ଶ୍ରେୟଃ ବୋଲି ମାନି ନେଇଥିବା ଘୁଷୁରିମାନଙ୍କ ସକାଶେ ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ, ଅସନ୍ତୋଷକୁ ହିଁ ଆଖିକରି ଆଗକୁ ଓ ଆହୁରି ଆଗକୁ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖିଥିବା ସେହି ଅନନ୍ୟମନସ୍କ ସକ୍ରେଟିସ୍‌ମାନଙ୍କ ସକାଶେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି । ଘୁଷୁରିମାନେ ସକ୍ରେଟିସ୍‌ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିଷର ବରାଦ କରିଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ସକ୍ରେଟିସ୍‌ମାନେ ସେଥିଲାଗି ଆଦୌ କୌଣସି ଖେଦ କରିନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ବାରୁଦ ସେମାନେ ନିଜ ଭିତରୁ ହିଁ ପାଇଛନ୍ତି, ତେଣୁ କେଉଁଠି ପରାଭବ ଲଭିଲେ ବୋଲି ସେମାନେ ମୋଟେ କାହାରିକୁ ଈର୍ଷା କରି ନାହାନ୍ତି,—ସିଂହାସନଗୁଡ଼ାକ ସହିତ ଆଦୌ କୌଣସି ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରିନାହାନ୍ତି । କ୍ଷମତାକୁ ନିରନ୍ତର କ୍ଷମା କରି ଆସିଛନ୍ତି । ଭିତରେ ଅସଲ ଅସନ୍ତୋଷ ଏବଂ ଅସଲ ଦୁଃସାହସଗୁଡ଼ିକୁ ବହନ କରି ଜୀବନ ବଞ୍ଚୁଥିବା ମଣିଷମାନେ କଦାପି ନିଜଲାଗି କ୍ଷମତା ଇଚ୍ଛା କରିନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଏହି ପୃଥିବୀଟାକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ହିଁ ଇଚ୍ଛା କରିଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ପୃଥିବୀରେ ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷଙ୍କର ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିନାହିଁ, ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷଙ୍କର ନିଦ ନଭାଙ୍ଗୁ ବୋଲି ଯେଉଁଠାରେ ଆସ୍ଥାନସ୍ଥ ଘୁଷୁରିମାନେ ବହୁବିଧ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି, ଅସଲ ମଣିଷମାନେ ତାହାକୁ ଯଥାର୍ଥରେ ଏକ କାମ୍ୟ ପୃଥିବୀ ବୋଲି ମୋଟେ ମାନିନେଇ ନାହାନ୍ତି । ତେଣୁ, ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସୁଖ ଓ ସନ୍ତୋଷକୁ ଖୋଜନ କରୁଥିବା ଶୂକରମାନେ ଯେଉଁଠାରେ ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ଧନ ହୋଇଛି ବୋଲି ବହୁ ପୁଲକରେ କେତେ କୋଳାହଳ କରିଛନ୍ତି, ଅସଲ ମଣିଷମାନେ ତାହାକୁ ତୁଚ୍ଛା ଗତି ବୋଲି ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । ଘୁଷୁରିଟାକୁ ବିଦାଣ୍ଡି କରି କୋଉଦିନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ଭିତରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିବା ସକ୍ରେଟିସ୍ ବାହାରକୁ ବାହାରି ଆସିବ, ସେମାନେ ସତେଅବା ଏକ ଦୁର୍ବିନୀତ ବିଶ୍ୱାସ ସହିତ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ବୃହତ୍ତର ବିମୋଚନର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ନିମିତ୍ତ ହେବାର ଭୂମିକାଟିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଘୁଷୁରିମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ କେତେପ୍ରକାରେ ଅପଦସ୍ଥ କରି ରଖିବାର ଫିକର କରୁଛନ୍ତି, ତଥାପି ରାତି କ୍ରମେ ପାହି ଆସୁଛି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ ରଖିଥିବା ଏହି ଦୁଃସାହସୀମାନେ ଆପଣା ଦୁଃସାହସରୁ କେବେହେଲେ ନିରସ୍ତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ।

ଆମର ଏହି ସାଂପ୍ରତିକ ପୃଥିବୀରେ ଘୁଷୁରିମାନେ ତ ପଲପଲ ହୋଇ ବୁଲୁଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସକ୍ରେଟିସ୍‌ମାନେ କାହାନ୍ତି ? ସମସ୍ତେ ତ ଆପଣା ସନ୍ତୋଷ ପଛରେ ବହୁ କଲବଲ ହୋଇ ଦଉଡ଼ୁଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ପୃଥିବୀରେ ଆଜି ସନ୍ତୋଷ କାହିଁ ? ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସୁଖ ଓ ସ୍ୱାର୍ଥଗୁଡ଼ାକୁ ମୋଟାରୁ ଆହୁରି ଅଧିକ ମୋଟା ପାଚେରି ଭିତରେ ସୁରକ୍ଷିତ କରି ରଖିବାର ଶୂକର-ପ୍ରୟାସମାନ କେଡ଼େ ସନ୍ତର୍ପଣରେ ଲାଗିରହିଛି, ମାତ୍ର ମଣିଷର ଏହି ବହୁବଳଦୃପ୍ତ ତଥାକଥିତ ସଂସାରରେ ନିରାପତ୍ତା ମଧ୍ୟ କୋଉଠି ଅଛି ? ଏବର ଜ୍ଞାନ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ଏଠି

ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ମୁଖ୍ୟତଃ ଧୂର୍ତ୍ତ ହୋଇ ରହିବାର କୁ ଅପପ୍ରେରଣାମାନ ଆଣି ଯୋଗାଇ ଦେଉଛି କେଜାଣି, ଆମ ସଂସାରରେ ସାହସ ମରମର ଯାଉଛି, ସାହସ ଉପରୁ ମନୁଷ୍ୟର ବିଶ୍ୱାସ ସଢ଼େଅବା ତୁଟିତୁଟି ଯାଉଛି । ଏଠି ଖିରୁମାନେ ଯୁଥ ବାନ୍ଧି ଆପଣାକୁ ସାହସୀ ବୋଲି ଦେଖାଇ ହେଉଛନ୍ତି ସତ, ମାତ୍ର ଜଣେ ଜଣେ ମଣିଷ ହିସାବରେ ମଣିଷ ଭିତରେ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚତାବୋଧ ଆଅନ୍ତା, ତାହା କ୍ରମେ ଚୁଲିକୁ ଯାଉଛି । ପୃଥିବୀର ପ୍ରାୟ ସବୁଯାକ କ୍ଷମତାକୁ ଆତ୍ମକାମୀ ଶୁକରମାନେ ମାଡ଼ି ବସିଥିବା ସମୟରେ ଓ ମନୁଷ୍ୟର ସ୍ୱଭାବଭଦ୍ରତା-ଗୁଡ଼ିକ ନାନା ବର୍ବରତା ଭିତରେ ପୋତିହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ସମୟରେ ସକ୍ରେଟିସ୍‌ମାନେ ପ୍ରକୃତରେ କାହାନ୍ତି ? ଏଠି ଆମ ଚାରିପାଖରେ କେତେ ନା କେତେ ସଜ୍ଜନ ବୁଲୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି; ନିଜକୁ କେତେ ନା କେତେ ବାଗରେ ଦୂରଛଡ଼ା କରି ରଖିଛନ୍ତି । ସଢ଼େଅବା ସଂସାରକୁ ସିଆଣିଆଙ୍କ ଘର ମସ୍ତା ବୋଲି ମଣି ସେମାନେ ସଜ୍ଜନତାର ଗୁମ୍ଫା ଭିତରେ ଯାଇ ପଶିଛନ୍ତି । ସକ୍ରେଟିସ୍ କଦାପି ଦୂରଛଡ଼ା ହୋଇ ରହି ପାରନ୍ତାନାହିଁ । ସିଏ ଅବଶ୍ୟ ରାସ୍ତା ଉପରକୁ ବାହାରି ଆସନ୍ତା, ସଂସାରରେ ଏବେ କ୍ରୂରତା, ଅମାନୁଷିକତା ଏବଂ ଉପେକ୍ଷାମାନ ବଢ଼ୁଛି ବୋଲି କେତେକ କାତର ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣାଇ ଦେଇ ସିଏ କଦାପି ନିଜ ସଜ୍ଜନତାର ପେଣ୍ଡୁଟି ଭିତରେ ଲୁଚି ରହନ୍ତା ନାହିଁ । ଦୈତ୍ୟ-ମାନଙ୍କ ଆଗରେ ସିଏ ମନୁଷ୍ୟର କଥା କହନ୍ତା, ଦୈତ୍ୟମାନଙ୍କର ଜବାବ ଅବଶ୍ୟ ତଅନ୍ତା । ସିଏ ଏକ ଅଲଗା ପ୍ରକାରର ସମ୍ବନ୍ଧ ଲୋଡ଼ି ବାହାରନ୍ତା,—ଦରବାରଗୁଡ଼ାକର ବାହାରେ ସିଏ ଏକ ଭିନେ ଗୋଠ କରି ରହିଛି ବୋଲି ଶୁକରମାନଙ୍କ ଠାରୁ ବହୁ ଅପବାଦ ଶୁଣନ୍ତା ସତ, ତଥାପି ସଂସାରରେ ଯେ ଭିନେ ବାଟଟିଏ ରହିଛି ଓ ମଣିଷ ସହିତ ମଣିଷର ଯାବତୀୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ସେହି ବାଟଟିର ଆବେଦନଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସାରେ ଯୋଡ଼ାହୋଇ ପାରିଲେ ଯାଇ ଯେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ ତା'ର ଅନ୍ତର୍ଗତ ସକଳ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ପରିଚୟ ଲାଭ କରନ୍ତା ଓ ସେହି ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ବହି ଆମର ଏହି ପୃଥିବୀକୁ ଯଥାର୍ଥରେ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟବନ୍ତ କରିପାରନ୍ତା ବୋଲି କହିବାକୁ ସିଏ କଦାପି ପଶ୍ଚାତ୍‌ପଦ ହୁଅନ୍ତା ନାହିଁ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ସବୁଠାରେ ଦୈତ୍ୟ ପରି ସବୁକିଛିକୁ ମାଡ଼ି ବସିଥିବା ଧୂର୍ତ୍ତମାନଙ୍କୁ ଏବେ ଯୁଗସମୀକ୍ଷାର ଭାଷାରେ କେତେକ ସମୀକ୍ଷକ Homo rapax ଓ Homo extinctor ବୋଲି କହିଲେଣି । ମନୁଷ୍ୟ ଭିତରେ ରହିଥିବା ଧୂର୍ତ୍ତପଶୁଟା ଏବେ ବାହାରେ ସାମୁଦାୟିକ ଜୀବନର ପ୍ରତ୍ୟେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିଲାଣି ଏବଂ ସମଗ୍ର ମାନବଜାତିକୁ ଧ୍ୱଂସମୁଖକୁ ନେଇ ଯାଉଛି । ଉପରେ ମଣ୍ଡନଗୁଡ଼ାକ ଯେତିକି ଉତ୍କଟ ଓ ବୀଭତ୍ସ ହେବାରେ ଲାଗିଛି, ଭିତରେ ଅସଲ ଫୁଲଗଛଟି ସେତିକି ଦୟନୀୟ ଭାବରେ ମରମର ଯାଉଛି । ସମସ୍ତେ କେବଳ ନିଜର ରଥଟିକୁ ନେଇ ପରସ୍ପର ଭିତରେ ରଣ ଲଢିବାକୁ ବାହାରିଲେଣି । ଏବଂ, ସେମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ସ୍ୱୟଂ କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ହିଁ ନିଜର ରଥଉପରେ ସାରଥି କରି ବସାଇ ଥିବାର ଦାବୀ ମଧ୍ୟ କରୁଛନ୍ତି । ମଣିଷର ସଭ୍ୟତା ସହିତ

ଯେଉଁ ସ୍ୱାଭାବିକ ଲଜ୍ଜା ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱାଭାବିକ ବିନମ୍ରତା ରହିଥିଲେ ସିଏ ଯଥାର୍ଥରେ ଆଦୌ କୌଣସି ସମ୍ପ୍ରୀତିର ଭାଜନ ହୋଇ ପାରୁଥାନ୍ତା, ଧୂର୍ତ୍ତମାନେ ସେହି ଲଜ୍ଜାକୁ ମଧ୍ଧି ଚକଟି ସତେଅବା ପଙ୍କରେ ମିଶାଇ ଦେଇ ସାରିଲେଣି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମାର୍ଟିନ୍ ବୁବର୍ ଏହି ନଗ୍ନ ଅନାଚରଣଗୁଡ଼ାକୁ Homo contrahumanus ବୋଲି କହିଛନ୍ତି । ମଣିଷ ଭିତରେ ଯାବତୀୟ ସଂହାରକାରୀ ପ୍ରବୃତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଆଜି ଭାରି ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି । ଏତିକିବେଳେ ହିଁ ସନ୍ନେଟିସ୍‌ମାନଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼ିଛି । ସଜ୍ଜନ-ମାନଙ୍କର ଉପେକ୍ଷା ହେତୁ ଆମ ସଂସାର ଯୁଗେଯୁଗେ ନାନା ସଜା ପାଇଆସିଛି । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସୁଖ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସନ୍ତୋଷ ପରି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଉପେକ୍ଷାମୂଳ ସଜ୍ଜନତା ଭିତରେ ସବୁବେଳେ ଏକ ଅଶ୍ରଦ୍ଧା ମଧ୍ୟ ଲୁକ୍‌କାୟିତ ହୋଇ ରହିଥାଏ । ସେହି ମାର୍କାର ସଜ୍ଜନମାନେ ସତେଅବା ଆପଣାର ଅଚେତନ ଗାତ ଭିତରେ କୋଉଠି ନା କୋଉଠି ଶତ୍ରୁକରଟିଏ ଲୁଚାଇ ରଖିଥାଆନ୍ତି, ସେହି ଶତ୍ରୁକରଟିର ପରିଚର୍ଯ୍ୟା କରୁଥାନ୍ତି ଓ ତେଣୁ ବାହାରକୁ କର୍ମକାତର ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି । ଧୂର୍ତ୍ତମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଛରେ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏକ ସହାବସ୍ଥାନର ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ ନକଲେ ଚଳିବା ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପଡ଼ିବ ବୋଲି ସଜ୍ଜନମାନେ ହୁଏତ ଅଙ୍କ କଷି ବୁଝି ନେଇଥାନ୍ତି ଏବଂ ତେଣୁ ଧୂର୍ତ୍ତମାନଙ୍କର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆମ ମହାଭାରତର ଭୀଷ୍ମ ଓ ଦ୍ରୋଣମାନେ ମଧ୍ୟ ସଜ୍ଜନ ଥିଲେ,—ଦୁଃଶାସନ ଓ ଦୁଃଶୀଳମାନଙ୍କ ଘରେ ସେମାନେ କେଡ଼େ ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ଖାପ୍ ଖାଇ ରହିଯାଇ ପାରିଥିଲେ ! ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନର ସଭାରେ ସମ୍ମାନ ପାଉଥିଲେ, ତେଣୁ ଧୂର୍ତ୍ତମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳି ବସି ରହିଥିଲେ ।

ବିଚରା ସନ୍ନେଟିସ, ତା' ଭାଗ୍ୟରେ ସନ୍ତୋଷ ବୋଲି ମୋଟେ କିଛି ଲେଖା ହୋଇନାହିଁ । ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ସନ୍ନେଟିସ୍, ସମଗ୍ର ଜଗତକୁ ସତେଅବା ଆପଣାର କାନ୍ଧ ଉପରେ ରଖି ସିଏ ବାଟ ଚାଲି ବାହାରିଛି । କେବଳ ଆପଣା ନିମନ୍ତେ ସୁଖ ଲୋଡ଼ୁଥିବା ଧୂର୍ତ୍ତମାନେ ଏହି ସଂସାରରେ ତଥାପି ନିଃସଙ୍ଗ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ନିଃସଙ୍ଗତା ସହିତ ରମଣ କରୁଛନ୍ତି । ଧୂର୍ତ୍ତମାନେ ଧନ ଭିତରେ ଅଛନ୍ତି, ମାନ ଭିତରେ ଅଛନ୍ତି, ସଂସାରର ସବୁଯାକ ଯଶଃ ଓ ସବୁଯାକ ସୁଯୋଗକୁ ସତେଅବା ଏକା ଲାଭ କରିବେ ବୋଲି କେଡ଼େ ଆଡ଼ମ୍ବରପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ତଥାପି କଲବଲ ହୋଇ ଧାଇଁଛନ୍ତି । ସଂସାର ଯାକର ସକଳ କ୍ଷମତା ଆତ୍ମସାତ୍ କରି ଭାରି ଉଜ୍ଜଳଉଜ୍ଜଳ ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି, ତଥାପି ସେମାନଙ୍କର ଭିତରେ କୋଉଠି କି ଛିଦ୍ର ହୋଇଯାଇଛି କେଜାଣି, ଆପଣା ପାଖରେ ଆପଣାର ସ୍ୱୀକୃତ ଆଲୋରେ ସେମାନେ ସତେଅବା ଭାରି ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ପରି ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି । ସନ୍ନେଟିସ୍ କଦାପି ନିଃସଙ୍ଗ ଅନୁଭବ କରେନାହିଁ ଏବଂ ତେଣୁ ନିଃସଙ୍ଗତାକୁ ଆଳ କରି ତାକୁ କେବେହେଲେ କୌଣସି ଗେହ୍ଲା ଦର୍ଶନ ଭିତରେ ଭୁଲି ରହିବାକୁ ପଡ଼େନାହିଁ । ସଂସାରକୁ

ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ବାଟ ଚାଲୁଥିବାରୁ ସକ୍ରେଟିସ୍‌କୁ ଆଦୌ କୌଣସି ନିଃସଙ୍ଗତା ଗ୍ରାସ କରି ପାରେନାହିଁ । ତା' ଆଗରେ ସର୍ବଦା କେତେ ନା କେତେ ବାଟ ବାକି ରହିଥାଏ, ବାଟର ଆକର୍ଷଣ, ସଙ୍ଗର ଆକର୍ଷଣ ତାକୁ ନିଃସଙ୍ଗତାରୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଥାଏ । ଘୁଷୁରିମାନେ ହିଁ ସନ୍ତୋଷ ପରେ ସନ୍ତୋଷ ଭୁଞ୍ଜିବେ ବୋଲି ସଂସାରରେ ସତେଅବା ସବୁଥାନରୁ ଡୋର ଛିଣ୍ଡାଇ ନିଃସଙ୍ଗ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତି, ଆପଣା ପାଖରେ ଭାରି ଅରକ୍ଷିତ ହୋଇ ଦିଶୁଥାଆନ୍ତି । ଡୋର ଛିଣ୍ଡାଇଥିବା ମଣିଷ ନିଃସ୍ୱ ଓ ନିଃସଙ୍ଗ ହେବନାହିଁ ତ ଆଉ କିଏ ହେବ ? ମାତ୍ର, ଅପର ପକ୍ଷରେ, ଏକ ସକ୍ରେଟିସ୍‌ର ଅସନ୍ତୋଷ ହେଉଛି ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଡୋର ବାନ୍ଧିବାର ଏକ ବ୍ୟାକୁଳତା ଏବଂ ସେହି ବ୍ୟାକୁଳତାଜନିତ ଅସନ୍ତୋଷ । ସେହି ଅସନ୍ତୋଷରେ ହିଁ ଆମ ସଂସାରର ଯାବତୀୟ ସୁସ୍ଥତାର ବୀଜ ନିହିତ ହୋଇ ରହିଛି । ସେହି ଅସନ୍ତୋଷ ହିଁ ବାହାର ସହିତ ଭିତରକୁ ଯୋଡ଼ି ରଖିବାରେ ଏବଂ ଭିତର ସହିତ ବାହାରକୁ ଯୋଡ଼ି ରଖିବାରେ ଜନନୀ ପରି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଛି । ସେହି ଅସନ୍ତୋଷ ସତକୁ ସତ ଜୀବନପଟେ ରହିଛି ।

ଆପଣାର ତଥାକଥିତ ସନ୍ତୋଷବିଧାନର ମାତଲାମିରେ ମଣିଷ ଯେତେଯେତେ ଆପଣାର ଗାତଗୁଡ଼ିକ ଭିତରେ ସତେଅବା ନିବୁଜ ହୋଇ ରହିଥିବ, ତାକୁ ସେତିକି ସେତିକି ନିଷ୍ଠୁର ହେବାର ଓ ଉଦାସୀନ ହେବାର ବାହାନାଗୁଡ଼ାକ ମଧ୍ୟ ମିଳି ଯାଉଥିବ । ଘୁଷୁରିମାନଙ୍କର ସଂସାରରେ ଆମେ ଯେଉଁ ଆଡ଼କୁ ଆଖି ପକାଇବା, ସବୁଠାରେ ସେହି ବାହାନାଗୁଡ଼ାକୁ ହିଁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବା । ମାତ୍ର, ଆମେ ସ୍ୱୟଂ ଘୁଷୁରି ହେବାକୁ ମନ କରୁଥିଲେ ଏଠି ଘୁଷୁରିମାନଙ୍କୁ କଦାପି ଚିହ୍ନି ପାରିବା ନାହିଁ । ଜଣେ ସକ୍ରେଟିସ୍ ହିଁ ଘୁଷୁରିମାନଙ୍କୁ ସତକୁ ସତ ଚିହ୍ନି ପାରିବ । ଘୁଷୁରିମାନଙ୍କୁ ଈର୍ଷା କରିବ ନାହିଁ ସତ, ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟ ଚିହ୍ନିନେଇ ପାରିବ । ଘୁଷୁରିମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ସାଂପ୍ରତିକ ପୃଥିବୀରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲୋଭନୀୟ ଭାବରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସକ୍ରେଟିସ୍ କଦାପି ସେହି ଲୋଭରେ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ତା' ଜୀବନର ନିଷ୍ପତ୍ତି ସିଏ ନିଜେ କରିଥିବ, ତେଣୁ ଲୋଭରେ ପଡ଼ିବନାହିଁ । ଏହି ସଂସାରରେ ଡୋରଗୁଡ଼ାକୁ ଛିଣ୍ଡାଇ ପକାଇବା ଲାଗି ହୁଏତ ଲକ୍ଷେ ଷଡଯନ୍ତ୍ର ହେଉଥିବ, ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକ ଦରବାରୀ କାଇଦାରେ ଘୁଷୁରିମାନେ ଏହି ସଂସାରରେ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ବୋଲି ପରସ୍ପର ପାଖରେ କେତେ ବାହାଦୁରୀ ବାହାର କରୁଥିବେ । ମାତ୍ର ସକ୍ରେଟିସ୍‌ର ସେଗୁଡ଼ାକ ଲାଗି କୌଣସି ଆକର୍ଷଣ ନଥିବ । ସକ୍ରେଟିସ୍ ଏକ ଅନ୍ୟ ସମ୍ଭାବନାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିବ, ବିଶ୍ୱଜୀବନ ସହିତ ଲାଗିଥିବା ତା'ର ଡୋରଟି ତାକୁ ଯାବତୀୟ ପ୍ରଲୋଭନରୁ ଅବଶ୍ୟ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଥିବ ।

ସନ୍ଦେହିସମାନେ ବାରବାର ବିଫଳ ହେବେ, ମାତ୍ର ସେହି ବିଫଳତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଆହୁରି ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇ ଦେବାରେ ଲାଗିଥିବ । ତେଣୁ ଯୁଦ୍ଧଟି କଦାପି ସରିଯିବ ନାହିଁ । ଆମେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ସନ୍ଦେହିସ୍‌ମାନଙ୍କର ପକ୍ଷରେ ରହିବା ଅଥବା ଘୁଷୁରିମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ରହିବା; ସନ୍ତୋଷ ପକ୍ଷେ ରହିବା ନା ଅସନ୍ତୋଷର ପକ୍ଷରେ ରହିବା, ସେହି ବିଷୟରେ ଆମ ନିଜକୁ ହିଁ ନିଜ ପାଖରେ ଏକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଅସଲ ବିଜୟ ତ ସେତିକବେଳେ ହେବ, ଯେତେବେଳେ ଘୁଷୁରିମାନେ ବି ନିଜ ଭିତରେ ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିବା ବନ୍ଧୁ ସନ୍ଦେହିସ୍‌ର ଆବିଷ୍କାର କରିନେଇ ପାରିବେ । ଅସଲ ଉଦୟ ସେତିକବେଳେ ହେବ, ମଣିଷମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଅସଲ ଘରକୁ ସେତିକବେଳେ ଫେରିଆସିବେ । □

'ନବପତ୍ର', ଜାନୁଆରୀ, ୧୯୮୮